

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

“ŞİMDİ KİM KALDI İMROZ'DA?”

MUTLULAR ADASINDAN YASAK BÖLGEYE: GÖKÇEADA

Serdar Korucu

ιστός
istos

istos yayın: 51

tanıklıklar: 10

“Şimdi Kim Kaldı İmroz’da?”
Mutlular Adasından Yasak Bölgeye: Gökçeada
© Serdar Korucu

© *istos* yayın, İstanbul, 2022

Birinci Baskı: Haziran 2022

Yayıma Hazırlayan
Foti Benlisoy, Seçkin Erdi, Meltem Oral

Kapak ve İç Tasarım
Aykut Kaplan

***istos* yayın**
Mumhane Caddesi, No: 39, Aziz Andrea Manastırı Hanı,
Karaköy-İstanbul, 34425
+90 212 243 41 61
www.istospoli.com • info@istospoli.com
Sertifika No: 49051

ISBN: 978-605-4640-78-2

Baskı
Sena Ofset
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok No: 4
NB7-9-11 Topkapı-İstanbul
Tel: +90 212 613 03 21
Sertifika No: 45030

“ŞİMDİ KİM KALDI İMROZ'DA?”

MUTLULAR ADASINDAN YASAK BÖLGEYE: GÖKÇEADA

Serdar Korucu

Danışman: Laki Vingas

İÇİNDEKİLER

“Şimdi Kim Kaldı İmroz’da?”

Mutlular Adasından Yasak Bölgeye: Gökçeada 11

Ekümenik Patrik Hazretleri Bartholomeos:

Benim İçin Hiçbir Şey Tatlı Değil İmroz Kadar 77

Mira Metropoliti Hrisostomos Kalaycı:

Babam Üç Büyük Zeytinlik Kaybettiği İçin Az Kalsın Delirecekti..... 91

Konstantinos Delikostantis:

Üzgünüm Çünkü Babam Öldürüldü, Hayal Kırıklığım İçimde Kaldı..... 97

Despina Portokali:

**Evimizle Birlikte Çocukluğumu,
Çocukluğumdan Kalanları Yaktılar** 107

İsaak Anastasiadis:

**Talebelerim Yaptıkları Faaliyetlerde
Müspet Neticeler Aldı, Biri Patrik Oldu**..... 117

Vula Komninos:

**Çok Becerikli Bir Annem Varmış,
Beş Sene Sonra Mezardan Çıkıp Gelmiş, Evimizi Satmış!** 123

Yorgos Hristoforidis:

**Yunanca Defterlerimizi Sakladık,
Üstüne de Sebze Meyve Koyardık ki Altından Görünmesin Diye**..... 129

Yorgo Ksinos:

Türklerin İmroz'da Ne Olduğunu Anlaması Gerekli,
Bunu Bilmeleri Lazım 135

Makis Butaras:

Bütün Yaşlı Rumlar O Travmayı Yaşadı
ve Üstesinden Gelemediler 145

Pavlos Stamatidis:

Türkiye Vatandaşlıktan Çıkarttı, Yunanistan Vatandaşlık Vermedi.
Biz Kimin Vatandaşıyız? 153

Vasso Ksinu:

1964'ten Sonra Tek Hissettiğimiz Şey Vardı, O da Korku 159

Todori Vulgareli:

Kanun İçerisinde, Kanun Çerçevesinde Çok Direndim..... 167

Dimitri Zunis:

Gençler Gidince Kim Eğlenecek, Kim Bayram Edecek? Kimse! 177

Kula Çalıkuşu:

İstanbul'dan Atina'ya Gittik, Daha Doğrusu Kaçtık, Bunlar Yaşandı 185

Konstantinos Vanços:

Yunanlar "Türk" Diyordu, Türkler İse "Gavur,"
İmroz Sonrasında Bizim Bir Vatanımız Olmadı 193

Katerina Karanikola:

Annem 13 Sene Dönmedi İmroz'a,
O Kuşak İçin Daha Zordu Yaşananlar 199

Vasilis Giaramanis:

Kalmak Bir Kahramanlıktı Ama Düşman Olarak Görüldüm,
Hele de 1974'te..... 207

Mihail Mavropulos:

Devlet Kürtlere On Senede Tapu Verdi,
Bana Kendi Malımın Tapusunu Vermedi..... 215

Kostandino Marino:

Mecbur Ettiler, Sattığımızı Dair İmza Aldılar Bizden 227

Yorgo Zarbozan:

Türk Toprağı Olan Bir Yer İçin Türkleştirme Kararı Çıktı..... 235

Aleksandra Şaşırılmaz:

Annem Her Zaman Adayı Ağlayarak Anlatırdı 245

Sotiris Theoharis:

Aşağı Yukarı Her Şey Bitti, Kaybolan Kayboldu..... 251

Nikos Dolduris:

Ada Zaten Türkiye'nindi, Daha Neyi Türkleştireceksiniz? 257

Kiriakos Kutsomalis:

30 Sene İmroz'a Hiç Gitmedim,
Türkçeyi Unuttum, Evimi Unuttum..... 263

Timoleon Çakni:

Kötülük Yapanlar Vardı, İnsanlar Gitti..... 269

Vasiliki Kamburopulos:

Anne ve Memleket Hiç Unutulmaz..... 277

Petro Kokinaki:

Keçilere Gidip Gelirdim Okuldan Sonra,
Yaşam Buydu Bizim İçin 287

Anna Kulutban:

1964'te Giden Çok Oldu, Ama En Ürkütücü Olan 1974'tü 295

SONSÖZ

Bu kitap 2020 sonbaharı ile 2022 yılı başına kadar Türkiye ve Yunanistan'da yaşayan 28 görüşmeciyile 1960'larda, darbe sonrası Türkiye'de dengelerin değişerek Rum nüfuslu İmroz adasının Gökçeada'ya dönüşmesine, Rum "ahalinin gidişine" tanık olan İmrozlularla yapılan röportajlardan oluşuyor.

Kitapta pek çok kişinin emeği var. Fakat öncelikli teşekkürüm çalışmanın da danışmanı olan Laki Vingas'a. İsmi, İmroz'daki göçün öncelikli nedenlerinden olan Rum okulunun kapanışına son verilmesindeki katkısıyla anılan, Vakıflar Meclisi'ndeki Azınlık Vakıfları'nın ilk temsilcisi olan Vingas'ın bu çalışmada payı büyük. Yaklaşık bir sene önce kaybettiğimiz sevgili Niko Manginas'ın katkılarıyla, istos'tan daha önce iki cilt halinde yayımladığımız 6-7 Eylül kitaplarının da danışmanı olan, ayrıca hazırladığım pek çok haber, dosya ve röportajda desteğini arkamda hissettiğim, dostluğundan her daim büyük keyif ve onur duyduğum Laki Vingas'ın katkısı olmasaydı bu kitabın ortaya çıkması imkânsızdı.

Laki Vingas'ın aracılığıyla tanıştığım Selanik ve Atina'daki İmroz dernekleri ile İmroz'da İoakim Makis Kamburopulos başta olmak üzere bu süreçte destek olanlara teşekkürü borç bilirim. Çalışma sırasında farklı şekilde desteklerini esirgemeyen Emre Can Dağlıoğlu, Sevda Gündoğdu, Melike Çapan, Ümit Nar, Yunus Emre Can, Leda Kargıcı ve Rita Ender'e de teşekkür ederim.

Çalışmanın kitaba dönüşmesinde bir başka büyük emek elbette istos yayın'a ait. Özellikle de takvimi sarkıtarak verdiğim dosyayı hızlıca toparlayan, harf harf okuyan, düzelten, yeniden anlamlandıran kitabın editörleri, sevgili Seçkin Erdi'ye ve Foti Benlisoy'a minnettarım.

Ve son olsa da en önemli teşekkürüm, Patrikhane'yle birlikte hem İstanbul'daki hem de İmroz'daki evinin kapılarını açan, yakınında bulunmak gurur vesilesi olan Ekümenik Patrik Bartholomeos Hazretleri'ne ve kitapta yer alan tüm diğer İmrozlulara. O güzel Ege adasının buyur eden, güvenen, hafızalarını paylaşan, konuşan, sohbet eden, katkı sunan insanlarına...

Serdar Korucu

“ŞİMDİ KİM KALDI İMROZ’DA?”

MUTLULAR ADASINDAN YASAK BÖLGEYE: GÖKÇEADA

1967’de bir vali gelmişti. İmroz adı hoşuna gitmemiş. Sanki Türkçeleşmemiş gibi. Bu isim aslında adanın Türkçeleşmiş adı. Orijinali İmvros. Bu da nereden geliyor biliyor musunuz, mitolojiden. Mitolojide küçük tanrıların babalarının isminden geliyor. ... Değiştirdiler böylece Gökçeada oldu.

1939 Agridia [Tepeköy] doğumlu Yorgo Zarbozan, İmroz’un inişli çıkışlı, gerilimli tarihini bu bir paragrafta özetliyor. Adanın ismi Zarbozan’ın anlattığı gibi bir “keyfiyet” sonucu mu değişti, bu tam olarak bilinmez ama İmroz’un tarihi söz konusu olunca konunun Yunan tanrılarından Osmanlı’daki bir aşk hikâyesine, kısacası mitolojik anlatılara uzandığı bir gerçek. Aynı köyde 1945’te doğan Sotiris Theoharis’in de anlatısında yer aldığı gibi:

Aya Kali diye bir manastır var. Bu kimdi? Barbaros’un sevgilisiydi. Barbaros Batılılarla bir savaş yapıyor. Sonra İstanbul’a gelecek.

Adadan geçti. Bütün donanmayı burada durdurdu. Çünkü tayfasında bir hastalık çıkmış. ... İstanbul'a sonra gitmiş, Sultan'ı görmek için. Sonra da İmroz'dan bahsetmiş: "Bana orada çok iyi davranırlar, mürettebatıma da iyi baktılar. Orada sevgilimi kaybettim." Sultan sordu: "Ne yapabilirim senin için?" Barbaros tek şey istedi: "İmrozlulara yardımcı ol." Böylece İmroz'un vergileri azaltıldı. Ve o kadına bir manastır yapıyorlar. Onun üstüne Aya Kali diye bir manastır yapıyor İmrozlular.

Bu noktada Claude Lévi-Strauss'un işaret ettiği "Mitoloji nerede biter ve tarih nerede başlar?" problemi karşımıza çıkıyor. Kendisine göre, "hiçbir yazılı belgenin olmadığı arşivsiz tarih durumunda yalnızca aynı zamanda tarih de olduğu iddia edilen sözlü gelenek" vardır.¹ Bu kitabın konusu ise "arşivsiz tarih"in bir dönemi değil aslında. Arşivi bulunan fakat nispeten daha az konuşulan, konuşturulan, sessizlikle boğulan, susturulan tarihin bir parçası.

* * *

Açık havalarda Seddülbahir'den cenuba doğru dürbünle bakılınca karşıda o üzüm ve zeytin adasının meşhur fenerini beyaz, ince bir çizgi halinde görmek mümkündür²

Nazım Hikmet

¹ Claude Lévi-Strauss, *Mit ve Anlam*, çev. Gökhan Yavuz Demir (İstanbul: İthaki Yayınları, 2013), s. 70.

² Nazım Hikmet, *Öteki Defterler* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008), s. 103.

Nazım Hikmet, 1938 yılında kaleme aldığı “Zeytin ve Üzüm Adası” başlıklı yazısında İmroz’u böyle anlatır. Adanın limanında renk renk Gelibolu kayıklarının dizildiğini, en büyükleri dört tonluk motorlu yelkenlilerin sallandığını da ekler. Fakat hep böyle “naif” kalmaz anlatımı. Çünkü bu yazıyı, 1921 yılındaki “İşte o günden beri Türk>ün malı İstanbul / Başkasının olursa, yıkılmalı İstanbul!” dizelerinden sonra, 1939’da başlayıp 1941’de tamamladığı, şiirinin içindeki ifadeyle “gâvura karşı koyan,” *Kuvâyi Milliye* destanının öncesinde kaleme almıştır. Belki de bu nedenle Nazım Hikmet, Atina’da yaşayan, rivayetine göre gençliğinde bir iki sene Paris’e gidip Sorbonne’da eğitim almış Yunan tebaalı Dimitri Papazoğlu karakterini yaratır ve çevresindeki Türklere şu sözleri söyler:

*Bir nasyon [millet], bir millet kendi toprağı üzerinde yalnız kendi kapitali işlediğı vakit hürriyete kavuşur. Bu ada sizin. Türklerin. Burada benim fabrikalarımın ne işi var. Bak kendi aleyhimde konuşuyorum. Benim buradaki param size düşmandır. Sen bunu anlıyorsun.*³

İmroz tam da Nazım Hikmet’in anlatımında ortaya koyduğu noktaya yerleştirilir uzun zaman boyunca. Türk-Yunan geriliminin tam ortasına. Ege’nin küçük ama Türkiye’nin en büyük adası, yüzyılın başından beri bu konumdadır ve daha uzun zaman burada, iki ülkenin arasında kalacaktır.

İmroz, tarihi boyunca belki de en büyük krizini 20. yüzyılın başında yaşar. Balkan Savaşlarıyla Osmanlı’nın elinden çıkar. 1914’teki Büyükelçiler Konferansıyla Osmanlı’ya tekrar bırakılması kararlaştırılır ama Yunanistan adayı terk etmez. Birinci Dünya Savaşı yıllarında, 1915 ilkbaharında, Rusya

3 Nazım Hikmet, *Öteki Defterler* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008), s. 121.

Çarlığı, Fransa, İngiltere ve İtalya'ya Boğazların güvenliği için İmroz ile Tenedos'un (Bozcaada) ilhakının lüzumunu bildirir ve kabul ettirir ancak "Bolşevikliğin meydana gelmesi" sonucu bu karar uygulamaya geçmez.⁴ Adayı savaş döneminde İtilaf güçleri kullanır ve Çanakkale Savaşı'nda Gelibolu Yarımadası'ndaki Osmanlı güçlerine karşı komuta merkezine dönüştürülür.⁵

1920'deki Sevr Antlaşması'yla adanın Yunanistan'a devri kararlaştırılır⁶ fakat Lozan Antlaşması'nda Yunanistan Başbakanı Venizelos'un 9207 kişilik nüfusunun tamamının Rum olduğunu vurgulamasına ve "uzun süreden beri Türkiye'nin olmaktan çıkmış topraklar üzerinde, Türk egemenliğinin yeniden kurulması söz konusu olamaz"⁷ demesine rağmen, Başbakan İsmet İnönü'nün vurguladığı gibi "Çanakkale Boğazı'nın ağzına yakınlığı"⁸ nedeniyle Türkiye'ye "özel bir yönetime sahip olması" vurgusuyla bırakılır.⁹

Tüm güvencelere rağmen İmroz ve "kaderdaş"ı Tenedos'un Rumları, adaların Türk egemenliğine geçmesine şiddetle tepki gösterir. 1923 yılının

4 Genelkurmay Başkanlığı IX. Şube, *Boğazlar Meselesine Dair Notalar* (İstanbul: Deniz Basımevi, 1949), s. 5.

5 Nikolaos A. Daldas, *Imbros et sa Diaspora* (Paix: Message du Monastère Orthodoxe Français St-Nicolas de la Dalmerie, N° 87, 1996), s. 20.

6 Prof. Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, cilt: 1 (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1953), s. 557.

7 Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar-Belgeler, çev. Seha L. Meray, Birinci Takım, Cilt 1, Kitap 1 (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001), s. 101.

8 *Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar-Belgeler*, çev. Seha L. Meray, Birinci Takım, Cilt 1, Kitap 1 (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001), s. 102.

9 Madde 14: Türk egemenliği altında kalan İmroz adasıyla Bozcaada, yerel [mahalli] yönetim ile can ve mal güvenliği bakımından, Müslüman-olmayan yerli halka gerekli bütün güvenceyi sağlayan, yerel unsurlardan kurulu bir özel yönetim örgütünden yararlanacaktır. Bu adalarda düzenin korunması, yukarıda öngörülen yerel yönetim örgütünün aracılığıyla yerli halktan seçilmiş ve bu örgütün emrinde bulunan bir polis kuvvetince sağlanacaktır. Rum ve Türk halklarının mübadelesine ilişkin olarak Türkiye ile Yunanistan arasında kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan hükümler, İmroz ve Bozcaada adaları halkına uygulanmayacaktır. *Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar-Belgeler*, çev. Seha L. Meray, İkinci Takım, Cilt 2 (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001), s. 6.

şubat ayında adadan Yunanistan'daki İngiltere Büyükelçiliği'ne mektup ve Yunan hükümetine protesto notası gönderilir. Sonunda ada halkının temsilcileri “özerk yönetim”in etkin denetiminin Milletler Cemiyeti'ne havale edilmesi ve “adalar için özerk statü” şartında ısrar eder.¹⁰ Fakat bu talepler reddedilir ve adalardaki yönetim 4 Ekim 1923'te el değiştirir. Panik içindeki ahali ağustos ayından itibaren adalardan kaçmaya başlar. Neticede son on yıl boyunca İngiliz ve Yunanlara hizmet eden Rum yerel yetkililer, münevverler ve iş insanları Yunanistan'a kaçarak arkalarında siyasi olarak meramını anlatmaktan yoksun bir ahali bırakır.¹¹ 1963 Agridia [Tepeköy] doğumlu Konstantinos Vanços da o dönem eğitilmiş insan sayısının az olduğundan yakınıyor. Kayınbabası İoannis Hacudis'in de adanın önde gelen isimlerinden, belediye başkanlarından olduğunu söylüyor ve “Kalanlara değer veriliyordu. Eğitilmiş bir kişi olduğu için o dönem erlere Türkçe eğitim vermesini istiyorlardı” diyor.

1923 Eylülünden önce 1500 İmrozlu adayı terk eder. Bu kesimin geri dönüşüne kâğıt üstünde izin verilirken dönenlere Türk pasaportu verilmez, mülklerine de el konulmuştur. Ankara, yönetimi devralmadan önce yurtdışına kaçan adanın ileri gelenlerinden 64 ismi ise “istenmeyen kişiler” olarak ilan eder. Böylece Lozan Antlaşması'nda ifade edilen af ilanı ihlal edilmiş olur.¹² İmroz'da kalan ahali ise Ekim 1923'te Meclis'te okunan bir “sadekat beyanı” gönderir. Metne göre ada, beş asır boyunca tarifi mümkün olmayan refah ve saadette adil bir şekilde yönetilmiştir. Osmanlı'nın elinden

¹⁰ Alexis Alexandris, “İmroz ve Bozcaada: Etnik Bakımdan Rum Olan İki Adaya Yönelik Türk Hükümetinin 1923'ten Sonraki Tutumu,” *İmroz Rumlari*, der: Feryal Tansuğ (İstanbul: Heyamola Yayınları, 2013), s. 165.

¹¹ Alexandris, agm, s. 168.

¹² Alexandris, agm, s. 170-171; İhlal edilen madde için bkz. “... adalarda oturanların hepsine, bugüne kadar işlenmiş bütün siyasal ve adi suçlar için, tam ve eksiksiz bir genel af çıkartılacaktır,” *Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar-Belgeler*, çev. Seha'L. Meray, İkinci Takım, Cilt 2 (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001), s. 115.

çıktığı 11 yıllık dönem, Yunanistan ve İngiltere'nin adı anılmadan, "hiçbir tarihi hakkı olmayanların işgali altında" diye nitelenir ve adanın yeniden "Türk Sancağına kavuşması," "Yaşasın Millet Meclisi Hükümeti! Yaşasın Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri! Yaşasın kahraman Ordumuz!" denilerek kutlanır.¹³

Bu mesajın Meclis'te okunmasının hemen sonrasında, Osmanlı hükümeti ile Adalılar arasında 1912 yılı öncesine kadar yapılan yazışmalarda Rumca kullanılması uygulamasına son verilir. Artık okul kütükleri bile Türkçe yazılmak zorundadır. Kısa süre içinde yerel okulları idare etme hakkı da Rum toplumunun elinden alınır ve eğitim personelinin üçte ikisinin Türk olması zorunluluğuyla yeni öğretmenler atanır.¹⁴ Böylece Rumca resmi işlemlerden bütünüyle dışlanır. Adalıların ruh hali belki de Jean Améry'nin dediği gibidir: "Bir başkası resmi bir makam önünde anadili dışında bir dil konuşmaya zorlandığında o haysiyeti yitirdiğini düşünür."¹⁵ Fakat yaptırımların devamı gelecektir. Mesela adadan çıkmış olanlar geri dönemezler. 1943 doğumlu olan ve çocukluğu Panayia'da [Merkez] geçen Mihail Mavropulos'un da anlattığı gibi: "Babamın ağabeyi Yunanistan'a 1911'de gelmişti, yani Balkan Savaşı'ndan önce. ... Onlar 1923'ten sonra biliyorsunuz geri dönemediler. Yunan adalarının gençleri o dönem adalar Yunanistan'a ait olduğu için Yunan ordusuna katılmışlardı. Sonra da adaya hiç dönmediler, Yunanistan'a yerleştiler."

Yerli halk 1926 yılı başında asker ve yedek asker adayı olarak kayıt altına alınır ve Anadolu'ya götürülür. Evlambion (Yenimahalle) papazı bile

¹³ Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 2, Birleşim: 35. 13 Ekim 1923, s. 621.

¹⁴ Alexandris, agm, s. 171.

¹⁵ Jean Améry, *Suç ve Kefaretin Ötesinde*, çev. Cemal Ener (İstanbul: Metis Yayınları, 2015), s. 45.

askerlik vazifesini ifa etmekten kurtulamaz. Adadan gelen haberler İngiltere dışişlerini de kaygılandırır ve “İmroz ve Bozcaada sakinlerinin durumu hiç memnuniyet verici değildir” denilir.¹⁶ Adadan ayrılmak durumunda kalanlar, 1925'te “İmroz Sorunu” konulu bir deklarasyonla Atina'dan 14. madde konusunu, yani adalara özel yönetim talebini Milletler Cemiyeti'ne taşımasını ister ancak bundan bir sonuç çıkmaz.¹⁷ Adaların Lozan'da öngörülen özel yönetiminin fiilen gerçekleşmesinin önüne 20 Temmuz 1927'de yürürlüğe giren, 1151 sayılı ‘Bozcaada ve İmroz Kazalarının Mahalli İdareleri Hakkında Kanun’la geçilir. Bu kanunla birlikte on kişilik nahiye meclisine girebilmek için ‘gerekli koşullar’ sunulur. Bunların başında Türkçe okuma-yazma bilmek gelir ve bu adalıların önünde en büyük engeli oluşturacaktır. Ayrıca alınan kararların Dahiliye Vekaleti tarafından iptal edilebileceği vurgulanır. 1923'ten beri uygulanan Türkçe tedrisat resmîleştirilir.

Başbakanlık emriyle Vilayetler Yerel İşler Genel Müdürü Nazif ve Mülkiye Müfettişi Ali Galip Beyler tarafından hazırlanmış, Dahiliye Vekili Şükrü Kaya tarafından 1 Kasım 1928'de Başvekalet'e sunulmuş on bir sayfalık “İmroz ve Bozcaada Raporu” adadakilere Ankara'ya bağlılığını sorgular. Rapora göre, “Halk hissiyat itibariyle koyu Yunan'dır. Hükümete itaatleri hayaldir. ... Lozan Antlaşması'yla tayin olunan yerel özerklik sınırını eski Sisam Beyliği tarzında çok geniş tahayyül etmiş olmalarından ileri gelmelidir ki, 1927 tarihli kanunun yayınlanması bütün adada derin bir hayal kırıklığı doğurmuştur.”¹⁸

¹⁶ Alexandris, agm, s. 172.

¹⁷ Nikolaos A. Daldas, *Imbros et sa Diaspora* (Paix: Message du Monastère Orthodoxe Français St-Nicolas de la Dalmerie, N° 87, 1996), s. 25.

¹⁸ Elçin Macar, “İmroz ve Bozcaada'nın Türkiye'ye Bırakılması ve 1928 Tarihli Bir Rapor,” *Suriçi'nde Bir Yaşam-Toktamış Ateş'e Armağan*, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014), s. 375-377.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki yakınlaşma, Venizelos'un 1928 yılında Yunanistan'da yeniden iktidara gelmesiyle başlar. İktidara gelir gelmez Türkiye'yle dostane ilişkiler kurmak istediğini açıklar.¹⁹ 1930'da Rumları da yakından ilgilendiren bir dizi sözleşme ve antlaşma imzalanır.²⁰ Fakat bu antlaşmaların hiçbirinde İmroz ve Bozcaada'dan bahsedilmez. Buna rağmen İmroz'da sular durulur. *Cumhuriyet* gazetesinin *The Times*'tan aktardığına göre, İngiltere basını da bu konuda hemfikirdir: "İmroz ve Bozcaada'ya güzide memurlar gönderilmiştir. Bu adaların mübadeleden istisna edilen Rum ahalisi artık şikâyet etmemektedirler."²¹

1930'lu yıllarda ada Türkiye basınının da ilgisini çeker. Özellikle de Dahiliye Vekili Şükrü Kaya Bey'in ağustos ayında bölgeyi ziyaret etmesiyle birlikte.²² On yaşlarında bir Rum kızı ada halkı adına vekili bir nutuk söyleyerek karşılar. Bölge halkının yaşayışı tüm ayrıntılarıyla muhabirin ilgisini celb etmiş görünmektedir:

Yirmi, yirmi beş yaşına kadar gelmiş her erkek İmroz'dan kalkıp Mısır, Hindistan, Avustralya, Kap, Transval, Kongo, Cenubi ve Şimali Amerika gibi en uzak memleketlere gidiyor, yirmi otuz sene oralarda kalıyor, çalışıyor. Bazıları 20-30 bin İngiliz lirası kadar azim bir servet elde edip köyüne dönüp evleniyor. Servetinin fazile rahat yaşıyor. Bu hal bir devri daimdir. Bunların oğulları da babalarının tuttuğu yoldan ayrılmıyor. Hali hazırda böyle uzak

¹⁹ Samim Akgönül, Türkiye Rumları, çev. Ceylan Gürman (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007), s. 85-86.

²⁰ Venizelos'un 17-31 Ekim 1930 tarihinde gerçekleştirdiği resmi ziyaret esnasında üç belge imzalanmıştır: Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakemlik Antlaşması; İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması ve Deniz Kuvvetlerinin Sınırlandırılmasına İlişkin Protokol. Akgönül, *age*, s. 86-87.

²¹ "Mübadele işlerinde kazanılan muvaffakiyet," *Cumhuriyet*, 6 Eylül 1932.

²² "Bozcaada ve İmroz'da...", *Cumhuriyet*, 2 Eylül 1931.

memleketlere dağılmış servet iddiarile meşgul İmroz'lu erkeklerin miktarı büyük bir yekûn teşkil eder. Burada elân mevcut genç erkek miktarı genç kızların yüzde otuzuna bile tekabül etmiyor. Onun için bütün genç kızların gözleri uzaktan büyük bir servetle gelecek delikanlılarda!...

Genç erkeklerin yurtdışına gittiği doğrudur. Üstelik bu sadece Türkiye Cumhuriyeti dönemine dair bir olgu da değildir. 1960'ta Glikli'de [Bademli] doğan Todori Vulgareli, "Her ailenin göç vermişliği var. Beş çocuğunuz varsa o arazi beşe bölünürse ailelerine nasıl bakacaklar? İstanbul'dan İskenderiye'ye, Mısır'a uzanan çok eski göçler var" diyor. Elinizdeki kitapta mülakatı bulunan 1944 Shinudi [Dereköy] doğumlu Yorgo Ksinos'un da ailesi bu kesimden. Dedeleri geçim kaynaklarını Osmanlı döneminde adanın dışında

bulmuşlardır: “İkisinin [anne ve babası] de babaları yurtdışında çalışmış. Biri ABD’de, diğeri Mısır’da. Sonra çocukları öğretmen olmuş.” Fakat elde ettikleri, faizle yaşamaya yeten miktarlar değildir. Yani ada kimse için konforlu bir hayat sunmaz. Adadaki yokluk gazetelerin sayfalarına yansımada ailelerin kız çocuklarını zenginlerin evlerine hizmetli olarak göndermeleri bir “gelenek” oluşturur. Her ne kadar Agridialı [Tepeköy] Aleksandra Şaşırmaz gibi sonraki kuşakların temsilcileri bunu kabul edilemez bulsa da: “On yaşında hizmetçi olarak gitmiş Burgaz’a. ... Ne sanıyorsun? O kadar çocuğa bakamıyorlardı ki! Onlar da çalışıyorlardı. Bunu benim aklım almıyor. Bir anne on yaşındaki çocuğunu nasıl yollar da el ellerine?”

Tüm bu yoksulluğa rağmen *Cumhuriyet* muhabirinin İmroz’un köylerinde gördüğü, Türkiye’nin diğer köylerinden farklı olur. Özellikle de kadınlar için kaleme aldıkları...

Köylüler içinde İmrozlu kadınları kadar modayı takip eden kadınlar yok desem mübalağa etmiş olmam. Bir Pazar günü köy meydanına gidiniz. (Horon) dedikleri oyuna iştirak eden kadınların kıyafetlerine bakınız, köyde olduğunuza ihtimal veremezsiniz.

E. M. imzasını kullanan muhabir, günlük yaşam hakkında da notlar düşer:

(Horon) şöyle olur: Köy meydanının ortasına bir santur, üç ke-mandan mürekkep bir çalgı heyeti oturup çalmağa başlar. Bizim bildiğimiz dansta bir kavalye bir damı davet eder. Horon da ise bir kavalye beş altı damı birden davet ediyor. Dansı idare eden erkektir. Muzik fasılasız devam eder, horona iltihak etmek isteyen her erkek iki üç hatta altı kadını alarak halkanın baş tarafına geçer. Saatlerce fasılasız devam eden bu horondan çıkmak isteyenler yerlerini başkaları doldurduğu zaman oyundan ayrılabilirler.

Bu yazı, 1930'ların Atina-Ankara hattında, en azından görünüşte, esen olumlu rüzgârları hissettirir. Yunanistan'ın 20 Temmuz 1936'da Montrö Antlaşması'nı imzalaması, Ankara'nın Boğazlar üstündeki tam egemenlik hakkını tanımasını sağlar. Fakat Montrö'nün hemen öncesinde kriz hiç yok değildir. Bunlar da zaman zaman basına yansır. Bunlardan biri 9 Mayıs 1934'te yayımlanan ve Dışişleri Bakanlığı'nın da ilgisini çekerek "Selanik Venizelist sabah gazetelerinden *Elefteros Tipos*"un haberi olarak raporlanan haberdur. "İki esir ada, İmroz ve Tenedoslular, Yunanistan'ın bunlarla alakadar olması bir vazifedir" başlığını taşıyan haber, Adalılar içinde bir kesimin "arzu edilmeyen eşhas" olarak nitelendirildiğini ve "1922 senesi galiplerinin zulmünden korkarak kaçanların dahi memleketlerine avdetinin men edilmiş" olduğunu, "nihayet adada miktarı az kalan ahali dahi Türkiye hükümetinin vazettiği ağır vergileri ve Rumca tahsilinden mahrum kalmalarını görerek insani bir hayat geçirebilmek ümidini kestiklerinden vatanlarını terkederek her gün Yunanistan'a iltica etmekte" olduğunu ifade eder. Talep "dost Türkiye hükümetinin" Lozan'a uygun olarak iki adayı muhtariyetle idare etmesidir ve çağrısı nettir: "Çünkü bu iki adanın (velev küçük olsunlar) gayrı meskûn ve harap olmaları doğru düşünenler için zararlıdır."²³ Ankara ise 1935'te İmroz'u detaylı bir şekilde gündemine alır. Yaklaşık 30 yıl sonra Orhan Birgit, "İmroz ve Bozcaada'da, Panelenizm gayretlerinin plânlı bir şekilde gelişmesinin önlenmesi gereğinin zorunlu görülmesi üstüne etraflı bir rapor" hazırlanmış olduğundan bahsedecek ancak bunun içeriğini vermeyecektir.²⁴ Aynı dönemde basında yer alan haberlere göre 1935 yılında çeşitli bakanlıklara mensup kimselerin hazırladığı bir raporla durum ortaya koyulmuş ve bazı tedbirler tavsiye edilmiştir. Raporda, bu tedbirlerin bir

²³ BCA (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi), Başbakanlık Muamelat Genel Müdürlüğü, 30.10.00.255.717.25, 28 Mayıs 1934.

²⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 2, Toplantı: 1, Birleşim: 32, 7 Ocak 1966, s. 244.

plan dahilinde yürütülmesi öngörülür. Ancak mali imkânsızlıklar sebebiyle bu plan uygulanamaz.²⁵ Raporun çizdiği hattan mı ilerlenir bilinmez ama Atatürk-Venizelos döneminin sona ermesi ve hemen ardından gelen savaş, iki ülke arasındaki gerginliği bir kez daha kıskırtır.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında İmroz sınırda kalır. Yunanistan Alman işgaline uğradığında, özellikle Selanik ve Batı Trakya'dan kaçış hattında kritik bir yere sahip olur. 15 Temmuz 1941'de subay ve er olduklarını ifade eden yedi kişi Selanik'ten İmroz'a sığınmaya çalışır ancak askeri ve mülki makamlar tarafından geri çevrilir.²⁶ 4 Ağustos 1941'de de Aynaroz'dan bir sandalla kaçan üç İngiliz asker geriye döndürülür.²⁷ Bu iltica girişimlerinin devamı da gelir.

İmrozlular, Yunanistan'da Nazilere karşı direnenlere ve Müttefik güçlerine destek vermeye çalışır ve Ortadoğu'ya güvenli bir şekilde geçmelelerine yardımcı olur. Bu durum, savaş boyunca Nazi Almanyası'na yardım ederek "tek taraflı tarafsızlık"²⁸ siyaseti izleyen Ankara'nın tepkisini çeker. Adadakiler emirlere itaatsizlikle suçlanır. Özellikle Metropolit, Belediye Başkanı ve halkın önde gelenlerine "yaptırım" uygulanır. 1942 yılından itibaren üç yıl sürecek bir şekilde bu kesim adadan çıkarılarak Yunan direnişçilerine destek vermek iddiasıyla bir kampa yerleştirilirler. Metropolit

²⁵ "1935 yılında, çeşitli Bakanlıklara mensup kimselerin hazırladığı bir rapor durumu ortaya koydu ve bazı tedbirler tavsiye etti. Raporda, bu tedbirlerin bir plân dahilinde yürütülmesi öngörülmüyordu. Mali imkânsızlıklar sebebiyle bu plân uygulanamadı ama, tedricî iskân ve öğretim tedbirleri alındı. Bununla ilgili olarak 200 kadar aile İmroz'a yerleştirildi, öğretim kontrole alındı ve kanuna uygun olarak Türkçe yaptırılmaya başlandı," "Yurtta Olup Bitenler," *Akis*, Sayı: 603, 8 Ocak 1966, s. 12.

²⁶ BCA (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi), Başbakanlık Muamelat Genel Müdürlüğü, 30.10.00.55.365.21, 4 Ağustos 1941.

²⁷ BCA (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi), Başbakanlık Muamelat Genel Müdürlüğü, 30.10.00.55.365.22, 4 Ağustos 1941.

²⁸ Corry Guttstadt, *Türkiye, Yahudiler ve Holokost*, çev. Atilla Dirim (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), s. 121.

dışındaki tüm isimler savaş bitene kadar tutuklu kalır.²⁹ Öte yandan askere gidenler için de zor bir dönemdir. 1961'de Panayia'da [Merkez] doğmuş olan Despina Portokali'nin babası o sırada askeredir: "Babam askerliği sırasında yanlış hatırlamıyorsam Gülhane'deki askeri hastanede yemek yapılan yerde malzemelerin getirildiği alanın deposunun başındaydı. Dört sene görev yaptı. Biliyorsunuz askerler o dönemlerde, İkinci Dünya Savaşı'nda uzun süre kalıyordu orduda."

Adadaki ilk istimlaklar da savaş yıllarında olur ve Rum Ortodoks manastırlarının arazilerini hedef alır.³⁰ Yüzlerce yıllık manastırlar adalılarının hayatlarının çok önemli bir parçasıdır. İkonaları ve aziz eşyaları Metropolitliğe götürülmüş olan Aynaroz'daki Megistis Lavras Manastırı'na bağlı Ayios Theodoris köyündeki Ayios Konstantinos Vakfı, Shinudi köyündeki Kastelianos Ayios Yeorgios Vakfı ve Kalamidiotis Arhistratigos Mihail Vakfı ile Kutlumuşlu Manastırı'na bağlı Arhistratigos Vakfı ortadan kaldırılır.³¹ Aynı dönemde İmroz ve Tenedos'un Metropolitliği diğer Ortodoks din görevlileriyle birlikte tutuklanır.³² Savaş sonrası Türkiye'ye gelen Yunan gazeteciler bu nedenlerle de ülkelerine döndüklerinde Ankara'yı eleştiren yazılar kaleme alınca ilişkiler gerilir. *Cumhuriyet* gazetesine göre, "Bazı yazılar İstiklal Harbi sırasındaki kadar düşmancadır." Mesela *Elefteri Ellada*, savaş döneminde Türkiye'nin "hem Müttefiklerden hem Almanlardan istifade ettiğini," "komşuları boğazlanırken, Avrupa mamureleri yıkılırken Türkiye'nin alışverişine baktığını, limanlar, demiryolları vesaire yaptırdığını" yazar ve "fare yeniği erzakı

²⁹ Daldas, *age*, s. 35-36.

³⁰ Alexandris, *agm*, s. 187.

³¹ Meliton Karas, "İmroz'da Dini Hayat ve Kiliseler," *İmroz Rumları*, der: Feryal Tansuğ (İstanbul: Heyamola Yayınları, 2013), s. 63-64.

³² Hande Birkalan Gedik, "İçicidir Ötekilik Halleri: Festival ve Mit Arasında İmbros'da Hatırlamak ve Unutmak," *Folklor/Edebiyat*, Cilt:16, Sayı: 62, 2010/2, s. 15.

bize yollarken kendisi yemeklerin en lezzetini yiyordu” diye ekler. *Etnos* ise bu kırılganlıklar listesine Varlık Vergisi’yle birlikte İmroz’daki durumu da koyar: “İyi dostluk iyice hesaplaşma ister. Türkiye hükümetinin İstanbul ve İmroz Rumlarına karşı takındığı tavır, Türk-Yunan dostluğunun ruhuna açıktan açığa aykırıdır. Varlık Vergisinin bırakmış olduğu harabeler meydandadır. Bu verginin tarhında Rumlara karşı imha edici bir tarzda hareket edilmiştir. Erzurum kampına gönderilenlerin çoğu dönmemiştir.”³³

k Türk - Yunan dostluğuna yakışmayan çirkin neşriyat

Memleketimize gelip giden Yunan gazetecilerinden bir kısmı, hakkımızda, İstiklâl Harbi sırasındaki kadar düşmanca yazılar yazdılar

Bir müddet önce, memleketimize bir Yunan gazeteciler heyeti gelmiş, İstanbul, Ankara, İzmirde misafir edilmişlerdi. Dost bir milletin basınına temsili entikler için de, bu gazetecileri sınımlardan geldikleri kadar ınsa ve ısrar etmekte kusur etmemişti. Şimdi Yunanlı misafir gazetecilerin, seyahat intihalleri hakkında yazdıkları yazılar elimizde geçiş buluyor.

Yunan gazetecileri, umumiyetle misafirperverliğimizden memnun ve müteşekkirdir. Ancakla beraber, yazılar umumiyetle dostane değildir; hatta bazıları İstiklâl Harbi sırasındaki kadar düşmancedir. Bunu örnek vermek istiyoruz.

Akropolis, Türk dostluğuna kıymet vermekle beraber, «Bugün Türkiye, elinde bulunan toprakların hepsi hissimdi. Bu topraklarımızın elinden al-

— Arkası Sa. 3, Sa. 1 de —

Memleketimize gelen Yunan gazetecilerinin Taksim Caddesinde çekilmiş fotoğrafı

33 “Türk-Yunan dostluğuna yakışmayan çirkin neşriyat,” *Cumhuriyet*, 3 Kasım 1946.

Cumhuriyet döneminde adaya adalı olmayanların yerleştirilmesi de bu dönemde başlar. Manastır arazilerine 1946'da Karadeniz'den getirilen on hane yerleştirilir.³⁴ 1942 Panayia [Merkez] doğumlu Vula Komninos, bu yerleştirilen ailelerin çocuklarıyla diyaloglarını da aktarıyor: "Karadeniz'den getirilen Lazlar vardı. Okulumuz onların yerlerine yakındı. Biz çocukken bir tekerleme vardı, 'Laz kaz, sofrası büyük ama yemeği az' diye. O kadar kızıyorlardı ki..."

Hemen sonrasındaki 1950'ler, İmroz'da önceki on yıllardan çok farklı geçer.

* * *

*Mesela, ben İmrozluyum, de. İmroz güzel midir anlat. Bağlık bahçelik midir? Şarabı güzel mi? Meyhaneleri insanı içmeden kör kütük edercesine maya, şıra, sirke, ekşi, salkım, üzüm çekirdeği kokar mı? Sizin denizde balık çıkar mı, balık?*³⁵

Sait Faik Abasıyanık

14 Kasım 1950'de Çanakkale Milletvekili Ömer Mart, Bozcaada ve İmroz nahiyelerinin mahalli idareleri hakkındaki 1151 sayılı kanunun 14. maddesinin değiştirilmesi için Meclis Başkanlığı'na "bu madde muhtevası Lozan Ahitnamesinin 40 ve 41'nci maddelerinde musarrah [izah edilmiş] ahkâma

³⁴ Elif Müyesser Babül, *Belonging to Imbros: Citizenship and Sovereignty in the Turkish Republic*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, 2003, s. 34-35. Karadeniz'den İmroz'a ilk yerleştirmeye dair net tarih ve sayı bulunmamakta. Kitapta yer alan anlatılarda da, konuyla ilgili akademik çalışmalarda da bu farklılık göze çarpıyor.

³⁵ Sait Faik Abasıyanık, "Dondurmacının Çırağı," *Bütün Eserleri* (Ankara: Bilgi Yayınevi, 2001) s. 233.

[hükümlere] münafı [aykırı] bir hükmün müfidiidir” diye yazar. 15 Aralık 1950'deki TBMM Dışışleri Komisyonu raporu, 18 Ocak 1951'deki TBMM İçişleri Komisyonu ve 19 Ocak 1951 Milli Eğitim Bakanlığı Komisyonu raporlarında bu maddenin değıştirilmesi teklif için olumlu yanıt verilir³⁶ ve 5 Şubat 1951'de de Meclis'te yapılan oylamada maddenin değıştirilmesi kabul edilir.³⁷

1151/1927 kanununun 14. maddesinin iptaliyle 1952-1953 eğitim yılında Rumca okul müfredatlarında yeniden yer alır. 1950'de İmroz ve Tenedos Metropolitleri olan Meliton Hacı bu süreçte etkili olur ve adada okullar kapılarını açar.³⁸ Merkez Okulu'nun öğretmeni Dimitris Sofoniu, “Acı çekmiş adalıların yüreklerinde gerçekten bahar vardı. O gün 25 yılın hayal ve ümitleri gerçek oldu. Yeni okul artık tamamlanmış, ölmüş-dirilmiş Merkez Okulu İmroz'da yedi köyün gençlerine kapılarını açtı” der.³⁹ Gerçekten de heyecan büyüktür. Öyle ki, 1923 doğumlu İsaak Anastasiadis İstanbul'da öğretmenken İmroz'a gitmeye karar verir ve kendi deyimiyle “keçiler, koyunlar ve balıkçılıkla uğraşan, sebze yetiştiren bir toplum”un içine, adaya gider. “Okul açıldığında oradaydım. Çanakkale'den o zamanki vali, Sefaettin Karanakçı gelmişti. Açılış için etkinlik düzenlendi. Konuşmalar yapıldı” diyen Anastasiadis, bu kararına neden olaraksa Kadıköy'deyken tanıdığı ve daha sonra İmroz'a Metropolit olarak atanan Meliton'u işaret eder.

³⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Çanakkale Milletvekili Ömer Mart'ın, Bozcaada ve İmroz nahiyelerinin mahallî idareleri hakkındaki 1151 sayılı kanunun 14. maddesinin değıştirilmesine dair kanun teklifi ve Dışışleri, İçişleri ve Milli Eğitim Komisyonları raporları, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/dog/coo4/tbmm09004037ss073.pdf> (Erişim tarihi: Mayıs 2020)

³⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Cilt: 5, Birleşim: 39, 5 Şubat 1951, s. 52.

³⁸ Karas, agm, s. 59.

³⁹ Makis Boutaras, “İmroz'un Eğitim Serüveni,” *İmroz Rumları*, der: Feryal Tansuğ (İstanbul: Heyamola Yayınları, 2013), s. 139-140.

Meliton hem Türkiye hem Yunanistan NATO'ya girmeye hazırlanırken ikili ilişkilerin sıklaştığı, temas trafiğinin hızlandığı dönemin olumlu rüzgârından etkilenir. Bu sıcak dönemde Cumhurbaşkanı Celal Bayar, 1951 yılının Eylül ayında adayı ziyaret etmiştir.⁴⁰ 1952 yılının 28 Nisan'ında Başbakan Adnan Menderes Yunanistan'a gider. 7-12 Haziran'da Yunanistan Kralı Pavlos Türkiye'ye gelir. Arkasından Cumhurbaşkanı Celal Bayar iade-i ziyarette bulunur. 1953'te bu kez Yunanistan Başbakanı Aleksandros Papagos gelir. Adada yaşanan bazı gerginliklerin hızla üstüne gidilir. Mesela 26 Mart 1952'de Çanakkale Milletvekili Bedi Enüstün, "Tepe Köy'de Dimitri Kalamari'nin kahvehanesinde 16 Şubat günü yaşanan, jandarmalar tarafından silahla cereyan eden ve tahkikat sırasında da bir kısım vatandaşların dövüldüğü" vakayı Meclis gündemine taşır. Yanıt yaklaşık bir ay sonra, 24 Nisan'da gelir. Başbakan Adnan Menderes'in verdiği yanıtta, "rakı içerek İstrati adında bir Rum vatandaşıyla kavga eden ve kahvehanenin camlarını kıran Tepeköy J. Karakol K. V. Onbaşı Mehmet Sezer ile arkadaşları Ömer Taşçı ve Er Hacı Ali Aydın, bu hareketlerinden ötürü derhal Çanakkale kıta merkezine celbedilmişler" denir. Bu şahıslara ayrıca disiplin ve onar gün oda hapsi de verilir ve haklarında takibat ve tahkikat başlatılır.⁴¹ Yaklaşık bir buçuk yıl sonra, 1 Aralık 1953'te, İmroz ve Bozcaada Metropolit Meliton, Menderes'ten bazı isteklerde bulunduğu bir mektup kaleme alır. "Ekselans" diye hitap ettiği Adnan Menderes'e, "İmroz ve Bozcaada'ya karşı gösterdiği yüksek alaka, bu iki ada halkına karşı ibzal buyurduğu sevgi" ve kendisine beslediği yüksek teveccühe güvenerek bu mektubu yazdığını ifade eder. Metropolit, üç sayfalık mektubunda iki meseleyi ele alır. Bunlardan biri İmroz ve Bozcaada'nın İkinci

⁴⁰ "Bayar'ın Marmara tetkikleri," *Milliyet*, 20.09.1951.

⁴¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Cilt: 14, Toplantı: 2, 25 Nisan 1952, s. 492-493.

Askeri Yasak Bölge olmasıdır. Ada halkının Amerika, Afrika, Yunanistan ve Avustralya'da yaşayan akrabalarının doğdukları köyleri ziyaret edemediklerini, hâlâ hayatta olan ihtiyar ana ve babalarını ve yakın akrabalarını bu nedenle görmekten mahrum olduklarını söyler. Metropolit bunun iktisadi yanını da vurgular. Bu kişilerin çoğu zengin olmuştur ve memlekete döviz getirebilecek, fakir akrabalarına nakdi yardım edebilecek düzeydedir. İkinci sorunsu ada halkının yurtdışındaki akrabalarının malik bulundukları gayrimenkullerdir. Metropolit, İmroz ve Bozcaada'nın mübadele, firarilik ve metruk mallar ahkâmının tatbik edilmediğini hatırlatır ancak buna rağmen mahalli memurların kimseye haber vermeden bu emlakı Hazine adına kaydettirdiğini söyler. Mektubunun sonunda "adalıların gerek hükümete ve gerekse Menderes'e bağlılık ve sadakatlerini" hatırlatır.⁴² Bu süreçte Türkiye ile Yunanistan arasında, iki ülkenin de 1952'de NATO şemsiyesi altına girmesi nedeniyle yumuşama başlamış olsa da Kıbrıs'taki gerginlik tansiyonu tekrar yükseltecektir.

Türkiye kamuoyu hareketlense de 1955'e kadar Ankara, İngiltere'nin Kıbrıs'tan çekilmeyeceğine dair beslediği kanaat nedeniyle pasif davranır. Fakat Yunanistan'ın bu konuyu 16 Ağustos 1954'te Birleşmiş Milletler'e taşımasıyla Türkiye için dengeler değişir.⁴³ Kıbrıs'taki gerilimin artması üzerine Türkiye'de basın önce Batı Trakya ve Oniki Ada meselelerini kurcalar, tahrik eder.⁴⁴ Basını etkileyen bir başka gelişmeysse Yunanistan'da bir *Beyaz Kitap*'ın yayımlandığı haberinin yayılmasıdır. Haberlere göre *Beyaz Kitap*'ta Atina, Doğu Trakya, İmroz ve Bozcaada üzerinde hak iddia eder.

⁴² BCA (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi), Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü, 030.01.133.866.10, 1 Aralık 1953.

⁴³ Doç. Dr. Fahir H. Armaoğlu, "1955 yılında Kıbrıs Meselesinde Türk Hükümeti ve Türk Kamu Oyu," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 14 Sayı: 2, 1 Şubat 1959, s. 60-61.

⁴⁴ Armaoğlu, agm, s. 66.

Bu kitabın etkisi o kadar güçlü olur ki, Hikmet Bil, Yassıada Davası'ndaki ifadesinde, 6-7 Eylül'ün öncesinde dönemin başbakanı Adnan Menderes'in, "Yunanlıların bir beyaz kitap çıkarttıklarını ve bilahare bunu toplattırmış olduklarını, kendilerinin de bir tane ele geçirmiş bulunduklarını" söylediğini ve "zaten Garbi Trakya ellerinde, İmroz ve Bozcaadayı da istiyorlar, şimdi bir de Kıbrıs" dediğini aktarır. Ayrıca "Fatin Rüştü'nün vazifesi Türk tezini savunmak ve [Londra] konferansının torpillenmesi" dediğini de belirtir.⁴⁵ Bu "torpillenme" 6-7 Eylül'ü mü doğurur, asla netlik kazanmaz.⁴⁶

Kıbrıs'ta Türk-Yunan gerginliği tırmanırken İstanbul'da pogromun yaşanması dengelerin kırılmasını gösterir. İmroz'dakiler şiddet dalgasının adayı da vuracağından endişe eder. 1946 Agridia [Tepeköy] doğumlu Hrisostomos Kalaycı'nın da ifade ettiği gibi, sözlü anlatıda yerini bulan fakat kayıtlara geçmeyen bir şekilde 6-7 Eylül adayı vurmaz: "O sırada bizim orada da denizde olanların varlığını öğrendik daha sonraları. Fakat adaya ayak basmadılar. Adaya çıkacaklarmış ama yoldan çevirdiler. 6-7 Eylül'ün tesiri olacakmış ama olmadı." Türkiye ve Yunanistan basını arasındaki atışmaysa sürer. 1957 yılının mayıs ayında *Cumhuriyet* gazetesi, "Bütün dünyanın bilmesi lazım gelen hakikatler" başlığıyla bir yazı dizi hazırlar, bunu da "Yunan iftiralarına susturucu cevap" diye anonslar.⁴⁷ Dosyanın odağında İmroz da vardır, dosyayı kaleme alan isimse Ömer Sami Coşar'dır.

45 Emine Gürsoy Naskali, *6-7 Eylül Olayları Davası* (İstanbul: Kitabevi, 2007), s. 287.

46 Özel Harp Dairesi'nin selefi olan Seferberlik Tetkik Kurulu'ndan Sabri Yirmibeşoğlu'nun, yaklaşık on sene sonra düzelteceği söz, 6-7 Eylül'ün "Özel Harp işi" olduğuna dairdir. Fatih Güllapoğlu, *Tanksız Topsuz Harekat: Psikolojik Harekat*, (Ankara: Tekin Yayınevi, 1991) s. 104.

47 "Yunan iftiralarına susturucu cevap," *Cumhuriyet*, 22 Mayıs 1957.

Bütün dünyanın bilmesi lâzım gelen hakikatler

Yunan iftiralarına susturucu cevap

İdaremizdeki Ege adalarının- da Rumlar nasıl yaşıyorlar?

İmroz ve Bozcaadada 15 gün kalan
Cumhuriyet muharriri neler gördü, neler duydu?

RÖPORTAJI YAPAN: ÖMER SAMİ COŞAR

Okuyunuz ve okuduklarınızı Garbî Trakyada yaşayan
ırkdaşlarımızın hayat şartları ile mukayese ediniz!

Yarından itibaren başlıyoruz

Coşar'a göre yazısının amacı, "Türkiye'nin misilleme yapması ya da Yunanlıların Batı Trakya'da tatbik etmekte oldukları azınlık politikasını aynen buralarda tatbik etmesini istemek" değildir. "Gayemiz bu hali dünyaya efkarına duyurmak bu efkarı umumiyeyi, Yunanistan'ın yakasına yapışmaya davet etmek ve bu şekilde oralardaki Türk halkına bütün hakları temin ettirmektir" der ve ekler, "Biz, Yunanı Türkün seviyesine yaklaştırmak için uğraşıyoruz. Yoksa kendimizi onların seviyesine indirmek için değil." Yazısında pek çok gerçeği saklayarak, çarpıtarak aktarır.⁴⁸ Mesela Osmanlı döneminde de, öncesinde de Rum ağırlıklı nüfusa sahip olan adayı anlatırken "Türk Adası İmroz'a yerleşmiş olan Rumlar" der ve "Asırlar boyunca Türkiye'ye göç etmiş, bizim idaremiz altında buldukları rahat hayatı bırakmamış, topraklarımıza yerleşmiş Rumlar" diye devam eder.⁴⁹ Oysa Lozan'da da gündeme geldiği gibi 1912 nüfus sayımına göre İmroz'da adanın yerel halkı olan 9200 Rum bulunmasına karşılık adada bir tek Türk bile yoktur.⁵⁰

Coşar, Rum karşıtı ifadelerine İmroz'da daha iskelenin başında "ilk karşıma dikilen bembeyaz, iri haç ile bir kilise oldu!" diyerek başlar ve "Hemen limanın ağzına dikmişler! Türk bayrağının dalgalandığı bu adada bir din hürriyetinin mevcudiyetini mi her gelene ilan etmeyi düşündüler, yoksa bu topraklarda hâlâ Yunan Kilisesinin -kısacası Yunan devletinin- hakkı bulunduğunu mu göstermek isterler? Bilinmez ki!" diye devam eder.⁵¹ Halbuki o bahsettiği kilise, Kastro köyünün rıhtımında, limana da adını veren,

48 "Metropolidin ziyafetinde görüşülen meseleler," *Cumhuriyet*, 30 Mayıs 1957.

49 "İdareimizdeki Ege adalarında Rumlar nasıl yaşıyorlar?" *Cumhuriyet*, 23 Mayıs 1957.

50 *Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar-Belgeler*, çev. Seha L. Meray, Birinci Takım, Cilt 1, Kitap 1 (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001), s. 111.

51 "İdareimizdeki Ege adalarında Rumlar nasıl yaşıyorlar?" *Cumhuriyet*, 23 Mayıs 1957.

denizcilerin azizinin adını taşıyan Ayios Nikolaos Kilisesi'dir⁵² ve daha Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce inşa edilmiştir. İmroz Metropoliti III. Neofitos tarafından tasdik edilen 1845 satış senetlerinde "Liman bölgesindeki Ayios Nikolaos" olarak kayda geçirilmiştir.⁵³

Ömer Sami Coşar, görüşmelerinde Metropolit Meliton Hacı'sın de kapısını çalar. Metropolit, “Türk idaresinden çok memnunuz, mesuduz, şikâyetimiz yok!” der. Gazeteciyse bunu yazısında “Metropolid başka türlü konuşamazdı. Batı Trakya'daki ırkdaşlarımızın hali malum iken ada Rumları

^{S2} Hrisostomos Kalayci, *Οι εκκλησίες και τα ξωκλήσια της Ίμβρου*, (Ατina: Εταιρεία Μελέτης της Καθ' Ημάς Ανατολής, 2007) s. 463-467.

53 Karas, agm, s. 70.

Belediye Meclislerini, mekteblerini, köylerini kendileri idare ediyor, İmroz'a istedikleri gibi girip çıkıyor, Atina'ya gidip geliyor, hatta yortu zamanları Yunanlı dostlarını çağırıyorlardı" diye yorumlar. Metropolitin tek talebi diasporada olan İmrozluların dönüşünü sağlamak için adanın "askeri mıntık" olmaktan çıkarılması olur. Bunun bir "şikâyet" olmadığını vurgular ve özellikle ABD'li turistlerin askeri mıntikalara girmek için gereken formalitelerden kaçtıklarını söyleyip "Bu çok iyi, çok güzel bir şey olur. Turist akın eder. Dünyanın dört bir tarafında, çoğu zengin, İmrozlular yaşıyor. Amerika'da, Güney Afrika'da, Belçika ve Fransız Kongolarında, daha birçok memlekette. Bunlar İmroz'a gelmek, burada yaşamak isterler, istiyorlar. Fakat biliyorsunuz, adamız askeri mıntıkaya dahil!" der. Fakat Ömer Sami Coşar "samimi" geçtiğini söylediği görüşmede Metropolit'in yüzüne söylemediklerini yine yazı dizisinde kaleme alır ve asıl niyetin farklı olduğunu öne sürer: "İmroz Adasının askeri mıntıkaya dahil bulunması ile tabi tutuldukları tek kayıd da işte bu! Yunan siyasi ve askeri baskısı Batı Trakya'dan devamlı bir surette Türkleri hicrete mecbur ederken İmrozlu vatandaşlarımız orada İstiklal Harbi sırasında aleyhimizde çalışmış firarileri temelli geri getirmenin çarelerini mi araştırıyorlar?"⁵⁴

Coşar bununla da sınırlı kalmaz. Adanın nüfusunun çoğunu oluşturan güney bölgesinde, Pargos'ta liman kurulması talebini "Yunanistan'a bakan bir liman kurulsun" istiyorlar diye yorumlayıp "İmroz, bu Türk adasının limanı –gayrimüsaad şartlar olmasına rağmen– neden Türkiye'ye sırt çevirsin neden Türkiye'ye bakmasın?" diyerek tepkisini dile getirir.⁵⁵ Todori Vulgareli'ye göre ise bu konunun tek gerçekçi yanı tartışmanın kendisidir. 1971'de Kuzu Limanı kurulmadan önce limanın nereye kurulacağına dair

54 "İmroz Metropoliti "Türk idaresinde mes'uduz" diyor," *Cumhuriyet*, 24 Mayıs 1957.

55 "İmrozda karşılaştığım ve çözemediğim muammalar," *Cumhuriyet*, 29 Mayıs 1957.

tartışmaları net bir şekilde hatırlayan Vulgareli, asıl nedenin adanın nüfusunun yoğun olduğu bugünkü adı Dereköy olan Shinudi'ye yakınlık olduğunu hatırlatıyor: “Kefalos mu olsun, Aydıncık mı, yoksa burası [Kuzuluk] mı diye bir şey duymuştum. ... Herkes kendisi gibi hamurun içine maya atıp da hamur kabartıyor. ... Kuzu Limanı da Aydıncık da aynı yöne bakıyor. ... Burada 7 bin kişi yaşarken diğer tarafta bin kişi yaşıyorsa önce nereyi düşünürsünüz? Asıl mesele mesafeydi.”

Ömer Sami Coşar, “İmroz’da Rumlar değil, Türkler derdli, şikâyetçi” başlıklı yazısında, adadaki Türklerin sonradan yerleştirildikleri gerçeğine değinir ancak bunun nedenini “on yıl evvel, İmroz’da Türk-Rum nüfus nispetinin aleyhimize bir durumda doğru sürüklendiği görülüyordu” diye açıklar. Bu adımın “küçük çapta ve tek gayesi nüfus nispetini muhafaza etmek” olduğunu söyler. Ancak bu süreçte “ihmalkarlıkların” yapıldığını

söyleyerek Ankara'yı eleştirir. Coşar'a göre Rumlar "gücenmesin diye istimlake de gidilmemiş"tir ve Türklere daha fazla toprak verilebilecek olmasına rağmen bu olmamıştır. Bu nedenlerle de adanın Türkleri dertlidir, "Yakında adadan ayrılmak zorunda kalacağız. Gideceğiz. Ne yapalım" derler. Türkler arasında "artık adadan ayrılacakları günü dört gözle bekleyenler var"dır. 45 dönüm arazi verilmiş olsa da attıkları 350 kilo tohumdan sadece 1500 kilo buğday alabilmişlerdir, "Zeytin ağacı dikelim dedik. Bütün adada tutarken, nedense bizimkiler tutmadı. Balıkçılık yapalım dedik. Alet bulamadık" derler.⁵⁶ Yaşadıkları zorluklara adanın Rumları da şahit olur. Ancak 1952'de Gliki'de [Bademli] doğmuş olan Vasilis Giaramanis'e göre bu durum göçmen olmalarının bir sonucudur, çünkü bu kesim "adaya alışkın değildir" ve bu nedenle zorlanmıştır. Giaramanis şöyle devam ediyor: "Bakın Karadenizli Rumlar da Selanik'te zorlandı. Selanik'e geldiklerinde bilmiyorlar ne yetiştigini. Tütünleri marul zannettiler. Acıydı tadı. Dediler ki, 'Ah bu Makedonya, marulları bile acıdır.' Çünkü bunlar göçmenlik hal-leri. Alışkın değiller ki geldikleri yere!"

Coşar adadaki mülklerin Karadeniz'den getirilen Türklere geçişine de değinir. İmroz'un merkezinde Hazine'ye ait araziye 25 hane hazırlandığını, adanın Dereköy mevkiinde de 25 köy evi yapıldığını aktarır. Bu süreçte yerleştirmenin "Hazine Malı"na yapıldığını söylese ve yargı süreci Ankara'nın lehine sonuçlanmış olsa da, kilisenin "Buraları Aya Konstantin Manastırına aittir, bize iade edin" diye itiraz ettiğini ve davanın yedi yıl sürdüğünü yazar. Bazı arazilerse İmroz'un Ankara idaresine geçmeden önceki sakinlerine aittir. Lozan'a göre hakları korunmuş olmasına rağmen mülkleri emval-i metruke kanununa geçirilip Hazine'ye katılmıştır.⁵⁷ Ömer Sami Coşar ise bu

⁵⁶ "İmrozda Rumlar değil, Türkler derdli, şikâyetçi!" *Cumhuriyet*, 25 Mayıs 1957.

⁵⁷ Alexandris, agm, s. 171.

süreci kendi penceresinden anlatır ve Lozan'daki af maddesine girmez: “İmroz'da bilhassa Birinci Cihan Harbinde orasını üs ittihaz eden, kuvvetlerini orada toplıyan ve Türkiye'ye nihai darbeyi indirmeye hazırlanan İngilizlere yataklık etmiş, hatta onlarla Çanakkale'ye sokulmuş kimseler vardı. Bunlar, İstiklal Mücadelemiz sonunda ihanet ettikleri bu vatandan ayrılmışlar, kaçmışlardı. Geniş arazi, milli emlakın malı olmuştu.”

Coşar, Türk-Yunan dostluğu sırasında bu mülklerden bazılarının iade edildiğini belirtir ve bu süreci “komedyâ” olarak niteleyerek “amma çok mal da elden gitti, diyorlar!” notunu düşer. *Cumhuriyet* gazetesinin yazarı işte bu araziler üstünde yaşayan Türkleri ziyaret ettiğinde “500 yıllık bu Türk Adasında 15 kilise ile 400’den fazla manastır yanında tek camii işte bu köy evi!” diye sitem eder. Kendisi de yeni yerleştirildiklerini belirtse de adadaki Türk varlığını yüzlerce yıllık Rum yerleşimiyle kıyaslamayı sürdürür: “Yıkık

duvarlar... Birkaç eğri taş... Kırık tahtalarla çevrilmiş bir avuç toprak, o kadar. 500 yıllık Türk idaresinde kalmış bir tek eski abide, bir tek eski mezar taşı yok. Bunlar nasıl kayıblara karışmış, ne olmuş? Hemen Türk mezarlığının yanında da Rum mezarlığı! Aradaki fark Metropolitlik binası ile Müftülük arasındaki farktan da büyük, daha fazla acı verici. Düşündürücü!”

Ömer Sami Coşar’a göre bu mücadeleye rağmen “Adadan ayrılmaya hazırlanan bazı Türklerin topraklarını, evlerini Rumlara satmaya başladıkları, pey aldıkları gizlenmiyor. Kısa zamanda bunlar da onların malı olacak. Hemen hemen İmroz’da Türk malı kalmaması için sessiz ve ustaca faaliyet gösteriliyor” der ve yine Ankara’ya bir sitemle bitirir: “Adanın sahibi ... her türlü kolaylığı gösterirken kendini ihmal etmiş, unutmuş.”⁵⁸ 1927 Aya Theodori [Zeytinli] doğumlu Dimitri Zunis’e göreyse bu mülkün yeniden el değiştirme sürecinin nedeni Karadenizlilerin mülklerini satabilmeleri için mühlet konulmuş olmasıdır: “Aslında manastır arazisiydi. 1940’larda istimlak edilmişti. On aile getirmişlerdi başka taraflardan, Karadeniz’den. Orada ocak kurdular, evlerini yaptılar. Fakat sonra bıraktılar orayı. Beş seneliğine ben kiraladım orayı. Çünkü o arazileri hemen satamıyorlardı... On seneden sonra sahibi ‘İstersen sen burayı satın al, on sene sen kira verdin’ dedi. Ben de satın aldım.” Bu satış sürecinin sonucunda Karadenizliler göç ederken Rum nüfusunun yoğunluğu bir kez daha yüzde 95’lere çıkar.⁵⁹ Ancak Zunis’in de başına geldiği gibi, devlet 1960’larda bu arazileri yeniden istimlak edecektir. Zaten 1950’li yılların sonu, Coşar’ın da yazı dizisinde olduğu gibi artık İmroz’un Türk-Yunan gerginliğinin merkezine oturacağı 1960’ların habercisidir.

⁵⁸ “İmrozda Rumlar değil, Türkler derdli, şikâyetçi!” *Cumhuriyet*, 25 Mayıs 1957.

⁵⁹ “Karadenizlilerin tamamına yakın kısmının ayrılması ile Rum nüfusunun oranı yine %95’e yükselmişti,” “Yurtta Olup Bitenler,” *Akis*, Sayı: 603, 8 Ocak 1966, s. 12.

Bütün dünyanın bilmesi lazım gelen hakikatler: 4

**İmrozun belediye âzasına
verdiğim akşam yemeği**

Bu Ada için bir hâsme olmuştuk. Media azaları endişe içindeydiler, Metropolis'de hâsme giriyos, çıkıyot, telker döndüyos, davete gelip gelevenook huzusunda direktif alıyordı. Nihayet Metropolis'inin ararı ile gelmeğe karar verdiler

Küperleje yapar: ÖMER SAMİ COŞAR

[illegible]

Quelle: Bericht über die Verhandlungen des Reichstages vom 10. März 1890, S. 100.

Bütün dünyanın bilmesi lazım gelen hakikatler: 5

İmroz mekteblerinde Atina baskılı kitablار okutuluyor

Türk mekteplerine girmiş ve devir tahsisleri geçiren Rum mektebinin bütün tahilleri benden çıkarsaydı, değil bende, kontrol bile yok!

Hörsörlöş yapanı: ÖNER SAMİ COŞAR

Imposible flika re kiam marmaridaro: rakontrahi rojulo de juna fervora, talentulo ~~perdis~~ ~~Tha~~ ~~_____~~
(angla), sedo de kiam marmaridaro perdis.

— Table 1 has subfigures —

Bütün dünyanın bilmesi lazım gelen hakikatler: 6

İmrozda tek Türk Okulu kapılarını kapamak üzere!

Rumlar «Türk okulunda iyi türkçe öğretilmiyor! Bu iş bize bırakın» demisler. Kabul etmişiz. Aynı mekteb açmışlar. Böylece bu emellerine de nail olmuşlar. Tabii şimdi onların okullarında türkçe dersleri hak getire!

Röportajı yapan: **ÖMER SAMİ COŞAR**

Çalışma 42 üyeleri olan Türk Mühürleri

7 - Kuzulu, bilet yatağı, yemek, içecek, kupa ve flüte ve daha da çok...
(19)

James A. Adams, Esq., has been
appointed to the position of
Assistant Secretary of the
Department of the Interior,
Washington, D. C.

— Arkian So 3 54 6 da —

**Yunan tebaak: Ruma
verilen matemedlik**

Buku Alamgungdan 25000 dolarek
redjaya abas sileksetik Asukara O-
dalar Buleh, ku lue Tark payam-
an muntengke alama Tark bap-
bir Ruma toka cangkik. Bu buncara
Buleh cangkik ku tokahe cangkik.

— Munteng muntengke gane, ku di-
juk hura tokahe cangkik is alar. Bu
sar da, pjambe i kler tokahe cangkik
re bu cangkik da ku kungkuna kungkik.

— Arkca; Ne 5 Sü 3 te —

Metropolitin ziyafetinde görüülen meseleler

— Başlatıcı 1 saat sahilde —

Metropolitin ziyafetinde görüülen meseleler

Metropolitin ziyafetinde görüülen meseleler

— Başlatıcı 1 saat sahilde —

Metropolitin ziyafetinde görüülen meseleler

— Başlatıcı 1 saat sahilde —

Metropolitin ziyafetinde görüülen meseleler

— Başlatıcı 1 saat sahilde —

Metropolitin ziyafetinde görüülen meseleler

— Başlatıcı 1 saat sahilde —

Metropolitin ziyafetinde görüülen meseleler

— Başlatıcı 1 saat sahilde —

Metropolitin ziyafetinde görüülen meseleler

— Başlatıcı 1 saat sahilde —

Metropolitin ziyafetinde görüülen meseleler

— Başlatıcı 1 saat sahilde —

Metropolitin ziyafetinde görüülen meseleler

Metropolitin ziyafetinde görüülen meseleler

— Başlatıcı 1 saat sahilde —

Metropolitin ziyafetinde görüülen meseleler

— Başlatıcı 1 saat sahilde —

Metropolitin ziyafetinde görüülen meseleler

— Başlatıcı 1 saat sahilde —

Metropolitin ziyafetinde görüülen meseleler

— Başlatıcı 1 saat sahilde —

Metropolitin ziyafetinde görüülen meseleler

— Başlatıcı 1 saat sahilde —

Metropolitin ziyafetinde görüülen meseleler

— Başlatıcı 1 saat sahilde —

Metropolitin ziyafetinde görüülen meseleler

— Başlatıcı 1 saat sahilde —

Bütün dünyanın bîmesî lazım gelen hakikatleri:8

Metropolidin ziyafetinde görüülen meseleler

Zirâ olsun, bitirildi olsun, veyâ bitirilecek taalluk etmiş hangi sual ortaya atılsın, cevap veren, fikrini söyleyen Metropolidin işi. Bu da anlayışında ki bu Türk Adasında onun için olmadık hiç bir iş yapılmıyordur. Gayrihişyeri Garbî Trakya'yı düşünürüm.

Röportajı yapan: ÖMER SAMİ COSAR

— Bu röportajı yaparken bîmeşî lazım gelen hakikatleri:8

BEBEK

Günümüzün

BEBEK

Günümüzün

BEBEK

Günümüzün

BEBEK

Günümüzün

BEBEK

Günümüzün

BEBEK

Günümüzün

BEBEK

Günümüzün

BEBEK

Günümüzün

BEBEK

Günümüzün

BEBEK

Günümüzün

BEBEK

Günümüzün

* * *

*Bir süre vapurdan, tok gözlü, iyi insanlarını sevdiğimiz İmroz'u seyrettik. ... İlk defa İstanbul'u özlemekten İstanbul'a dönüyordum.*⁶⁰

Fethi Naci

1961'in Eylül ayında Fethi Naci, bir dönem ayrılmaz ikili olduğu Melih Cevdet Anday'la yaptığı İmroz seyahatinin sonunu bu sözlerle anlatır. Her ne kadar 50'li yılların sonunda basında gerginlikler yer almış olsa da edebiyat dünyası İmroz'u "farklı" bir yönüyle tanımaya başlar. Ne stratejik önemi ne ticari değeri. Adadaki insanların mutluluğu ve kendi kendine yetmesiyle... Edebiyatın iki önemli ismi, meyhaneci Manol'un [Bano] o dönemde varlığını sürdüren Kastro/Kaleköy'deki pansiyonunda kalır ve adada keyifli vakit geçirir. Bir yıl sonra Melih Cevdet Anday yolunu yeniden İmroz'a düşürür. Arkadaşlarını, adadakilerle tanıştıırken "Gerçekten de İmroz'da asık yüzlü kimseye kolay kolay rastlanmaz" der. Yazar bunun nedenini ada halkının zengin olma tutkusuna kapılmamalarında bulur. Anday, adalıları "Maksim Gorki'nin, Panait İstrati'nin, Caldwell'in, Steinbeck'in romanlarındaki, hikâyelerindeki yoksul ama gönlü şen kişiler"e benzetir. Zengin olmayan, her yıl milyonlar girmeyen bu adada gönüller şendir.⁶¹ Bu seyahatinde ekipte yer alan Azra Erhat da İmroz'u *Mavi Yolculuk*'ta anlatır ve ada hakkında Anday'la hemfikirdir. İmroz için "... mutlu bir ada, ilkçağ metinlerinde boyuna övülen ama dünyanın neresinde bulunduğu pek belli olmayan Mutlular Adası," der ve bu mutluluğun sırrını da açıklar: "Toprak

⁶⁰ Fethi Naci, "İmrozda M. Cevdet'le," *Dost dergisi*, Eylül 1961.

⁶¹ Melih Cevdet Anday, *Bakır Çağı "Toplu Yazılar 2"* (İstanbul: Everest Yayınları, 2009), s. 113.

başka yerde olduğundan daha verimli değil, ama bu insanlar geçinmenin, insanca yaşamanın yolunu buluyorlar.”⁶²

1962 yılının Kastro plajının canlılığına hayran kalan Erhat, “Meğer İmroz’da neler varmış da biz bilmiyormuşuz! ... Oh, ne rahat yere gelmişiz meğer!” deyip “Merkez köyü Fransa’nın güney köylerini andırıyor” diye yazar. Azra Erhat tek başına Tepeköy’e de düşürür yolunu ve “Evet, bir köy ama bizde pek eşine rastlanmayan bir köy, düzenli, temiz; topaç gibi çocukları pembe beyaz, tavukları besili, kedileri bile İstanbul’da göremeyeceğiniz bakımlı kediler” diye ekler. Melih Cevdet Anday’ın ilgisini Azra Erhat’tan farklı olarak bir konu daha çeker, o da adada hırsızlığın, cinayetin hatta kavgaya, dövüşün bile yaşanmamasıdır. Suç uzaktır, suç yoktur Melih Cevdet Anday’ın anlattığı İmroz’da: “Avukat bir arkadaşım, İmroz’da yerleşmeyi düşünüyormuş. İş bulamayacağı için üzüldüm. Hapishane bomboş olduğuna göre avukatlara pek iş düşmüyor.”⁶³ Fakat çok yakında “suç” adaya gelecek, daha doğrusu taşınacaktır.

⁶² Azra Erhat, *Mavi Yolculuk* (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1973), s. 169.

⁶³ Anday, *age*, s. 115.

İmroz'un kaderini önce 1960 darbesi etkiler. Adaya kaymakam olarak atanan Şerafettin Türkmen, Paskalya'daki Epitafios ve Anastasi (Diriliş) ayinlerinde kiliseden dışarı çıkmayı yasaklar ve emri uygulamayan Metropolit Meliton'a dava açar.⁶⁴ Adayı daha derinden etkileyen gelişmeysen 1963'te Kıbrıs'ta tansiyonun yükselmesi, Türkiye'de "Kanlı Noel" olarak adlandırılan çatışmaların yaşanmasıyla olur. Bu aşamadan sonra Türkiye basınına göre, Ankara için "Kıbrıs Meselesinin çözümünde değilse bile, Adadaki Rumları oldukları yerde tutmak bakımından Türk-Yunan ilişkileri Türkiye için geçerli birer koz niteliğinde" olur; "Mesela İstanbul'daki Yunan uyruklu veya Türk vatandaşı Rumlar, İmroz ve Bozcaada bu kozlardan bazıları" olarak görülür.⁶⁵ Ve bu "kozlar" hızla oynanır. Önce İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması'nı Türkiye tek taraflı olarak fesheder, ardından da 27 Mart 1964 tarihli ve 35 sayılı Milli Güvenlik Kurulu (MGK) kararları ada için yeni bir dönem açar. Türkiye basınına göre MGK'ya giden yol şöyle işler: "[İmroz'daki] Durumu inceleyen ilgililer, Başbakan İnönü'ye bir rapor verdiler. İnönü, Lozan murahhası İsmet Paşa sıfatıyla imzaladığı andlaşmanın bu adadaki uygulanma tarzını görünce hayretler içinde kaldı ve derhal kolları sıvadı. Mesele Milli Güvenlik Kuruluna götürüldü ve derhal gerekli tedbirler tesbit edilip, karara bağlandı."⁶⁶

Bu tedbirler şunlardı:

1. Adaların kadastrounun yapılması,
2. Kültürlü ve yüksek tahsilli bir müftü tayini,
3. Modern bir cami inşası,

⁶⁴ İstanbul'daki Yunan Başkonsolos Hrysanthopoulos'tan Yunan Dışişleri'ne, 27 Şubat 1965: Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Arşivi, 1964 74/3'ten aktaran Yorgos Katsanos-Elçin Macar, "İmroz'dan Gökçeada'ya Giderken: 1964'te Ne Oldu?" *İstanbul Rumları ve 1964 Sürgünleri*, der: İlay Romain Örs (İstanbul: İletişim Yayınları, 2019) s. 169.

⁶⁵ "Yurtta Olup Bitenler," *Akis*, Sayı: 566, 24 Nisan 1965, s. 4.

⁶⁶ "Yurtta Olup Bitenler," *Akis*, Sayı: 603, 8 Ocak 1966, s. 12.

4. Açık tarım ceza evi tesisi,
5. Devlet üretme çiftliği kurulması,
6. Yatılı ilk öğretmen okulu yapımı,
7. Bir Jandarma Er Eğitim Taburunun intikali.⁶⁷

Ankara'dan bölgedeki haklara dair ilk kısıtlama eğitim alanında olur.⁶⁸ İçişleri Bakanlığı, Heybeliada ile İmroz'daki Rum okullarında kontenjan fazlası olarak çalışan dokuz Rum öğretmenin ikametlerinin uzatılmaması için karar aldığını duyurur. Gazetelerde bu gelişmeyle birlikte bir de not yer alır: "Bilindiği gibi halen Meclis'te Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bu okullarla ilgili olarak getirilmiş bulunan bir de kanun tasarısı mevcuttur."⁶⁹ Çünkü Çanakkale CHP milletvekili Burhan Arat, MGK'nın aldığı tedbir kararlarına paralel olarak bir kanun teklifi hazırlamış ve çeşitli partilere mensup 30 kadar milletvekiline imzalatarak Meclis'e vermiştir.⁷⁰ O tasarı 5713 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılan 1151 sayılı kanunun 14'üncü maddesinin yeniden yürürlüğe konmasına dairdir.

Bu süreçte Arat düzenlediği basın toplantısında, "[1951 yılında] İmroz ve Bozcaada'da yaşayan Hıristiyan vatandaşlarımıza pek küçük ve son derece zararlı arka hesaplarla kanunsuz ve lüzumsuz imtiyazlar verilmiş," bunun da sonucunda ayrıntısına girmese de "Ada halkına ağır zararlar ve külfetler yüklemiş" olduğunu öne sürer. Burhan Arat'a göre bu Rum okullarında bazı Limni (Limnos) Lisesi'nden, bazı Atina Üniversitesi'nden, bir kısmı İstanbul Zapyon, Fener ve Beyoğlu Ruhban Okulu'ndan mezun, aslında

⁶⁷ "Rumlar için kaçırma planı," *Taraf*, 6 Eylül 2014.

⁶⁸ "Kadro fazlası 9 Rum öğretmenin ikamet süresi uzatılmayacak," *Cumhuriyet*, 13 Nisan 1964.

⁶⁹ "İmroz ve Bozcaada'da Rumların faydalandığı bazı hakların kaldırılması için yapılan kanun teklifi geçici Komisyonunda kabul edildi," *Cumhuriyet*, 10 Mayıs 1964.

⁷⁰ "Yurtta Olup Bitenler," *Akis*, Sayı: 603, 8 Ocak 1966, s. 12.

Kadro fazlası 9 Rum öğretmeninin ikamet süresi uzatılmayacak

Heybeliada ve İmroz Rum okullarında çalışan Yunan uyruklu öğretmenler de sınır dışı ediliyor

Ankara, 12 (Cumhuriyet-Telex) — İçişleri Bakanlığınca Heybeliada ve İmroz'daki Rum okullarında kontenjan faallem olarak çalışan 9 Rum öğretmenin ikametlerinin uzatılmaması için karar alınmıştır. Lonan Antlaşmasına göre Türkiye'deki Rum azınlığının ihtiyacı dikkatlenerek kusulen çalışmaları ve öğretmen kontenjanları ait kanunla tayin edilmiş bulunan Heybeliada ve İmroz Adası Rum ruhban okullarının durumları da Hükümetçe yeniden incelenmiş ve bu arada Rum öğretmenleri için ayrılan kontenjanın 9 Rum öğretmene fazla olduğu görüldüğü anlaşılmıştır.

**Kıbrıs bugün
775 ton yardım
malzemesi
gönderiliyor**

Ankara, 12 (Cumhuriyet-Telex) — Karayol Genel Menkerti tarafından Kıbrıs'a gönderilmek üzere hazırlanan 775 ton yiyecek, giyecek

malzemesi, bugün Kıbrıs'a gönderilmek üzere hazırlanan 775 ton yiyecek, giyecek

malzemesi, bugün Kıbrıs'a gönderilmek üzere hazırlanan 775 ton yiyecek, giyecek

malzemesi, bugün Kıbrıs'a gönderilmek üzere hazırlanan 775 ton yiyecek, giyecek

İmroz ve Bozcaada'da Rum'arın faydalandığı bazı hakların kaldırılması için yapılan kanun teklifi geçici Komisyonda kabul edildi

Ankara 9. (Cumhuriyet-Telex) — Çanakkale Milletvekili Burhan Arat ile 37 arkadaşın 3713 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılan 1181 sayılı kanunun 14 üncü maddesinin yeniden yürürlüğe konması hakkında Millet Meclisi Başkanlığına bir kanun teklifi vermişlerdir.

Millet Meclisi Geçici Komisyonunda kabul edilen teklif kanunlaştığı takdirde İmroz ve Bozcaada'daki Milli Eğitim İşleri Milli Eğitim Bakanlığının İlkokul eğitimi kanunu

hükümlerince idare olunacaktır.

Eğitim Türkiye ve ücretsiz olacak lise esasları çerçevesinde yapılacaktır. Çocuklarına kendi dind ile öğrenim öğretmek isteyen veliler, ehliyeti hükümetçe tesbit edilmiş bulunan ve eğitim esasları hükümetin daimi teftişine tâbi bulunnak ve masrafları kendileri tarafından ödemek şartı ile özel bir öğretmene ve ancak umumi okul binaları dahilinde ayrılarak dershaneye

— Arkası Sa. 7, Şû. 2 de —

öğretmen olmayan kimseler tarafından çok düşük ücretlerle ders veriliyordur ve bu “aksaklıkların” bu teklifle ortadan kaldırılacağını ifade eder.⁷¹

Teklifin 16 Temmuz 1964'te kanunlaşmasıyla eğitim yeniden Türkçe olur.⁷² Ayrıca adalarda yeni inşa edilen azınlık okullarına ve bazı cemaat binalarına el konulur.⁷³ Atatürk Erkek Öğretmen Okulu, “Türk kültürünü yaymak, Türk toplumu yararına kültür birliğini sağlamak amacı ile...” 1964-1965 öğrenim yılında 50 öğrenciyle öğrenime başlar. Gökçeada Yetiştirme Yurdu ise 1966'da İmroz'da kamulaştırılan eski Rum Ortaokulu binasında kurulacaktır.⁷⁴ Bu süreçte Rum aileler çocuklarının Yunanca eğitim alması için ya İstanbul'a ya Yunanistan'a göndermek zorunda kalır.⁷⁵ Yunanistan hükümeti bu durumun Lozan'ın 40. maddesinde yer alan dinini serbestçe uygulama, dilini serbestçe kullanabilme ve okullarını kontrol edebilme hakkının yanı sıra 14. maddedeki yerel yönetim hakkının da ihlali olduğunu ilan eder.⁷⁶ Atina, Ankara'ya 1964 yılının temmuzunda bir protesto notası gönderir. 31 Ağustos'ta da eğitim statüsünün korunması için UNESCO'ya başvurur. UNESCO Genel Kurul toplantısında Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem, “Yunanlıların iddia ettikleri gibi adalardaki Rum okullarının kapatılmış olması asla bahis konusu değildir. Averof'un iddiası hilafına Rumca eğitim yasak edilmemiştir. Dil ve din bahislerinden gayrisi Türkçe okutulmaktadır.

⁷¹ “B. Arad, İmroz ve Bozcaadaya ait teklifini izah etti,” *Cumhuriyet*, 14 Mayıs 1964.

⁷² *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: 1, Cilt: 21, Toplantı: 8, Birleşim: 88, 16 Temmuz 1964, s. 535

⁷³ Alexandris, agm, s. 183.

⁷⁴ Aysel Aziz, “Gökçeada Üzerine Toplumsal Bir İnceleme,” *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 29, Sayı: 1, 1973, s. 101.

⁷⁵ Alexandris, agm, s. 183.

⁷⁶ Yunanistan Başbakanı Papandreu'nun İngiltere ziyaretinden basın açıklaması, Atina, 20-21 Temmuz 1964: Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Arşivi, 1964-60/4-1'den aktaran Katsanos-Macar, agm, s. 171.

Okullar orada durmaktadır” der ve “Yunanistan’daki Türk asıllıların tasfiyesi ve Türkiye’deki Rumların iddiası ve ayrılıkçı bir kitle haline getirilerek bir genişleme siyasetine gidildiğini” söyleyerek Kıbrıs Meselesi sonrasında hükümetin bu “tedbir”leri aldığını ifade eder.⁷⁷ UNESCO kararıysa iki tarafa da çağrıda bulunur ve “azınlık öğrencilerinin kültürlerine en uygun şekilde eğitim alabilmeleri için gerekli önlemlerin alınmasını” ister.⁷⁸ Fakat tartışma sona ermez. Mesela 25 Ocak 1965’te Yunan Başvekalet Basın Müsteşarı Mylonas’ın basına verdiği beyanatta Ankara’ya yönelik eleştirilerine Dışişleri Bakanlığı tarafından verilen cevapta “İmroz ve Bozcaada’daki okullar”ın durumu da vardır. Açıklamaya göre, “1951-64 yılları arasında bu adalarda Rum Cemaati tarafından talebe velilerinden ücret alınmak suretiyle idare edilen okullarda eğitim-öğretim çalışmaları ve verimi vatandaş aleyhine olarak çok ciddi şekilde zarara uğramıştır ve bu vaziyete son vermek gayesiyle, mezkûr okullara 1951 yılına kadar tatbik edilmiş olan statüleri iade edilmiştir.”⁷⁹

Ankara’ya göre ortada bir sorun olmasa da aileler bölünmeye başlamıştır. 1944’te Evlambio’da [Yeni Mahalle] doğan Kula Çalığışu da o dönemde yolunu İstanbul’a düşürür: “Neden gitmek zorunda kaldım? Çünkü artık burada açık Rumca okul yoktu. Fener’e gittim o dönem. Orada ortayı ve liseyi bitirdim.” Adada kalanlar, Türkçe eğitime zorlananlar çareyi gizlice Rumca eğitim almada bulur. 1963 Shinudi [Dereköy] doğumlu Yorgos Hristoforidis o öğrencilerden biridir: “Rum öğretmenler adada olsa da eğitim yasaktı. Çalışmaları yasaktı. İmroz’daki öğrenciler olarak tek tek öğretmenlerin evine gidip gizlice eğitim alırdık. Kitaplar Yunanistan’dan gelirdi o zaman. Yunanca defterlerimizi saklardık. En alta kitap ve defter koyar üstüne

77 “Öktem, Yunan delegesinin iddialarını cevaplandırdı,” *Cumhuriyet*, 7 Kasım 1964.

78 Alexandris, agm, s. 191.

79 *Dışişleri Belleteni*, (Ankara: T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları, 30 Ocak 1965), s. 79.

de sebze meyve koyardık ki altından görünmesin diye.” 1964’te Shinudi’de [Dereköy] doğan Pavlos Stamatidis’e göre bu yasak, Rumların adadan gitmesinin asıl nedeni olur: “[Rumların] Evlerini, arsalarını alın. Yenilerini yaparlar. Kiliselere el koyun, yenisini inşa ederler. Çok vergi iste, onu da verirler. Fakat okulları kapatırsanız Rumlar gider.” Yani İmrozlular, Michel Foucault’dan ödünç kavramlarla “tek gerçek vatan, ayaklarını basabilecekleri tek toprak, sığınabilecekleri tek ev” olan “çocukluklarından itibaren öğrendikleri dili,”⁸⁰ Rumcayı koruyabilmek için adalarını, Gaston Bachelard’ın tabiriyle, “dünyadaki köşelerini, ilk evrenlerini, gerçek kozmosları olan evlerini”⁸¹ terk etmek zorunda kalır.

Ankara-Atina hattında gerilim yaratan, İmroz’dan Rumların göç etmesine neden olan bir başka gelişme geniş istimlaklar olur. 2. derecede Askeri Yasak Bölge içinde kalan İmroz’da bir Jandarma Er Eğitim Taburu, 1964 yılında ilçe merkezi ile Kaleköy arasındaki Bademliköy dolaylarında kamulaştırılan 1.690.053 metrekairelik bir sahada kurulur.⁸² Dışişlerinin “İmroz Adasındaki gayrimenkullerin sembolik tazminatla istimlâk edilmesi”yle ilgili açıklamasında Yunanistan’a “ırkdaşlarımıza hemen hiçbir tazminat ödenmemekte” diye yanıt verilir ve İmroz’da “lüzumlu arazi, mevzuatımız gereğince değer bahası tamamen ödenmek suretiyle istimlâk edilmektedir” denilir. Açıklamaya göre “peşin bedelle istimlâk” süreci adaların “Rum asıllı sakinlerinin menfaatine olarak yapılan tesisler için gerekli araziler”dir.⁸³ 1939’da Agridia’da [Tepeköy] doğan Vasiliki Kamburopulos bu süreçte verilen parayı pek çok bazı tanıklar gibi “yumurta fiyatı” diye niteler: “Bedava değil,

⁸⁰ Michel Foucault, *Güzel Tehlike*, çev. Savaş Kılıç, (İstanbul: Metis, 2016), s. 30.

⁸¹ Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikası*, çev. Aykut Derman (İstanbul: Kesit Yayıncılık, 1996), s. 32.

⁸² Aziz, agm, s. 103.

⁸³ *Dışişleri Belleteni*, (Ankara: T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları, 30 Ocak 1965), s. 83.

parayla satmışlar ama o zamanın parasını biliyorsun. Bir yumurta alıyordun. Bir yumurta parasına karşı bir dönüm tarla devlet tarafından. Öyle bir satış! El koydular, her taraf mahvoldu.” 1930 Aya Theodori [Zeytinli] doğumlu Kostandino Marino bunun için atılan imzaların da zorla olduğunun altını çiziyor: “Beş arsam gitti. Dört zeytinlik, bir tarla. Bu mıntıkada. Büyüktü, hepsi istimlak edildi. Mecbur ettiler, sattığımıza dair imza aldılar bizden.”

* * *

— ... toprak kalmadı; ben satmadım toprağımı, satmam dedim, para alamam, on para almadım. ... versin bana toprak ama Adana, Ankara neresi olursa; yarısı kadar dörtte bire razıyım, ama para; yok almam.

— Mahkûm, mahkûmlar, yaniya mapuslar (mahpuslar); iç (hiç) bir şey kalmadı her şeyi kuruttular...

— Ne yaptı mahkûmlar?

— Yaptılar çok fenalık ... Ma, bu dukan benim diyor, ver bunu bana, çikasaksın buradan... Yakıyor yıkıyor ... Ağaçları kesiyor, yakıyor er şey, tüfek var elde, bakıyor adam yaptı bir şey fena vuruyor. ...

Cihat Burak, *Cardonlar*

Cihat Burak’ın *Cardonlar* kitabında yer alan, 19 Ekim 1971’de kaleme aldığı, “gözlüklü dişsiz” yaşlı bir Rum’la sohbetinde aktardığı “ahalinin gitmesinin” nedenlerinden biri de İmroz’a açık cezaevi kurulması olur. Gökçeada Tarım Açık Cezaevi 1965 yılında, bin hükümlüyü barındırabilecek

büyüklikte, Foça Açık Cezaevine bağlı olarak inşa edilir.⁸⁴ 1945’te Shinudi’de [Dereköy] doğan Anna Kulutban mahkûmların getirilişini hatırlayanlar arasında: “Bize diyorlardı ki ‘Bizi getirdiler buraya ki size fenalık yapalım ama siz iyi adamlarsınız. Size fenalık yapamayız.’ Sonra gittiler.” Fakat Vula Komninos cezaevinden çıkanlar nedeniyle yaşanan korkuya şahit olanlardan: “1960’larda adada bir kadın dışarı çıkamazdı. Meralarda mahkûmlar geziyordu. Kadınlar nasıl çıksın? Anneme saldırdılar bir seferinde. Aya Eleni Kilisesi vardı. Küçük bir kilise, o taraftaydı. Annem koşarak döndü dışarıdan ‘Nikolaki’ diye diye. Çok korkmuştu.” Bu korku nedeniyle pek çok aile göç kararı alır. 1941 Aya Theodori [Zeytinli] doğumlu Timoleon Çakni göç edenlerden, geleceğini İmroz’dan çok uzakta, Afrika’da bulmaya çalışanlardan: “Kadınlara dokunduklarını işitiyorduk. Bazı bazı cinayet işliyordlardı. Benim zamanımda üç dört kişiyi öldürdüler. İhtiyarları vuruyorlardı. Böylece insanlar korktu gitti. Korktuk, gittik. Kalktım Afrika’ya gittim.”

Adanın güneybatısında başlangıçta 22.555 dekar kamulaştırmayla yerli halktan, yani Rumlardan alınır. Tarım cezaevinin üretimi içinde buğday, arpa, sebze ve meyvecilik olsa da ada iklimine en uygun olan –kamulaştırılan alanda da bir kısmı hazır bulunan– zeytincilik olur. 18 bin zeytin ağacı ada halkından kamulaştırılıp cezaevine ait hale getirilir. Yıllar geçtikçe, 1973’e gelene kadar bu arazinin cezaevine ait olan bölümü 16 bine düşer çünkü topraklar adaya gelen göçmenlere verilir.⁸⁵ 1966’nın nisan ayında Devlet Üretme Çiftliği de yine kamulaştırma yoluyla oluşturulur. Merkez ovasında 8144 dekar, Kefalos bölgesinde 5300 dekar olmak üzere 13.444 dekarlık bir arazi üstüne kurulur.⁸⁶

⁸⁴ Aziz, agm, s. 97-98.

⁸⁵ Aziz, agm, s. 97-98.

⁸⁶ Aziz, agm, s. 100.

Adada huzurun bozulmasından nedenlerinden biri de basında yer alan bazı provokatif haberlerdir. Aralık 1965'te Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Kıbrıs için verdiği "Bütün devletleri ... Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, birliğine, bağımsızlığına ve ülke bütünlüğüne saygı göstermeye ve kendisine yönelik herhangi müdahalede bulunmaktan kaçınmaya" çağıran kararı sonrası tartışma ateşlenir. Gündeme ilk kez *Akis* tarafından taşınan habere göre, "18 Aralık Cumartesi günü, Birleşmiş Milletler'de Kıbrıs hakkında alınan karar yüzünden 30 milyon insan acı, keder ve öfke içindeyken. Türk sınırlarına dahil bir toprak parçasında, nüfus cüzdanlarında 'Türk Vatandaşı' kaydı bulunan insanlar sevinçten ne yapacaklarını şaşırmış halde" bulunurlar. "Sevinçli haber"i, İmroz'un üzümlerinden yapılmış nefis şarapla "ıslatacak"lardır. Kaleköy'de, iskelenin karşısındaki lokantada da durum böyledir. İmroz'un şarabı kısa bir süre sonra tesirini gösterir. Rumca şarkıları, camları zıngırdatan nâ râlar ve gürültüler izler. Gürültü arasında iki kelime açık-seçik anlaşılır: "Zito" ve "Makarios" [Yaşasın Makarios]. Sonra jandarmalar gelir. Gürültü çıkaran Rumlar ile jandarmalar arasında tartışma ve mücadele olur. Tüm bu yaşananları –yaşandığı iddia edilenleri– gündeme taşıyansa, "o ana kadar köşedeki bir masada, derdinden dudaklarını ısırarak –sanki yabancı bir diyardaymış gibi– oturmakta olan bir Türk denizci" olur.⁸⁷ *Akis*'in bu sayısından iki gün sonra konu İstanbul Milletvekili Orhan Birgit tarafından, "bâzı dergi ve gazetelere geçen bir haber" denilerek Millet Meclisi'nin gündemine taşınır.⁸⁸ Birgit'in aktardığına

⁸⁷ "Yurtta Olup Bitenler," *Akis*, Sayı: 603, 8 Ocak 1966, s. 10.

⁸⁸ "Geçen hafta AKİS'in gün ışığına çıkardığı İmroz ve Bozcaada'daki Rumların hezeyanı olayı ve bir Bakanın bundan bir süre önce yazdığı bir mektup, AKİS piyasaya verildikten iki gün sonra bir C.H.P'li milletvekili –Orhan Birgit– tarafından Meclise getirildi. Bu, yine tekrar ediyorum, AKİS'in yargılarının şaşmadığının ve istihbaratının sağlamlığının bir delilidir. Bu itibarla, AKİS'in, memleketin Sağlam Kuvvetlerine yön verme gibi, AKİS okuyucularının pek iyi bildikleri gücünü burada bir kere daha noktalamakta fayda görüyorum," "Kendi Aramızda," *Akis*, Sayı: 604, 15 Ocak 1966, s. 3.

göre, 18 Aralık Cumartesi akşamı İmroz iskelesinin karşısındaki lokantada, kendi ifadesiyle “İmroz adasında yaşıyan ve yazık ki, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına sahip birtakım kimseler, Birleşmiş Milletler’in bahis konusu kararının öğrenildiği gün, gruplar halinde toplanmış ve bir bayram sevinci içinde ‘Zito, Makarios’ diye bağırmış, olaya, mahallî güvenlik makamları el koymuş”tur. Orhan Birgit’in hedefinde tüm bu sürecin müsebbiplerinden olarak gösterdiği, Çanakkale Milletvekili olarak meclise girmiş olan Devlet Bakanı Refet Sezgin de vardır. Çünkü Sezgin, “cezaevi inşasının adada geniş istimlâklere yol açacağı için Rumları arazisiz bırakarak, Yunanistan’a göç etmelerine sebep olacağı ve dolayısıyla önlenmesi yolunda o zamanki Millî Savunma Bakanı’na 17 Temmuz 1965 tarihinde 5 maddelik bir mektupla” başvurmuştur ama talepleri reddedilmiştir.⁸⁹ Dönemin medyasına yansıyan o mektuptaki ifadelere göre Sezgin, “Asgari Türk vatandaşları kadar bu memlekete bağlı bulunan Rumların haklarını kısıtlayan bütün bu tedbirlerin kaldırılması lâzımdır...” demiştir.⁹⁰ Birgit’e göre Refet Sezgin bir yandan “Ayasofya’nın cami olmasını isteyen kampanyayı yürütürken, öte yandan İmroz’daki Rum seçmenlerine” destek oluyordur. Çünkü Sezgin ve arkadaşlarının tek endişesi oydur,⁹¹ hükümet de onları kaale almayacaktır.

⁸⁹ “Rumlar bu tedbirleri tepki ile karşıladılar ve bermütad, parti kanalından tazyike giriştiler. Kanun teklifindeki imzasını geri alan Refet Sezgin’in, birkaç AP’li arkadaşı ile birlikte, bu tedbirlerin kaldırılarak, durumun eskiye döndürülmesini isteyen bir mektup kaleme alması ve bunun Millî Savunma Bakanı’na verilmesi tam bu sıralara rastlamaktadır. Tedbirler kaldırılmamıştır. Fakat, AP’nin önce kısmen, sonra da tamamen iktidara gelmesi, durumda tekrar bir değişiklik yapılacağı intibaini yaratmıştır. Muhtıracı Çanakkale milletvekilinin de dahil olduğu Kabine üyeleri birkaç defa bu yönde teşebbüse geçmişler, fakat başarısızlığa uğramışlardır. Millî Güvenlik Kurulunda bu konuyla ilgili bazı tartışmalar geçtiği ve millî iradedden bahseden AP’li Bakanlara durumun ‘münasip şekilde’ anlatıldığı, konunun Bakanlar ile Kumandanlar arasında soğukluk yarattığı söylenmektedir,” *Akis*, Sayı: 603, 8 Ocak 1966, s. 14.

⁹⁰ “Yurtta Olup Bitenler,” *Akis*, Sayı: 603, 8 Ocak 1966, s. 11.

⁹¹ “Bu adalarda –bilhassa nüfusunun %95’i Rum olan İmroz’da– 1946’dan beri DP ve onun devamı olan partiler daima ezici farkla seçim kazanmışlardır 1961 seçimlerinde CHP’nin 315 oyu-

Söz alan Refet Sezgin tartışma konusu olan mektubu doğrular ancak tamının açıklanmasını ister, tartışma kapanır.⁹² Ve İmroz'da halkın "Zito Makarios" diye bağırduğu iddiası sonuca bağlanmaz. Kula Çalıkıuşu'na göreyse adada böyle bir slogan atılmamıştır, o slogana neden olan şey Kastro'da, sahilde, vapuru bekleyen ailelerin Rumca inşallah demek olan "makari" sözüdür: "Var mısın sen 'Makari' diyen! Bunları 'Makarios dediler' diye topladılar. Hapishaneye! Tam yedi kişi. Çocuklar için vapur beklenirken düştüler hapishaneye. Aralarında benim kardeşim de vardı. ... O zaman 18 yaşındaydı. Annem iki gece ağladı. Çocuklar içeride ağlıyor, dışarıda anneler. Bazen dalgalar olurdu vapur alamazdı kimseyi, geri dönerdi. Onun için inşallah diyorlardı."

Fakat basın hız kesmeden haberlerini sürdürür. Bunlardan biri 8 Mayıs 1965'te, İmroz'da iki Türk öğretmeninin dövülmesine dairdir.⁹³ Bu vaka 1 Şubat 1966'da *Hürriyet* gazetesinin Serbest Kürsü köşesinde, "İmroz adası ikinci bir Kıbrıs olacak" başlığıyla Kemalettin Sonbahar tarafından konu edilir. Yazı "İmroz adası dışarıdan bakılacak olursa Türk topraklarının bir parçası gibi görünür, bir de içten bakarsanız, adada 30'da 1 nispetindeki Türk kaybolmuştur sanki" ifadeleriyle başlar ve "Bütün ticarethaneler Rumlar tarafından işletilir. Atina Radyosu'nun sesi sokakları inletir, İstanbul Radyosu'nu açmalarını rica etmeniz hepsi başınıza üşüşür, kavga çıkarırlar, apar topar karakolluk olursunuz" diye devam eder. Bu yazı, "Birkaç ay evvel ahali-si-ni tamamen Rumların teşkil ettiği Dereköy Nahiyesindeki baloda çıkan

na karşılık AP 1016, YTP 1393 oy almıştır. 1964 Senato seçimlerinde DP'nin esas vârisi olduğu anlaşılınca AP'nin oyu 1629'a yükselmiş, CHP 277'ye inmiştir. 1965 seçimlerinde ise fark daha da artmıştır. Oyu devamlı azalan CHP'nin özelliği, bu adalarda Türkçe tedrisat yapılması ve güvenlik tedbirlerinin ihmal edilmemesi politikasının sahibi oluşudur," "Yurtta Olup Bitenler," *Akis*, Sayı: 603, 8 Ocak 1966, s. 11.

⁹² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 2, Toplantı: 1, Birleşim: 42, 7 Ocak 1966, s. 143-145.

⁹³ *Dışişleri Belleteni*, (Ankara: T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları, 12 Nisan 1966), s. 50.

Yunanistan Türkiyeyi protesto etti

ATINA

(Özel muhabirimizden)

Genellikle iyi haber alan kaynaklar tarafından bildirildiğine göre, dün Türkiye ve İngiltere Büyükelçileriyle Amerikan maslahatguzarını makamına çağıran Dışişleri Bakanı Kostopulos Ankara hükümetinin Türkiye'deki Elenler ve Patrikhane hakkında beslediği açıklanan niyetlerini protesto etmiştir.

Görüşmelerden sonra taraflarca resmî hiç bir açıklama yapılmamıştır.

İMROZ VE BOZCAADA

Dışişleri Bakanı evvelâ Amerika Maslahatguzarını, 45 dakika sonra İngiltere Büyükelçisini ve saat 13 de de Türkiye Büyükelçisi Turhan Tuluy'u kabul etmiştir. Görüşmelerde Türk hükümetinin İstanbul'daki Elen azınlığı ve Patrikhane hakkında beslediği niyetlerle Imroz ve Bozcaada'daki Rumlara uygulandığı iddia olunan baskı tedbirlerinin resmen protesto edildiği bildirilmektedir.

bir kavgada Rumlar öldüresiye dövdükleri iki Türk öğretmeni ne oldu?" diye sorar. Habere göre, "öğretmenlerin hastanede yattıkları müddetten az müddet müte-cavizler hapiste yatmış ve çıkmış"tır. Kemalettin Sonbahar, "işin acı tarafı bu iki öğretmen Rumların çocuklarının eğitimi için köye gönderilmişti" der. Üstüne "birkaç hafta evvel de Kıbrıs buhranının yeniden gelişmesine karşılıklı Türk düşmanlığı ile galeyana gelip 'Zito Makarios' diye sokaklara döküldüler" iddiasını da gündeme taşır.⁹⁴ İşte bu konu, 12 Nisan 1966'da Cumhuriyet Senatosu'nun birleşiminde İzmir Senatörü Hilmi Onat tarafından gündeme getirilir. İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın aktardığına göre, 8 Mart 1965 Pazartesi günü saat 19:30'da İmroz-Dereköy'de Nikola Flako'ya ait kahvehane-de Karnaval münasebetiyle ter-tip edilen baloya İmroz İlkokulu

94 Hürriyet, Serbest Kürsü, 1 Şubat 1966

Müdürü Erdoğan Ayhan ile öğretmen Ünal Işık da katılmıştır. Öğrenci devamsızlığı sebebiyle öğretmenlere muğber olan Dimitri Kutruvel, Niko Flako ve İltelyo Manyat adlı şahıslar, dans etmekten çıkan anlaşmazlıktan istifade ederek iki öğretmene sandalye ve ateş küreğini vurmak suretiyle tecavüz etmişler ve onları ağır surette yaralamışlardır. Suçlulara Andon Bunyazo, Dimitri Sporo, Kosta Yorgakaro, İstelyo Kokinaki, İstelyo Fermeli ve Yani Kaya isimli şahıslar da yardım etmişlerdir.⁹⁵ Bakan, olayı veren bir gazetenin yazdığı gibi “Zito Makarios” diye bağırılmadığını da belirtir ve “dış siyasetimizin arzettiği durum karşısında İmroz ve Bozcaada’da gerekli mahalli ve milli emniyet tedbirleri alınmıştır” der, Çanakkale’ye nakledilen davanın “öğretmenlerce takip edilmemesi yüzünden düştüğü”nü söyler.⁹⁶ Senatör Onat ise bu şiddet olayında neden şikâyetçi bulunmadığını, yazılı şikâyetin olmadığını sorgulamaz, ancak ona göre bir Türk öğretmen “haklı olduğu halde davasını kaybediyor”dur. Sözlerini de adanın stratejik konumunu vurgulayarak bitirir. Onat, Türkiye’nin en büyük adası olan İmroz’un “stratejik durumunun Çanakkale Boğazı’nı kontrol bakımından ve Süveyş’e nazaran Kıbrıs’ın aynısı” olduğunu söyler ve nüfusun sadece otuzda birinin Türk olduğunu hatırlatıp “Kıbrıs durumuna düşürülmemek isteniyorsa adada Türklerin mutlaka hâkim kılınması şarttır” der.⁹⁷

Adanın Rumlarına göreyse gerçek farklıdır. O günlere şahit olan, 1941 Shinudi [Dereköy] doğumlu Nikos Dolduris planlı bir provokasyonun olduğunu anlatıyor: “O zamanlar öğretmen okulu kurulmuştu. O veletlerden hır çıkarmaya gelenler oldu. ... Bir ara başladılar, kızlara sataşmaya. Bunlar

95 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem: 1, Cilt: 35, Toplantı: 5, Birleşim: 65, 12 Nisan 1966, s. 654.

96 *Dışişleri Belleteni*, (Ankara: T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları, 12 Nisan 1966), s. 50.

97 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem: 1, Cilt: 35, Toplantı: 5, Birleşim: 65, 12 Nisan 1966, s. 655.

da bir araya gelen iki ülkenin dışişleri bakanları bu konuyu gündemlerine alır ve Brüksel'den Atina'ya dönüşünde Yunanistan Dışişleri Bakanı İoannis Toumbas, Türk mevkidaşıyla yaptığı görüşmede kendisine “bu adalardaki Rumlara karşı hiçbir tedbir alınmamış olduğu, sadece idare binaları yapmak üzere Rumlara ait bazı binaların on ay önce istimlakine başlandığının” söylendiğini belirtir.⁹⁹ Yunan gazeteleri, kendisi de İmrozlu olan Kuzey ve Güney Amerika Başepiskoposu İakovos'un 24 Mayıs'ta Türkiye'nin BM'deki daimi delegesi Orhan Eralp vasıtasıyla Ankara'ya yaptığı bir müracaatta milletlerarası kilise şahsiyetlerinden kurulu bir heyetin İstanbul, İmroz ve Bozcaada'ya gitmesine izin verilmesini istediğini yazar.¹⁰⁰

Ankara-Atina hattındaki görüşme trafiği artarken basın abartılı haberlerine devam eder. Dışişleri Bakanlığı, “topraklar üzerinde herhangi bir görüşmeye girişebilecek bir Türk hükümeti hiçbir zaman mevcut olmayacaktır” der ve “dışarıdan vaki olacak teşebbüslerle ada sakinlerinin silahlandırılması veya Enosis ilan edilmesi gibi iddiaların gerçeğe ilgisi yoktur. Bu konularda resmi makamlarımıza bugüne kadar intikal etmiş en küçük bir bilgi yoktur” diye ekler. Ayrıca Yunan basınında yer alan baskı haberleri “mübalağalı ve maksatlı” diye nitelenir ve “Yunan hükümeti, konu hakkında şifahen bilgi rica etmiş ve tarafımızdan verilen cevapta, bu gibi hareketlerin gerçeğe hiçbir ilgisi olmadığı, ada sakinlerinin kanunlarımızın tam himayesine mazhar olduğu ve anayasamızın tanıdığı bütün haklardan yararlandıkları ve yararlanmaya devam edecekleri ifade edilmiştir” denilir.¹⁰¹

Benzer bir şekilde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) Grubu adına Aydın Milletvekili Reşat Özarda'nın Ağustos 1966'da sunduğu gensoruda

⁹⁹ *Dışişleri Belleteni*, (Ankara: T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları, 10 Haziran 1966), s. 26.

¹⁰⁰ *Dışişleri Belleteni*, (Ankara: T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları, 11 Haziran 1966), s. 27.

¹⁰¹ *Dışişleri Belleteni*, (Ankara: T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları, 22 Haziran 1966), s. 37-38.

İmroz ve Bozcaada'yla ilgili Yunan hükümetinin ve basınının dünya çapında büyük gürültü koparmaya ve Türkiye'nin aleyhinde neşriyat yapmaya ve yaptırmaya çalıştığı iddia edilir. Dışişleri Bakanı İhsan Sabrı Çağlayangil ise bu iddialara, "İmroz ve Bozcaada diye bir meselenin mevcut olmadığı, mevcut olamayacağı ve böyle bir iddiaya kimsenin kudretiyab olamayacağı" hususunu katıyetle ifade eder ve sözleri AP sıralarından alkışlanır.¹⁰²

Ankara-Atina hattında gerginlik tırmanırken Yunanistan'ın İstanbul Başkonsolosu Karandreas, hükümetten aldığı izinle 6-11 Haziran tarihleri arasında adaya gider. Yunan Dışişleri'ne yazdığı yazısında "Dereköy'de ... mahkûmların yüzünden artık köylerinde yaşamalarının imkânsız olduğunun altını çiziyorlardı. Hiçbir kadının köyün dışında dolaşması mümkün değil ... Bizi kurtarın, bizi kurtarın diye bağışdılar" der.¹⁰³

Türkiye basınına göreyse sorun yoktur. *Cumhuriyet*'ten Orhan Erinç adaya gider ve yaşanan istimlak sürecini "dünyanın en ilginç alışverişlerinden biri halen İmroz'da cereyan ediyor ve devlet, kendi topraklarını Rumlara bedelini ödeyerek geri alıyor" diye yorumlar. Buna neden olarak da manastır arazilerini işaret eder. Erinç'e göre yüzlerce yıllık geçmişe sahip olan İmroz'un manastırları, "bir-iki kilometrede bir yaptıkları tek göz kulübelerin üzerine bir haç takılmasından" ibarettir ve 10-15 dönüm bu manastırların vakfı içindedir. Erinç, istimlak sürecinin nedenini liman inşası, su meselesinin halledilmesi için adada yapılacak tesisler, karayolları için şantiyeler gibi Rumların da ihtiyacı olan alanlar diye açıklar. Cezaevinin inşa edilme nedeniyle İmralı'nın kapasitesini aşması ve nedenini yazmasa bile "yeni bir açık cezaevi"nin gerekliliğidir. Bunun için Erinç'e göre, Hazine'ye ait fakat

¹⁰² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 8, Toplantı: 1, Birleşim: 123, 3 Ağustos 1966, s. 886-887.

¹⁰³ Atina'daki Yunan Müsteşarı Hrysospathis'ten tüm Büyükelçiliklere, 14 Haziran 1966: Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Arşivi, 1966 54/6'dan aktaran Katsanos - Macar, agm, s. 174.

Rumların tasarrufunda bulunan Dereköy yakınında, Pargos mevkiindeki bir kısım arazi ve bağ evleri istimlak edilmiştir. Orhan Erinç tek bir hatanın yapıldığını kabul eder: “Adaya gönderilen mahkûmların seçilmesinde idari hatalar olduğunu kabul etmek lazım. Özellikle hırsızlıktan mahkûm bazı kişiler eski alışkanlıkları depresince evlerde tavuk, koyun gibi hayvanları çalmışlar. İçeri girmek için de hırsızlık yaptıkları bağ evlerinin kapı ve pencerelerini kırmışlar.” Erinç yazısında Rumlar için bir “tenzili rütbe” olduğunu kabul eder ve bunu “sebebini Türkiye sınırları dışında aramak lazım” diye üstü örtülü olarak Yunanistan’la yaşanan gerginliğe bağlar. Fakat ona göre bu değişiklik, Rumların “eski imtiyazlı durumlarından normal Türk vatandaş seviyesine indirilmesi”nden ibarettir. Adadan göç iddiaları da gerçeği yansıtmamaktadır.¹⁰⁴ Haberinde Dereköy’den kalabalık bir kahvehane fotoğrafı kullanır. Halbuki göç çoktan başlamıştır.

Bu süreçte Yunanistan Büyükelçisi Palivanis de İmroz’a gider. Dışişleri Bakanlığı’na göre bu ziyaretin nedeni, “*Associated Press* muhabiri Hal McClure tarafından elli gün önce İmroz adasına giderek yaptığı temaslarda sonunda, İmroz adasındaki Rum asıllı vatandaşlarımızın Türk hükümeti tarafından baskıya maruz bırakıldığı yolundaki yayınladığı haber üzerine”dir.¹⁰⁵ Geniş yankı bulan bu haber Türkiye basını tarafından da alıntılanır. ABD’li gazeteci tarafından kaleme alınan habere göre, Rumlar gözyaşları arasında, doğup büyüdüğü toprakları terk eder, “ya Atinaya ya Avustralya’ya” giderler. Bu toprakların ellerinden alınması bir yana, Türkler, mahkûmların çalıştığı bir devlet çiftliği kurmak suretiyle tedhiş hareketine de girişmiştir. Böyle bir bahaneyle getirilmiş caniler Rumların ensesinde boza pişirir ve bilhassa kadınlar artık tarlalarına serbestçe gidemez olmuştur. Rumlar, kendilerini korumak için

¹⁰⁴ “Devlet kendi toprağını satın alıyor,” *Cumhuriyet*, 13 Temmuz 1966.

¹⁰⁵ *Dışişleri Belleteni*, (Ankara: T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları, 4 Ağustos 1966), s. 17.

İMROZ

DEVLET KENDİ TOPRAĞINI SATIN ALIYOR

Orhan ERİNÇ

Dünyanın en ilgi çekici alışverişlerinden biri hâlen İmroz'da cereyan ediyor ve devlet, kendi topraklarını Rumlara bedelini ödeyerek geri alıyor.

Bu gerçeği anlamak için, İmroz'da yayımlanan mahalli gazetedeki istinlak ilanlarını bir göz atmak kâfi. Adada yerleşmiş olan Rumların tasarrufunda bulunan arazinin yüzde 90'ının tapuları yok. Rumlar yıllar önce Hazineye ve Vakıflara alt araziyi aralarında paylaşmışlar. Bu arada bir-iki kilometrede bir yaptıkları tek göç kulübelerin üzerine bir haç takıp manastır haline getirmişler, etrafındaki 10-15 dönümlük araziyi çitle çevirip manastır vakfı ilan etmişler!

Şimdi de Medeni Kanunun 639 uncu maddesine göre Hazinesin karşısına çıkılıyorlar:

«Tapu siciline mukayyet olmayan bir gayrimenkulü nizamı ve fasilasız yirmi sene müddette ve mülk statüsü yedinde bulunduran kişi o gayrimenkulün kendi mülkü olmak üzere tescili talebinde bulunabilir.

Tapu sicilinde mülki kim olduğu anlaşılmayan veya yirmi sene evvel vefat etmiş yahut gılgılgına hüküm verilmiş bir kimsenin uhdesinde mukayyet olan bir gayrimenkulü aynı şerait altında yedinde bulunduran kişi dahi bu gayrimenkulü mülkü olmak üzere tescilini talep edebilir.»

Medeni Kanunun bu açık hükümlerinden faydalananlar arasında kendilerinin olmayan araziye sahip çıkan Rumlar, istinlakler dolayısıyla feryady basıyorlar ve dünya kamu oyuna sesleniyorlar: «Türkler zorla topraklarımızı elimizden alıyorlar.» Bu seslerin yarattığı akis ise istenen neticeye ulaşıyor:

(Arkası: Ss. 2, 3, 4 de)

aguldaktan 15 yolcu ile İstanbul'a gelirken olan 67 AF 835 plakalı otobüs, İstanbul'da sonunda, karşı istikametten gelen kamyonla çarpışmıştır. Kaza sırasında işitilmediği derhal ölmüş, 13 kişi de yaralıdır. Kamyonun şoförü Ali Yıldır. Bu arada, lamile gitmekte olan müse çarpmış ve iki yolcusu yaralanmış otobüs, kamyon ve bir ceset görtülüyor.

Dereköyün kahvesinde seraserpe oturan Rum vatandaşlardan bir grup

tedbirler almış, silahlanmıştı. Dereköy'de Amerikalı gazetecinin anlattığına göre 64 yaşında bir Rum, karısının omuzlarına sarılarak "Yarımız uyurken yarımız nöbet bekliyoruz" diye dert yanmış ve şöyle ağlamıştır: "Eşyalarımı denketim, bekliyorum. Ama, nereye gideceğimizi bilmiyoruz. Becerebilsem, iki oğlumun gitmiş bulunduğu Avustralya'ya giderim. Ne yazık ki 64 yaşındayım ve hiç param yok..." *Associated Press*'in temsilcisine göre Rumlar öylesine perişan ve bedbahttır ki kendisi bazı köylerden ayrılırken bir kadın hıçkırarak hıçkırarak "Bizi de beraber götürün" diye haykırmış, bir başkası "Bizleri bırakmayın" diye yalvarmış, bir erkek ise "Dünyaya bunu anlatın, bunu herkese anlatın" diye bağırılmıştır.¹⁰⁶ Bu haberin ardından dünya kamuoyunun gözü İmroz'a çevrildiği için yeni ziyaret kritiktir. Gazetelere göre bu ziyarette "Yunanistan'ın dünya kamu oyununda bir istismar konusu yaptığı Bozcaada ve İmroz'da bulunan Rum asıllı vatandaşlarımızın durumları" tespit edilecektir.¹⁰⁷ Büyükelçiye gazetelere açıklama yapamayacağını, sadece hükümetine

¹⁰⁶ "Yurtta Olup Bitenler," *Akis*, Sayı: 629, 9 Temmuz 1966, s. 6.

¹⁰⁷ "Yunan Büyük Elçisi dün İmroz'a gitti," *Cumhuriyet*, 4 Ağustos 1966.

rapor sunacağını söyler. Dönemin gazetelerinde, “Rumların daha önce adaya giden yabancı gazetecilerle Yunanistan’ın İstanbul Başkonsolosuna olduğu gibi, Büyükelçiye de çeşitli baskı iddialarını tekrarladıkları anlaşılmaktadır” denilir.¹⁰⁸ Bir gün sonra dönemin Başbakanı Süleyman Demirel’in düzenlediği bir basın toplantısında da İmroz ve Bozcaada’nın durumu kendisine sorulur. İmroz adasında yapılan bazı tesislerin “askeri bir gaye” için mi yapıldığı sorusuna Demirel, “İmroz adası Samsun gibi, Sinop gibi, Türkiye’nin bir parçasıdır. Samsun ve Sinop’ta neler yapılıyorsa, İmroz’da da aynı şey yapılır” yanıtını verir.¹⁰⁹ Dönemin Milli Güvenlik Kurulu toplantılarının gündeminde Kıbrıs sorunu gibi, İmroz ve Bozcaada’yla ilgili güvenlik konularının da yer aldığı basından gizli değildir.¹¹⁰

Bu açık politika nedeniyle darbenin başını çeken ve sonra Cumhurbaşkanı olan Cevdet Sunay’a, gazeteci Yeorgios D. Eksindaris bir mektup gönderir. Sunay’ın Venizelos-Atatürk antlaşmalarının ruhuna aykırı davrandığını söyleyen Eksindaris, “Maalesef siz, İstanbul’da yapılan katliam ve İmroz ve Bozca Ada Rumlarına reva gördüğünüz amansız tazyiklerle bu Antlaşmayı ve iyi münasebetleri bozdunuz” der ve “ihtilafları halletmek için birbirimize el uzatalım” diye ekler.¹¹¹ Fakat Yeorgios D. Eksindaris’in beklediği gibi olmaz.

Ankara’nın attığı adımlar sonrasında kaleme alınmış olan, Avukat Erhan Pekçe tarafından bulunarak kamuoyuna açılan, 1964’teki MGK kararlarını da içeren kapağında “Polat YÜ, J. Per. Ö” yazan dosyaya göre daha yapılması gerekenler vardır.¹¹²

¹⁰⁸ “Yunan Elçisi Ada Rumları ile görüştü,” *Cumhuriyet*, 5 Ağustos 1966.

¹⁰⁹ *Dışişleri Belleteni*, (Ankara: T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları, 6 Ağustos 1966), s. 48.

¹¹⁰ “M. Güvenlik Kurulu bugün toplanıyor,” *Cumhuriyet*, 16 Ekim 1967.

¹¹¹ Cumhurbaşkanlığı Cevdet Sunay Arşivi, Yer No: 5/1-14, Fihrist No: 854, s. 1-2.

¹¹² “Rumlar için kaçırma planı,” *Taraf*, 6 Eylül 2014.

Yunan Elçisine İmroz ve Bozcaada'ya gitmek için müsaade verildi

ANKARA (a.a.) — Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi Delivanis'in, yanında iki konsolosluk memuru olduğu halde, İmroz ve Bozcaada'ya gitmesine izin verilmiştir.

Delivanis, İstanbul yoluyla adalara hareket etmektedir.

Çünkü rapora göre 1960'tan önce “Türk hükümetlerinin belli bir politikası bulunmadığı gibi devamlı tavizler veren bir manzarası” vardır ve buna son veren, rapordaki ifadeyle “1960 inkilâbını müteakip 1961 yılında Adaya bir seyahat yapan zamanın Genel Kurmay Başkanı Cevdet Sunay” olur. Bu raporda gerçekleştirenler arasında MGK kararlarının ayrıntılarında yer alan gelişmeler de bulunur. Mesela adanın ikinci derecede yasak bölge durumunun devam ettirilmesi ve böylelikle turistik çekiciliğinin azaltılmış olması, Metropolit'e devlet protokolü bakımın hiçbir istisnai muamele gösterilmemesi gibi. Bunlar arasında adanın Rum nüfusunu en çok etkileyen adımlardan biri eğitim alanında atılır. O rapora göre, İstanbul Ortodoks Patrikliğine aday olan Meliton Hacidis, 15 sene boyunca adada pek çok şeyi değiştirmiş, “DP zamanındaki iktidara türlü yollardan yaklaşp” Rumca eğitimi başlatmış, okullar açmıştır ve bu rapora göre o kurumlar “görünüşte mükemmel birer eğitim yuvası ama esastan birer fesat ocağı” haline gelmiştir. Bunun için de “özel Rum okulları kapatılarak, bütün tesisleri istimlak edilmiş ve

aynı binalar üzerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Türk okulları açılmıştır.” Gerçekleşecekler arasında da bu madde öne çıkar. Özel Rum okullarının kapatılması ardından Rumların çocuklarını İstanbul’daki özel Rum okullarına göndermeyi tercih ettikleri vurgulanır, ümit edilenin bölgedeki çocukların Türk okullarına gönderilmesi olduğunun altı çizilir. Bir başka madde, Rum toplumuna ait hayvan miktarlarının azaltılmış olduğudur. 5000 dönümlük mera istimlakinden sonra hayvan adedi üçte birden fazla, 35.000’den 10.000’e düşmüştür. Bir başka dikkat çeken noktaysa göçmenlerin yerleştirilmesinin henüz başarılammış olmasıdır. Bunun dışında nüfus istatistiği de ayrıntılı olarak verilir. Türk nüfus artık Rum nüfusu geçmiştir. Adada 3061 Rum nüfusa karşılık Türk nüfus, 1048’i er, 505’i cezaevi mahkûmu olsa da 4322’ye çıkmıştır. Yerleşmiş Türk aile sayısıysa 181’dir. Raporda göçmen programının “yakın zamanda başarılacağı ümit edilmektedir” denilir. Rum nüfusta bir azalmanın olduğu ifade edilir. Bunun sebepleri üç maddede sayılır:

1. *Adadan kaçanlar. Bunların son altı yıl içindeki sayısı 81’dir.*
2. *Pasaportla ve aileleri ile birlikte yurt dışına gidenler. Bunların son altı yıl içindeki sayısı 178’dir.*
3. *Çocuklarını okutmak amacıyla İstanbul’a gidenler. Bunlar için sabit bir rakam vermek mümkün değildir. Ancak, bu gibilerin ada ile olan ilişkileri devam etmektedir.*

Rapor Yunanistan’a gidenlerin tek tek isimlerine, adadayken ne iş yaptığına, hangi tarihte nereye gittiğine ve öncesinde nasıl tanındığına dair detaylı bilgiler içerir. Ayrıca “Yunanistan’la irtibatı olanlar” diye bir başka bölüm daha vardır ve bu dosyada hâlâ adada yaşayanların işleri ve düşünceleriyle ilgili bir fişleme yapılmıştır. Mesela “Amerika Vaşington Baş Papazı Yakovaz ile ilişkisi var” notunun düşüldüğü Zeytinliköy’deki Papa Todori bile listede yer alır.

1960'lar boyunca Yunanistan'ın İmroz politikası çok konuşulur, çok tartışılır. O dönem İmroz'da kaymakamlık yapan Hayri Kozakçıoğlu, yıllar sonra, Rum ailelerin İmroz'dan adanın yanı başındaki Semadirek'e kaçma girişimlerini anlatır: "Eşyaları ve çocukları ile beraber İmroz adasından kaçarak Yunan adasına sığınan, aslen Rum bu iki Türk vatandaşının eşyalarını hiç kimseye sormadan, danışmadan, Yunan nahiye müdürü iskele üzerinde yaktı ve bunları çocukları ile beraber tekrar geriye gönderdi. Onlarla da bir mesaj gönderdi adaya. Dedi ki: Kim adadan ayrılırsa, aynı muameleye maruz kalacaktır." Kozakçıoğlu'na göre bu "basit örnek," "tüm adalar-daki politikanın temeli," hatta "Yunanistan'ın tüm gözü olduğu topraklar-daki politikasının temeli"dir. Öyle ki "bu politikayı nahiye müdürüne bile ezberletmiş," bu nedenle müdür de kimseye sormadan bu milli politikayı uygulamıştır.¹¹³

Hayri Kozakçıoğlu'nun dediği "İmrozlulara kapalı kapı" politikası gerçek olsa da, göç dalgası büyüdükçe bu sürdürülemez hale gelir. Sınırı aşır Yunanistan'a geçmeyi başaranlar içinse bir başka zor süreç, 1963'te Agridia'da [Tepeköy] doğan Konstantinos Vanços'un dediği gibi bir "vatansızlık" dönemi başlar: "Biz burada göçmen olarak görülmedik. Resmi kâğıtlarda böyle kabul edilmedik. Göçmen olmadığımız için de Yunanistan'dan yardım almadık. Yunanlar bize 'Türk' diyordu, Türkler bize 'gavur' diyordu. İmroz sonrasında bizim bir vatanımız olmadı." Giorgos Tsimouris'in makalesine göre de farklı kuşakların üyeleri gerek anayurtlarından zorla ayrılışları gerekse Yunanistan'a yerleşmeleri konusunda Yunan yetkililerin küstah bir umursamazlık sergilediklerine ciddi bir biçimde inanır. Yunanistan Başbakanı Yeorgios Papandreu'nun 1960'larda-ki "Neden bir avuç balıkçı için Türkiye'yle ilişkilerimizi tehlikeye atalım?"

¹¹³ Hayri Kozakçıoğlu, Sunuş Konuşmaları, *Güneydoğu Sorunu ve Çözüm Arayışları* (İstanbul: Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, 1992), s. 17-18.

sözleri çoğu İmrozlunun, Yunanistan'ın Türkiye'yle barış içinde yaşamayı kendileri için riske etmeyeceği yönündeki güçlü inanışına temel oluşturabilecek bir özetdir.¹¹⁴ Yunanistan'daki Rumlarla seslerini dernekler aracılığıyla yükseltmeye çalışır. Mesela 1924 Yunan İstanbullular Derneği Başkanı Evripidis Makridis, 31 Temmuz 1969'da Cevdet Sunay'a gönderdiği mektubunda "İstanbul, İmroz ve Bozca Adadaki Rum ekalliyetin haklarını koruma yönünden Yunanistan ile Türkiye arasındaki münasebetlerin yeniden gözden geçirilmesi gibi mühim bir mesele"nin doğmakta olduğunu söyler.¹¹⁵

1960'larda atılan sert adımlar Türkiye içinde de tartışılır. Buna destek olanlar da vardır. Mesela adaya giden bir coğrafya profesörü "İmroz'u pasaportsuz gidilen bir yabancı ülke olmaktan kurtarmaya mecburuz" der.¹¹⁶ İmroz Kaymakamı Erşan Günenç de 18 Haziran 1971'de Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'ne gönderdiği bir yazıda, senelerden beri Rum çoğunluğun bulunduğu İmroz adasına "1965 Yılında hükümet tarafından el atılmış ve Türk nüfusunu çoğaltmak amacıyla birçok yatırımlar yapılmış ve çalışmaya elverişli arazi parçaları da kamulaştırılmıştır" diyerek kararları över. Bunun sonucunda "1970 yılında yapılan genel nüfus sayımına göre Türk nüfusu (3970)dir. Bunu Öğretmen Okulu, Tabur, Tarım Açık Cezaevi, D. Ü. Çiftliği memurları ve yeni gelenler ile 1948 yılında iskân olunanlardan kalan 5-6 hane teşkil etmektedir. Rum nüfusu ise (2621) olup, Adanın yerlisidir" diye ekler.¹¹⁷

¹¹⁴ Giorgos Tsimouris, "Hasmın Arasında Yeniden 'Vatan' İnşa Etmek: Lozan Sonrasında İmroz Rumları," *İmroz Rumları*, der: Feryal Tansuğ (İstanbul: Heyamola Yayınları, 2013), s. 207-208.

¹¹⁵ Cumhurbaşkanlığı Cevdet Sunay Arşivi, Yer No: 5/4-6, Fihrist No: 4347-2, 31 Temmuz 1969, s. 4.

¹¹⁶ Talip Yücel, "İmroz'da Coğrafya Gözlemleri," *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, No: 1, 1968, s. 86.

¹¹⁷ Cumhurbaşkanlığı Cevdet Sunay Arşivi, Yer No: 5/5-27, Fihrist No: 6931, 18 Haziran 1971, s. 1.

Ankara'nın attığı adımlara karşı çıkanlar da vardır. İmroz Müftüsü Necati Sönmezer, İçişleri Bakanlığı'na gönderdiği mektupla Rum nüfusa haksız muamelede bulunulduğuna dair şikâyetlerini dile getirir.¹¹⁸ Adalet Partisi adına konuşan Ziya Termen, Çanakkale Senatörü olduğu dönemde de “Türk Milletinin, Türkiye hudutları içinde yaşayan bütün Türklerin senatörü” olduğu için adadaki Rumların da hakkını savunduğunu vurgular: “Benim Hükümetim, Senatör olduğum tarihte, diğer teşrii güce sahip olduğum dört arkadaşım ile beraber yazdığım bir müzekkere halinde: (Bu ada ahalisinin 500 yıllık Rum asıllı ve fakat Türkiye'ye hiçbir zarar getirmemiş, vergisini veren, askerliğini yapan, kanunlara tamamen saygılı olan ve bir asırdan beri cinayete, bir asırdan beri hırsızlığa raslanmayan medeni seviyede bir ada ahalisi bulunduğundan hareketle) bu ada ahalisinin Kıbrıs'taki politikamız icabı, bu adadan sürülmelerini, uzaklaştırılmalarını öngören bir Hükümet tatbikatına asla girilmemesini tavsiye eden müşterek imzalı, bir mektubumuzun, manasına eritmeyek [sic] şimdi geliyoruz, burada, baş kakıncı yapıldığını görüyoruz.”¹¹⁹ Fakat politika sürer. Adanın Rumca yerleşim yerlerinin adlarının Türkçeleştirilmesi¹²⁰ ve kendi adının da İmroz'dan Gökçeada'ya dönüşmesi, 5442 sayılı yasanın 2. maddesine dayanılarak çıkarılan 29 Temmuz 1970 tarih ve 8479 sayılı kararnameyle olur.¹²¹ Fakat adaya asıl darbeyi vuran Kıbrıs'a yönelik askeri operasyon olacaktır.

* * *

¹¹⁸ Alexandris, agm, s. 190.

¹¹⁹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt: 45, Toplantı: 7, Birleşim: 26, 3 Şubat 1968, s. 245.

¹²⁰ Babül, age, 2003, s. 35.

¹²¹ Aziz, agm, s. 88.

*Dikenli tellerin dışı tenhaydı, boştu, özgürdü ama ortası dikenli tellerle bölünüvermiş bir özgürlüktü bu.*¹²²

Sevgi Soysal, *Yürümek*

Sevgi Soysal'ın bu satırlarla Kıbrıs geriliminin İmroz'a yansımalarını aktardığı, 1970'te yayımlanan *Yürümek* kitabından sadece 4 yıl sonra, Türkiye'nin Akdeniz'in en büyük üçüncü adasına düzenlediği "Barış Harekâtı," Ege'deki en büyük adasına da bir kez daha savaş tansiyonunu taşır. Bu İmroz ahalisinin ortak hafızasında bir dönüm noktası olur. Birçok kişi "durumun bir gecede değiştiğini" ifade eder: "Türk askerleri evimize korkutucu bir tarzda girdiler." Kıbrıs konusu her gündeme geldiğinde birçok tecavüz ve cinayetten de bahsedilir, "Türk komşularımız ve arkadaşlarımız bile bize düşmanca bakmaya başladılar" diye ifade edilir sözlü anlatılarda.¹²³ Vasilis Giaramanis o "düşmanlığın" komşular arasına sızışına şahit olur: "Bizim yanımızda Mustafa diye bir komşumuz vardı. ... Mustafa'nın iki, üç çocuğu vardı. Çocukları kardeşlerimle oynardı tarlalarda. 1974'te çıkarma olunca gidip manastırın ikonalarını dereye fırlattı." Saldırıları sadece manastırlarla da sınırlı kalmaz. Panayia'dan [Merkez] Katerina Karanikola adadaki o gerilimi yaşayanlardan: "Adadaki tüm ileri gelenleri, büyüktüccarları hepsini topladılar, bu kilisenin avlusuna kapattılar. Kaç gün kaldılar bilmiyorum. Yani üç dört gün orada tuttular. ... dışarıda konuşmalar başladı, 'İlk önce onlar kesilecek' diye." Konstantinos Vanços da benzer bir anlatıyı kayınbabasından duyduğu kadarıyla aktarıyor: "Eşimin babası İoannis Hacudis, 1974'te Gökçeada'da, Merkez'de belediye başkanıydı. Son Rum belediye başkanı. ... O bize anlatıyordu ki 1974'te bazı

¹²² Sevgi Soysal, *Yürümek* (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1977), s. 156.

¹²³ Giorgos Tsimouris, "Hasmın Arasında Yeniden 'Vatan' İnşa Etmek: Lozan Sonrasında İmroz Rumları," *İmroz Rumları*, der: Feryal Tansuğ (İstanbul: Heyamola Yayınları, 2013), s. 206.

Türkler mektup yazmıştı, ‘Çocuklarınızı, Rum çocuklarını öldüreceğiz’ diye. ... Kıbrıs zamanında o komşular, onu seven komşuları silah çektiler kendisine. Evden çıkmaktan korkuyordu. Çocuğunu markete göndererek yemeği eve getirmesini istiyordu. Çünkü kendisi hedef olmuştu.”

Bu dönemde en hızlı değişimse adanın dışarıya açılan kapısı Kastro’da yaşanıyordu. Karanikola bir gecede köyün tamamen değiştiğini söylüyor: “Sadece bir gece. ‘Boşaltın’ dememişler. ... 17 yaşındaydım. Hatırlıyorum, Kaleköylüler bohçalarıyla tanıdıklarının evine gelmişlerdi Merkez’de. Bir hafta içinde gittiler. ... Korktular ve bir daha gelmediler.” Tüm bunlara sayısız artan cinayetler de eklenir. Toplum tecavüz edilenler ve öldürülenler nedeniyle her geçen gün daha da azalır. Dimitri Zunis’in ailesi de bu süreci yaşar: “1975’te erkek kardeşimin eşi, yengem öldürüldü. Stilya Zuni. Yukarıda otururlardı. ... O evde bir asker tecavüz etti. Kapıyı kırmış girmiş içeri. Yengem vurmuş, direnmiş. Sonra da öldürülmüş. ... Katili hemen yakaladılar. ... İki, üç sene sonra aile mecburen gitti.” Bu süreçte Yunanistan’a göçmüş olan İmrozlular Türkiye’de askere gitmeyi tercih etmez. Böylece vatandaşlıktan çıkma süreçleri de hızlanır. 1955 Shinudi [Dereköy] doğumlu Makis Butaras da onlardan biri olur: “Benim kaydımı Türkiye’den silmişler. Çünkü askere gitmedik... Burada elçilikten çağırmışlar beni, birinci senedeydi. Üniversiteyi bitirince geleyim diye, 1974 senesinde tekrar çağırdılar, ‘Ya şimdi gidiyorsunuz askere ya da siliyoruz’ dediler. ‘Silin gitmiyorum’ dedim.”

İmroz 1980’lerin başında da Türk-Yunan gerilimi hattında kalmaya devam etse de Ankara’nın açılım dönemi Turgut Özal’la gelir. 19-26 Ekim 1985’te Başbakan Özal Birleşmiş Milletler teşkilatının 40. yıldönümü için New York’a gider. Buradaki görüşmelerinden biri de Türkiye tarafından daha önce “istenmeyen adam” ilan edilmiş Başepiskopos İakovos’la olur. İakovos’un aktardığına göre Özal, bu görüşme sonrasında Milli Güvenlik Konseyi ve İçişleri Bakanlığı’ndan dosyasını ister. Sonrasında İakovos’a gelen bir telefon artık

kendisinin Türkiye'ye dönebileceğini söyler.¹²⁴ Başepiskopos da böylece doğduğu topraklara, adı Gökçeada'ya dönüşmüş olan İmroz'a geri döner. Bir zamanlar köyündeki papazla irtibatı olduğu için bile adı, fişleme raporlarında yer alan İakovos, ismi Zeytinliköy diye değiştirilmiş olan köyünde, Aya Theodori'de ayin yönetir, gözyaşlarını tutamaz bu ziyaretinde.¹²⁵ Türkiye medyasında kendisine karşı hava yumuşar. "Türkiye'ye asla hainlik yapmam" mesajları gazetelerde yer alır. Bir de "Özal ile Papandreu'yu barıştıracam" sözleri.¹²⁶ Ankara-Atina hattında 1988'de yumuşama yaşanır. Papandreu "Yeni bir sayfa açtık" mesajı verir.¹²⁷ Gerçekten de kritik adımlar atılmıştır. 3 Şubat 1988'de çıkarılan 12592 sayılı kararname 1964'teki tüm kararnameleri yürürlükten kaldırır, Özal da 20 Şubat 1988'de adada yaşayan Rum azınlığın hakları konusunda Türkiye'nin Lozan Antlaşması'nı ihlal ettiğini kabul eder.¹²⁸

Bu süreç diasporadaki İmrozluların da bakışını değiştirir. Mesela 1943 Agridia [Tepeköy] doğumlu Kiriakos Kutsomalis bu dönemde yolunu bir kez daha İmroz'a, doğduğu topraklara düşürür: "İakovos'un da ziyaret ettiği dönemlerdi. Evimiz yıkılmak üzereydi. [Kızlarım] Tepeköy'ü o kadar çok sevdiler ki! Kızlarım 'Neden şimdi geliyoruz? Biz bu yeri seviyoruz. Neden bu kadar geç geldik?' diye sordular."

Basın ise adadan insan hikâyelerini gazetelere yansıtır. Özellikle de Fatma Bursalı'nın *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan "İmrenmekten İmroz" yazısı. Bursalı, Zafir Bey ve ailesine konuk olur bu adada. Adalıların Rumca "To balkonia" yani "Ada'nın balkonu" dedikleri, artık Türkçe "Eski

¹²⁴ "Türk-Yunan dostluk köprüsü istiyorum," *Cumhuriyet*, 24 Temmuz 1990.

¹²⁵ "Yakovos: Özal'a minnettarım," *Milliyet*, 31 Ağustos 1985.

¹²⁶ "Türkiye'ye asla hainlik yapmam," *Milliyet*, 10 Haziran 1987.

¹²⁷ "Papandreu: Yeni bir sayfa açtık," *Milliyet*, 4 Şubat 1988.

¹²⁸ Alexandris, agm, s. 195.

Ortodoks Başpiskoposu Yakovas yarın geliyor

Son olarak 16 yıl önce Türkiye'ye gelen Yakovas İmroz Adası'nda aile kabristanını ziyaret edecek ve İstanbul'da Ortodoks Patriği ile görüşecek.

ŞEBNEM ATILAS

NEW YORK — Ortodoks Başpiskoposu Yakovas, İmroz Adası'nda bulunan ailesinin kabirlerini ziyaret etmek amacıyla yarın Türkiye'ye gelecek.

Başpiskopos Ortodoks kilisesinden kuzakdesi Hatan, resmî danışmanı Kouridis, piskoposla aynı yerde doğmuş olan Türk asıllı Vasiladis ve Ortodoks kilisesi danışmanlarından Papa Daskal Garoules eşlik edecekler. Yarın başlayacak olan ziyaret 2 Eylül'e kadar sürecek.

İki gün süre İstanbul'da geçirecek olan Yakovas, 28 Ağustos'ta İmroz Adası'na geçecek.

Başpiskoposla eşlik edecek olan Papa Garoules, geçireceği ilkin olarak Yunanları söyledi. "Bu gezelyi niyetlerle çıktık. Yakovas, yaklaşık 16 yıl sonra Türkiye'ye yeniden gelme olanına kavuştuğu için büyük memnuniyet duydu."

Başpiskopos Yakovas 1969'da son olarak geldiği Türkiye'de istenmeyen adam ilan edilmişti. O tarihten beri Türkiye'ye girmesi-

ne vrin verilmemişti.

Garoules, Yakovas'ın bu gezisine politik amaçlar taşımadığını, Başpiskoposun İstanbul'da Ortodoks Patriği dışında kimseye görüşmeyi planlamadığını da söyledi.

Carter'ın Türkiye ve Yunanistan ziyaretleri sırasında Yunan başında Yakovas'ın da kendisine eşlik edeceğine dair haberler yer almıyordu. Garoules, bu haberlerin tamamen asılsız olduğunu, Yakovas'ın hiçbir zaman böyle bir plan yapmadığını söyledi.

Papa Garoules, geçtiğimiz şubat ayında Carter ve Yakovas'ın bir akşam yemeginde Türkiye ziyaretini konuştuklarını, Yakovas'ın Carter'ı bu ziyarete teşvik ettiğini söyledi. Yunan Yunan başında tümüyle yanlış yorumlandığını, nedenini de belirtmediğini belirtti.

Yakovas, hem Kurey hem de Güney Amerika'da Yunan Ortodoks kilisesinin en güçlü adamı. Özellikle Amerika'nın güneyindeki pek çok politikacıyla da yakın ilişkiler içinde. Bunların birisi de eski başkan Carter.

Bademli" denilen köydeki evlerine... Bayan Zafir, köy yumurtasıyla yaptığı için sapsarı olan keklerini dantel örtülü tepsisinde sunar misafirine. Ancak bir boşluğu dolduramaz. Adanın halkı Güney Afrika'ya, Yeni Zelanda'ya, Avustralya'ya, Selanik'e, Atina'ya gidip yitmiştir. Fatma Bursalı'nın da dikkatini çeken köyde her şeyin bomboş olduğudur, pencereler, sokaklar, her şey... Bu nedenle Bayan Zafir'e konuk olmadan önce boşluklarla göz göze gelmemek için başını yerden kaldırmaz. Bursalı, çiftin evinde Kosta'nın, yani Heybeliada'daki papaz mektebinden mezun, Heidelberg'de ilahiyat doktora yapan en büyük çocuklarının hikâyesini dinler. Kendisi Almanya'dan sıkılmıştır, Yunanistan'da yaşamak istese de "onu çekemezler" orada. Fatma Bursalı, bir önceki yaz Kosta'nın insan sevgisi üzerine yazmış olduğu doktora tezini okumuştur. Bursalı, kitabın küçük de olsa bir bölümünü Bay ve Bayan Zafir için Türkçeye çevirir. Almanca tezin kapağına anne ve babası için iki satır Rumca ithaf bastığı ve çiftin de oğullarıyla çok gururlandıklarının

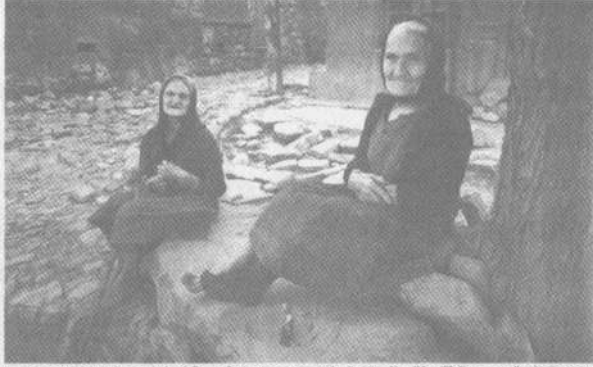
notunu düşerek... Bu misafirlik boyunca Bay Zafir, kendi elleriyle yetiştirdiği üzümlerden, kendi elleriyle yaptığı şarabından ikram eder misafirlerine. Çıtır çıtır yanan ocağın karşısında, pitalidis pilakisi, fırında kuzu, ev ekmeği sofradadır. Bay Zafir tek tek evdekilerin yüzlerine bakar “Soframıza hoşgeldiniz” der. Laf lafı açar, boşalan, boşaltılan İmroz’un bu köyündeki Bay Zafir, “Bu ev toprak olur, biz toprak oluruz ama bir yere gitmeyiz, evimizi de kimseye vermeyiz” der.¹²⁹ Fatma Bursalı’nın yazısı, “Abdi İpekçi Barış ve Dostluk Ödülü” yarışmasında, röportaj dalında üçüncülük ödülünü alır. Yazıda “Bay Zafir” diye andığı Zafiris Delikostantis ise 1990’da öldürülür. Adada yaşanan cinayetlerden bir diğeri kurbandır.

İşte bu kitap projesi, Laki Vingas vasıtasıyla tanışma şansı bulduğum, kısa süre önce kaybettiğimiz sevgili Niko Manginas aracılığıyla 2015 yılında Atina’da görüştüğüm Konstantinos Delikostantis’le, yani az önce bahsi geçen “Bay Zafir”in oğluyla görüşme sonrasında çıktı. Orada, Atina’daki o keyifli gecenin sonuna doğru, ortamı bozmamak adına bir tek cümleyle, tek ve vurucu bir cümleyle anlatmıştı adayı: “Babamı İmroz’da öldürdüler.”

İki ülkedeki –Türkiye ve Yunanistan’daki– dört yerde –İmroz/Gökçeada, İstanbul, Selanik ve Atina’da– konuşulan dört dilde –Türkçe, Yunanca/Rumca, İngilizce, Fransızca– yapılan röportajların önemli bir kısmından oluşan, yaklaşık iki yıllık bir çalışmanın sonucu olan bu kitap tüm İmrozlular için yazıldı. Hâlâ orada yaşayan, yaşamayan, yaz aylarında ya da bayramlarda gidebilen, gidemeyen, hayali tekrar dönmek olan ya da hafızasındaki İmroz bozulmasın diye bir daha asla gitmek istemeyen tüm İmrozlular için... Fakat en çok da bu kitaba da ismini veren sözlerin sahibi, adanın azalan, azaltılan Rum nüfusuyla ilgili “Kim kaldı ki? Şimdi kim kaldı İmroz’da?”

¹²⁹ “İmrenmekten İmroz,” *Cumhuriyet*, 26 Temmuz 1987.

İçdeki iki
olan
anı adıyla
zamanlar
nra,
m nüfusun
ğu yerd.
'da yaşayan
olmaya
kültürü
nalar yapan
na Bursalı,
adığımız
Abdi İpekçi
uk Ödülü
röportaj
içük
mıştı.

İçteki iki kadın, genellikle yaprakları sarıyan bir ağacın altında oturuyor. Arka plan, Güney Ege'de, 1980'li yıllarda çekilmiştir. Fotoğraf: Serkan İncirli yapı. Römboz da arka planın yitirici güç ediyor. Aynı kadınler duyulmuşu olarak de ve. (Fotograf: SAMİ İKİT)

T E N İ M R O Z

diyen Ekümenik Patrik Bartholomeos için kaleme alındı. Çünkü kendisinde İmroz'un, İmroz'da kendisinin özel bir yeri var. Tam 82 yıldır...

1940 yılının 29 Şubat'ında, İmroz'un Aya Theodori köyünde doğan Dimitrios Arhondonis, köyün papazı Asteryos'un ve Metropolit Meliton'un katkısı, desteğiyle Heybeliada Ruhban Okulu'na gider. 1961'de takdis edildiği adıyla Bartholomeos, bundan 31 yıl önce, 22 Ekim 1991'de Patrik olarak seçilir ve 2 Kasım 1991'deki törenle bu unvanın 270. sahibi olur. Bu durum, dünyanın pek çok yerinde yaşayan yüzlerce İmrozlunun moralini ve ümidini artırır. Patrik uluslararası birçok önemli kişilikle birlikte doğduğu adayı düzenli olarak ziyaret ederek 1992 yılına kadar dünya kamuoyunda bilinmeyen İmroz'un dünya çapında tanınmasında da önemli rol oynayacaktır.¹³⁰ Tüm yoğunluğuna rağmen asla adasını da unutmaz. Çevre duyarlılığı nedeniyle "Yeşil Patrik" olarak anılması kadar öne çıkan bir özelliği de

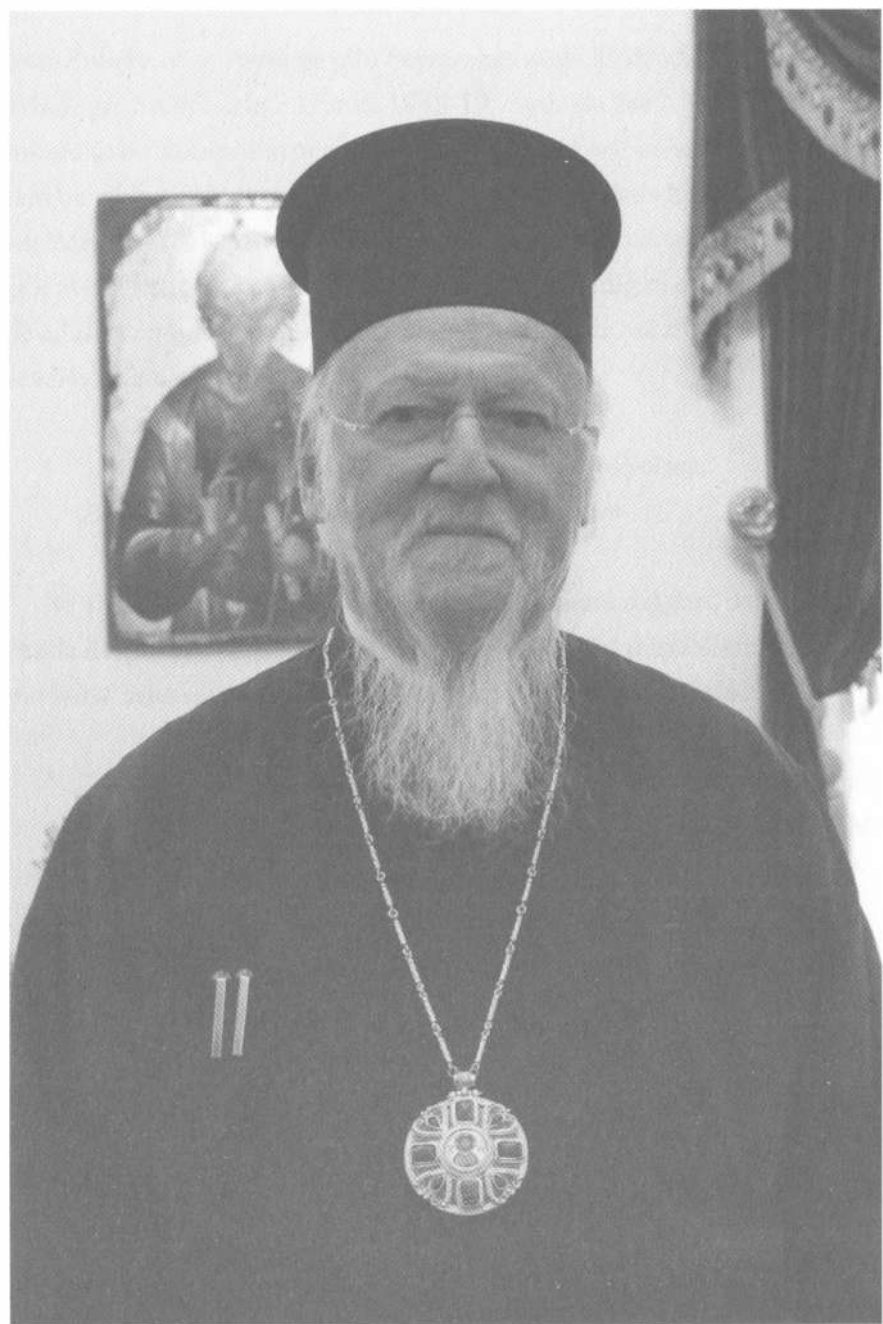
¹³⁰ Alexandris, agm, s. 197.

İmrozluluğu olur. Paskalya gibi bayramları muhakkak adasında, ailesinin evinde geçirmeye çalışır. Çünkü 1955-1956 yılında lise 2. sınıftayken kaleme aldığı bir kompozisyonda olduğu gibi, “baba evi” kendisi için “muhterem bir ev, kutsal bir yerdir. Bir insan nerede olursa olsun kaderi onu nereye sürüklerse sürüklesin ruhunun gözleriyle baba evinin ona şefkatli bir anne gibi kucak açtığını, bağrına basmak için onu beklediğini görür.” O günlerde adasından biraz da olsa uzak kalacağını öngörür mü bilinmez ama çok sevdiği Palamas’ın bir şiiri etkiler onu.

*... yuvama, saksıma, sabahıma, mıknaısına gidiyorum.
Anamın sıcaklığına, kutsal baba evine gidiyorum*

Bu şiirde olduğu gibi, dünyanın dört bir yanına dağılan, dağılmak zorunda kalan İmrozluların, yolu diasporaya düşmüş, düşürülmüş herkesin yuvasına, saksısına, sabahına, mıknaısına kavuşması dileğiyle...

*Serdar Korucu
Mayıs 2022, Şehir*

**EKÜMENİK PATRİK HAZRETLERİ BARTHOLOMEOS:
BENİM İÇİN HİÇBİR ŞEY TATLI DEĞİL İMROZ KADAR**

**21 Eylül 2020
2 Ekim 2020
İstanbul
Türkçe**

Doğma büyüme İmrozluyum. Benim için orası İmroz ve orayı çok seviyorum. Yoğun vazifelerime rağmen her yıl iki üç defa oraya gidiyorum. Orada kendime vakit ayırıyorum çünkü çocukluğum orada geçti.

Fakir bir ailenin çocuğuydum. Dört kardeşiz. Rahmetli babamızın kahve dükkânı vardı. Hâlâ duruyor. Zeytinliköy'ün meydanında, çeşmenin karşısında. Şimdi bir başkası işletiyor. Oğlu da Patrikhane'de çalışıyor. Babam kahve dükkânının bir köşesinde berberlik de yapıyordu. O dükkânda çok çalıştım. Özellikle okulun olmadığı yaz aylarında. Ağabeyim daha çok dağlara, keçilere, koyunlara giderken ben kahvede olurdum. Babamın kestiği saçları süpürüyordum. Yandaki çeşmeden su getiriyordum ve kahve pişiriyordum. Fincanları yıkıyordum. Kış olduğu zaman sobayı ya da ocağı yakıyordum. O zamanlar İstanbul'da çok sayıda Rumca gazete çıkıyordu. Müşteriler için abone olmuştuk ama elbette adaya çok geç geliyordu. Mesela

20 Eylül gazetesi, İmroz'a 30 Eylül'de gelirdi. Müşteri olmadığı zaman gazeteleri okuyordum. Okumayı her zaman çok sevdim.

Köyün panayırları, yortuları vardı. Bizim köyümüzün en büyük yortusu 23 Ağustos'ta. O eğlenceler üç gün sürerdi, 22-23-24 Ağustos'ta. Zavallı babam hiç uyuyamıyordu çünkü gece de oynuyor, eğleniyorlardı. Babam çok yoruluyordu. Kahve dükkânı sahibi olarak akşamları son müşterinin gitmesini bekliyordu. Son müşteri gidecek sonra temizlik yapacak, ertesi gün için hazırlık olacaktı. Sabah da erkenden kalkması ve dükkânı açması lazımdı çünkü köylüler çok erken hayvanlarına ve tarlalarına gidiyorlardı. Giderken de kahve, çay içiyorlardı. Eğer babam kalkıp dükkânı erken açmasaydı erkenciler öteki kahve dükkânlarına gider, böylece de müşterilerini kaybederdi. Uykuya hiç doymadı, geç yatıp erken kalktı. Öğleden sonra bir saat, yarım saat bulup uzanırsa hemen uykusu geliyordu çünkü ihtiyacı vardı. Annem babama nazaran diğer köylere gitmeyi, panayırlara katılmayı severdi. Bize *savoir-vivre* [görgü kuralları], yani nasıl davranmak gerektiği, kibarlık, büyüklere hürmet gibi şeyleri öğretiyordu.

Zor büyüdük çünkü evde elektrik yoktu. Ben derslerime gaz lambasıyla çalışıyordum. Evde su yoktu, testiyle çeşmeye gidip su getiriyordum. Gerek ev hizmetleri gerekse çiçekler için bunu yapmam gerekiyordu. Doğduğum büyüdüğüm evi birkaç sene önce restore ettim ve gittiğimde orada kalıyorum. Bütün çocukluk hatıralarım gözümün önünden geçiyor. Bu restorasyonla ev biraz değişti ama esas olarak aynı. Bir avlumuz var. Evin yanında küçük bir bahçesi ve üç tane servi ağacı var. Gündüz köyleri geziyorum, Metropolit'e gidiyorum. Akşamlarıysa tek başıma oluyorum. Sabahları horozların ötmesiyle uyanıyorum. O bana büyük zevk veriyor. O yeşillik, o manzara, evimizin penceresinden köyümüzün kilisesini görüyorum. Adanın merkezini... Hemşerilerimle gayet iyi geçiniyoruz. Patrik olduğum için asla araya mesafe koymadım. Kahve dükkânına gidip sohbet ediyoruz. Evlerine gidiyorum. Davetlerine icabet ediyorum veya ben davet ediyorum. Davetleri

Fransa'dan gelen küçük kardeşim Andon'un evinde veriyoruz. Yenge hanımın kendisi Dereköylüdür, çok güzel yemek pişiriyor, bütün misafirleri oraya götürüyorum. Bu sefer ağustos ayında on gün kaldım. Bu uzun bir müddet sayılır. Daha çok iki gün, üç gün kalabiliyorum, bu kez on gün kaldım. On günün bitiminde Çanakkale üzerinden Erdek'e gittim. Erdek yakınlarında eski bir manastırımızın kalıntıları var. Kilise kalmadı ama manastırın dış duvarları bulunuyor. O manastırın eskiden yortusu 23 Ağustos'taydı. Beş altı senedir Balıkesir vilayetinden özel izinle ayin yapıyoruz. O ayini yaptık, belediye başkanının yemeğine katıldık, akşam da İstanbul'a geldik. 2010 senesinden beri Sumela Manastırı'na da gidiyorum ağustos ayında. Altı sene gittim, her sene 15 Ağustos Meryem Ana gününde. Dört beş sene restorasyon olduğu için kapatıldı. Bu sene müsaade edilmişti ama ben köyümü tercih ettim. Ayin için başkalarını gönderdim.

2013'te, Allah nasip etti, Fener'dekileri bırakıp memleketime gidip Paskalya'yı İmroz'da kutlamıştım. Dört kardeş buluşmuştuk. Ablam Atina'da ihtiyarhanede kalıyor. Telefonla konuşuyoruz. Ayaklarından rahatsız ve zor yürüyor, yardım alması gerekiyor. O da gelmişti. Şimdi yeniden İmroz'da kardeşlerimle bir araya gelmek istiyorum. O düşünceyle heyecanlanıyorum. Geldiğimi duyunca diğer İmrozlular da akın ediyorlar, "Patrik'le beraber Paskalya'yı İmroz'da kutlayalım" diye. Çok gelecek olan var. Çok... Paskalya'da bir hafta tüm köylere gidiyorum. Bütün köylere sırayla. Kimse şikâyetçi olmasın diye...

Çocukken diğer köylere pek sık gidemezdik, araba yoktu. Babamız da müsaade etmezdi zaten. Para yoktu. İlk arabanın gelişini hayal meyal hatırlıyorum. Bir kamyon. Bir akrabam satın almıştı. Kamyona bir tahta koymuşlardı, böylece binenler oturabiliyordu. Yalnızca yük değil, böylece insan da taşıyordu. Yollar toprak tabii. Araba geçerken toz kalkıyordu. Köylere nadiren giderdik. Çocukluğumdan beri daha çok kiliseye, dine bağlı olduğum için, köyümüzün papazının, Asterios'un peşini bırakmıyordum.

Papazın yardımcısıydım. Asterios çok okumuş biri değildi ama vazifesine çok sadıktı. Sabah akşam kilise çanını kendisi çalardı. Sürekli dualarını okuyordu. 40 sene eksiksiz sürdürdü. Kendisine karşı saygılı olduğum için beni çok seviyordu. Yalnız köyün kilisesinde değil, etrafındaki şapellere de giderdik. Çok sık. Çünkü oradaki Hıristiyanlar, hastalıklar ya da askerde olan yakınları için Aya Yorgi'ye, Baş Melekler Kilisesi'ne giderlerdi. Papaz Efendinin küçük bir defteri vardı. Hepsinin notu vardı. Mesela 24 Eylül'de Aya Yorgi'de olacağız diye sırayla yazıyordu ve bana haber veriyordu. Ben de yardım ediyordum. Bazen ayinden sonra kuzu, keçi keser, ikram ederlerdi. Uzak yerlere Papaz Efendi katır ya da sıpanın semeri üstünde, ben de arkasında giderdim. Yakın olduğunda yürüyorduk. Bu papazın yerine oğlu geçti. O da 42 sene yaptı papazlık köyümüzde. Şimdi de torunu, küçük Asterios köyümüzün papazı oldu.

Dönemin metropoliti Meliton'du, meşhur Metropolit Meliton. Patrik Athenagoras'ın ve daha sonra Patrik Dimitrios'un sağ koluydu. Patrikhane'nin bütün büyük işlerine o bakıyordu. Tam manasıyla Patriklerin sağ koluydu. 1950 ile 1963 arasında 13 sene müddetle Gökçeada-Bozcaada Metropolitliği yaptı. O dönemde kendisini tanıdım. İlkokul benim zamanımda 5 sınıftı. 6 yaşında okula girmiş, 11 yaşında mezun olmuşum. Metropolit Meliton öğretmenlerimden çok başarılı bir talebe olduğumu duymuş ve babamı çağırmıştı. Eski adımla "Dimitri şimdi ne yapacak?" diye sormuş. Ailem beni okutamıyordu. Meliton beni İstanbul'a gönderdi, ilgilendi. İstanbul'a gitmek de kolay değildi o zamanlar. Gemi senelerce gece saat 2-3'te geldi. Zor. Çok zordu. Açıkta bekliyordu, biz sandallarla gidiyorduk. O zamanlar Kuzu Limanı yoktu. Kaleköy'den gidiyorduk. Bekliyorduk. Erken gidiyorduk. Bir kahvede ya da Aya Nikola Kilisesi'nde bekledik. Saatlerce. Herkes yanında köylerden getirdikleri yemekleri atıştırırdı. Aniden "Geliyor geliyor" diye bağırırmaya başlardı geminin ışıklarını görünce. Gemi demirliyordu. Sandalın bedelini karada ödeyeceklerine denizde kesiyorlardı. Bir

fener vardı, bilet kesiyorlardı. Karada kes ki sağlam olsun, daha çabuk gemiye gidelim. Hayır. Fenerle paranın gerisini veriyor. Dalga vardı, sandalı gemiye yaklaştırıyordu. Bir insan çıkıyor, sonra sandal uzaklaşıyor, dalga geliyor vuruyor. Bir valiz atıyorlardı sepetin içine. Çok zordu. İstanbul'da, Tophane'den kalkıyordu. *Ayvalık* ve *Gemlik* diye gemiler vardı. Tekirdağ, Marmara Adası, Lapseki, Avşa, Çanakkale. 24-30 saat sonra Gökçeada'ya varıyorduk. Felaket! Bazen köylerden limana gidiyorduk. Gemiye görüyorduk fakat fırtına olduğu için yolcu çıkaramıyorduk. Geri dönüyordu. Biz de köylerimize dönüyorduk. Felaket.

İlk kez İstanbul'a gelmişim ama zorluk çekmedim. Teyzemin yanında kalıyordum. Kuzenimle, teyzemin oğluyla İstanbul'da Kumbaracı yokuşundaki bir sokakta bir sene kaldık. Kumbaracı yokuşunu yaya olarak çıkıyorduk. İstiklal Caddesi'ni yürüyerek Galatasaray'daki Zoğrafyon Lisesi'ne gidiyorduk. Orta 1'i orada okudum. Öğle yemeğimi Taksim'deki Aya Triada Kilisesi'nin avlusundaki aşevinde yiyordum diğer talebelerle birlikte. İstanbul'da bir İmrozlular Derneği var; Fukaraperver ve Kültür Derneği. Orası aşevine 20 TL gibi bir meblağı veriyordu ki aynı yemeği akşam için de evime götüreyim. Bu bir burs sayılıyordu. İmrozlular Derneği bana akşam yemeği için burs vermişti böylece.

O zaman fazla gezmiyorduk. Evden okula, okuldan eve. 11-12 yaşındaydım. Kısa pantolon giyyordum. Köyde, İmroz'da olduğu gibi yün çoraplarım vardı dizime kadar. Yaşlı nineler örüyordu. İstanbullu talebeler bize takılıyorlar, alay ediyorlardı.

Galata'da, Aya Nikola Kilisesi'nde babamın kardeşi zangoç olarak çalışıyordu. Kumbaracı ile Galata çok yakın biliyorsunuz. Devamlı amcama gidiyordum. Kuzenlerim vardı, onun çocuklarıyla oynuyordum. Kiliseye çok bağlıydım. Her pazar günü, her büyük yortuda kiliseye gitmeyi ihmal etmiyordum. Galata'da amcamın olduğu kiliseye gidiyordum. Bugün var olmayan bir kilise var. Kemeraltı Caddesi'ni genişletirken yıktılar. Bir de oraya

gidiyordum. Öğle yemeğine gittiğim zaman Taksim Aya Triada Kilisesi'ne gidip mum yakıyordum.

Orta 2 ve Orta 3'ü Gökçeada'da okudum. Çünkü o ara ilk kez ortaokul açılmıştı. Talebeyken okulumuzda, Cumhuriyet Bayramı'nda 19 Mayıs'ta şiir okurdum. Bütün köy önümüzde olurdu. Heyecanlanırdım, ne de olsa şaşırabilirsiniz.

Metropolit Meliton bizi İstanbul'dan topladı. Adadaki yeni okulumuza kaydettirdi. İki sene orada okuduk. Okul Merkez'de, ben Zeytinliköy'deydim. İki sene oraya çantam, yağmurlu günlerde şemsiyem ve yemek için sefer tasımla yürüdüm. Meliton eğitime çok önem verirdi. Okulu ortaokul dönemindeki çocuklar adadan gitmesin diye açmıştı. İlkokulu bitirdikten sonra dışarıya gitmesin ya da okumayan kalmasın diye. Yoksa adadakiler ya çiftçi olacak ya terzi ya kunduracı. İyi ki o ortaokulu açtı ve okulu orada bitirdik. İmroz'da ortaokulu bitirdikten sonra yolumuz açıldı. Liseye, Heybeliada'ya gittim.

Yedi sene teoloji okudum. Heybeliada Ruhban Okulu'nda talebeyken Metropolit Meliton'un evinde, Zoğrafyon Lisesi'ndeki müdür Vasil Muçoğlu'yla karşılaştık. Başarılı bir talebe olduğum için beni seviyordu. Metropolit Meliton geldiği zaman anne babasıyla Aynalıçeşme'de kalırdı ve ben de ziyaretine gitmiştim. Tesadüfen müdürle karşılaştık. Metropolit'e dedi ki, "Biz Dimitri'yi Zoğrafyon'da kaybettik fakat Ruhban Okulu'na girdi, onu kilise kazandı." O müdür çok erken vefat etti. 48-49 yaşında. Mezarı Balıklı Manastırı'nda. Oraya her gittiğimde dua ediyorum. Çok kıymetli bir müdürdü.

Ruhban Okulu'ndan 21 yaşında, 1961'te mezun oldum. Haziranda mezuniyet oldu, ağustosta diyakos oldum. Ve o zaman Dimitri de Bartholomeos oldu. Yeni isim aldım. Eylül-ekim gibi askere gittim. İlk önce beni İzmir'e gönderdiler. Levazım Okulu'nda imtihana girdim. O imtihanın neticesine göre piyadeye ayırdılar. Tuzla Piyade Okulu'na gönderdiler. Kaydedildim,

altı ay temel eğitim aldım. Yat, kalk gibi. Altı ayın bitiminde kura çekecekler nereye gideceğiz diye. Ben o zaman çok dua ettim ki Kars, Sarıkamış, Tunceli gibi şarkta bir yer olmasın. Soğuktu ve çok uzaktı. Kilise de yok. Kura çektim titreyerek. Silindir gibi bir küçük kâğıt. 40. Piyade Alayı Demirtepe. Demirtepe nerede? Gittim bölük komutanıma. “Hadi merak etme, memleketine yakın düştün, Gelibolu” dedi. İmroz’a da yakın İstanbul’a da yakın. İkisnin ortasında. Gelibolu’ya gittim, yedek subay olarak. Asteğmen olarak. Orası küçük bir köy. Gelibolu’nun içinde değil. Bir tepenin üzerinde, daha önce Romanya’dan gelen Türk muhacirler için kurdukları bir köy. O köyün içine 40. Piyade Alayı’nı da yerleştirmişler. Bir ihtiyarın iki odası vardı. Bir odada kendisi kalıyordu. Hüdai Fidan, Allah rahmet eylesin. İkinci odasını bana kiraladı, 20 TL’ye. Gittim taban yok, tahta yok, toprak. Yürürken toz kalkıyordu. Gelibolu’ya indim. Büyük bir hasır aldım. Hasırını yerleştirdim. Bir yatak bir masa, bir iskemle, bir gaz ocağı, bir de transistör. Öteki arkadaşlarla iyi geçiniyordum. Dışarıda talimat sevmiyordum. Bana bir hesap işi verdiler, çok mutlu oldum. Bordroları dolduruyordum, dikkatlice yapıyordum. Her ay Gelibolu’ya, Ziraat Bankası’na gidip paralarını alıyordum, yanıma da tabancalı birisini veriyorlardı, çaldırmamak için. Para verdiğim için herkes beni seviyordu. Bazı subaylar daha çok harcıyordu, ayın 20’sinden sonra paraları kalmadığı için avans istiyorlardı. Avans veriyordum, onun için de seviyorlardı. Kemal Çakalır isminde bir binbaşıya bağlıydım. Nöbetçi olduğumda ciple tüm noktalara geziyordum. Kontrol ettiğim noktalarda şu saatte, kontrole geldim, imza, Dimitri Teğmen. Alay komutanı bu defterleri kontrol etti ve gördü ki nöbet esnasında oraları en çok gezen ve kontrol eden Dimitri Teğmen. Bir gün alay komutanı bütün subayları, bizleri çağırdı ve beni herkesin önünde methetti. Herhalde beni kıskandılar. “Defterlere baktım nöbet esnasında Dimitri Teğmen en fazla ziyaret eden, kontrol eden subayımız” dedi. O alay komutanı bize İspanya’dan gelmişti, Madrid’den. Türkiye Büyükelçiliği’nde askeri ataşeydi. 40. Piyade Alay

Komutanı olarak. Selahattin Çetiner'di adı. Kenan Evren döneminde İçişleri Bakanlığı yaptı, trafiğe büyükehemmiyet verdi. Bazıları alay ederken kendisi için "trafikçi bakan" derdi. Yedek subaylığım esnasında Demirtepe'deyken İmroz'da öğretmenim olan çifti, İsmail Başaran ve Meknune Başaran'ı da ziyaret etmiştim. Emekli olmuşlardı, Lapseki'de oturuyorlardı. Ziyaretlerine gidiyordum. İmroz'dayken Rumca sadece birkaç kelime öğrenmişler, ikinci evimizde kiracı olarak oturmuşlardı. Lapseki'ye gittiğimde bahçelerinden kiraz veriyorlardı. Patrik seçildiğim zaman bana tebrik için telgraf çektiler.

1963'te terhis oldum ve Roma'ya yüksek tahsile gittim. O alay komutanıyla temasta kaldım. Şimdi yaklaşık 95 yaşında ve karşıda, Suadiye'de oturuyor. Geçen sene yemeğe davet ettim, eşiyle beraber Moda Deniz Kulübü'nde yemek ikram ettim kendilerine, yakın korumaları da variki kişi. Onlar yardım ediyor. Fakat bu ilk buluşmamız değil. 29 senedir Patriklik Makamındayım. Patrikhane olarak verdiğimiz resepsiyonlara, konserlere hep onu davet ettim ve icabet etti. Bir iki kez kızını da getirdi, hanımefendi de hep yanında. İftar yemeklerinde buluştuk. Ve en son birkaç ay önce görüştük. Güzel... Askerliğimde, üniformalı olarak Noel döneminde İmroz'a gitmiştim bir kez. Fotoğraf da çekirtmiştim. Noel'de biz domuz keserdik. Eskiden köylerde domuz olurdu, kavurma yapıyorduk. Şimdi o âdet de yok. Kim kaldı ki? Şimdi kim kaldı İmroz'da?

İmroz'dakiler fakir fukaraydı. Fakirliğimize rağmen mutsuzluk hissetmiyorduk. Varlık Vergisi o nedenle vurmuyor. Ne alacaklar ki? '55 olayları oldu ama İmroz'da '64'e kadar iyiydik. Siyasetten uzaktık. İmroz'da hava 1964'de değişti. Aniden Eritme Programı geldi ve hayatımızı alt üst etti. Öncesinde adada Rum olmayan yalnızca devlet memurları vardı. Bir de 1940'larda Karadeniz'den getirerek, Aynaroz manastırlarının malını mülkünü istimlak ederek verdikleri Laz aileler vardı. Onların bazıları kalmıştı, bazıları ısınamayarak verilen malı mülkü satıp gitmişlerdi. Eritme Programı başladığında, 1964'te, Roma'da okuyordum. Annem, babam ya da ablam

yazıyorlardı. “Şu oldu, bu oldu. İnanamıyoruz” diyorlardı. Roma’da okurken bütün o beklenmedik olayları mektuplarında izah ediyorlardı. Çok üzüliyordum, çok. Eskiden adada 7 bin İmrozlu vardı. Çiftçilik ve hayvancılık yaparlardı. İstanbul’a daha erken dönemde gelmiş olanları vardı. Geldiklerinde garsonluk yaparlar, kendi gazetelerini okurlardı. Olaylardan sonra Rumlar bir hafta içinde kalkıp gitti.

Adada çok manastır tahrip edildi. Kaleköy’deki kilise tuvalet yapılmıştı. 1964’ten sonra... Çok manastır çok kilise tahrip edildi. İkonaların gözleri çıkartıldı. Ayıp şeyler yazıldı duvarlara. Taban söküldü hazine bulmak için. Anadolu’da tüm Rum kiliselerinin tabanı sökül müştür. Rumlar giderken dönmeyi tasavvur ettikleri için altınlarını, kıymetleri eşyalarını gömdüler sandılar. Yoktu böyle bir şey.

1964’ten, Eritme Programından sonra liman da oldu, yollar da asfaltlandı. Rum okulları kapatıldı. Ovalarımız tarlalarımız istimlak edildi. Açıkhava Cezaevi açıldı. Ordu, alay geldi. Öğretmen okulu açıldı.

1963’te İmroz’daki Metropolit Meliton 13 yıllık görevinin ardından Aydın Metropolitliği’ne getirildi. Aydın’da Hıristiyan yok ama bu unvanla İstanbul’a getirildi. Meliton çok şey yapmıştı İmroz için. Köylerdeki ilkokul binalarını mümkün olduğu kadar onardı ya da yeniden inşa etti. Minikler için yuva yaptı. Fakat bu eğitime verdiği önem ve ilgi büyüklerimizi huylandırdı. “Bu ne yapıyor? Burayı Yunanistan mı yapmak istiyor?” diye düşündüler. Yanılmıyorsam Patrik Athenagoras’a “Bunu al buradan” dediler. Herhalde böyle oldu. Sonunda İstanbul’a getirildi. Patriğe de çok yardım etti. Sonra İmroz’a Nikolaos ismiyle bir Metropolit geldi. Zoğrafyon Lisesi’nde benim Rumca öğretmenimdi. O sekiz sene kaldı. Sonra Dimitrios seçildi o göreve fakat sadece dört beş ay kalabildi çünkü sonra Athenagoras’ın yerine Patrik oldu. Ardından Metropolitliğe Fotios seçildi, tam 30 yıl Adalar Metropolitliği yaptı. Sonra Kirillos. Bugünkü de yine bir başka Kirillos. Kendisi Midilli Adası’ndan, mart ayında seçildi.

Meliton otoriter biriydi, makamının saygınlığını korumuştı. Hürmet estiriyordu. Kaymakamla, belediye başkanıyla ilişkiler her zaman iyiydi. Bugün de ben ilk gün kaymakam ve belediye başkanını ziyaret ediyorum. Yurtdışına gittiğimde ki, sık sık gidiyorum, ziyaret ettiğim başkentlerde Türk ve Yunan Büyükelçilerine her zaman nezaket ziyaretinde bulunuyorum. Bazen de Vatikan Büyükelçisine. Bunlara dikkat ederim. Bazen hava alanında karşılarlar. Türk Büyükelçileri tarafından her seferinde onuruma bir yemek verilir. [Dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet] Davutoğlu'yla buluştuğumda bana "Dikkat ediyorlar mı, ben talimat vermiştim" demişti. Resmi davetiye, diğer şahsiyetlerin de katıldığı bir yemek ya da resepsiyon verilir.

Patrikhane'de İmrozlu bir başka isim İakovos'tu. Kendisi 20 sene gelemedi Türkiye'ye. Sonra gelebildi. O da Zeytinliköylüydü. Geldiğinde çok değişmişti ada. Şimdi de çok değişti. Eritme Programıyla 7 bin Rum varken 300 kişi kalmıştı. 300! Şimdi 550-600 oldu. Son dönemde adamız canlandı. Mesela adanın yukarısındaki kilise, Aya Marina ahır yapılmıştı. Saman vardı içinde, kapı pencere kalmamıştı. Hep ziyaret ediyordum. Aya Marina'nın ilahisini okuyordum. Sonra Vakıflar el koydu ve onardı ama şimdi de mazbut durumda bulunuyor. Muhtelif dönemlerde kiliselere, manastırlara o kadar çok zarar verdiler ki! Açık cezaevindekiler dolaşırken güya tarlaları ekecekler, serbest bir şekilde adadaydılar. Manastırlara saldırdılar. Bununla da kalmadılar. Kadınları korkutuyorlardı. O nedenle Rumlar kalkıp gitti. Çok kısa bir dönem içinde. Bunda Rum okullarının kapatılması da etkili oldu. Ve elbette istimlak da! Toprak olmadan çiftçiler ve hayvancılıkla uğraşanlar bir şey yapamaz oldular. Kalkıp gittiler.

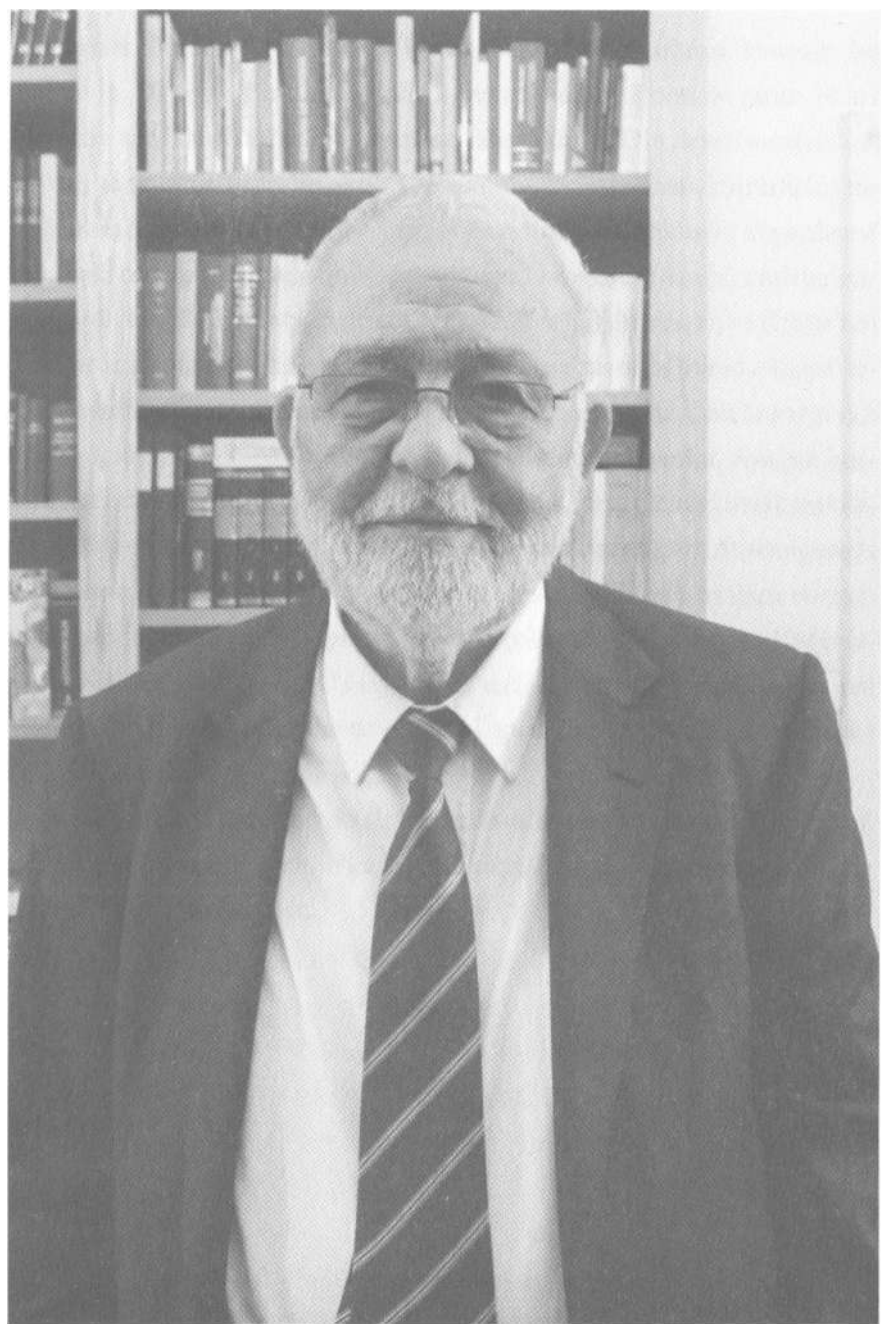
Duyduğuma, okuduğuma göre iki sebepten dolayı bu Eritme Programı oldu. Birincisi, bir izah neden yapıldığına dair. Çünkü Kıbrıs'ta 1963'te Türklere karşı pek çok olay oldu. Birkaç ay sonra Ankara'daki Milli Güvenlik Kurulu Eritme Programını çıkarttı. İntikam almak için. İkinci nedense Kıbrıslı Rumlar, Yunanistan'la birleşmek istemişlerdi, Ankara İmrozluların

da hepsi 7-8 bin Rum nüfusa sahip olduğu için bir gün Enosis isteyebileceklerini düşündü. Onları buradan gönderelim dediler. Zorla bir sürgün olmadı. Böyle bir Eritme Programıyla İmrozluları gitmeye mecbur ettiler. Biliyorsunuz Lozan'a göre Gökçeada'da ve Bozcaada'da otonom yönetim olacaktı. Bu hiçbir zaman gerçekleşmedi. Lozan'dan hemen sonra unutuldu, silindi. Öncesinde İstanbul'da, Rumlara verilen meziyetlerden, haklardan, devletin mütevellî heyetleri üstüne yaptığı baskıyla, Zoğrafyon Lisesi'nde toplanan cemaatimizin ileri gelenlerinin bir kâğıdı imzalamasıyla vazgeçtikleri söylenir. Şimdi de Heybeliada Ruhban Okulu'nu güya biz kapatmışız. Heybeliada'da bir ilahiyat bölümü, bir de lise vardı. Evet, liseyi gerçekten biz kapattık. İlahiyat bölümü 49 sene önce devlet tarafından kapatılınca lise kısmının manası kalmadı. Fazla bir masraftı sadece. İstanbul'da okulumuz var. Zoğrafyon, Zapyon, Fener'de Kırmızı Mektep denilen Rum liseleri var. Biz Heybeliada'daki liseyi okulun hazırlığı mahiyetinde tutuyorduk. Liseyi bitirenler ilahiyata geçsinler diye. İlahiyat olmayınca lisenin anlamı kalmıyor. Şimdi devlet lise bölümünü açık sanıyor. Biz masraf olmasın diye kapatsak da devlet bir Türk müdür yardımcısı tayin ediyor. O arada gidip geliyor, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gelen evrak varsa bakıyor, cevap veriyor. Yani okul resmen açık ama talebe yok.

Heybeliada şimdi açılrsa bile anca dört beş sene sonra ilk mezunlarını verecek. Sonuçta yarım asır Patrikhanemizin hayatından kaybedildi. Yarım asır! Çünkü bu arada Patrikhane'de çalışmak için genç ruhani arkadaşları Yunanistan'dan, Atina'dan, Selanik'ten ya da ABD'den getirdim çünkü işler yürüyemiyordu. Çok yazışma var. Ayınlar de... Fakat bu genç arkadaşlar Patrikhanemizin mantalitesini anlamıyorlar ve taşıyorlar. Çünkü burada yetişmediler. Eski metropolitlerle tanışmadılar, kaynaşmadılar. Bu bir tradisyondur, asırlardır olan bir gelenektir. Ben Meliton'dan, genç çocuklar benden öğreniyorlar. Nasihat çok değerlidir. Yalnız söylediklerimize göre de değil, yaptıklarımızdan, yaşadıklarımızdan da öğreniyorlar. Aynı şeyi

yapıyorlar. Okulun kapatılması Patrikhanemizin damarlarını kesmek demek oldu. 50 sene! Bir ilim ve kültür yuvası burası. Kime ne zararı oldu? 127 sene açık kaldı. Patrikler, metropolitler çıkarttı. Din dersi hocaları, aydın din adamları çıkarttı bu okul. Toplumumuz için medeni, kültürlü insanlardı. Ruhban okulu 50 senedir kapalı, kime ne faydası oldu bu kapatılışın? Buradaki cemaatimizin dışında Uganda'dan Habeşistan'dan bile talebelerimiz vardı. Finlandiya'dan, İngiltere'den, ABD'den. Yunanistan ve Kıbrıs'tan da elbette. Kapattılar. Dünyadaki Ortodoksluğun merkezi burada. İtalya nasıl bakıyor Vatikan'a? Burada bize düşman gibi bakıyorlar. Çok önyargı var. Bunun için de güya "Makarios Heybeli'de okumuş" diyorlar. Ayağını basmamıştır. Makarios, Türkiye'ye bir defa geldi, Kıbrıs Cumhurbaşkanı olarak İnönü'nün davetlisi olarak Ankara ve Kapadokya'ya gitti. Athenagoras'ı zor duruma sokmamak için İstanbul'a gelmedi. İstanbul'a ayağını basmadı ne gençliğinde ne ihtiyarlığında. O kapalı olan Heybeli'ye gittiğinizde Atatürk'ün büstü vardır. "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" der Kemal Atatürk. İki metre ilerisindeyse okulun kapısı kilitli. Nasıl ilim yapılacak? Okul kapalı. Tezat teşkil ediyor.

Bugün artık Gökçeada'yla ilgili yazılmış ne bulduysam topluyorum, okuyorum. "Hiçbir şey vatan kadar tatlı değil" derler. Benim de için hiçbir şey tatlı değil İmroz kadar...

**MİRA METROPOLİTİ HRİSOSTOMOS KALAYCI:
BABAM ÜÇ BÜYÜK ZEYTİNLİK KAYBETTİĞİ İÇİN
AZ KALSIN DELİRECEKTİ**

**7 Ekim 2020
İstanbul
Türkçe**

Biz hem iyi zamanı yaşadık hem kötü. Ben Tepeköylü olduğum için Tepeköy'ü çok daha iyi biliyorum. Bizim köy için ya çiftçi çıkar ya papaz derler. Hakikaten de bizim zamanımızda beş altı kişi üst mevkide metropolit oldu. Çünkü yapacak başka işimiz olmadı, toprağımız yoktu.

1946 doğumluyum. '47'liyim aslında ama burada da bir masal var. Bizi zamanında yazdıranlar bir şeyler yazmış. Beni yazdıran kişiye bir akşam kahvede şakalaşırken "Barba Tanas" dedim, "Haksızlık yapan bir insansın." O da sordu "Ne yaptım?" dedi. "Bak" dedim, benim ne günüm ne ayım ne de senem tutuyor. Ben 24 Temmuz'da doğmuşken, 18 Ağustos yazmış. 1947 senesiye, 1946 yazdı. Bunun üstüne "Sizin analarınız sürekli doğuruyorlardı. Aşağı, Merkez'e gittiğimde bunların hepsini söylemem lazımdı. Ben de hiçbir birbirinin aynısı olmasın diye farklı tarihler yazdım" dedi. Yani uydurmuş hepsini. İlkokulu şimdi lise olan okulda okudum. İlk senenin

birinci sınıfının üç dört ayı eski okulda, kilisenin yanındaki bina var orada başladım. Fakat sene içerisinde öbür tarafa geçirttiler. Ortaokulu Merkez'de, şimdiki aşevi olan binada.

İmroz'dan seyahat kolay değildi. Vapur yolculuğu büyük meseleydi. En büyük problemimiz Noel'de ya da Paskalya'ya geçmek ya da geçememek ya da zamanında dönmek, dönebilmek. Hâlâ içimde bu korku var. Adada hiçbir zaman içim rahat değil. En son gelişimde bile son vapur varken onu kaçırdım. Daima bu problem sürüyor, içimde acaba zamanında yetişecek miyim diye bir yerde duruyor. Eskiden vapur Kastro'nun karşısında haftada iki kez dururdu. O da gelirse... Sandallarla geçilirdi. Dalgalarla savaşarak çıkılırdı. Sepet gibi atıyorlardı bizleri.

Eskiden ada kendi kendine yeterdi. Yaklaşık on bin insan kendi kendini geçindirirdi. On binden sonrasını ada kaldıramaz. Çünkü burası bir ada, sınırı var. Un da yapar, yağ da yapar. Bu idare önemlidir. Aile içinde de böyledir. Yazdan yapma reçelden yağa, sardalyaya, turşuya. Bu bir sistemdir. On bini ada nüfusu geçerse o an ada zorlanmaya başlar. Şimdiki gibi. Bir hafta karşidan bir şey gelmese adada halk açlıktan ölür. Bizim zamanımızda her evin domuzu vardı. En az bir tane. Eti önemliydi, kavurma yapılırdı. Annem okuldan eve geldiğimizde bir kaşık kavurma içine biraz peynir koyar pişirirdi.

Özel günleri vardır köyümüzün. "Tavuk panayırı" derler mesela. Özel bir panayırdır. Neden bu panayır özel? Çünkü o panayırdaki sadece tavuk yenirdi. Her aileden eskiden bir tavuk ya da bunun karşılığı olan para verilirdi. Eskiden hatırlıyorum babamdan da bu panayır için 5 lira para istemişlerdi çünkü verecek tavuğumuz yoktu. Panayırlar kışın yerliler için yapılır. Orada oturanlar için olur. Yazın yapılan panayırlarsa dışarıdan gelenleri toplamak içindir. Dışarıdan gelenleri orada oturanlarla kaynaştırmak, bir araya getirmek için. Bu bayramın yapılış sebebi kadınların da yer alması için. Şimdiki gibi değil tabii, o zamanlar kadınlar ve kızlar hep evde olurdu. Bu panayırdaki

öne çıkarlardı. Ya da zor durumdakiler, sakatlar ya da kimsesizlere de o gün yardım edilir. Bu panayırın özelliği budur.

Neden tavuk bayramı diyeceksiniz? Çünkü o zamanlar senede bir iki kez et, tavuk yenirdi. Şimdiki gibi değildi. Noel'de kesilirdi, bayramda bir parça et. Et uzaktaydı. Tavuk bayramında herkes payını verir ve tüm aile için düzenlenirdi. Çok uzun sürerdi. Önemli özelliklerinden biri de bu, tüm ailenin katılması. Ailece olması. O zamanlar kahvede de hiçbir zaman kadın göremezdin. Bir akşamüstü hatırlıyorum, anam babamı çağırmak istiyordu. Kapının dışında, soğukta böyle bekliyordu ki, biri girsin ki onunla beraber haber göndersin içeriye. Kapıyı açıp da Stelyo'yu, yani babamı çağıramadı.

Dediğim gibi biz iyi günlerini de yaşadık. En güzel günlerinin bir dönemini yaşadık. Fakat çok kötüsünü de yaşadık. Bu olaylardan sonra. Hapishanenin gelmesi, askerlerin adaya çıkarılması, çok kötü günler yaşadık.

Babam inşaatçıydı. Ben de halkın içinden yetiştim. Babamın durumu kötü değildi. Kendi ekibi olduğu için senede iki üç müstakil ev yapardı. Kapısından kilidine kadar yapardı. Yanındakiler de akrabaydı. Eskiden varlıklıların evleri çalışılmış taşlarla, granitlerle yapılırdı. Mesela okulun taşlarının bir kısmı, eski öndeki cephenin taş dizimi babamın işidir. Adada insanlar her işi yapar. Ayrıca babam toprakla da uğraşıyordu. Merkez'de arsamız vardı. Büyük ova içinde. Sonra bizden aldılar o araziye, yumurta parasına. Gerçekten de yumurta parasınaydı. Bu doğrudur. Babam üç büyük zeytinlik kaybettiği için az kalsın delirecekti. Kahveden geldiğinde konuşmak istemiyordu. Annem onu sürekli güldürmeye çalışıyordu. Bunu çok zor atlattı. Biz nasıl oldu da göç etmedik anlamıyorum. Babam istemiyordu gitmeyi. Efendiyken gidip bir okulda kapıcılık yapmak. Buna düşmek istemiyordu. Annem hazırdı bir an evvel kaçalım diye. Babam itiraz ediyordu. Her iki taraf da haklı. Kötü intibalarımız, yaşadığımız haksızlıklar çok.

Biz Tepeköylüyüz ama Kaleköy'de de akrabamız vardı. Hapishanedekiler sadece Dereköy'ü rahatsız etmedi. Her yere ulaştı. Unutmayın kötülük her yere yetişir, her yere ulaşır.

6-7 Eylül olduğunda adadaydım, uzaktaydı her şey. Radyodan dinliyorduk. Bu ayaklanmayı ortaya çıkaranlar arasında, o sırada bizim orada da denizde olanların varlığını öğrendik daha sonraları. Fakat adaya ayak basmadılar. Adaya çıkacaklarmış ama yoldan çevirdiler. 6-7 Eylül'ün tesiri olacaktı ama olmadı. Hiçbir yerde yazılı olarak yok ama bu sadece benim duyumum olarak var.

Eskiden Ruhban Okulu'ndan çıkanları insan olarak saymıyorlardı. Ben de Heybeli'de edebiyat okudum. Askerlikten sonraysa 1974'te Avrupa'ya geçtim, Selanik'te okudum. Almanya ve Fransa'ya gittim. 1973-1974 yılları. O dönem yarın öbür gün bir şeyin patlayacağını farkındaydım. 6. Piyadede yazıcıydım, hiçbir zaman toplantılara çağırılmadım. Belki gayrimüslimim diye. Bir kilit vardı, üstteğmenin, benim dosyamı çıkarttı içinden. Heybeli okulunun 4. sınıfından çıkma kendi dosyamı gördüm. Kendi dosyam anarşistlerle birlikte tutuluyordu. Fakat Almanya'da da takip edildim, Fransa'da da zorluk çektim, Türk pasaportu olduğu için. Eziyetin ne olduğunu öğrenen kişilerdeniz. 1979'da döndüm. Avrupa'da da süründük. Kazandığım tek şey ufuk oldu. Bir iki dil öğrendim. Araştırmacılığımıza katkı sağladı. Birkaç kitap yazdım. Allah'a şükür ayakta kalabildim.

Avrupa'dayken bir iki yaz adaya dönemediğim oldu. Bunun dışında her zaman, en azından yazın adadaydım. Zor zamanlarında bile döndüm. Adaya gitmeden önce aramalardan geçirirlerdi. Bir ara ben arabayla geçerken, arkadaki askerler diyordu, "Biz bunların buraya gelmemesi için ne kadar üzerinde duruyoruz, uğraşıyoruz ama bunlar yine geliyor." Kulak misafiri olmuştum buna. 1979'dan sonraydı. Bu laf asla kulağımdan çıkmıyor. Beni kastediyordu. Et getirme ve çıkarma yasağı vardı. Arabanın bagajını kontrol ettiler ve bu sözü ettiler. Zannederseniz bugün de aynı düşünce vardır. Bir

Rum da kalsa bundan vazgeçmeyecekler. Büsbütün yok olunca rahat edecekler. Aynı şey Yunanistan'da da geçerli. Ben Yunanistan'da zannetmeyin ki iyi yaşadım. Her zaman gizli servislerin nefesini ensemde hissettim. Takip ediyoruz. Çünkü Türkiye'den geliyoruz. Türk tohumu olarak görülüyoruz. Sakalımız, özel elbisemiz bile olsa. Çok zor. Tarihin bıraktığı izler var.

Annem de babam da hep adada yaşadı. Son dönemlerinde buraya getirdim. İkisi de orada gömülmek istedi. Fakat ben buradayım [İstanbul], her cumartesi sabahı bir mum yakmak istiyorum mezarlarında, dua ediyorum. Onlarla görüşmek istiyorum. Bunun için Feriköy'deler, yanımdalar, 50 metre uzağımdalar.

Adada her şey çok değişti. Merkez şimdiyle mukayese edilemez. Şimdi herkes istediğini yapıyor. Eskiden muntazam evler vardı. Kravatlı kişiler, beyefendiler vardı. Merkez'e inmek herkesin işi değildi. Biz hayvanla inerken hayvanı bir ağacın altına bağlayıp kendimize çekidüzen verip Merkez'e giriyorduk. Herkesin şansı değildi Merkez'de olmak. Bugünkü halini görünce üzülüyoruz. Mecburiyetten gidiyoruz. Kimse durup orayı görmek istemez.

Tepeköy ise çok turistik oldu. Biz de sevmiyoruz bunu. Ayakta kalabilen 15 hane var. Dört tane restoran var. Bu çok bizim için. Sevdığımız bir şey değil. Yazın rahat edemiyorum çünkü odam ne yazık ki bir mekâna doğru bakıyor. Sesler oraya geliyor. Elbette herkes eğlenecek ama ikiye kadar, üçe kadar sürüyor ve küçük bir yer köyümüz. Sonuçta eğlenmeye gelene itiraz edilmez. Biz de rahatımızı istesek de bölüşeceğiz.

KONSTANTİNOS DELİKOSTANTİS:
ÜZGÜNÜM ÇÜNKÜ BABAM ÖLDÜRÜLDÜ,
HAYAL KIRIKLIĞIM İÇİMDE KALDI

2 Ekim 2020
İstanbul
Türkçe

Bugüne kadar hiçbir yerde yazmadım, söylemedim ama aslında İstanbul doğumluyum. Annemin anlattığına göre adamızda bir doktor vardı. Annemin ilk doğumu olduğundan doğum için buraya gelmiş. Üniversite hastanesinde doğdum, Vakıf Gureba’da. 40 gün sonra eski bir gemi varmış, onunla dönmüşüz. 48 saat açık denizde, hem de ambarda kalıp adaya dönmüşüz. O zaman düşünün iki aylık bile yokum. Nasıl oldu ölmedim bilmiyorum.

İstanbul’da doğduğumu kimse bilmiyor. Nüfus cüzdanım da “İmroz” diyor. Çünkü bu nüfus cüzdanını okula gittiğimizde, yedi yaşında getirdiler, 1954 senesinde. İlkokul birinci sınıftaydım. İstanbul’un nüfusu bir milyondur. Şimdi 20 milyon. İstanbul’da doğdum ama Adalıyım. Adanın en güzel köyü de bizimki. Tabii Patrik Hazretleri bunu doğru bulmuyor, “En güzel köy Zeytinliköy” diyor çünkü herkes kendi köyünü sever. Fakat bizim köyümüzün manzarası fevkalâdedir. “*To balkonia*” deriz yani “adanın balkonu.”

1957-1960 arasında yeni okulumuz yapılmıştı. Okulumuzun manzarası da muhteşemdir. Dört, beş ve altıncı sınıfı orada okudum ama ne yazık ki okulumuz iki sene açık kaldı sonra kapatıldı. Şimdi güzel bir otele dönüştürüldü. Samothraki/Semadirek, Kastro/Kaleköy'ü görürsünüz oradan. Ben böyle büyüdüm. 1963'e kadar da fevkalâde bir çocukluk yaşadım.

Bizim köyümüz Kaleköy'e yakındı. Dereköy'e bizi altıncı sınıfta bir kez gezintiye götürmüşlerdi. Bir buçuk saat sürüyordu yolculuk. Ne otobüs ne araba. Kamyona giriyorduk. Tahta koyuyorlardı, üstüne oturuyorduk. Toz, toprak... Asfalt yok. Cennet gibiydi yine de. Bazı çocukların midesi bozulmuştu. Yol o kadar uzundu ki! O zaman hayat da zor tabii. Dereköy kışın çok soğuk olurdu. Eksi 10 dereceyi bulur. Kışın iki, iki buçuk ay Merkez'de kalırdık. Akralalarda. Her sabah altıbuçukta köyden yaya Merkez'e gidiyorduk. Her gün. Öğlen üçbuçuğa kadar. Arada yokuş var. Her gün sırtımızda çanta. O zaman dinçtik. Dört buçuk kilometre yol gittik ama ne oldu? Fevkalâde okuduk.

Bizim çocukluğumuz, benim yaşadığım cennet gibiydi. Hatırladığım her şey cennet gibiydi. Her şeyi biz imal ediyorduk. Çok çalışıyorduk. Babalarımız çok çalışırdı. Ne su vardı ne elektrik. Her şeyi taşıyorduk. Zor bir hayat ama mutluluk vardı. Mutluluk başka bir şeydir. Şimdi her şeyimiz var ama insanlar gülümsemiyor ki? İnsanların yüzü, gülümsemeleri artık bir maske gibi.

Adamız cennet gibiydi. Böyle bir güzellik yok. İklimi, doğası bakımından. Binalar eskiydi. Yol yoktu. Fakat daha da güzeldi. Baksanıza insanlar fakirdi ama güzel evler yaptırdılar. Hâlâ baktığınızda evlerin güzelliği belli oluyor. Şimdi gelenler neden böyle evler yapıyorlar? Panayia, bugün Sivas'ta, Erzurum'daki bir kasaba gibi. Çok çirkin evler yaptılar. Güzel bir yer değil. Patriğin köyü, bizim köyümüz farklı. Hâlâ çok değişmedi. İnsanların hızlıca oturmaları için böyle binalar yaptırdıkları söyleniyor ama hiçbir güzellik yok. Diktikleri binalar Türkiye'nin her yerinde var. Fakat ada kültürüyle tarihiyle ilgisi yok.

Benim için ada, köyüm Eski Bademli, ev demek. Onun bahçesinde çok duygulanıyorum. Herkes böyle hisseder bence. Çocukken 15 yıl boyunca babamla çalıştım durmadan. Orada geçirdim tüm zamanımı. Çiftçi olarak yaz çok zordur. Çok çalışırsınız. Fakat toplumumuz her şeyini kaybettikten sonra yaz artık tatile dönüştü. Çünkü artık çalışmaya gelmiyorduk. Bu elbette olumlu bir şey değil. Her şeyimi yitirdikten sonra yazınız tatil olsa ne olacak?

Adada ilk öldürülen kişi bir bakkaldı. Fevkalâde bir kişiydi. Kuyuya atıldılar onu. Çünkü bir kişiye ev vermişti, sonra geri istemişti. Öldürdüler. Öldürülen kişiler geri gelmez. Benim babam da geri gelmez. Üzgünüm çünkü babam öldürüldü. Adı Zafiris'ti. Oğlumun adını da onun isminden koyduk. 1916 doğumluydu. Çok çalışkan bir kişiydi. Zekiydi. Lozan'dan sonra adada okullar kapanınca anne babası onu Limni'ye gönderdiler. 4. sınıfta olmasına rağmen 6. sınıfa yerleştirmişler. Okulu bitirdikten sonra devam edecekti fakat akrabaları babamın ailesinden senede bir altın istemişler, o altın olmadığı için babam geri döndü. Kuzenleri öğretmen oldu. Ada boşalırken de kalmayı tercih etti. O süreçte en istilacı olanların Kürtler olduğu konuşuluyordu. Annem babam boş bir köyde yaşamaktan korkuyordu ama Atina'ya gidip ne yapacaklardı? Bazıları kapıcı oldu İmroz'dan çıkıp. Halbuki adada kendi evleri vardı, düzenleri vardı. Atina'da işçi oldu gidenler. Ailem bu açıdan doğru davrandı ama kaderi de böyle oldu.

Babam dört sene amele taburunda çalışmıştı. İki sene askerlik yaptı. Bir gün sonra İkinci Dünya Harbi başladı. Yeniden aldılar. Fakat bana ne anlatıyordu biliyor musunuz babam? Askerliğinde bazı subaylar ona kendi babasından iyi davranmışlar. "Önemli olan insanlık" diyordu babam. Onun için hep önemli olan insanlık oldu. 1990 yılında öldürüldü. O zaman Özal devri başlamıştı. Her şey olumlu yöne gidiyordu. Beklemiyorduk bunu. 74 yaşındaydı. 19 Kasım'da ölüm yıldönümü.

Babam öldürülmeden önce, Siirt'ten Arap diyorlardı kendilerine bilmiyorum, 70 kişi köyümüzde yerleşmek istedi. Bir ev satın aldılar, 35 kişi

orada kalıyordu. Ondan sonra, Özal zamanıydı, babam muhtar yardımcısıydı, çabaladılar, mahkemeye gittiler ve sonunda onlar oradan gittiler. Babam onlar gittikten bir hafta sonra öldürüldü. İntikam mı aldılar bilmiyorum. Belli değil. Biz dava filan istemedik.

Beni en duygulandıran şey Türk arkadaşlarımın desteği oldu. Babamı gömdük. Cenazeden sonra İstanbul'dan iki kişi geldi. Onlardan biri mühendis, diğeri mimar. Gençler, 25 yaşında. Babamın cinayetini okumuşlar. Kasım ayında akşam benim akrabamla mezarlığa gidip mezarda dua edip öbür gün İstanbul'a döndüler. Çünkü babam çok açık gönüllü bir kişiydi. Annem de öyleydi. Babam derdi ki "Yemek yediğimizde avlunun kapısı kapanmaz." Birinin oradan geçip de bize gelmemesi imkânsızdı. "Ben burada aile başı olarak dururken o kapı kapanmaz" derdi. Annem de bir sene sonrasında öldü. Şimdi yine adaya gidiyoruz, vaziyet de iyiye doğru değişiyor ama 1964'teki hayal kırıklığım içimde kaldı. Patrikse benden daha umutlu. Kendisinin İmroz'a duyduğu bir aşk var. Sevgiden de öte bir his bu. Belki kendisi o seneyi yaşamadığı için de daha umutlu. Çünkü 1964 en zor seneydi benim için. O sene tam bir cehennemdi! Hayal kırıklığını hâlâ taşıyorum.

1963 senesinde ortaokulu bitirdim. Heybeliada'ya gittim. Başka türlü okuyamazdım ki? Patrik Hazretleri de aynı şekilde. Ben okulumu, ortaokulu birinci olarak, pekiyiyle bitirdim. Annemle Metropolit'e gittik. Metropolit Meliton o zaman. Adanın en meşhur kişilerinden. Annem dedi ki, "Metropolit Bey, bizim oğlumuz çok iyi öğrenci. Okuyamaz bu nedenle marangozluğa göndereceğim." Bunun üstüne Metropolit, Heybeliada'ya dilekçe gönderdi. Benim de kaderim onun tarafından imzalanmış oldu. Hayat böyle. Ardından Almanya'ya gittim. Patrik Hazretleri "Papaz olarak sen Almanya'ya gidip dönersin, burada beraber profesör oluruz" demişti o zamanlar. Fakat döndüğümde okulumuz kapandı. Ne kendisi ne de ben o okulda profesör olabildik. Kendisi Patrik oldu, ben Atina'da profesör olabildim.

İlk gittiğim yaz adaya döndüğümde vaziyet kötüye doğru değişmişti. Alay, köyümüzün yanına yerleştirildi. Ovamız devletleştirildi. Her şeyimizi, malımızı kaybettik. Her şeyimizi! Okullarımız kapandı. Kız kardeşim Türk ilkokulundan mezun oldu. Annem ve babam gitmek istemiyordu ama köylülerin, ailelerin çoğu İstanbul'a ya da Yunanistan'a yerleşiyordu. Çünkü çocukları Rumca okuyamıyordu. Böylece İstanbul'a geldi toplum, yavaş yavaş dağıldı. Her sene gittiğimde daha da kötüye gidiyordu toplumumuz. Bir başka sene açık cezaevi açıldı. Ne biçim bir şeydi o! Yüzlerce kişi yerleşti. Serbestçe dolaşıyorlardı. Aralarında doğru dürüst insanlar da olabilir ama onlarla birlikte nasıl yaşayacaklardı ki! Devletin malı olmuş her şey, onlara ait gibi düşünüyorlardı.

Sonrasında bir sene keçi yasaklandı. "Et ihracatı olamaz" denildi. Ticaret de sona erince Adalılar artık yaşayamadı, gittiler on sene içinde. '63-64'te adada Rum nüfusu 6,5-7 bin civarındaydı. Geri kalan 150-200 Türk vardı. Onlar da memur, polis, jandarma gibi görevlilerdi. Çok az bir Türk nüfus da '42-43 senesinde Karadeniz'den getirilen ve manastırların arazilerine yerleştirilenlerden ibaretti. Zaten çoğu gitmiş, iki üç aile kalmıştı. İlişkilerimiz iyiydi onlarla.

Sonradan gelenler çok zorlandı. Başka bölgelerden getirildiler. Böyle bir adada, Ege ikliminde nasıl yaşasınlar? Bu insanlar adayı kabul eder mi? Ya da bu ada bu insanları kabul eder mi? Etmez. Denizden ne anlayacaklar ki? Bilmiyorlar. Çok zorlandılar da...

1974'te tüm ilişkiler azaldı. Kıbrıs meselesi dönemi çok zordu. Belki iki bin kişi bile kalmamıştı adada. 1500 kişi vardı ya da yoktu. 1990 senesinde Rumlar toplam 300 kişiye düştü, hepsi de ihtiyardı. "Rumlar adadan gitti" diyorlar. Biz adadan kendi isteğimizle gitmedik ki! Sanki daha iyi bir hayat için gitmişiz gibi anlatıyorlar. Sanki biz terk ettik! Sanki biz isteyerek gittik! Biz adadan isteyerek gitmedik. Eritme Programıyla gelişme sağlanabilir mi? O zamanlar diyorlardı ki, "Suyunuz yoktu,

elektriğiniz yoktu, yolunuz yoktu. Şimdi yaptık” diyorlardı. Eritmeden yapsalardı o zaman...

Kime yaradı bu adamızın eritme politikasının uygulanması? Kime? Kimseye. Ne ada için ne devlet için, ne Türkler için ne Rumlar için, ne kültürümüz için. Bana göre ada üstünde kimse bir şey kazanmadı. 3 bin yıllık bir kültür neden mahvoldu? Ada daha da geliştirdi. Turistik olarak da öyle... 50 sene sonra yeni bir devir açılmaz artık. Üzülüyorum bu duruma. Bizim köyümüzde Rumların sayısı kışın on kişi. Onlar da sadece yaşlılar. Yazın da 50 kişi. Evimiz kaldı, ona da kızkardeşim bakıyor. Sonuçta ada bizim evimizdir, babamın mezarı orada.

Şimdi diyorum ki, böyle bir şey neden oldu? Türk-Yunan ilişkileri bizim durumumuzu neden etkiliyor? Kıbrıs meselesi neden böyle bir toplumu etkilesin ki? 3 bin yıllık bir kültür. Mesela *İmvros* isim olarak Yunanca değil. Prehelen, Yunanlardan evvel orada yaşayanların tanrısı. Ama neden bu adanın adı değişti ben anlamadım. *İmvros* çok eski bir kültür, çok eski bir ad. O da kalabilir, yanında yeni bir isim de verilebilirdi. Ayrıca İmroz da değil aslında *İmvros* demek gerekiyor. Homeros'ta bu isim iki kez anılıyor, kayalık olduğu söyleniyor. Niye değişti ki bu ad? Ya da mesela benim köyümün adı *Gliki*. *Gliki* tatlı demek. *Panayia*, Meryem Ana demek. *Ayios Theodoros* bir azizin adı. *Agridia* küçük tarlalar demek. *Evlambio* bir azizin adı. Kastro'da kale olduğu için Kaleköy denilmiş. Dereköy, Tepeköy yapıldı diğerleri de. Bu Türkçe isimler o kadar *poetik* [şiirsel] değil ki! Ayrıca 300 tane küçük kilisesi, şapeli olan bir yer. Yerle bir ettiler. Bizim şapelimiz tam alay sınırının yakınındaydı. Bir küçük tepenin üstündeydi. Annem babam anlatıyordu bunu, bir gün Merkez'e gidiyorlar, yaya olarak, “Görüyoruz ki bizim şapelimizin çevresinde asker vardı. Dönünce iki saat sonra şapel yerinde değildi.”

İki sene Almanya'daydım. Döndüğümde bir bakayım şapel nasıl diye. Vaziyetini görmek istemiştım. Tepe bile yerle bir edilmişti. Alayın sınırının

içinde kalmıştı. Tepenin şekli bile kalmamıştı. Normal tabii askeri alanda kaldığı için artık... Değiştirmişler. Şimdi gidiyoruz, değişime seviniyoruz ama hayal kırıklığı sona ermiyor, çıkartılamıyor. İçimde başka bir şey yok. Ben Türk-Yunan ilişkileri iyiye gidince çok seviniyorum. Çünkü kültürümüz var, arkadaşlarım var. Biri bana kendini “Cenevre’de mi daha yakın hissediyorsun, İstanbul’da mı?” diye sorduğumda “İstanbul’da diyorum” çünkü buradaki insanların kültürü bize daha yakın. Onun için, böyle düşününce bu tarihi iki ülke, iki millet arasında olanlar bitsin. Artık bitsin! Çok üzülüyorum, artık dayanamıyorum. İşte bakın 6-7 Eylül. O zamanlar altı buçuk, yedi yaşındaydım. Biz adada bunu yaşamadık ama etkilendik. Şimdiye kadar da Türk-Yunan ilişkileri çözülemedi. Bir çözüm bulunsun ve artık barış içinde yaşayalım. Düşünün ki ben hayatta kalmış, Ruhban Okulu’nun en genç mezunuyum. 72 yaşındayım. 1948 doğumluyum. Bunu Patriğimiz duymak istemese de gerçek bu. Bu okul açılrsa ne olacak? Yani ben 1970’te mezun oldum. Almanya’ya gönderdiler, okudum orada. Sonra okul kapandı, 12 sene dönemedim. Almanya’da yaşayabilirdim. Çok düşündüm kalıp kalmamayı. Kalsam mı, dönsem mi diye. İyi ki kalmamışım. Başka tür insanlar. Daha kuzeydekiler, daha da farklılar. Soğuk yapıllılar. Aslında içimde yarı Almanım. Almancayı fevkalâde konuşurum ama kendime “Alman hayranı” diyemem. Tarihleri berbat! O zamanlar İkinci Dünya Harbi’ni çok az biliyordum. Şimdiki gibi böyle olduğunu bilseydim gitmezdim. Orada yapılan, yaşanan vahşet mukayese edilemezdi. Ardından Yunanistan’a gittim. Orada da İmrozlular vardı. Bugün Atina’da beş binden fazla İmrozlu var. Kendileri her alanda aktifler. Aileler kurdular. Çünkü adalılar çok zeki insanlar, eğitimi severler. Sırf eğitim için ailede anne İstanbul’a gelir, çocuklarla ilgilenir, baba adada kalırdı. Çocuklar azınlık okuluna gitsinler, gidebilsinler diye.

Yunanistan’da emekli olunca tekrar döndüm. Vatanını, ülkeni kaybetmek iyi değil. Çok zor. Kalbimde hayal kırıklığı var. Bu hayal kırıklığıyla

öleceğim. 1980'lerde, 90'larda hiç umut yoktu. Patrik Hazretleri'nin de sayesinde okul açıldı. Ada değişti. Şimdi 500 Rum yaşıyor. Çocuklar var, gençler var, evlenenler var.

Ada daha da değişiyor. Herkes bir kır evi satın alarak virüse karşı korunuyor. Bugün harap evleri bile yüksek fiyatlara satılıyor. Babamın fikri şuydu; evlerimizi kültürlü kişilere satalım. 20-30 Türk evi var. Seviyeliler, kültürlüler. Onlara kıyasla bizler köylüyüz. Çünkü gelenler elit kişiler. Köyümüz butik bir köy haline döndü. Fakat Patriğin köyü bizim köyümüzden daha güzel diyeyim bu kez. Başka türlü söylersem kendisi beni sevmeyecek (Gülüyor). Köylerimiz için rekabetimiz sürüyor gördüğünüz gibi...

DESPİNA PORTOKALİ:
EVİMİZLE BİRLİKTE ÇOCUKLUĞUMU,
ÇOCUKLUĞUMDAN KALANLARI YAKTILAR

1 Aralık 2021
Selanik
Türkçe

İmroz'da, Panayia'da 60 yıl evvel doğdum. Yani şimdi 60 yaşındayım. Merkez'de doğduğumuz için "Biz köylü değildik" derdi babam. 1,90 boy-lu, sarışın, mavi gözlü bir adamdı. Yürürken onu hissederdiniz, hissedilen bir adamdı. Benim babam olduğu için söylemiyorum. Akıllıydı ve okumuş-luğu vardı. Öte yandan annem için tam bir ev kadınıydı diyebilirim. Hiç gittiniz mi Kefalos kısmına? Aydınlık diyorlar şimdi, Uğurlu tarafına yani. Bütün orası bizim yazlık evlerimizdi. Biraz tepede ve aşağıdaki bütün mey-danı oradan görürdün. Dam diyorlardı, oralara giderdik. Okullar kapandı-ğı mutlaka giderdik. Ve eylül ayında okullar açıldığı zaman dönüyorduk. Deniz her zaman çok fırtınalıydı.

Adada çok güzel üzüm yetiştirirdi. Kendimiz için şarap yapıyorduk. Babam çok büyük bir aşçıydı, en meşhur aşçıydı. İstanbul'dan çok ünlü arkadaşları geliyordu, aşçılar her sene. Hatırlıyorum o insanlar çok zengindi, o şaraplara

hayran kalıyorlardı. Zeytin ağaçlarımız vardı, bir de koyunlarımız. Yani her şeyi olan bir aile. İyiydik, çok iyiydik. Ben ve abim iki iyi kardeş.

Babam tüccardı. Babam askerliği sırasında yanlış hatırlamıyorsam Gülhane'deki askeri hastanede yemek yapılan yerde, malzemelerin getirildiği alanın deposunun başındaydı. Dört sene görev yaptı. Biliyorsunuz askerler o dönemlerde, İkinci Dünya Savaşı'nda uzun süre kalıyordu ordu da. Türkiye girmede o savaşa ama yine de çok çekti askere gidenler. Babam o yıllar İstanbul'daydı ve bu dönem çok gelişti. Türkçesi şahaneydi, inanılmaz bir Türkçe konuşuyordu.

İmroz'daki tarlaları almaya başladıkları dönemde, babam herkesin yanındaydı ki memurlarla biraz daha para verilmesini sağlasın. Biliyorsunuz bir liraya bir tarla alınıyordu o dönem. İşgal ettiler bütün buraları. Babam Türkçe konuştuğu için gelenlerle anlaşıyordu, halk da onlara koyunlar keşiyordu, yemekler yapıyordu ki gelenler biraz daha fazla para versin. Neyse bu süreçte bizim sıramız da geldi. Bizim çok tarlamız vardı, çok mülkümüz vardı. Babam dedi ki "Ben bu parayı almayacağım, almıyorum ve imza da atmıyorum. Mülkümü satmıyorum. Ne yaparsanız yapın, ben o paraya mülkümü vermem. Ben satmam, isterseniz işgal edin, alın." Hiçbir zaman da bu parayı almadı. O paraya ne oldu, Hazine'ye mi gitti, bilmiyorum. Bu sürecin sonunu biz çok fena ödedik.

15 Ağustos benim isim günüm. 1967 yılında o gün damda oturuyoruz. Bütün oraları vermek zorunda kalmışız ama 15 günümüz daha var. Yani 30 Ağustos'ta elimizden alacaklar. Okullar açılana kadar da son kez oturuyoruz orada. İşte bizim Panayia'daki, yani Merkez'deki evimizi benim isim günümde, 15 Ağustos'ta yaktılar. Boş evde yangın nasıl çıkar? Yaktılar. Eskiden İmroz'da su yoktu. Panayia'da su çok zordu, onun için depomuz vardı. Ve o gün deponun kilidi de kaybolmuş. Nasıl kaybolur? Kim kaybeder değil mi? Yani bizim evimizi yaktılar. Gözümün önünde yalnızca bir tane görüntü var. Annem eliyle böyle, yere eğilmiş, ayakları ve elleri üstünde kazıyor da

kazıyor o külleri, kömürleri ve diyor ki “Çocuklarımla fotoğrafı, çocuklarımla fotoğrafı, çocuklarımla fotoğrafı!” Annem bu hüznle rahmetli oldu. Bunu babam hiçbir zaman bu şekilde anlatmadı ama öyleydi. Bu anı unutmam, unutamam! Ama kenara koyuyorsun ve hayata devam ediyorsun. Evimizle birlikte çocukluğumu, çocukluğumdan kalanları yaktılar. Bu nedenle de inanamazsınız ama benim çocukluk fotoğrafım yok. O kadar! Daha ne olsun?! Benim çocukluk fotoğrafımı kim getirecek? Kim geri getirebilir? Kimse! O zamanlar öyle çok kopya çıkartmak yok. O fotoğraflar bir tane. Gitti mi, gitti... Maalesef! O yangından sonra bize ait hiçbir şey kalmadı. Parayı almadığımız için, babam bunu net bir şekilde söyledi, onun için yaktılar. Biz bir günde, sadece bir gün içinde en kötü duruma düşen İmrozlu aile olduk. En kötü durumdu bu çünkü hiçbir şeyimiz kalmamıştı. Kışın giyecek elbiselerimiz bile yoktu. Çünkü yaz elbiseleriyle oturuyorduk annem, babam ve ağabeyimle birlikte.

Ondan sonra hayat başka şekilde başladı. Teyzemin evinde kaldık çünkü gitmişti. Nasıl kaldık ben de bilmiyorum. O günleri hatırlamak istemiyorum. Sadece bir sene Rum okuluna gittim, ondan sonra Türk okuluna gittim. İlkokulu bitirdim. Annem de babam da çok çalışkan insanlardı. Hiçbir zaman boyunlarını bükmediler. Babam böyle durdu ve “Benim evimi yaktınız ama ben buradayım, burada yaşıyorum” dedi. Hayatına devam etti. Tabii herkes gidiyor o dönemde, hiçbir şey kalmadı. Biliyorsunuz her şeyi aldılar ama dağları almadılar. Çünkü dağlardaki araziye bir kuruş bile vermek istemediler. Dağlarda koyunlar ve keçiler vardı. Babam bir kişiye “Bu dağdaki arazini bana verir misin?” dedi. Aldı. İçindekilerle birlikte. Hayvanları kesiyordu. Yününü de derisini de etini de satıyordu. Annemle birlikte bu işi yapmaya başladılar. Çok küçüktüm ama şunu anladım. Başımızı hiç eğmedik.

Yıllar geçti, ağabeyimin askere gitmesi gerekiyordu. Kaçak olarak Limnos adasına geçti. Çünkü annem babam dedi ki “Evimizi yaktılar, bunları yaptılar. Oğluma da bir şeyler olur.” O zamanlar şartlar çok kötüydü. Şimdi

bakmayın biz bu konuları kapatıyoruz ama bunlar kapanmaz. Zamanla da kapanmayacak, hiçbir zaman. Kin yok içimde ama unutmam. Unutamam!

Ben çocukken liseye, ortaokula İstanbul'a gitmem lazımdı. Orada bu kadar iyi Türkçe öğrenmem zordu. Fener'deki lise var, Yuvakimyon, o okula gitmiştim. Orası çok entelektüel bir okuldu. Patrik'le ilişkisi olan insanlar giderlerdi. Ben ilk yılı hatırlamıyorum. Hiç! İlk yıl nerede kaldım, sorsanız, hiç bilmiyorum. Hiçbir şey hatırlamamak olabilir mi? Oluyor. Aklımdan tamamen çıkmış durumda. Sonra Fener'de bir evde kalıyordum. Sonra bir başka evde. Babam ne kadar para gönderirse o kadar iyi bakıyorlardı. Çok iyi bir talebeydim. Dördüncü sene, lise birdeyken babamın kardeşi geldi, Kurtuluş'ta. Liseyi bitirdim. Orada imtihan verdim. Türkiye'deki sınavı geçebilecek miyim diye merak etmiştim. Geçtim. Tarih, coğrafya gibi bir bölümü kazandım. Ondan sonra Yunanistan'a geldim. Bu arada annem babam benimle gelmedi İstanbul'a. Annem bile gelmedi! Yani ben 11 yaşında evden çıktım. Ve tek başıma yaz aylarında evime gidiyordum. Babamın işi iyi gidiyordu.

Kıbrıs konuşulduğunda ben adadaydım. 13-14 yaşındaydım, artık güzel bir kızdım. Bilirsiniz kız çocukları o yaşta birden boy verir. Oturduğumuz evin tam karşısında bir subay, asker ailesi vardı. Yaklaşık bir hafta önce babama "Kosta kızı geri göndersen iyi olacak" dedi. 15 gün evvel. Babam "Niye?" dedi. O zaman kasap dükkânımız vardı, tam merkezde. Bizde bir kişi de çalışıyordu, yardım ediyordu. Hapiste yattıktan sonra afla çıkanlardandı. Belki bir kişiyi öldürmüştü çünkü orada beş altı kişi öldürenler de bulunuyordu. Babam aşçıydı ve av tüfeği izni vardı. O subay dedi ki babama, "Kızı gönder, bir de sana tüfeği sorarlarsa kaybettiğini söyle." Babam "Böyle bir şey olur mu? Ben diyemem. İznim var tüfek için, ayrıca kızımı da niye göndereyim?" dedi. Neyse olaylar yaşanırken o adamın ailemle iyi ilişkisi olduğu için sokağımızdan kimseyi geçirmedi. İyi ki de geçirmedi, çok kötü şeyler oldu. Tüfekleri aldılar herkesin elinden. Bizim de elimizden aldılar ve

onu bizimle çalışan kişiye verdiler. Bu kişi geldi kapıya “Anne Marita, anne Marita” diyordu anneme. “Ben tüfek alacağım, gavurları öldüreceğim.” Anne Marita da gavur. “Yok sen anne Marita’sın” diyordu. Anlamıyordu ki, ne anlayacak cahil. İşte böyle çok kötü olaylar oldu. Ama ben pek bir şey hatırlamıyorum. Televizyon izliyorduk, babam dedi ki “Bak kızım bunu görüyor musun?” Kıbrıs’ı almışlardı o dönem. “Ben öleceğim, senin torunların olacak ve bu yapılanlar da mahkemelere gidilecek. O nedenle hayatında hiçbir zaman hiçbir şeyi almalarına izin verme. Eğer verirsen geri alamazsın.” Zannediyorum 15-20 gün evden çıkamadım. Çok kötü olaylar olduğunu duydum. İnsanları öldürmüşler. Babam gibi önemli bazı insanları kilisenin içine hapsetmişler. Oraya koymuşlar ki isyan çıkarmasınlar. Ya ne diye isyan çıkaracaklar ki? Çok kötü hatıralar...

Sonra baktılar kasap işleri iyi gidiyor adada. Onun için de yeni bir kanun çıkarttılar. Neydi bu kanun? İmroz’dan dışarıya et çıkamaz. Et çıkamaz. Çıkamaz! Bu bir kanun. Babama dediler ki “Askere satacaksın. Hapishaneye satacaksın.” Babam “Yok, hayır” dedi, “Askere satarım, hapishaneye satmam.” Böyle bir durum. Et satamıyoruz, işler karışık, düşünün o sırada ben liseyi bitirmişim, bütün bunları yaşamışım, üstüne Yunanistan’da imtihan veriyorum.

Selanik’te kimya bölümünü kazandım. Puanlara göre girebiliyordun. Ben zaten kimya istiyordum. Atina’da olsam başka bir şey yapmış olur muydum, bilmiyorum. Arkama bakmıyorum. Böylece Yunanistan’a geldim ve İmroz’a gitmedim. Gitmek de istemedim. Kendimi artık kopartmaya başlıyordum. Neden yaptım bunu? Çünkü istiyorum ki onlar gelsinler. Selanik biliyorsanız Türkiye’ye yakın. Gelebilirlerdi ama gelmediler.

Büyüdüğün çocuklar senin arkadaşın olur. İmroz’dakiler geride kaldı. Bu bir. Sonra ilkokul sonrasında ortaokul ve lise vardır. O arkadaşlarım da İstanbul’daydı. Zaten İstanbul’da her zaman yabancıydım. Hiçbir zaman İstanbullu hissetmedim. Niye? Çünkü çok çalışıp okuyordum. Bir sene bir

yerde, diğer sene başka bir yerde kalıyordum. Ben neredeyim? Mahallem neredeydi? Yok. Sonra üniversiteye giriyorum burada. Yurtta kalıyorum. Yurtta kalanlar Selanikli olmaz, olamaz. Onlarla da sonrasında koptuk. Bu çok büyük bir boşluk.

Kimyager olunca aynı zamanda bir fuarda çalışıyordum. PR bölümünde yer alıyordum. Çünkü başka Türkçe bilen yoktu. Bu dil bana çok kapı açtı, yardımcı oldu. Beni UFO gibi görüyorlardı, Türkçe konuşuyorum diye. Orada bir büyük reklamcıyla tanıştım. O bana dedi ki, “Neden kimyager olmak istiyorsun, neden kimyager olacaksın?” Ben en başından beri biliyordum ki benden memur olmaz. Bir yer açacağımı biliyordum. “Sen bunları yapacağına doğrudan doğruya kozmetiğin reklamını yap” dedi. “Yaratıcısın, iş yaparsın” dedi. Daha üniversiteyi bitirmeden başladım böylece. Dil de bildiğim için, kimyadan da anladığım için getirdiler beni medya bölümüne. O zamanlar Selanik’te medya ajansları yoktu. Ben bu işyerinin medya bölümünde başladım. “Maaş olarak ne kadar istiyorsunuz?” diye sordu. Dedim ki “Ben size getireceğim müşterilerden, çıkaracağım işten yüzde 30 istiyorum. Maaş istemiyorum” dedim. Sandı ki bedava bir işçi çalışacak. Fakat çok iyi gittim. Selanik benim için o kadar küçüktü ki... O kadar çok şey görmüştüm ki hayatta. “Ben sizin yanınızda eşit olarak yer almak istiyorum. Eğer bana iyi davranmazsanız sizin yerinizi alacağım” dedim. Adam güldü. Maalesef. Gülmemesi lazımdı. Bir buçuk senede onun yerini aldım tabi. Kendi şirketimi kurdum. 22-23 yaşlarındayım. Niye, neden Selanik? Çünkü Atina’da çok büyük şirketler var. Orada altıncı, yedinci olacağım. Fakat burada hızla yükseldim Selanik’te. Birinci oldum.

Sonra Atina’ya da indim. Eh işte, hayat böyleymiş deyip ondan sonra evlendim. Niye evlendim? Onu da anlatayım. Çünkü eğer “Evleniyorum dersem belki annem ve babam gelir” diye düşündüm. Gerçekten de onun için yaptım. Hamile kaldım, evlendim. O zaman geldiler tabii, oğlumu da onlar büyüttü. Her sene İmroz’a gidiyorlardı ama ben gitmiyordum. Arada

sırada. “Niye gidiyorsunuz?” diyordum onlara, “Benim burada yazlık evim var, kışlık evim var. Selanik’te Panorama’da en lüks yerde, Atina’da en lüks yerde yaşıyoruz. Evimiz var, bahçemiz var, havuzumuz var, hizmetçi var, her şey var.” Babama “Neden gidiyorsun o küçücük odaya?” diyordum o zaman. Evet, maalesef yanlışlık yaptım. Onlar rahmetli olana kadar da babamın dediklerini dinlemedim. Onların gitmesini istemiyordum. Gittiklerinde, evlerine döndüklerinde çok üzüliyordum, hasta oluyordum ama aynı zamanda iyi de hissediyordum onlar için. Biz evimizde de, yani benim evimde de İmroz’da gibi yaşıyorduk. Yani her şey, o kültür, yemekler, nasıl davranıyoruz, nasıl düşünüyoruz, hepsi aynıydı. Mesela babamın yanında, kendisi 15 sene önce rahmetli oldu, asla sigara içmedim. Bunu Türk kadınları da yapar. Bu bir saygıdır, vardır bizde böyle âdetler. Babamın kızıydım ben insanların gözünde. Ne zaman İmroz’a gitsem herkes “Kosta Portokal’ın kızı” derdi. Türkler de Rumlar da...

Orada bizim hayatımız nasıl mıydı? Biz hiçbir zaman dört kişi yaşamadık evde. İmroz’da olduğumuz zaman evimizde de yakıldıktan sonra taşındığımız küçük evde de Selanik’teki evde de hiçbir zaman kendi kendimize yemedik. Her zaman kapımız açıktı, her zaman çok misafirperverdik. İnanılmazdı! Annem o kadar çok yemek yapardı ki! Babam çok önem verirdi sofraya. Her zaman çok arkadaşı oldu. Açık, çok açık bir insandı. İmroz’da da böyleydi, Yunanistan’a geldiği zaman da böyleydi. Buraya geldiğinde, onlar lüks bir villada yaşarken yine zeytin ağaçları olsun istedi. “Bu ağaçları ne yapacaksın?” dedim. “Alacağım buradaki insanları, toplayacağım, yağ da vereceğim onlara, sonra da böyle büyük bir eğlence yapacağız, yiyeceğiz, içeceğiz” dedi. “Baba sen neredesin? Sen Yunanistan’dasın” dedim, “İmrozlular çok misafirperverlerdir ama buradakiler seni iyi görmez. Farklılar.” “Yok yok” dedi, kabul etmedi. Neyse buradaki bir kahveye gittik. Ismarladık kahveleri, rakıları falan. Ondan sonra dedi, “Arkadaşlar toplanalım.” İnsanlar bakmadılar bile. Dedim “Bak baba ben sana bunu diyordum.”

Böyle böyle hastalandı. Yaşadıklarına rağmen içimize hiçbir zaman kin diye bir şey sokmadı. Türk de Yunan da iyi olur, kötü olur. Aralarında fark yok. Yalnızca bize “Başınızı dik tutun” dedi. Böyle yaptık biz de. Üç dört tane başka işim oldu reklam haricinde. Medya, filmle de ilgilendim, güneş panelleriyle de uğraştım, elektrik işine de girdim. Babam rahmetli olduktan sonra her şeyi önüme döktüm, “Ben bunları niye yaptım?” dedim. Çünkü zannediyordum ki babam hep yanımda olacak, onunla istediğim zaman gidip konuşacağım. Ama olmadı ve her şey kayboldu.

İşim için Ankara’ya da gitmem gerekti bir gün. Türk Hava Yolları’nın da reklamını yapmıştım o dönem. Daha da sık gidip geliyordum. Sonra bizim araziler, mülkler konusu gündeme gelmişti. Benim gözümler malda mülkte değil. Yanan evimizin olduğu yere gitmedim asla. Şimdi yerinde ne var görmek istemedim. Mesela bir zeyinlik kalmış ailemden. Onu neden almadılar bilmiyorum. Çok da büyük paralara satın almak isteyenler vardı. Benim istediğimse farklıydı. Okula verdim orayı. Başka yerim de olsa verirdim. Yeter ki okulda çocuklar okusun. Mühim olan anılarınızdır, mülkleriniz değil.

Ben Yunanistan olsam o dönem ne yapardım? Müdahale ederdim yapılanlara. Bunu yuttular. O zaman cunta vardı. İmrozlular kalsın istiyorlardı. Tamam da nasıl kalsınlar? İş olanağı kalmamış. İstimsizlik olmuş, iş yok, okullar kapanmış, eğitim yok. Nerede tutacaksın bu insanları? Nasıl? Al bir taş, git kendini denizde boğ. Anlıyorsunuz yani. Yunanistan da istemedi bizi. Hiç kimse istemedi. Bu en kötü şey. O nedenle ağabeyim kaçak olarak girmişti Yunanistan’a. Çok kötü şeyler yaşandı. İşin acısı en büyük kötülüğü de Türkiye kendisine yaptı. Anlamadı ki bu ada ona aitti. Bıraksaydı tüm dünyadan her sene gelenler vardı, paraları getiriyorlardı. Başka yerler turist getirmek için dünyanın parasını harcıyorlar reklam yapmak için. Bu adada yalnızca güneş ve deniz yok. Gastronomi var, din var, kültür var, eserler var. Bunu bozmak yerine yatırım yapılmalıydı. İşte bu anlaşılamadı çünkü Türkiye’de turizm kültürü yok. Artık kuş uçuza zaten. Bugün Zeytinli hariç

köylere bir baksanıza. Bademli’de ne kaldı? Çok güzel taş evleri bulunan bir Türk köyü oldu. Nerede adanın kültürü, panayırları? Bütün bunları yapanlar, o kiliseleri, minik beyaz manastırları inşa edenler nerede? İtalya’da da benzerlerini görürsünüz. Her ailenin kendine ait şapeli vardır. Onun gibi. Çok yazık oldu. Şimdi bakıyorsunuz meyhaneler var ama yemekleri kötü.

Benim için bu adanın kimin elinde olduğu hiç mühim değil. Kimsenin elinde değil ki! Denizin elinde, denizin içinde bir ada. Buranın yaşaması lazım. O kadar güzel bir ada, o kadar çirkinleşti ki! Köylere çok gidilmediği için oralar daha iyi durumda. Fakat adanın merkezi çok değişti. Yazık! Ben her zaman kendime “İmrozlu” diyeceğim. Asla Selanikli olmadım. Annem derdi ki “Bak sen çok ünlü bir yerdensin”. Şimdi anlıyorum neden öyle dediğini. Olaylar yüzünden çok tanındı. Bir de Patrik burada doğduğu için. Patrik ölürse kim görecektir bu adayı? Kaybolacak.

İSAAK ANASTASİADİS:

**TALEBELERİM YAPTIKLARI FAALİYETLERDE
MÜSPET NETİCELER ALDI, BİRİ PATRİK OLDU**

9 Temmuz 2021

Atina

Türkçe

40, 50 belki 60 sene Türkçe konuşmadım. Tekrar olmazsa maalesef konuşmak unutuluyor. Avrupa'ya gitmiştim orada Fransızca konuştum. Mektepte o zaman Fransız dili okutuluyordu. Sonradan İngilizceye döndük. Şimdi herkes İngilizce biliyor maalesef çok az biliyorum. Pratik az olduğu için Türkçem azaldı ama kaldı biraz. Maalesef hayat böyle. Bazı şeylerle meşgul olunmazsa onlar seni terk ediyor. Sen değil, onlar terk eden oluyor. Artık olduğu kadar, ümit ederim konuşabileceğiz. Yaşım da var, o da engel oluyor. 98 yaşındayım. Zorla konuşuyorum artık, üstüne düşünme düşünme.

1923 yılında İstanbul'da doğdum. Adalı değilim. Babam İstanbullu, anem Maltepeliydi. Ben bu nedenle Maltepe'de doğdum. Ondan sonra ben altı aylıkken İstanbul'a geldik ve orada kaldık, mektebe gittim. Tüm hayatım da İstanbul'da geçti.

Fener Lisesi'nde okudum. Oradan mezunum, liseyi orada bitirdim sonra orada öğretmen oldum. Sultanahmet'te Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi eğitimi almıştım. Türkçeyi bilmeseydim olur muydu? O zamanlar iyi konuşuyordum. Zoğrafyon'da, Yuvakimyon'da öğretmenlik yaptım. 1945-1946'dan 1952'ye kadar, İmroz'a gidişime kadar İstanbul'daki okullarda öğretmenlik yaptım. Matematik öğretmeniydim. Zoğrafyon'da ticaret bölümü açılmıştı. Muhasebe ve onunla ilgili işlere dair de dersler vermiştim.

İmroz'a ortaokulun açılışı için gittim. 1952'de ortaokulun açılışıyla ben de oraya okul müdürü olarak, aynı zamanda da öğretmen olma vesilesiyle geçtim. 29 yaşındaydım. Gençtim. 1963'e kadar da sürdü. 11 sene faaliyet gösterdi ortaokul.

Hayat İmroz'da, İstanbul'da olduğu gibi değildi ama yine orada da normal bir hayat vardı. Keçiler, koyunlar ve balıkçılıkla uğraşan, sebze yetiştiren bir toplumdur. Bir ev kiralamıştım o zamanlar. Babam ve annem de beraberimde gelmişti. Onları da almıştım. Babam oraya götürdükten sonra öldü. İmroz'a gitme kararını ben, tek başına almıştım. Kendileri de benim kararına uymuştu. Bu hususta dahilleri yoktu.

1952'den sonra İmroz'a gittim. İmroz'da matematik ve muhasebe derslerini okuttum. Daha önce İmroz'a gitmemiştim. Fakat oradaki Metropolit'le tanışıyordum, Meliton'la. Kadıköy'dendi kendisi. Meliton, Kadıköy'de kilise de vazife görmüştü. Oradan Metropolit olarak İmroz'a gittiğinde okula dair meselelerle meşgul olmaya başladı. Onun meşguliyeti buydu. O zamanlar orada ortaokul yoktu. Böylece ortaya ortaokul meselesi çıktı ve onun vasıtasıyla bu iş ilerledi. 1952'de de İmroz'un merkezinde ortaokul açıldı. Okul açıldığında oradaydım. Çanakkale'den o zamanki vali, Sefaettin Karanakçı gelmişti. Açılış için etkinlik düzenlendi. Konuşmalar yapıldı.

1952'de açıldığında sadece ortaokul değildi. İlk ve ortaokul olarak açılmıştı. İçinde 9 sınıfvardı. 6 sınıf ilk, 3 sınıf ortaokuldu. Ortaokulu bitirenler sonra İstanbul'a liseye devam ediyorlardı. Okul açıldığında sayı azdı. Sonra

arttı. Bütün diğer köylerden ilkokulu bitirenler ortaokul için geliyorlardı. Ortaokuldaki talebe sayısı çoğalmıştı. 30, 40, 50'ye kadar vardı. Vaziyete, seneye ve diğer köylerden mezun olanların sayısına ve devam etmek isteyenlerin arzusuna göre ortaokuldaki talebe sayısı da artıyordu. Mektepten geçenler hayatlarında muvaffak oldu. Talebelerim yaptıkları faaliyetlerde müspet neticeler aldılar. Muallim oldular, profesör oldular. O öğrencilerden biri de Patrik oldu. Kendisi iyi bir öğrenciydi, çalışkan, kaliteli bir öğrenciydi. İyi hatırlıyorum. Ayrıca despotlar da çıktı, ruhbanlar da var.

6-7 Eylül'de İmroz'daydım. Bir organizasyon oldu. İmroz'da, oradaki kaymakam o dönemde, askeri komutan buna engel oldu. "İmroz'a gelmeyeceksiniz, ben buradayım" dedi. Bu vesileyle İmroz zarar görmedi.

Adada çok Türk yoktu. Jandarma vardı, kaymakam ve kaymakamlıktaki görevliler. Oradaki memurlar, orada çalışan görevliler olurdu. Eskiden Lazlar, Karadeniz'den gelenler vardı bir zaman. Onlar da az sayıda insan. Sonra yavaş yavaş çoğaldı. Bugün vaziyet değişti.

Maalesef Kıbrıs'ta yaşananlar İmroz'a aksetti, olan oldu. Okulun kapandığı günü de hatırlıyorum. Benim vazifeme son vermişlerdi. Ondan sonra tekrar vazifeme dönmek için harekete geçtim. Mahkemeler oldu. Muhtelif vaziyetler oldu. Maalesef sonu belli işte. Netice olarak bütün hocaların vazifelerine son verildi. 1963-1964 senesinde okul kapandı.

Böyle bir şeyin olacağını hissetmemiştim. Türkiye'de değişim vardı. Menderes'in değişimiyle vaziyet değişti. Başka biri direksiyona geçti, başka bir yola girdi. Menderes zamanında yapılanlar birer birer sökülmeye başlandı. Menderes de mahkemeye verilmişti. Asla kapatılmayı beklememiştik, bu beklenmedik bir şeydi bizim için. Eğitim kanununda değişiklik olduktan sonra politik değişiklik neticesinde bütün bu mektep durumlarına tesir etti.

Mektep kapanınca önce Atina'ya geldim. Öğretmen olarak yeniden yoluma devam ettim. Başka bir yolda... Mecburi olarak geldim, iş meselesi vardı. Öğretmen oldum buradaki okulda. İmrozlular çok yoktu, sonra

sonra geldiler. İmrozlular Afrika'ya, Avustralya'ya, Amerika'ya gitmişlerdi. İlerilere gitmek mecburiyetinde kaldılar ve dağıldılar maalesef. Buraya gelmek zordu. Daha sonra beş altı defa İmroz'a gittim, ağustos ayında Patrik de oradayken ziyaret ettim. Vaziyet çok değişikti. Çok değişmişti. Altı köyken şimdi bir tane kalmıştı. Hele Kastro! Değişti, yüzde yüz değişti. O eski Kastro nerede? Orada bulunan İmrozlular kaçtı gitti. Şimdi adada az Rum var. Çok çok az. Tepeköy'e gittim. Orada bir gazino var. O benim öğrencimdir. Şarap yapar, çok güzel. Yorgo Zarbozan benim öğrencim. Ona da uğramıştım. Dereköy en büyük köydü. Bugün maalesef yok. Ne kadar çok nüfus vardı Dereköy'de, çok az kaldı. Köylerin en büyüğüydü. Çok büyük okulu vardı, çok öğrencisi olurdu. Şimdi adada okulun açılmasıyla aileler biraz artı. Bazı aileler çocuklarını İmroz'a götürdü okul vasıtasıyla ama bu açığı kapatamaz.

VULA KOMNİNOS:
ÇOK BECERİKLİ BİR ANNEM VARMIŞ,
BEŞ SENE SONRA MEZARDAN ÇIKIP GELMİŞ,
EVİMİZİ SATMIŞ!

10 Temmuz 2021
Atina
Türkçe

1942 doğumluyum. Adada Türkler vardı ama çok azdı. Jandarma, mahkemede hâkim, kaymakam vardı. Türklerle eskiden çok iyi geçiniyorduk. Kardeş gibi yaşadık. Karadeniz'den getirilen Lazlar vardı. Okulumuz onların yerlerine yakındı. Biz çocukken bir tekerleme vardı, "Laz kaz, sofrası büyük ama yemeği az" diye. O kadar kızıyorlardı ki...

Ben adanın merkezindeydim, Panayia'da. Çok değiştiğini biliyorum. Gittiğimde tanıyamadım. Nereye gideceğimi bilmiyordum. Her şeyi değiştirdiler. Bizim iki evimiz vardı. Birini yol yapımı sırasında kaybettik. Diğerini de sonradan. Meydandaydı, kafelerin tam karşısında duruyordu. O evimi kaybettim. İstimlak da değil, hileyle. Evi görüp ağlıyordum. Bir avukat buldum. Ev annem ile benim aramda yarı yarıya ortaklıydı. "Annen" dediler, "1993'te geldi ve sattı." "Bravo" dedim, "Çok becerikli bir annem varmış.

Annem 1988'de öldü, 1993'te İmroz'a geldi. Beş sene sonra mezardan çıkıp gelmiş, evimizi satmış. Eğer ruhu döndüyse bilmiyorum.”

Annem 1968'de Yunanistan'a, sonra da Afrika'ya gitmişti, Güney Afrika'ya. Biz gitmiştik adadan, insan da azalmıştı. Ardından buraya [Atina] döndü ama hiçbir zaman İmroz'a gitmedi. 1968'den sonra asla gitmedi. Sorsanız mezardan çıkıp annem satmış evi. Herkes biliyor bunu. Tapusu var ama mahkemede iki Rum yalancı şahit olmuş. Aldılar. Annem ölmüştü, babamın mirası vardı. Ben de vekaletname vermiştim. Hukuk bürosundan bana haber vermediler. Böyle, böyle evi kaybettim. Kâğıtlar bana geldiğinde mahkeme olmuştu. İstimlakle giden araziler de oldu. Böyle...

1967'de buraya geldim, Atina'ya. Öncesi zordu. 1960'larda adada bir kadın dışarı çıkamazdı. Meralarda mahkûmlar geziyordu. Kadınlar nasıl çık-sın? Anneme saldırdılar bir seferinde. Aya Eleni Kilisesi vardı. Küçük bir kilise, o taraftaydı. Annem koşarak döndü dışarıdan “Nikolaki” diye diye. Çok korkmuştu. Cezaevi boş kalıyordu, herkes serbestti. Ben de bu süreçte adadan ayrıldım. Okullar kapandığında aileler önce İstanbul'a gitti. Zaten İstanbul'da akrabalarımız vardı. Ablam Merkez Lise'de öğretmendi. Yani bağımız vardı. Sonra evlendim, kocamın işi de İstanbul'da olunca, orada kaldık. Bize o zamanlar Yunanistan vize vermiyordu. Afrika'ya gidebili-yorduk. Güney Afrika'ya, Johannesburg'a. Bazıları Mısır'a gitmiştik. Mısır zaten bizim gibiydi. Orada topluluk vardı, sonra onlar da gitti. Bir arkadaşım hâlâ Mısır'da.

İmroz'a 24 sene sonra gittim. Çok uzun zaman dönmedim. Çünkü beynimden bir ameliyat olmuşum. Doktor bana üzülmemem gerektiğini söylemişti. Bu nedenle de İmroz'a gitmedim. “Üzülmemek için İmroz'a gitmeyeceksin” dedi. Ben Türkçe okumuştum adada. Hükümet binası var ya onun karşısındaki okulda okudum. Çocukluğumuzda orada neler neler geçirmedik? Çok iyi senelerdi. Hâlâ unutmuyorum bazı şeyleri. Şöyle okurduk:

*10 yılda 15 milyon genç yarattık her yaştan,
Başta bütün dünyanın saydığı başkumandan,
Demirağlarla ördük anayurdu dört baştan,
Türk'üz, Cumhuriyet'in göğsümüz tunç siperi,
Türk önde Türk ileri!"*

Bravo vre! Her şeyi hatırlıyorum. O dönemde öğretmenler diyordu ki, "Evlerinize geliyoruz. Eğer Rumca konuşursanız yarın ceza vereceğiz." Biz de Rumca konuşmuyorduk. Öyle ki buraya geldiğimde Yunanca bilmiyordum. Türkiye'den geldiğimizi de söyleyemiyorduk, "*Turkosporos*" [Türk tohumu] diyorlardı. Kocama soruyorlardı, "Eşiniz nereden?" diye. "Almanya" dese Almanca konuşacaklar. Bilmiyordum.

Sonra okulda Rumca eğitim başladı. Anastasiadis'ti müdürümüz. Ah, o ne kadar çok dövüyordu çocukları! Çekiçle vururdu kafalara. Ben de dayak yedim ondan. Erik toplarken yakalanmıştım. Ufacıktım, 30 kiloydum. Bayılmıştım. Öğretmen dövünce başka oluyor. Kafama bir çantayla vurmuştu. Çok dayak yiyorduk. Anneme diyordum ki "Babamın dayacağını yemeyi kabul ediyorum ama öğretmeninkini kabul etmiyorum." Bir çocuğun babası Ankara'ya gitti, mahkemeye verdi. O zaman durdurdu vurmayı. Aman aman aman! İngilizceyi Dimitrios Sofroniu öğretirdi, matematiği Dimitrios Terzis. Ben öyle bir Türkçeye alışmıştım ki hep Türkçe konuşuyordum. Matematik dersinde bile! Her derste. "Rumca söyle" deseler de söyleyemiyordum. Her şeye Türkçe yanıt veriyordum.

Sonra Türkçe konuşmayı unuttum. Yazmak, okumak, her şeyi unuttum. O beyin ameliyatını olduktan sonra ilk altı ay hiç konuşamadım. O zaman anlıyordum ama konuşamıyordum, kelimeler çıkmıyordu. Altı ay sonra konuşmaya başladım ama sadece Rumca. Türkçeyi hiç anlamıyordum. Ben Türkçe eğitim aldım. Şimdi çok unuttum. Yazmak, okumak, her şeyi... Sonra bir gün Türkiye'ye gittik. Ayağımı bastığım anda Türkçe konuşmaya başladım.

Anladım ki, o toprak benim toprağımdır. Türkçe geri geldi. Gümrükteki yetkiliyle konuştum. İnanılmazdı benim için. Oğlum delirdiğimi zannetti.

İmroz çok özel bir yer. Çok özel. Adaya yeniden gittim. Ah! Çok üzül-düm, çok ağladım. Oraya gidince kalbim tutuyordu. Zaten sorun var. Arkadaşlarım vardı hâlâ. “Madam Vula, nasılsınız?” diyordu biri mesela. Ben tanıyamamıştım. Dedi ki “Biz birinci sınıftan beşinci sınıfa kadar be-ra-ber okuduk.” İsmi söyleyince tanıdım. Şimdi bir arkadaşım kaldı, Hatice isimli. Onunla görüşüyorum.

Beş sene önce gittim son olarak. Diğer köylere de gitmiştim. Koca Dereköylüydü. Kocamın da evi vardı, yıkıldı. Karakolun karşısındaydı. İkinci ev kaynanamın, üçüncü ev görümcemindi. Gittiğimde gördük, ağ-ladık. Kapıları, pencereleri var ama poyraz vurmuş sürekli, yıkılmış. Çok değişti orası. Bozcaada gibi olmadı İmroz. Çok kötü değişti. Dereköy'deki evde biri kalıyordu gittiğimizde. Bir baktık evimize girmişler. Zincirle bağ-lamışlar kapıyı. Birden koşup yanımıza geldiler, “O ev bizim” diye. “Babanın evi mi bu?” diye bağırdım. Ev sahibi olduğumuzu söyledim. “Kira veriyor-ruz” dediler. “Biz hiç kira görmedik” dedim. Sonra “Affedersiniz” dedi. Ben de dışarı çıkarttım. Tanıdığım vardı, onunla konuşturdum. Yoksa mah-kemeye gidecektim.

YORGOS HRISTOFORİDİS:

**YUNANCA DEFTERLERİMİZİ SAKLARDIK, ÜSTÜNE DE
SEBZE MEYVE KOYARDIK Kİ ALTINDAN GÖRÜNMESİN DİYE**

1 Aralık 2021

Selanik

Türkçe-Rumca

1963'te doğdum. Dereköy'de. Rumca adıyla Shinudi. Türkler adını Dereköy yaptı çünkü içinden bir dere geçer. Onun için öyle dediler. 1973'te gittim İstanbul'a. Zoğrafyon'da okudum. Cihangir'de kaldım. Orada bir akrabam vardı. Bir başka akrabam Tarlabası'nda Ayios Konstantinos'un yanındaydı. İki yerde de kaldım. Bir sene sonra 1974'te buraya geldik.

1964'te İmrozlular adadan gitmek istiyordu. Türkler de gitmelerini istiyordu. Yunanistan ise adada kalmamız için vize vermiyordu. Bunun üzerine İmrozlular sandallarla kaçak yollarla Limnos ve Semadirek'e kaçtılar. Kaçak limanına geceleri sandal gelince ona biniyordu insanlar. İmrozlular her gece böyle kaçtı. Özellikle de Dereköylüler. Katırlar, atlar üstünde limana gidip kaçtılar. Çok zordu. Bu şekilde belki de bin kişi gitti.

1964'te Rum okulları kapandığı için beş sınıf Türk okulunda eğitim aldım. Rumca yoktu. Türkiye'de okurken sadece Türkçe okuyorduk. Sadece

Türkçe. Ben çok iyi konuşuyordum o zamanlar. İstanbul'da yürürken Türkçe konuşurken beni Rum değil Türk sanırlardı. Yavaş yavaş azalıyor.

Rum öğretmenler adada olsa da eğitim yasaktı. Çalışmaları yasaktı. İmroz'daki öğrenciler olarak tek tek öğretmenin evine gidip gizlice eğitim alırdık. Kitaplar Yunanistan'dan gelirdi o zaman. Yunanca defterlerimizi saklardık. En alta kitap ve defter koyar üstüne de sebze meyve koyardık ki altından görünmesin diye. İmroz'da herkes Rumca konuşurdu, Türkçe bilinmezdi eskiden. İstanbul'da Rumlar iki dili de konuşur ama İmroz'da eskiden böyle değildi. Sadece Rumca. Bir sene öğretmen geldi, dedi ki "Çocuklar Rumca konuşmayacaksınız." Sadece Türkçe konuşulacak. Konuşanlar için bir kumbara koyuyordu. Müdürün masasındaydı kumbara. "Rumca konuştuğunuzu duyarsam 25 kuruş koyacaksınız kumbaraya." Herkes gibi ben de ceza ödedim. Çünkü Rum çocuklar Rumca konuşur. Ne yapacaksınız ki? Sonra anneler ve babalar şikâyet ettiler bu uygulamayı. Paraları geri alamadılar ama en azından durdurdular.

Ada çok güzeldi. Çocuklar oyun oynardı. Üç dört çocuk Türk'tü. Okuldaki bu çocukların babaları gardiyandı. O zaman hep beraber oynardık. Çocuklar "Bu Türk'tür, bu Kürt'tür, bu Ermeni'dir" demezler ki! Hep birlikte oynuyorduk. Mahkûmları görünce çok korkardık. Hırsızlık yaparlardı. Hayvanların peşindeydiler. Rakı alırlardı dükkânlarından, sarhoş olup etrafa kötülük yaparlardı. Özellikle de güneş battığında kadınlar korkularından dışarıya çıkmazlardı. Bir terzi akrabam vardı. Dükkânına geliyorlar, oturuyorlar. "Gidin" de diyemiyor çünkü ellerinde kama var. İnsanlar korkuyor böyle durumlarda. Özellikle geceleri her yere girip para, rakı alıyorlar. Bir kez mesela bir eve giriyorlar. İçeride karı koca, eve gireni görüyor. Fakat seslerini çıkarmıyor, çıkarmıyorlar. Konuşmuyorlar. Ne yapacaksın? Sessizce gitmesini bekliyorlar. Bekliyorlar ki gitsin. Elinde bıçak, kama var. Alacağını alsın diye bakıyorlar. Böyle olunca insanlar gittiler.

Kıbrıs'tan sonra, 20 Temmuz'dan sonra babam "Gideceğiz buradan" dedi. Babam tüccardı. Mandırası vardı, kaşar yapardı. Fakat sonra işleri zorlaştı. Önce tarlaları istimlak edildi. Buğday, arpa olurdu orada. Yağ, bal, badem gibi şeyleri satardı, Çanakale'ye satardı. Bal ve kaşarı İstanbul'da, Eminönü'nde bir firma vardı, Abidin-Abidin diye, ona satardı. Bir büyük buzdolabı vardı, o firma kaşarları alırdı. İmroz'dan çok iyi kaşar çıkar. Çok lezzetlidir. Koyun ve keçi sütünden yapılır bizim orada. İnekten yapılmaz. Bu nedenle de çok lezzetlidir.

1 Ekim'de İmroz'dan İstanbul'a gittik. İstanbul'daki konsolos Yunanistan'a girmek için vize vermiyordu. Annem ve çocuklar için babam vize aldı. 10 Ekim'de Kıbrıs'a gittik. Daha sonra da Yunanistan'a gittik. İki büyükbabam İmroz'da kalmıştı. Eşyalarımız da. Sonuçta bir otobüse ne sığdırabilirsiniz ki? Bir bavul. Ne alabilirsiniz başka?

Biz Selanik'e geldiğimizde akrabalarımız buradaydı. Onlar bizi karşıladılar. Bir taksiyle onların evine gittik. Bütün İmrozlular aynı mahallede kalıyordu o zaman. Biz de aynı yere geçtik. Akrabalarımız da orada yaşırdı. Babam İstanbul'dan daha sonra geldi. Önce İsviçre'ye vize alabildi, oradan Selanik'e geldi.

Ben burada okula gittim ve bir yandan da çalıştım. Para gerekiyordu. Tavernada çalıştım. Küçüktüm, 12 yaşındaydım. Bir sene sonra 1976'da otelde çalıştım. Okula da devam ediyordum. Okulda İmroz neresi bilmezlerdi. Öğretmenler biliyordu.

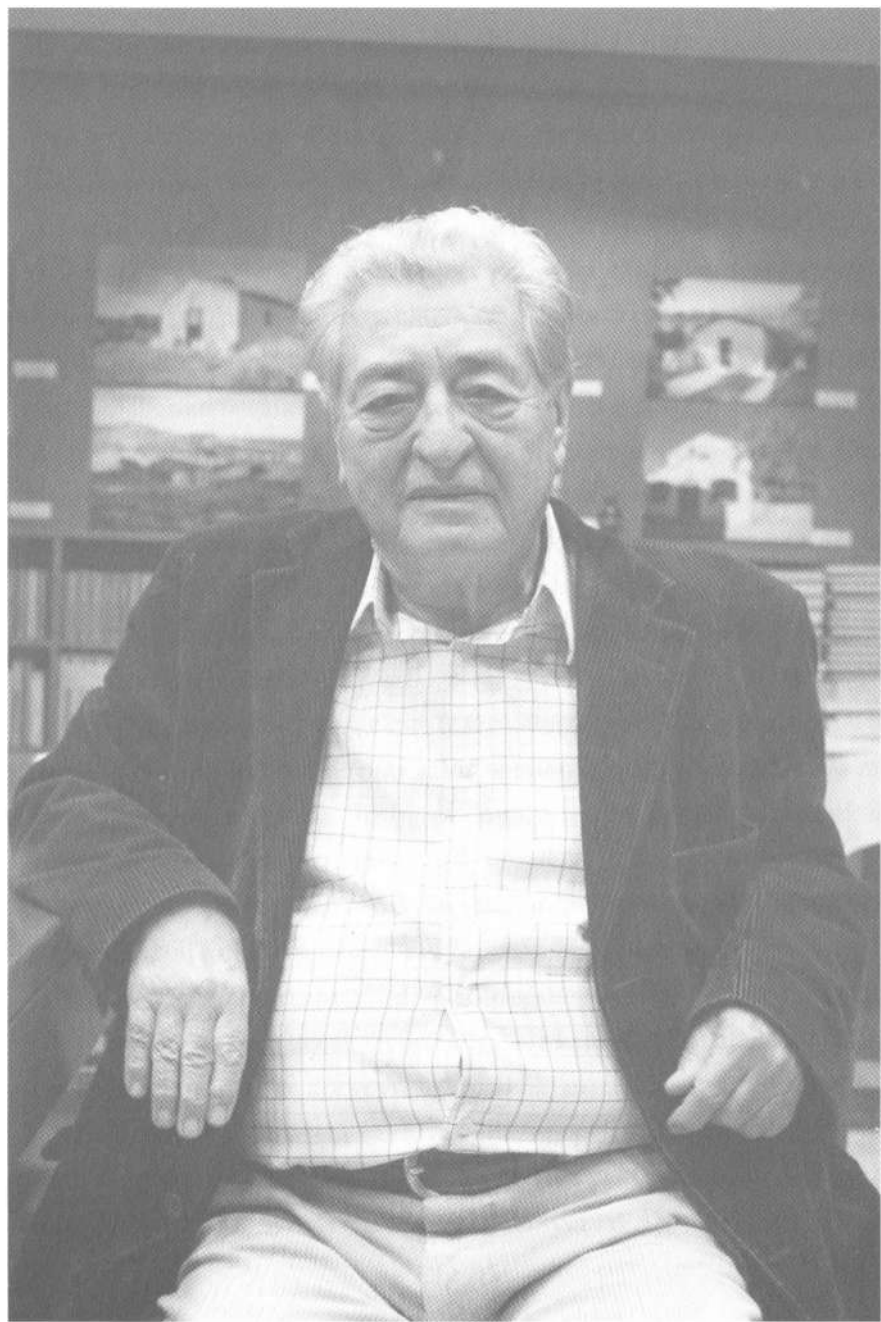
İmrozluların Rumcası anlaşılır. Bir köy ağzı var. İstanbul'dan farklı. Mesela "I" sesini farklı çıkarır İstanbullular ile İmrozlular. Biri daha kalın, diğeri daha yumuşak. Yunanistan'da bazı köylerde de bizim ağzın aynısı konuşuluyor. Kuzey Yunanistan'daki telaffuz aynıdır. İstanbul'da öğrenciler bizim dilimize takılırlardı, şakalaşırlardı.

1997'de tekrar İmroz'a gittim. Ondan önce gitmedim, gidemedim. Askere gitmediğim için vatandaşlığım düşmüştü. Bu nedenle sadece Yunanistan

vatandaşlığım vardı. Aile büyüklerim öldüğünde de onların cenazesine gidemedim. 1997’de de gittiğimde korkuyordum. Kaçak olduğum için bir sorun çıkacak mı diye düşündüm. Sorun olmayınca artık gitmeye başladım. Önce arabayla Keşan’a, Çanakkale’ye ulaştım. Köye ilk gittiğimde çok zordu. Orayı görmek zor oldu. İnsanlar gitmiş. Bomboş bir köy. Çok da büyük bir köy ve insansız. Hayalet gibi. Mahalleden kimse kalmamış. Avustralya’da, Yunanistan’daydılar. Çok duygusal bir andı. Bizim evimiz köyün yukarısındaydı. Evi tamir ettirdik. Tapuda annemin adına kaydet-tirdik. Babamın üstünde dükkânlar vardı, o ölünce onlar da anneme kaldı. Fakat bunları biz alamıyoruz çünkü Türk vatandaşlığı olması lazım. Önce benim vatandaşlığım olması gerekiyor ki, çocuklarıma da kalabilsin. Böyle bir yasal engel hâlâ var. Çok daha eskiden daha fazla malımız vardı. 46 par-ça zeytinlik, tarlalar, Uğurlu tarafında ve cezaevi yakınında yerlerimiz vardı. Onların hepsi istimlak edildi. Çok az yer kaldı onlardan geriye. Artık her sene ağustosta yeniden gidiyoruz.

Manastırlar var mı? Vardı elbet. 300 manastır vardı. Çok yıktılar ama biz şimdi yeniden yapıyoruz. Yavaş yavaş yenilemiş olacağız. Şimdi de o ma-nastırları ziyaret ediyoruz. Biz İmroz’da yabancı turist değiliz, yerli turistiz. Nasıl yabancı sayılabiliriz ki?

Adada yaşayanların hâlâ korkusu var. Ben İmroz’a gittiğimde köyün du-rumuyla ilgili konuşuyordum. Baktım köy kahvesinde diğerleri susuyor. “Neden konuşmuyorsunuz?” diye sorduğumdaysa önce sustular. Sonra “Sen iki hafta sonra gideceksin buradan. Biz kalacağız.” dediler. O nedenle seslerini çıkarmıyorlar, korkuyorlar. Hâlâ başlarına bir şey gelecek sanıyor-lar. Gelecekte ne olacağına Türkiye karar verecek. 1950’lerde her şey çok güzeldi. 1964’ten sonra değişti. Bugün Erdoğan var ama o giderse bir baş-ka hükümet İmroz için ne karar verir? Bilmiyoruz.

YORGO KSİNOS:

TÜRKLERİN İMROZ'DA NE OLDUĞUNU ANLAMASI GEREKLİ, BUNU BİLMELERİ LAZIM

29 Kasım 2021

Selanik

Türkçe

1944'te İmroz'da doğdum. Üç kardeşlik. Hayatta sağ kalan iki kardeşiz. Çocukluğumuz çok güzeldi. Adada o dönem eğlenceler, yortular, kutlamalar vardı. Zeytinin toplanması sonrasında panayırlar başlardı. Hayat fazla zor değildi ama kolay da değildi. Her şey köylünün, çiftçinin elinden geçiyordu. Traktörler, makineler yoktu. Onlar yavaş yavaş 1955'ten sonra geldi. Devletin yardımı olmadan ziraat gelişemedi adada. Ondokuzuncu asrın ziraat sistemi 1964'e kadar devam etti. Kara sabanla tarım ne kadar yapabilirsiniz ki? İşte o kadar yapılabiliyordu. Son dönemde zeytin ve arırlarla balcılık yapıyordu. Bu en verimli iş koluydu. Ziraat çok düşmüştü son dönemde, 1960'larda. Kaleköy'deyse süngercilik vardı. Önemli bir gelirdi. Balıkçılık zordu çünkü balığı çıkarttığınızda yemeniz gerekir. Buzdolapları yoktu.

Adanın aktif bir hayatı vardı. Dernekleri bulunuyordu. Hayvancılık, arıcılık derneği de vardı, kültür ve spor dernekleri de. Bunlar adaya iyi bir yaşam sağlıyordu.

1947'de Dereköy Kültür Derneği kurulmuştu. Okulun 280 öğrencisi bulunuyordu. Güzel bir okulu vardı. Okulun Rum ve Türk öğretmenleri vardı. Üç yaşından beri okula gidiyordum. Çünkü annem ve babam öğretmendi. Annemin adı Rumca iyi fikir demek; Evgeniya, babamınkiyse Kosta. Annemin ailesinin durumu daha iyiydi, babam fakir bir ailedendi. İkisinin de babaları yurtdışında çalışmış. Biri ABD'de, diğeri Mısır'da. Sonra çocukları öğretmen olmuş.

O dönem Türk öğretmenler de vardı, Giritliyidiler. Onlar da Rumca bilirdi. Bu durum bizim Türkçe öğrenmemizi zorlaştırıyordu. Bizimle Rumca konuşuyorlardı. Türk başöğretmenimiz de vardı, Vahit Yılmaz. Kendisinin sonra Milli Eğitim Bakanlığı'nda önemli bir rolü olmuştu. Ondan sonra daha genç öğretmenler geldi. Bunu babam istemişti. Biz askerliğe gittiğimizde Türkçemiz kötü olursa bu süreç zor geçerdi. Babam bunu iyi bildiği için Türkçe öğrenmemizi istiyordu. Bir seviyeye kadar Türkçe öğrenmek gerekiyordu. Bence doğruydı bu karar. Eğitimim İmroz'da başladı, sonra Heybeliada'ya gittim. Babam da Heybeli'de okumuştı. Selanik'e yüksek tahsil için geldim.

Türkiye'de okumayı düşünmüştüm ama bizim okullarda, fizik, kimya ve matematik de Rumcaydı. Türkçe terminolojiyi bilmiyordum. Türk üniversitesine fen-edebiyat üzerinden girebilirdim ama ne iş yapacaktım? Edebiyat okuyup öğretmen olamazdım. Bu nedenle doktor oldum, dahiliye için Yunanistan'da. Türkiye'de bu fakülteye giremezdim. Ailem Selanik'e geldi çünkü ben okumak için Selanik'e gelmiştim. Durum daha da bozulunca nereye gidecekler? Elbette Selanik'e. Bazıları 1922'den 1923'ten sonra gelmişlerdi, bazılarının akrabaları vardı. İşte göç edenler onların yanına gitmişti. Nerede fazla İmrozlu bir araya gelmişse yeni gelenler de oraya gitti.

1922'den sonra en çok gidilen yer Pire'ydi. Sonrasında Atina'ya gitmişlerdi. Selanik'e gelenler Selanik'te kalmışlardı. Bir kısmı da Kavala'daydı ama sonra onlar da daha büyük şehir olduğu için buraya geldiler. Mesela ben bir akrabama gelmişsem, sonra bir arkadaşım ya da akrabam buraya gelecekse ben "Selanik'e gel" diyorum. Bu ilk göçmenlerin işiydi.

1964'ten sonra gerileme başlamıştı. 1964 öncesinde hep bir şey seslendiriliyordu ama kesin değildi. Ben şubatta geldim, mart ayında Dereköy hadiseleri oldu. Bizde biliyorsunuz maskelerin takıldığı bir yortu oluyor. Bu eğlence düzenlenirken ilkokulun Türk öğretmenleri ve birkaç kişi daha kızlara sarkıntılık etti. Kavgaya çıktı. Bizimkiler öğretmenleri fena halde dövdüler. Sonra kavgaya karışanların tümünü topladılar. Çanakale'ye götürdüler, mahkemeler başladı. Sonrası bir çağlayan gibiydi. İstimlakler, cezaevinin kurulması... Hepsi peş peşe geldi. İmroz bitmiş sayıldı. Rumlar gitmeye başladı. Azınlık okulları kapatıldı. Okula giden çocukların çoğu yeni dönemde kaldı ama küçük çocuğu olanlar İstanbul'a gitmeye başladı. İlkokuldan mezun olanlar da İstanbul'a ortaokul ve liseler için gidiyordu. Böylece Rum ahalinin bir kısmı İstanbul'a, bir kısmı da Yunanistan'a gitti. Yunanistan'a gidenler en başta çok değildi çünkü konsolos onlara izin vermemişti. Onlar daha ziyade Avustralya'ya, ABD'ye, Batı Avrupa'ya gittiler. Vize sorunu yumuşayınca bu kez Yunanistan'a gidilmeye başlandı. Selanik'e aşağı yukarı belki 2 bin kişi gelmişti.

İkinci göçmenler 1974'ten sonra, Kıbrıs olaylarından sonra geldiler. Kıbrıs olaylarından korktular. O korku aslında her iki taraftaydı. Hem adanın Rumları hem adanın Türkleri korktu. Türkler de Yunan ordusundan korkuyordu. Bir Türk arkadaşım vardı, İmroz'dan çocukluk arkadaşım. Kıbrıs Harekâtı sırasında askerdeymiş. Hastanede bir işi varmış, gittiğinde bir bakmış bütün subaylar orada. Nedenini sorunca eğer Yunanlar bombardıman başlatırsa belki burayı bırakırlar diye oraya toplandıklarını öğrenmiş. Korku iki tarafa da geçmişti. O zamanın iklimi buydu.

İmroz'da av tüfeklerini aldılar, korktular Rumlar bizi öldürecek diye. Çok fena bir durum olmuştu. Babam o zaman Kaleköy'deydi. Orada kadınlar çok korktu. Hepsi birden hızlıca kaçtı. 1974'te tamamen boşaldı orası.

Rumlar bir yandan kuzeyden Samothraki'ye gidiyorlardı, bir de güneyden, adanın ikinci limanı olan Pirgos limanından, bugün bakanlığın tesislerinin olduğu yerden, üçüncü olarak da kaçak limanı denilen Kömür Burnu'ndan gidiyorlardı. Üç nokta vardı. Güneydeki ikisi Limni'ye giderdi.

Babam adada olan her şeyi bana yazıyordu. Annem de babam da Dereköy'de öğretmendi. Annemin tahsilini Yunanistan'da yaptığı için Türkçesi iyi değildi fakat babam Heybeliada'da okumuştı, 3 sene askerlik de yapmıştı sevkியatta. Bu nedenle Türkçesi iyiydi. Yaşanan her şeyi bana mektuplarda anlatmışlardı.

Bir günde hepsi Yunanistan'a kaçtı. Babam Kaleköy'de tatile giderdi. O nedenle oradaydı. Kaleköy'de çok fazla devlet görevlisi vardı. Rumlar da kalabalık değildi. O nedenle bir şey olacak sandılar. Limandan korktular en çok da. 1955'te 6-7 Eylül'de vapurla Kaleköy'e çıkmaya çalışmışlardı. Fakat o dönemin devlet görevlisi limana yanaşmalarına izin vermemişti. Kaleköylüler bundan dolayı korktular. Bu kez de birilerinin gelebileceğini düşündüler. Ayrıca Kaleköylülerin yaşamı daha fazla denizle ilgiliydi. Onların arazileri, zeytinlikleri, hayvanları çok yoktu. Yaşamları deniz üzerineydi ama deniz artık onlar için verimli değildi. Ne gelen vardı adaya ne giden. Daha önce Bademli'ye askerin yerleşim kurduğunu da görmüşlerdi. Dereköy'e cezaevi kurulduğunu da. Üstüne Kıbrıs olayları eklenince gittiler.

1974'e kadar adanın Rum nüfusu yarıya düşmüştü, buna rağmen o dönemde de hayat devam ediyordu. Üstelik mesut da diyebileceğimiz bir hayat vardı. Cezaevine rağmen, askeri karargâhların kurulmasına rağmen adada yaşayabilecek bir durum vardı. En fena noktası bence, 1964'ten sonra, 1974'teki Kıbrıs olaylarıydı. Kıbrıs olayları Türkiye'de yaşayan Rumlar için

değil, tüm Yunanlar için felaket oldu. Hâlâ bakıyorum Kıbrıs konusunda, Yunanlar o harekâtın, olayların ardından kendilerini bulamadı. Yunan devleti de kendini bir daha bulamadı. Her iki ülke için Kıbrıs meselesi çok kötü bir mesele. Üstelik her açıdan hâlâ devam ediyor. Bu meselede bir çözüm olmazsa Yunan-Türk ilişkileri bence yoluna girmez. Tanıdığım yeni nesilde Kıbrıs Türkleri ve Kıbrıs Rumlarının hiçbiri bu durumdan memnun değil. Hiç kimse mutlu değil. Kıbrıs Harekâtı sırasında ben Limni'deydim. Doktor olarak mecburi görevimi yapıyordum. Sabah sabah komşularım beni uyardırdı. "Televizyonu açalım, biz ne dediğini anlamıyoruz, neler olduğunu anlat" dediler. Çok acı günlerdi. Limni adası, Semadirek adası huduttaydı, çok korku vardı. Bu yara daha kapanmadı Yunanistan'da.

Benim köydeki bir arkadaşım, okul arkadaşım, soyadı Makarios'tu. Hayatı çok zor geçti Türkiye'de. Selanik'te yaşıyor şimdi. Yunanların dedikleri gibi "kızıl bayrak" tı. Zeki bir adam olduğu için Türkiye'de askerlik yaparken sürekli keman çalarak insanların sempatisini kazandı, kalpleri yumuşattı. Karşındakiler Makarios soyadına takılmadı.

Adada asla mavi beyaz giyilmezdi. Kapılar, pencereler mavi beyaz boyanmazdı. Kullanılan renkler belliydi. Kireç beyazla birlikte kapılar, pencereler kahverengi, gri ya da yeşil olurdu. Mavi olamazdı. Eskiden boyarlar mıydı diye düşündüğümde, dışarısının böyle boyandığını hatırlamıyorum ama benim büyük dedemin evi 1880'lere doğru inşa edilmiş olan evin içinde, mavi ve beyaz vardı. Belki iç kısımlarında kullanmışlardı.

Ben buraya geldikten sonra askerliğimi Türkiye'de yapmadığım için vatanışlığımı düşürdüler. Ondan sonra Türkiye'ye gelmek zordu. 1964'ten 1988'e kadar adaya gidemedim. Asker kaçağı olduğumdan dolayı. Sonra gittim. Giderken de Çanakkale Valiliği'nden izin alıyorduk. Sonra Emniyet'e gidiyorduk. Oradan Gümrük'e gidiyorduk. Oradan adaya çıktığımızda asker vardı. Adaya girerken pasaport onlara verilirdi. Dönmek istediğin günün öncesinde haber vermeniz gerekiyordu. Onlar pasaportunuzu geri

veriyordu. 1991 yılının aralık ayına kadar böyleydi süreç. Her sene sık sık gidiyordum, şimdi ihtiyarladım. Daha az gidiyorum.

1967'de kardeşim buraya geldi. Annem babam beraber gelmişlerdi ama geri döndüler. 1970-1971'de Limni'ye gittiğimde, kız kardeşim üniversite için buraya gelmişti. Annem babam hâlâ adaya gidiyordu, yılın büyük bölümünde adadaydılar. Yazın üç dört ay için Yunanistan'a, Selanik'e ya da Limni'ye geliyorlardı.

Annem kız kardeşimle 1974'ten sonra adada fazla kalmadılar. Kısa bir zaman için adada kalıyordu. Babam kalırdı ama onlar kalmazdı. Çünkü cina-yetler de vardı, kadınlara saldırılar da. Korkuyorlardı. Babam 1987'de öldü. O zamana kadar senenin büyük bir kısmını adada geçirdi. Bizim doğduğumuz ev 1965'te istimlak edilmişti. Ormancıların kalması için istimlak ettiler. Pirgos'ta diskotekin olduğu yerde bir ev var, işte orası da bizimdi. Onu da istimlak ettiler. Orayı da Adalet Bakanlığı'na verdiler. Çok fazla arazi-miz gitti, denizden yola kadar. O da gitti. Ayrıca arkada zeytinliğimiz vardı. Uğurlu'da vardı. Senetleri var elimde ama ne işe yarıyor? Dava da açmadım. Avukat davayı açmak istemedi. Önce dava açalım diye konuştuk ama sonra vazgeçti. Ben de peşini bıraktım. Bu nedenle babam Dereköy'de kirada kalıyordu, buna rağmen adadan ayrılmadılar. Annemin iki teyzesi vardı, onlar ölünce, onların evine taşındılar. Şimdi biz de aynı eve gidip geliyoruz.

1989'da benim eşim, onun kız kardeşi, bir de arkadaşı Dereköy'deki kiliseyi temizlemeye gittiler. Peşlerine mahkûmlar düştü. Çok korktular. Hemen eve döndüler, “Biz bir daha evden çıkmayacağız” dediler. 1989'a kadar Dereköy'de hapishane tehlikesi vardı. Kötü niyetli insanları serbest bırakınca ne olacak? İstediklerini yapıyorlardı. Ben köye ilk döndüğümde evlerin üstünde isimler vardı, “Bu ev Mehmet'e ait” diye. Neden? Nasıl? Kimse ona bir şey diyemezdi. Cephesine ismini yazardı. Keyfine göre... Köylüler konuşmaya korkardı. Biz döndükten sonra başladık, “Kimden satın aldın?” diye sormaya. Böylece geri almayı başardık. Biz gitmeden evvel

köylüler bunu söylemeye korkuyorlardı. “Kimin evinin üstüne adını yazıyorsun?” diyemezlerdi.

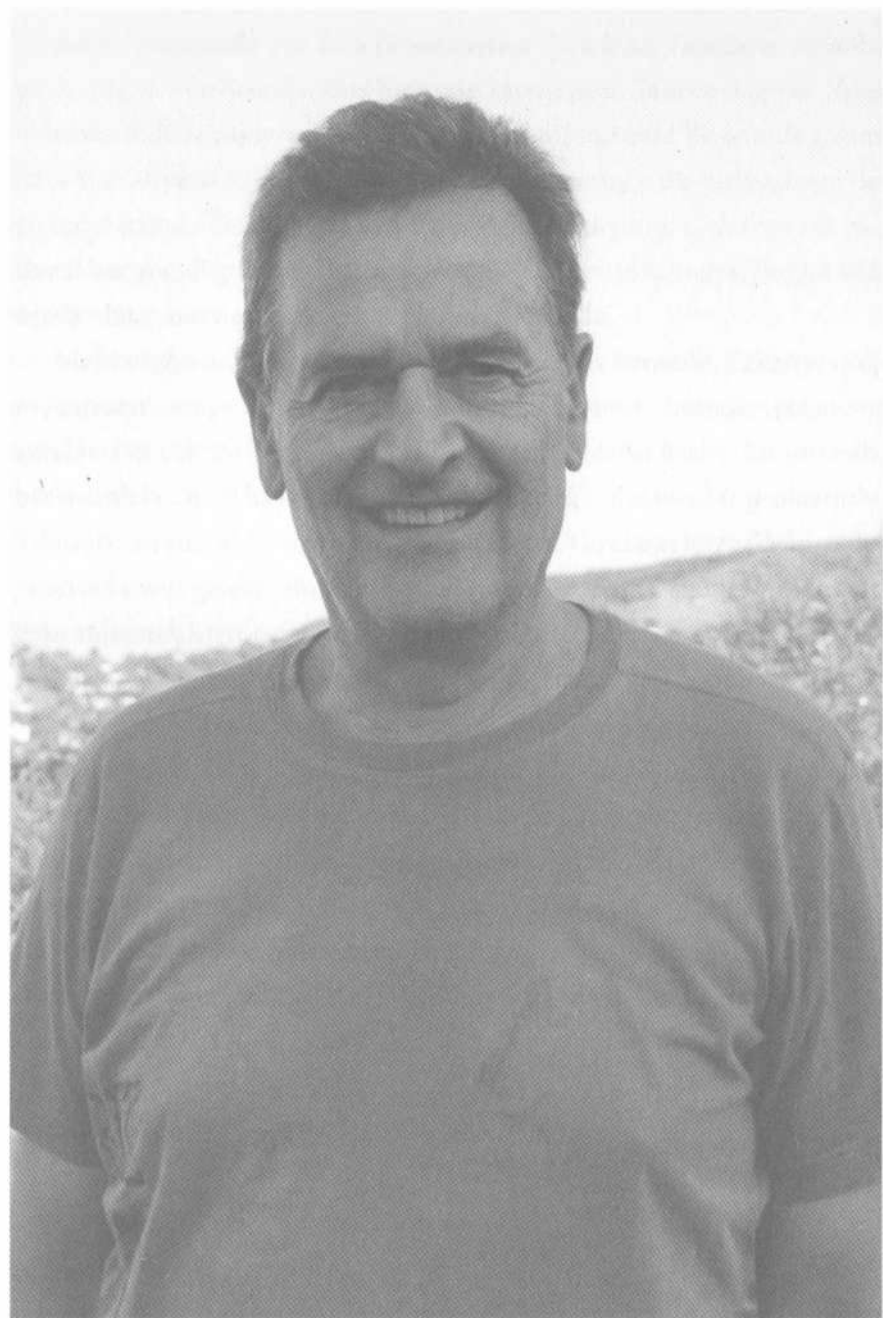
Burası da çok zordu. Burada Türk’sün. Türk tohumusun. Zordu. İmroz diyorduk anlamıyorlardı. Ne olduğunu bilmiyorlardı. Yunanca “*İmvros*,” Yahudi demek olan “*Evreos*”a benziyordu. Sık sık bize “Siz Yahudi misiniz?” diyorlardı. “Rum’uz” dediğimizde bunun ne anlama geldiğini bilmiyorlardı. Yunan ve Türk vardı onlar için sadece. Rum kimdi? Rum neydi? Bilmiyorlardı. İmroz’un ne olduğunu, Tenedos’u bilmiyorlardı. Liseyi bitirenler Lozan’ı öğrendikleri için bu adaların isimlerini öğrenirlerdi. Devlet mekanizmaları Yunanistan’da 1974’e kadar çok güçlüydü. “Ben Pontosluyum,” “Ben Karamanlıyım” denmesine izin verilmiyordu. Bu kültürlerin varlığını geliştirmesine izin vermiyordu. Türkiye’de Türkleştirme varken Yunanistan’da da Yunanlaştırma vardı. Anadolu’dan gelenlerin gelenekleri değişik, şiveleri farklıydı. Kapadokya’dan gelenlerin zaten anadili Türkçeydi. Bunların hepsi bir rol oynamıştı Yunan toplumunda. Devlet bu çoğulculuğu bırakmıyordu, çok sert davranıyordu. “Sen Yunanistan’a geldiyse Yunan olacaksın” diyordu. Açık bir şekilde bunu görmemiz gerekiyor. Nüfusun çok büyük bir bölümü olmasına rağmen bu uygulandı. Mübadillere baktığınızda hâlâ Türkiye’de kendini Selanikli, Giritli görenler var. Benim bildiğim kadarıyla 1912’den sonra Selanik’te kalan Türkler vardı ve Yunan vatandaşlığı onlarda kuvvetliydi. Fakat mübadelede onları da alıp götürdüler. Tamamen söküp atıldılar.

İmrozluların kendilerine ait bir kimliği vardır. İnançlarına, dinlerine çok bağlıdır ama bir o kadar da topraklarına bağlıdır. Uzun zaman sonra dönenler İmroz’u yeniden gördüklerinde ağlamaya başlıyorlardı. Gemide bir aradayken adayı gördüklerinde ağlaşırlardı. Bu bağlantı hâlâ sürer. Yarın bu devam eder mi? Bilmiyorum. Yeni nesiller geliyor. Onlar bütün dünyayı, tüm konuları farklı görüyor. Kendi çocuklarıma baktığımda bu bizim duygularımızın onlara geçtiğini düşünüyorum. Mutlaka aynı şekilde olmaz ama geçiyor. Fakat adaya gitmeyenler için bağları zayıflıyor elbette...

Adaya gittiğimde çok fena hissetmiştim. Çok fena. Tanıdığım insanlar ya ölmüş ya yurtdışında. Boş bir yerle karşılaştım. Sadece dağ var. Yıkık evler var. Adada yaşayan Nikos Dolduris'i tanır mısınız? İlk onunla gittim. Sabahtan akşama kadar ağlıyordu. O çok etkilenmişti. Bir türlü adanın değiştiğini kabul edemiyordu. Ben daha soğukkanlıydım. Çok fena bir haldeydi her yer. O günlerde karar vermişti Niko orada kalmaya. Bugün hâlâ orada olmasının nedeni, o günlerde aldığı karardır.

Muhtarlığın olduğu yerin karşısındaki beyaz ev benimki. Yukarıya doğru, çamaşırhaneye doğru çıkarken muhakkak evimin önünden geçmeniz gerekir. Biz çok mal mülk kaybettik ama en önemlisi başka. En önemlisi biz memleketimizi kaybettik. İmroz maddi değil, manevi bir problemdir. Yıkıntılar arasına gidiyorsunuz her gittiğinizde. Türklerin İmroz'da ne olduğunu anlaması gerekli. Bunu bilmeleri lazım. Bir Türk'e üzüntümü, yaşadığımı anlatmak istiyorum. Bu çok önemli. Neden biliyor musunuz? Kendisi için de önemli. Bunları bilmek Türklere de gerekli.

Köye gelen herkes evimin önünden geçiyor. Türkler beni eve girip çıkarırken görüyorlar. "Buraya ne oldu? Nasıl oldu?" diye soruyorlar. Anlatıyorum. Bakıyorum ki yüzlerinde beklemedikleri yanıtları aldıklarına dair bir ifade belirliyor. Ben de anladım ki adaya gelenlerin çoğu adada nelerin olduğunu bilmiyor. Bunu anladım. Neden Yunanistan'a gittik? Bunu bilmiyorlar. Bu soruları ne kadar çok duydum evimin önünde. "Neden gittiniz?" Anlattığımda durup bakıyorlar yüzüme. Anlaması lazım burada nelerin olduğunu.

MAKİS BUTARAS:

BÜTÜN YAŞLI RUMLAR O TRAVMAYI YAŞADI VE ÜSTESİNDEN GELEMEDİLER

8 Temmuz 2021

Atina

Türkçe

1955 yılında Dereköy’de doğdum. Dereköylüyüm yani. Her şeyi orada yaşadım. Ben doğduğumda Dereköy büyük bir köydü. Çok büyük. 2 bin kişilik bir köy sonuçta. İlçe değildi ama büyüktü.

Babam çiftçilik, hayvancılık yapıyordu. Durumumuz iyiydi. Mevkiimiz şimdiki Uğurlu’daydı. Sağında, tepenin üstünde bir radar vardı, orası bizim mevkiimizdi. Koyunlar, keçiler, tarlalar vardı. Yazlık gibi, aslında yazlık da değil dam deniliyor, iki katlı damımız vardı Uğurlu’da. Yılın yarısını orada geçirirdik, diğer yarısında da köyde olurduk. Bunların hepsini kaybettik.

Kaybettiklerimizle ilgili çok araştırma yaptım. Bütün arşivine ulaşmaya çalıştım adanın. Çok fazla şey var adada. Ve bunlar tatlı hikâyeler değil. Ne yazık ki korkunç hikâyeler de var. Çalışmaların tarafsız olmasını istiyorum sadece. Tarafsız olmalı. Rumların da hataları olmuştur, Türklerin de. Fakat

İmroz konusunda değil. İmroz'da bizim hiçbir kabahatimiz yoktu. Hiç! Politika araya girdi. Kıbrıs'ın tam karşısına konuldu.

Yaşadıklarımıza dönersek... Dereköy'de aşağı yukarı 200 kişilik bir ilkokul vardı. Çok kalabalıktı. Ben 1961'den 1964'e kadar gittim. Üçüncü sınıfa kadar derslerin yarısını Türkçe, yarısını Rumca görüyorduk. İstanbul'daki azınlık okullarında da öyledir. Yunanistan'ın Trakya'sında da öyledir. Bunlar Lozan'dan kalmış olan tanımlar. 1964'ün yazı, ağustos ya da eylül gibi bir kararla okulların hepsi kapatıldı. Öğretmenleri yolladılar. Hem Bozcaada hem İmroz'daki okullarda öğretmenler Rum olurdu, müdür yardımcısı Türk. Rum öğretmenlerin hepsini gönderdiler. Kontrolü Türk öğretmenler devraldı. Okulları ele aldıklarında, ben de üçüncü sınıftan dördüncü sınıfa geçmiştim. Daha doğrusu geçiyordum ama geçemedim. Çünkü Türk öğretmen demiş ki, üçte kalacaksın. Sadece bana da değil. Hepimize yapıyorlardı. Çünkü "Türkçesi bozuk" diyorlardı hep bize. Çünkü Türkçe bilmiyorduk. Ben Türkçe bilmiyordum. Çünkü orada Türk çocukları yoktu. Türk komşularımız yoktu, hepsi Rum'du. Sadece beş tane asker vardı, bir de komutan, onları biliyorduk. Türk müdürleri de yalnız Merkez'de görüyorduk. Ama getirilen öğretmenlerimiz hem çok gençti, 18 yaşında gibi, hem de fanatiklerdi. Çok döverlerdi. Ders vermiyorlardı. Madem Türkleştirme programı uygulamak istiyorsunuz, o zaman bu çocuklara Türkçeyi öğretmeniz gerek değil mi? Yapmıyorlardı. Hep dışarıdan gelmişlerdi ve futbol oynarlardı. Ben de futbol oynamayı öğrendim ama Türkçe öğrenmedim. Okulu bitirdiğimizde bütün çocuklar Türkçe bilmiyordu. Çok az bilirlardı.

1966, 1967 gibi köyün bir başka sıkıntısı vardı. İstimlak süreci. Bütün ovalarımızı aldılar ama en çok da Dereköy'dekini aldılar. Oradaki büyüktü. Dönüm dönüm sayar alırlardı. Devletin işleri bunlar. İstimlakle hiçbir şeyi kalmadı adadakilerin Geçinebileceğimiz bir şey kalmadı. Babamın keçileri vardı dağlarda. Gitmek istemiyordu o. Çünkü hiç köyümüzden bile dışarı çıkmamışız, başka hiçbir yeri bilmiyoruz. Çiftçi bu insanlar. Ne yapacaklar?

Gözlerinin önünde tarlaları var ama oraya gidemiyorlar. Çünkü ellerinden alınmış. Üstüne mahkûmlar getirilmiş. Ben bunları yaşadım.

Dağlara keçileri görmeye gittiğimizde, aşağıda inerken istimlak edilen evlerimize bakardık. Sonra da mahkûmlarla oturur çay içerdik. Bazıları iyi adamlardı, bazılarıysa korkunç. Birisi bana kızını vermek istemiş o zamanlar. Mahkûmlarla ilişki kurduğumuzda küçüktüm, 11-12 yaşındaydım. Bu üç dört sene böyle sürdü. Aralarında korkutucu olanlardan kaçardık. Mahkûmlarla birlikte gardiyanlar da vardı. Gardiyanları biliyorsunuz değil mi? Altlarında atları olurdu. Yüksek atların üstünde dururlar, onlara binerlerdi. Köylerin içinde giderler, nallara vurup korku saçarlardı. Ayrıca akşamüstünden gece yarısına kadar bazıları açık cezaevinden kaçıp gelirdi köye. İçki içerlerdi kafelerde. Bir iki kişi de öldürdüler. Biri bizim komşumuzdu. Bir oğlu şimdi Atina'da yaşıyor. Stradis Stiryanidis. Öbürünün de Yorgos'tu. Onu da kesti mahkûmlar. Badem ağaçlarında çarpışma olmuş, hırsızlık. Kesip atmışlar. Ayrıca Aya Theodori ve Panayia'da bir iki kişiyi daha kestiler. Birini kuyunun içine atmışlar. Toplam beş altı cinayet olmuştu o zaman. Biz de oturamaz hale geldik. İlkokulu bitirirken İstanbul'a geçtik, Fener'e. Adadan çıkışımızı hatırlıyorum, hepsinin izleri buramda, kalbimde. 1967'den 1971'e kadar İstanbul'daydım. Ortaokulu orada okudum. Biraz Türkçeyi de orada öğrendim.

Benim kuzenimse Limni'ye kaçmıştı. Biraz daha büyüktü benden o zamanlar. Korkutuyorlar kendisini. Karakol korkutuyor. Neredeyse kesileceğiz diye. Yok kesilmeyecekler belki ama korkutuyorlar. Askere de gitmek istemiyor. 18 yaşında kaçıp bir tekne almış. Limni'ye çıkıyorlardı o zaman. Çok yakın. Dereköy'den bu şekilde çok erkek çıktı. Çoğunun oğulları, 17, 18, 19 yaşında olanlar kaçıyordu.

Üç dört yıl babam tek başına adada kalmıştı, işleri toplamak için ama bir işe yaramadı. Ne olacak? Bazı keçileri satıyor, bazı keçileri geri bırakıyor. Çünkü almıyorlardı artık, kimse satsın? Tüccarlar gelmiş, onlar alıyordu.

Duymuşlar ki Dereköy boşalıyor. Nelerimiz, nelerimiz vardı, hepsi gitti. Kazanlarımız vardı. O büyük kazanların üstüne basıp yalnız madeni için almışlar, çok korkunç bir şey. 1971'de babam "Burada yaşam yok" diyordu, "Burada yaşayan kimse kalmadı."

İstanbul'da hayat zordu. 1970'te, 1971'de belki biliyorsundur, o zamanlarda Türk devrimcileri vardı. Onlar silahlıydı, bizde de korku yaratıyorlardı. Çünkü Fener Lisesi'ne gittiğimizde bombalar atılırdı yola. Bunlar mı, yoksa milliyetçiler, ulusalcılar mı bilmiyorum. Biz kimin, ne olduğunu bilmezdik. Burada öğrendik politikanın ne olduğunu. Nereden bilecektik ki? Köyden kalkıp şehrin merkezine gelmiştik. İstanbul'da ilk yerleştiğimiz yer de getto gibiydi. Kalyoncu Kulluğu Caddesi'ndeydik. Bir evde, bir dairede iki odada altı yedi kişi yaşırdı. Nasıl Anadolulular göç edince yaşar, öyleydik, o durumda.

Ben bu şartlarda orta 3'ü bitirdim. Türkçem zayıftı o zamanlarda da. Biraz Türkçe öğrendim İstanbul'da ama temelim olmayınca zordu. Sonra buraya geldik. Burada da durumumuz çok zordu. 1971 yılıydı. Çok zor o zamanlar. Şimdi gelenler için turistik. 1980'den sonra, 1985'ten sonra biz vardık burada. Dernek vardı, çok kuvvetliydi. Yardım edilirdi hepsine. Ama ilk zamanlarda, 1965'te, 1966'da gelenlere neler neler oldu? Kamyonlarla, otobüslerle gelenler atılırdı orta yere. Bizlerin Yunanistan'la hiç ilgisi yok ki! Mesela bizim bir akrabamız vardı dışarıda, o da Mısır'daydı. O kadar ilgimiz yok.

Annem 1935'ten 1948'e kadar İstanbul'da hizmetçilik yapmış. Bütün annelerimiz öyleydi. İkinci sefer de 1960'larda yine aynı oluyor, sonra Atina'ya geliyor yine hizmetçilik. Şimdi bunlar masal değil, hikâye değil. Bunları yazmak lazım.

Burada liseye devam ettim. Rumca'yı da çok iyi bilmiyordum. Yunanlılar gibi konuşamıyordum. Babamın da matematiği iyiydi. Ben de ona çekmişim, matematikte iyiydim. Madem ne Türkçe dilbilgisi biliyordum ne

Rumca dilbilgisi, o zaman matematiğe ağırlık verdim. Rumcayı da sonradan öğrendim. Üniversitede çok okudum, hâlâ da çok okurum.

Benim kaydımı Türkiye’den silmişler. Çünkü askere gitmedik. Babam gitmiş dört beş sene, dedem de gitmiş. Burada elçilikten çağırmışlar beni, birinci senede idi. Üniversiteyi bitirince geleyim diye, 1974 senesinde tekrar çağırdılar, “Ya şimdi gidiyorsunuz askere ya da siliyoruz” dediler. “Silin gitmiyorum” dedim. 1971’den 1988’e kadar Türkiye’ye gidemiyordum. Çünkü burada da vatandaş değiliz, orada da vatandaş değiliz, hiçbir şeyin vatandaşı değiliz. Bana soruyorlardı arkadaşlarım sen nerelisin diye, “Sen Yunan vatandaşı değilsin, Türk vatandaşı değilsin.” “Ben uluslararası vatandaşım” diyordum. Onlar askere gidiyorlardı, ben gitmiyordum. Daha sonralarda, aşağı yukarı 35 yaşında bize bu vatandaşlığı verdiler. Ne kadar bilmiyorum ama bunu alabilmek için de para vermişiz, çok olmasa bile. Bize burada çok zorluk çıkarıyorlardı. İşlerimizde özellikle de. İş yeri açamıyorsunuz. Bir oturma iznini zor veriyorlar. Öyleydi, geçip gitti. Üniversiteden sonra yavaş yavaş ayaklarımızın üstüne bastık. Bu derneği güçlendirdik.

1989’da eşimle evlendim. O Belçika’da okumuş, orada büyümüş, oranın okullarında okumuş. Biz hiç Türkiye’den bahsetmiyorduk. Konuşuyorduk, “Konuşma” diyordum. Niye? Çünkü korkunç. Kendisi o travmaları yaşamadı. Sonra biz adaya gittik. Öncelikle evimi görmek istedim. Dereköy’ün girişinde yukarıda solda. Üç dört arkadaşım ile konuşuyorduk. Yukarı tarafın köşesinden bir kafa çıktı, simsiyah, bıyıklı. Bakıyor bize. Kürtlerin işgal ettiği yerlerdi. Hepsini mahvettiler. Çok korktuk. Sonra Tepeköy’e gittik çünkü benim hanım Tepeköylü. Annesi de babası da Tepeköylü. Bir iki sene hiç gitmedik. Çünkü korkmuştuk. Hapishaneden kalma iki üç hane vardı. Bir kısmını Kürtlerle birlikte onlar almıştı. Bir de göçmenler vardı. Şirinköy ve Şahinkayalılar. Bazıları gidip mesela “Bu ev Mehmet’in” yazıyordu. Halbuki bunun hiçbir geçerliliği yok. Böyle böyle Türkiye’de korkuyorduk. Çünkü burası gibi değil orası, burada korkmuyorsun. Miçotakis’e

burada küfredebilirsiniz bile. Orada konuşmak zor. En rahat olduğumuz dönemlerde 1950'den 1963'e kadar bile korkuyorduk. Çünkü eğer bir asker, bir onbaşı sana "lan" derse ne yapacaksın? Korkuyorsun. Bize yardım edecek kimse yoktu. O korkuyu senelerce taşıyorduk. Bunu Yunan vatandaşlığı aldığımız zaman kaybettik. Daha serbest gidiyoruz. İhtiyarlardaysa bu travma kaldı. Geçmedi. Babam geri dönmek istememiş ama, bir daha aynı yerden geçmek istememiş.

Bir defa zorla gittiler. Annem çok istedi gitmeyi. Eğer bir kez de İmroz'da buluşursak mutlaka davet ediyorum seni, o evi göstereceğim. Orayı annem İstanbul'da çalışarak kendisi yapmış. Annem bu nedenle geri gitmek istiyordu, babam ise hiç istemiyordu. Neyse bir defa bir hafta için gittiler. Hep öyle ağlayıp paralanıp geri döndüler. 1980-1982 senesiydi gittiklerinde. Bir daha da gitmek, görmek istemediler. Evlerin hepsi tahtalarla kapanmış, hiçbir şey bulmamışlar. Zannediyorlardı ki bu fırtına geçecek ama geçmedi. Neyse ki 1990'dan sonra değişti. 1993'ten sonra ben evi yaptırmaya başladım. Babam "Niye atıyorsun paranı, niye istiyorsun orayı, niye gidiyorsun?" diyordu. Öyle bir dert kaldı onlarla. Bu dertle göçtüler bu dünyadan. Sadece o iki si değil, bütün yaşlı Rumlar o travmayı yaşadı ve üstesinden gelemediler.

PAVLOS STAMATİDİS:

**TÜRKİYE VATANDAŞLIKTAN ÇIKARTTI, YUNANİSTAN
VATANDAŞLIK VERMEDİ. BİZ KİMİN VATANDAŞIYIZ?**

28-30 Kasım 2021

Selanik

Türkçe

1964'te Dereköy'de doğdum. İki sene sonra 1966'da İstanbul'a gittik. Çok küçüktüm ama İmroz'u hiç unutmadım. Dereköy o zaman sadece Türkiye'nin değil, Avrupa'nın en büyük köyüydü. 24 kahvehanesi vardı. Bizimki en büyüktü. O zaman mahkûmlar geldiler. Bizim masaya oturdular. Altan, masanın altından bıçağı gösterirlerdi. Herkesi korkuturlardı. Sürekli sataşırlardı. Babam onlara karışmazdı. Sakin bir insandı. "Bırak bırak bırak" derdi. Olay olmazdı. İki gün sonra, iki dükkân yanıımızdaki yere Türk öğretmenler geldi. Orada bir kız dans ediyordu. Ona sataşınca birden ortalık karıştı. Bir Rum vurdu kafalarına. Beş dakika içinde askerler geldi. Köyün içindeydiler. İşte Eritme Programı budur. Korkacaksın, gideceksin. Rahatsız olacaksın. Evlerimiz ve kötü arazileri bize bıraktılar. Fakat güzel arazilerin hepsine el konuldu. Babam Dereköylü, annem Tepeköylüydü. İki tarafta da yerlerimiz vardı. En büyük, en zengin yer Dereköy olduğu için en çok oradan aldılar.

9 kuruş verdiler, bir yumurta parasına... Türkiye almak istedi, aldı. Tepeköy zengin değildi. Güzel denize yakın yerler, tarlalar Dereköy'deydi. O nedenle bu köyün yakınına cezaevi açılmıştı. Kadınlar gidip su bile alamıyormuş. Çok korkmuşlar. Nasıl korkmasınlar ki? Dokuz kişi öldürüldü adamızda. Kimin yaptığını da bulamadılar. Bizi korkutmak için yaptılar.

İmroz'da okullarda dil yasaklanınca "Rumca konuşmayacaksınız" deniliyordu. Çocuklar ne yapacak? Öğretmenler birer birer ders vermek için gidiyorlardı öğrencilerin evlerine. Onların evlerine ders kitaplarını saklayarak giderlerdi. Rumların adadan gitme nedeni eğitimin sona ermesiydi. Evlerini, arsalarını alın. Yenilerini yaparlar. Kiliselere el koyun, yenisini inşa ederler. Çok vergi iste, onu da verirler. Fakat okulları kapatırsanız Rumlar gider. Çünkü İmrozlu Rumlar okur yazardır. Eğitimi severler. İnsanın en büyük zenginliği bilgidir. Benim annem babam bilmezdi ama benim kuşağında herkes okudu. "Biz okumadık ama siz okuyacaksınız" derlerdi. Bizim dernekte 2 bin, 2 bin 500 İmrozlu var. Atina'daki dernekte 4 bin, 4 bin 500 İmrozlu var. Tüm genç İmrozlular okumuştur, üniversiteye gitmiştir.

Babam, annem, dedem, büyükannem ve ben bir çantayla çıktık adadan. İstanbul'a gittik. Sekiz sene çalıştılar. 1966'dan 1974'e kadar. 1974'te hâlâ güzel olacak diye bekliyorlardı. Olmadı. Kıbrıs problemleri çıktı. Babam diyor ki, "Üç ev yaptım. İmroz'da, İstanbul'da ve Selanik'te." Bu çok zor. Bir insan hayatını böyle geçirdi.

Yunanistan bize vize vermedi o dönem. Çok zorluk yaşadık. Buraya geldik. Nerede çalışacağız? Düşünsenize İmroz'da her şeyimiz vardı. Yerlerimiz vardı. Buraya bir geldik, hiçbir şeyimiz yok. Annem evlerde temizlik yapıyordu. Evlere temizliğe gitti, merdivenleri sildi. "Ben Selanik'te merdivenlerde temizlik yaptım, sen okuyacaksın" diyordu. Tüm anneler böyle dedi çocuklarına. Babam da bulduğu işte çalışıyordu. İstanbul'da da iyiydik ama Selanik çok zordu. Mülteci gibiydik. Yunanlar diyordu ki "İmrozlular mülteci değildir. Yok! Değiller!" Çünkü mülteciye destek olunur. Bugün de

olunuyor. Bize kimse bir şey vermedi. Çünkü barış zamanında geldik biz, savaş yoktu. “Savaş olmadı siz nasıl mülteci olacaksınız?” diyorlardı. Türkiye ve Yunanistan iki anneydi bizim için. İkisi de istemedi. Türkiye vatandaşlıktan çıkarttı, Yunanistan vatandaşlık vermedi. O zaman biz kimiz? Kimin vatandaşıyız? Kimsenin. Çok uzun zaman böyle kaldık.

Burası en eski dernektir. 1927’den beri Selanik’te açık. ABD’de de var bizim gibi açık olan bir dernek. Orası 1948’de açıldı. Yunanistan’a ilk gidenler, savaş döneminde İmroz’dan Yunanistan için savaşa katılanlardı. Türkiye onları adada istemedi. Geri dönemediler.

Erdoğan, Karamanlis’le sınırda buluştuktan sonra her şey değişti. Biz yavaş yavaş gelmeye başladık. Önce üç beş gün kalmaya başladık. Sonra bir hafta, ardından on gün. Arkadaşlarımızı Facebook üzerinden organize ediyorduk. Bir tarih belirleyip “Limanda buluşacağız” diyorduk. Hep birlikte biniyorduk vapura. Herkes ağlıyordu. Çok duygusal bir yolculuktu. Eski evlerini görüyorlardı.

Biz de 30 yıl sonra gittik eski evimize. 200 metre tabanlı koskoca ev. Yıkıntıydı. Unutmamıştım evimi. Kalbim çıktı o anda. Hepsi geri geldi o an bana. Bir odaya giriyordum, her şeyi görüyordum. Kokular burnuma geliyordu, renkleri görüyordum, üstüme üstüme geliyordu. Dedemi görüyordum bir köşede. Büyükanne mi görüyordum. Ocağın nerede olduğunu hatırlıyordum. Delirdim zannettim. Hepsi geliyordu bir arada. Kırık dökük de olsa masanın eski halini görüyordu gözüm. Nasıl bir felaket olduğunu anlayamasam da eskileri gördüm gözlerimle. Bunlar ne için oldu? Hâlâ anlayamıyorum. O an bir karar verdim. Bu haksızlığı halletmem gerekiyordu. Biz “İmroz Yunandır” demiyoruz, orası Türkiye’nin. Fakat bu bahçe, bu ev benimdir. Hakkım olanı istiyorum. Biz insan değil miyiz?

Kalbimin içinde benim evim Gökçeada’dır. Buradaki evim de güzel. Halkidiki’de. Hemen önümde deniz var. Kâğıt gibi bir deniz. Güzel görürsünüz orayı fakat benim evim Gökçeada’dır. Benim dünyadaki cennetim

İmroz'dur. Dereköy'deki evimdir. Onun gibi hiçbir şey yok. İlk dönemlerde ne zaman oraya gitsem babam korkuyordu. "Ne yapacaksın orada?" di-yordu. Bir ay gidiyordum tek başıma. Karımla da değil, tek başıma. Sadece hayvanlar vardı etrafımda. Korkmuyordum.

Yıkılan duvarlar yeniden yapılır. İnsanlar geri gelmez. Duvarlar inşa edilir. Sorun değil. Biz evlerimizi yeniden yaptıkça diğerleri de yapmaya başladı. Bizlere tapularımızı da vermeye başladılar. Böylece döndük.

Biliyorum adada hâlâ problemler var. Ben hiç korkmadım. İnsanlar kötü değil, politikalar kötüdür. "Ne görüyorsun orada? Neden gidiyorsun?" di-yorlar. Bilmiyorum aslında. Kalbim orada. Neler olduğunu, yaşadığını unutmuyorum ama orası benim cennetim olduğu için her şey güzel gö-rünüyor gözüme. Sadece uykuda da değil. Şimdi bile bir yere baktığımda İmroz'u görüyorum, her gün İmroz'la konuşuyorum. Biz zorla çıkarıldık. O nedenle içimizde kaldı sanırım.

Şimdi büyük evler için 200 bin Euro isteniyor adada. Güzel evler. İmrozlular ev, tarla, bağlarını vermeden gittiler. Sadece gittiler. Satmadılar. Şimdi de geri dönüyorlar. Bizim için en büyük sorunsu çocuklarımızın ba-basının mirasını alamaması. Çünkü bizlerin vatandaşlığı elimizden alındı. Çocuklarımız Yunan vatandaşı. Yani evimi çocuğuma bırakamıyorum. Ben ölürsem çocuğum bu evi bir sene içinde satmak zorunda. Sahibi olamıyor. En büyük problem bu! Erdoğan pek çok sorunu çözdü ama bunu da hal-letmemiz gerekiyor. Bir de en güzel yerler elimizden alınmıştı. Üstüne bir şey yapılacağı söylenmişti. Yapılmadı. Kanuna göre 25 yıl boyunca bir şey yapmazsanız geri vermeniz lazım. Bunlar geri verilmedi. Binlerce fidan var-dı, badem ve zeytin ağaçları bulunuyordu. En değerliler elimizden çıkarıldı. Denizin hemen kenarında yerlerdi. Bunlar önemli sorunlar.

Eski İmroz bizim için bitti, bunu biliyoruz, kabul ediyoruz. Fakat orada yaşamak istiyoruz. İmrozlular olarak adayı çok seviyoruz. Orada olmaya devam edeceğiz. Ne olacak bundan sonrası? Allah bilir.

VASSO KSİNU:

**1964'TEN SONRA TEK HİSSETTİĞİMİZ ŞEY VARDI,
O DA KORKU**

8 Temmuz 2021

Atina

Türkçe

1958 yılında İmroz'da doğdum. 1964-1965'te ilkokula gittim, yani Rumcanın yasaklandığı yıl. Birinci ve ikinci sınıfı köyümüzde, Dereköy'de okudum. Kız kardeşim daha küçüktü, okula başlamamıştı. İlk önce ben gittim annem ve babamla İstanbul'a. 1966'dan sonra. İstanbul için adada Kastro'ya giderdiniz önce. Kastro kartpostal gibiydi. O mendirek yoktu. Küçük, güzel taş evleri, kahvesi vardı. Çok güzeldi. Fırtına çıktığında vapur geri dönerdi, sen de dön geri git. Sandallarla geçilirdi. Böyle sepet gibi atarlardı. 20 saat sürerdi İstanbul'a gidiş. Ama güzeldi, benim anılarım çok güzeldi o vapurda. Çünkü maceraydı bizim için çocukken.

Taksim'de, Ağa Han'da yaşadık. Kardeşim anneannemle, dayımla, teyzemle kaldı. Ondan sonraki sene o da geldi, hepimiz orada yaşadık ilkokul bitene kadar. Aya Triada İlkokulu'na gittim.

Okulda Türkçe öğrenmiştik ama İstanbul'a gittiğimizde Türkçemiz çok azdı. İstanbul'da öğrenmiş olduk. Etrafta Türk komşular, Türk arkadaşlar vardı. Rumca konuşmamız yasaklandığı için gittik İstanbul'a. Ondan sonra gerisi de geldi. Annelerimiz babalarımız dediler ki, "İstanbul'a gidelim bari, okullara gitsinler, ondan sonra bakalım ne olacak. Dönebilecek miyiz, dönemeyecek miyiz, ne yapacağımıza sonra bakarız." Onun için gittik. Sınıf arkadaşlarımızın Türkçesi daha iyiydi. Biz Türkçe konuşamıyorduk, hem Rumcamız da farklıydı. Biz onlara göre köylülerdik. Anadolu'dan İstanbul'a gelen Anadolulular nasıl konuşuyorsa aynı şekilde biz de farklı görünüyorduk.

Ondan sonra durumlar daha çok zor oldu adada. Annem babam dediler ki "Orada bir şeyimiz kalmadı." Haklılardı. Sadece bir ev kalmıştı, iki üç tane de dağlarda tarla. Diğer her şey istimlak olmuştu. Nasıl yaşayacaklardı? Babam kaşar yapardı. Hayvancılık yasaklandı, o da olmuyordu. Bakkalı vardı. Halk gidiyordu, her yerde insan sayısı azaldı. Tarlalar, arsalar, bağlar istimlak edildikten sona ne kaldı? Bir ev, yasaklar ve korkular. Benim çocukluğum yasaklarla geçti. "Bu yasak, o yasak" deniliyordu, "Kiliseye girmeyin" gibi, vaftiz ayinleri, düğünler hep korkuyla oluyordu çünkü yasaklanmıştı. Korku vardı çünkü bizim köyün yakınında cezaevi açılmıştı. Ben çocuktum ama hatırlıyorum mahkûmları. O zamanlarda bayağı insan vardı, henüz gitmemişlerdi. Sokaklarda, kahvelerde gezerlerdi, böyle bir üniformaları vardı. Çocukken konuşulanları da hatırlıyorum, "Onu vurdular, buna bir şey ettiler" diye. Çünkü ortalarda dolaşıyorlardı. Hep bir korku kaldı içimizde. Ada elbette Türkiye'ye aitti. Yani 1922'den sonra bir şey olmamıştı bize. Bayağı güzel yaşamıştık. Osmanlı döneminde de böyleydi İmroz. Kimse böylesi bir korkuyla karşılaşmamıştı. Dedelerim de dedelerimin dedeleri de annem de babam da böyleydi. Fakat 1964'ten sonra tek hissettiğimiz şey vardı, o da korku. Korkumu iyi hatırlıyorum. Seneler sonra ilk kez adadan dönerken bile içimde hâlâ biraz da olsa korku vardı. O korkunun hatırası kalmış zannediyorum içimde. Yani o korkunun nasıl bir şey

olduğunu hiç unutmuyorum. Şimdi tabii korkmuyorum, her şey değişti. 10-15 sene evvelki durum şimdiye benzemiyor. Her şey kolaylaştı ama ne yazık ki bizimkiler dönemedi.

Annemin kardeşi, teyzem ve ailesi 1969-1970 gibi ayrıldı adadan. Bademliköy’de evleri vardı. Kocasını oradandı. 1971’e kadar adadaydık yazları. İstanbul’da olsak da yazları adada geçirirdik. Bir ay gibi kalıyorduk teyzemle. Orada işte bir başka hatıram var. Askerleri hatırlıyorum. Biliyorsun Bademliköy küçük bir yer. Oraya sınırlar, teller çekilmişti. Şuraya kadar gidebilirsin, şu çınarın ilerisine kadar derlerdi. Sonra tellere bakıyorsun üç dört beş adım sonra. Buradan ovaya kadar yani yola kadar tel vardı. Oradan gidemezsin, şuradan gidemezsin. Sadece denize bakabilirsin. Yani böyle bir his vardı Bademliköyünde. Hem de bazı askerler vardı. Genç çocuklar, iki üç tane bahçe vardı oraya giriyorlardı. Bir iki kişiyi dövdüler, kavga çıktı. İmroz’da eskiden asker yoktu, bir karakol vardı sadece. Sonra askerler, tabur, tanklar, kamyonlarla geldi, Bademliköyün tam altına. Onlardan çok korktuk tabii. Ben küçükken bu ne demek bilmiyordum.

1970’te annem ve kardeşimle dönmüştük adaya. Anneannemiz oradaydı, onu görmeye gitmiştik. 1971’de geldik buraya. İki sene sonra yeniden gitti. O yaz Şahinkaya köyünün açılış töreni oldu, neşeli bir şeyler vardı. Bakalım neler oluyor diye baktık. Dereköy’ün hemen yanındaydı. O insanlar da Trabzon’dan gelmişlerdi, onları da bu adaya bırakmışlardı. Nasıl yaşasın dağlarda yaşayan insanlar Ege’deki bir adada? Onlara bizim üretim yaptığımız tarlalardan, ovalardan verdiler. Bunu görmek çok zor bir şeydi. Onlara hediye oldu. Bizden alıp hiç parasız olarak bir şey verdiler. Bizdekilerin de çoğu istimlak paralarını almadı. Bunu görmek çok üzücüydü. Babam hiç bir zaman dönmedi, dönmek de istemedi. O kadar üzülmüyordu ki, burada yaşadığı bütün yıllarda düşüncesi hep oradaydı. Rüyalarında İmroz’u görüyordu. Çalışıyordu, konuşuyordu dernekte, arkadaşlarıyla hep böyle geçti zamanı. “Ben bir daha dönmeyeceğim” dedi. “Eğer bir imkân olursa, biraz

değişirse ortam olur ama başka türlü dönemem” dedi. 1920 doğumluydu. Göremedi durumun iyileştiğini. Kardeşimle ben, 1997’de öldükten sonra onun kemiklerini götürdük. Sadece kemiklerini götürebildik adaya. Aslında oraya gömülmeyi de istememişti. Fakat biz madem adaya gidiyoruz, madem ki oradadır toprağı, en azından bu şekilde dönsün. Annem onun ölümünden iki yıl sonra galiba, bizimle adaya gelmişti. Babam yaşasa da o da dönebilirdi. Annem gibi o da adaya gelebilirdi, olmadı. Annem hissettiklerini çok ifade etmedi ama üzüldü, çok üzüldü tabii. Çünkü her şeyi hatırladı, yani taşları değil sadece. 1927’de orada doğmuş, annesi, babası, tüm akrabaları orada ölmüştü. Ama her gittiğimizde komşuları arttı. Emekliler geri dönüyordu. Böylece içine biraz rahatlık geldi.

Dereköy’ün yakınında Şahinkaya oluşturuldu. Sonra da yoksul insanlar, Kürtler ve en çok da hapishaneden çıkanlar yerleşti. Evleri çok harap ettiler. Eskiden sadece terk edilmişti. Sahipleri Avustralya ve Amerika’da olan insanların evine girdiler. Hiçbirisi “Çıkın” demedi. Hiçbir şeyleri yokken evleri oldu. Ailelerini kurdular. Bazıları çevredeki evlerin kapısını alıp kışın sobada yaktı. Şimdi bir bakıyorsun Dereköy’de ahşap çerçeveler, tahtalar, tavanlar yok. Sanki hepsi gölge gibi olmuş. Vardı ama yok edildi. Onun için de evler yıkılıyor. Şimdi onların çocukları da var. Ne yapalım? İnsanlar dönüyor, evlerine bakmaya, oturmaya başlıyor.

Yunanistan da zor oldu bizim için. Ben vatandaşlığımı 1993’te aldım. Bazıları daha erken aldı, ben almamıştım o zamanlarda. 1980’lerden sonra almak kolaylaştı. Türkiye ise Bulgaristan’dan gelenlere vatandaşlık verdi. Normali buydu. Bizde de bu olmalıydı. Olmadı. Adada Şirinköy’dekiler Bulgaristan’dan gelme. Türkiye onlara yardım etti, ev verdi, tarlalar verdi, kolaylık sağladı.

Geldiğimizde burada cunta yönetimi vardı. Bize ne kalma izni veriyorlardı ne oturma izni ne de çalışma izni. Her an bizi buradan götürebilirlerdi. Annem babam burada işçi olmuştu. Orada her şeyi olan insanlardı. Bakkalı

vardı babamın, kaşar yapıyordu. Bakkallardan zaten sınırlı şeyler alınırđı. Geri kalan her şey her ailede vardı. Şekerleri, yağları, şarapları, peynirleri, tarhanaları, buğdayları, zeytinleri her şeyleri. Çok domuz yoktu ama her evde bir domuz olurdu Noel için. Domuzu kavurma yaparlardı. Ailemin tarlaları, arsaları, bağları vardı ama burada işçi olabildiler. Babam boyacı olmayı öğrendi, evleri boyuyordu. Annem bir eve girdi çalıştı, İstanbul'dan zengin bir hanımın yanında. Onlar dost oldu sonunda. O da emekli oldu babam da.

En zoru kurduğun hayatı geride bırakmak. Bir hatıra var aklımda. Gitmeden önce evlerin dışında lambalar, sandalyeler, eşyalar var böyle. Pazar gibi avluların önüne bırakılmış halde. İstanbul'dan gelen antikacılar geziyor. Ne ikonalar satıldı o zaman azıcık para için. Gitmek istiyordu herkes ve bunun için de para lazımdı. Çok zordu. Düşünsenize annem babam evlendikten iki sene sonra İstanbul'a gitmişler. Bakkalı büyötmüşler böylece. Biz ninelerimizde, teyzelerimizde adada kalmıştık. Sonra her şey yok oldu. En zoru bu çünkü hiçbir zaman düşünmediler bizimkiler oradan böyle bir duruma geleceklerini. Başka Ege adalarında Osmanlı döneminde savaşlar vardı, pek çok şey yaşanmıştı. Biliyorsunuzdur. İmroz'da hiç böyle bir şey olmadı. Şu İmroz'un tarihine bir baksınlar. Biz ne zarar verecektik ki? Zaten zarar vermedik de 500 sene Osmanlı döneminde. Bizde devrim, ayaklanma hiçbir şey olmadı. Panayırları, ayinleri vardı. Din etkilidir ama çok çok dindar da değildir, yaşamın içindedir her şey. Her ailenin manastırı olur mesela. Anlayacağınız, İmrozlular yaşıyordu sadece. Sadece yaşıyordu.

Buraya ilk geldiğimizde bir teyze vardı bizi karşıladı, evine aldı. Ondan sonra bir ev bulmamız lazımdı o zamanlarda. Küçük bir ev bulduk tabii ki. İlk gittiğimizde anahtarı aldık. O eve gittiğimizde şöyle bir şey var onu hiç unutmuyorum. Beraber gittik evimizi kilitledik, eşyalar falan doluydu orada kaldı. Elbiseler gibi çok az şey alabildik yanımıza. Çok az. Bir şey var tablo gibi. Biz küçüğüz o dönem. Ben 13, kız kardeşim 11 yaşında. Annem babam ilk gün, o boş evin içinde iki büyük bavul falan vardı eşyalarımız.

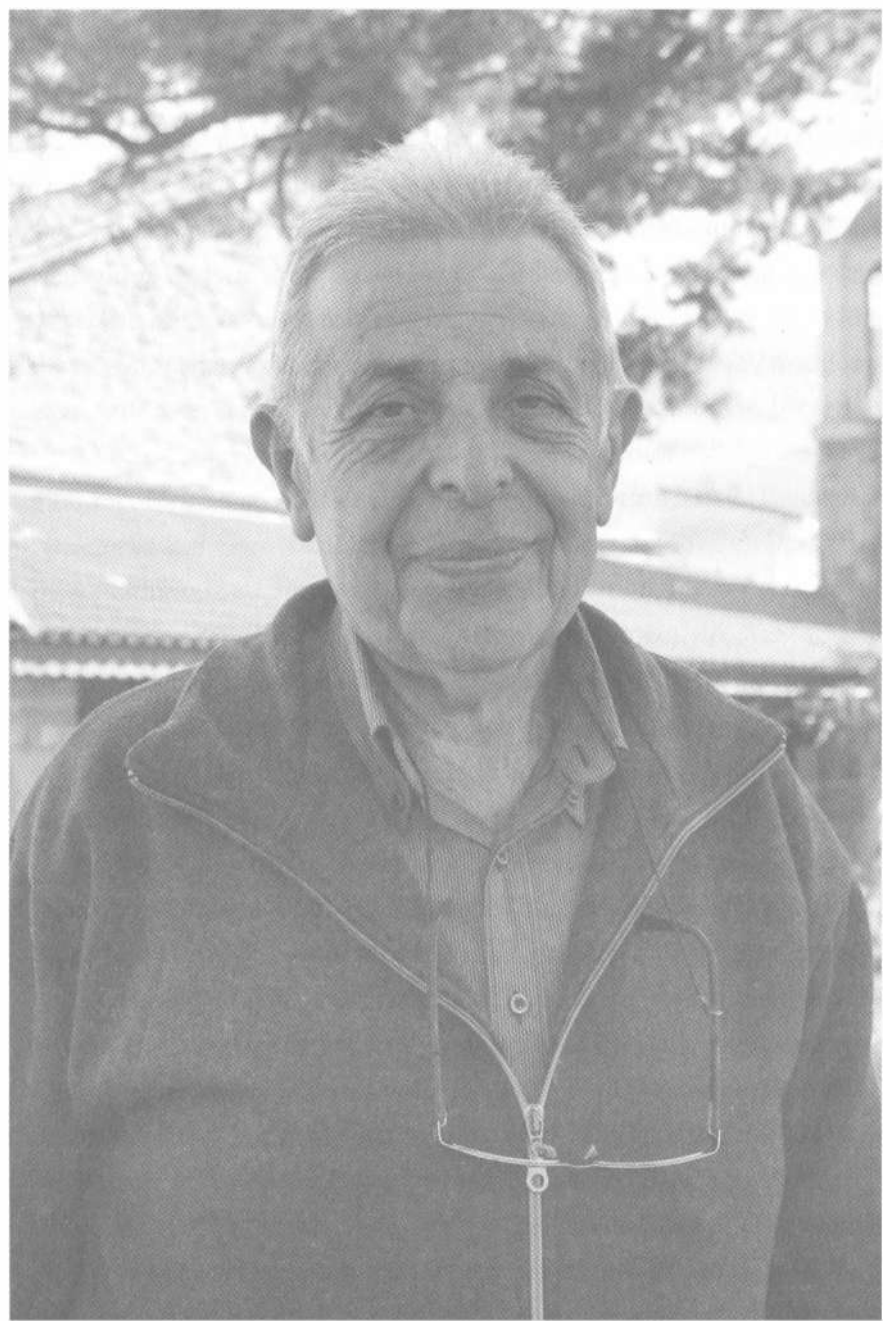
Oturuyorlardı karşılıklı, biz de yanlarında. Yani böyle bir karanlık vardı yüzlerinde. Sanki ne yapacağız şimdi der gibi. Ama tabii ki çocuklar var yanlarında. Onlar için en önemlisi şuydu; bizim okula gitmemiz, mesleğimiz olsun hiç kimseden bir şey istemememiz için, yani kendi ayaklarımızın üzerinde duralım, hayatımızı kazanalım. Öyle oldu zaten. Onun için çalıştılar zaten. Hiçbir zaman bize “Şöyle böyle” demediler, “Bırakın okulu” yapmadılar. İmrozluların çoğu neden gitti biliyor musunuz? Bence çocuklarını okula gönderebilmek için. İmrozlular adadaki okulları kendileri yapmıştı. Kendi elleriyle, kendi paralarıyla inşa etmişlerdi. O kadar büyük bir arzu bu.

Buradaki okul çok zordu benim için. Sınıfta benim okuduğum şeylere gülünüyordu. Benim için en zoru neydi biliyor musun, altı yıl lisede, liseyi bitirene kadar? Hadi çocuklar bilmiyordu ama öğretmenler da İmroz nerede, ne oldu İmroz’a, İmroz neydi bilmiyordu. Benim, bizim çektiğimiz çileyi hiç kimse bilmiyordu. Biz buraya isteyerek gelmemiştik. Yani göçmen, mülteci olarak ilk geldiğimde böyle hissettim kendimi, hâlâ böyle hissediyorum. Hiçbir şey değişmedi benim içimde. Hiçbir kimse gerçeği bilmiyordu, bu çok acıydı. Yeni bir ülke, başka türlü insanlar, bizim hiç bunlarla alakamız yoktu. Yani Türk arkadaşlarımla, yaşadığım İstanbul’la hiç alakası yoktu. Okulu, liseyi bitirene kadar İmroz’un tarihini anlatmakla uğraştım arkadaşlarıma, öğretmenlerime. Nerededir İmroz, ne oldu bana, neden gittik diye. Öyle böyle en sonunda becerdik işte, hepsi artık İmroz’u tanıyor.

İlk önce Atina’da okudum ama ondan sonra buraya taşındık. Nea Smirni’ye. Çoğu İmrozlu burada yaşıyor. Getto gibi bir yer burası, her yerde tanıdığın var, derneğimiz burada, hepimiz buradayız. Onun için burada buluşuyorduk. Üniversitede kimya okudum, bütün hayatımda tıp alanında çalıştım. Mikrobiyoloji laboratuvarlarındaydım. Şimdi emekliyim. Artık İmroz’da kalıyoruz iki üç ay, gidip geliyoruz öyle istediğimiz gibi rahat rahat.

Bizim küçücük bir adamız vardı, vatanımız, yurdumuz vardı. Keşke gitmek zorunda kalmasaydık, onu diyorum ben. Her birimiz için bir yer var

şu dünyada. Şimdi İmroz'da çok güzel bir yaşam var bizim için. 1974-1980 arası her şey karanlıktı, dönen yoktu. Sonra rahatladı. Biz 1987'den sonra her sene gittik. 1990'lı yıllardan sonra dönmeye başladı bazıları. Son yirmi sene daha da güzel. Her şey hem güzelleşti hem de kolaylaştı bizim için. Hiçbir sorunumuz yok devletten, belediyeden, muhtarlıklardan. Okullar açıldı, engel olmuyor kimse bize. Şunu yapmayın, etmeyin, konuşmayın gibi şeyler yok. Elbette hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. En büyük acıyı çeken bizim büyüklerimiz bunları göremedi, yaşamadı. Bu acıyla gittiler onlar.

TODORİ VULGARELİ:

**KANUN İÇERİSİNDE, KANUN ÇERÇEVESİNDE
ÇOK DİRENDİM**

24 Ekim 2020
Bademli (Glikı)
Gökçeada (İmroz)
Türkçe

Herkesin hasreti ayrı. Bazısı eskiyi sever, bazısı yeni. Her dönemin başka eksi ve artıları var. Hangisinin daha ağır basacağını bilmiyorum Eski daha doğal ama şimdi de hayat çok daha kolaylaştı. Yani değişenleri takip edebilmek zor.

Bazıları diyor ki “Eskisi çok daha iyiydi”. Tamam ama bir yerde elektriksiz ve susuz yaşamak daha kolay mıydı? Yani hepsini aynı tasın içine koymamız mümkün değil. Hayat dünyanın her yerinde eskisi gibi değil. Tabi eski samimiyet, eski ilişkiler yok. İnsan toplumu değişiyor, değişik insanlarla karşılaşıyorsun. Eskiden kapalı bir sistem. Köyde doğmuş, büyümüş ve yaşamış insanlar vardı. Aynı yerde de ölüyorlardı. Şimdi dünyanın her yerinde, Türkiye’nin her yerinden giden gelen insanlar var. Herkesin arasında iyisi de var, kötüsü de. Onun için “Rum kötü de Türkiye’yi” yahut da onun

tam tersi gibi bir şey denilemez. Şimdi değişen hayatı takip etmek biraz zor. Neden zor dersiniz, şimdi herkesin fikri ayrı. Dışarıdan gelenin beklentisi ayrı, eskiden burada kalanın beklentisi ayrı. Hasretim var eski köyün hayatına. Hep akraban, tanıdığın, komşun.

Ben burada 1960 yılında doğdum, adada. Bademli'de. Bademli köyünün o zaman nüfusu 400 kişiye yakınmış. Ana tarafımın köyü Bademli. Baba tarafım Dereköylü. Tabii daha geriye gidersen bizim soy da çok karışık. Anne tarafından dedem Trabzonlu. 1880'lülerde gelmişler. Dedem 1881 doğumluydu. "Çocuğum" diyordu, artık kaç yaşındaydı bilmiyorum. Derdi "1881'i net hatırlıyorum çünkü büyük adamlar aynı tarihte doğdu." Atatürk'ün emsali ya. Akçaabaat'tan gelmişler. Bir vaftiz kâğıdını bulduğumda Akçaabat yazıyordu. O zaman neden gelmişler, sebepleri neymiş bilmiyoruz. Kan davasıdır yüzde 90. Uzak yer, o zaman o davadan kaçmak için çok uzaklara gitmek gerekiyordu. Tahmin ediyorum, denilen bir şey yok. Çünkü eskiler bizim çağımızda neneler, dedeler pek öyle şeyleri konuşmazdı. Öyle tesadüfen buldun sordun, "Evet oradandı kökenimiz" derler, biter. Babamın belki Midilli olabilir. Yani babamın dedeleri Tepeköylü, büyük dedem Zeytinliköylü. Bizim soy çok karışık ama beş yaşından beri Merkez'de oturuyoruz

Merkez'de doğmadım ama geçmişini çok az da olsa hatırlıyorum. Çünkü 60'lı yılların sonlarında göç başladı. O malum o Kıbrıs olaylarından sonra, istimlaklerden sonra millet göçe katıldı. Bademli hiçbir zaman tamamen boşaltılmadı, boşalmadı. Bir tek Kaleköy'ün başına geldi bu. Kıbrıs Harekâtı döneminde o zamanın askeri orasını, tamamen köyü boşalttılar. Ve bir daha geri dönüş olmadı oraya. Bir iki aile bu Merkez'e gelerek kaldı. Galiba birisi de Dereköy'e gitti. Diğerleri çocuklarıyla gitti, çünkü zaten yaşlıydı nüfusları. Kaleköy'de sonra bir yerleşim oldu, Müslümanlardan. Bademli'de de var, her köyde var Müslümanı da şu anda Hristiyanı da.

Dış göçte evvel iskân köyleri oluşmuştu. Köylerin nüfusları belli. 1947'de mesela Sürmene'den insanlar var, Trabzon'dan, Şahinkaya'dan. 1980'li yıllarda

Isparta, Muğla, Burdur var. Eşlek de 1980'lerde, belki 90'larda oluşuyor. Çanakkale'nin Biga ilçesinden göç var. Şirinköy'de de Bulgar göçmenleri var. Her yerden var. Devlet eliyle getirilenler dışında kendi istekleriyle gelenler de oluyor. Devlet Üretim Çiftliği vardı mesela, oranın müdürü şarklıydı. Çevresinden, tanıdıklarından nüfus getirdi. İş icabı buraya gelenlerden de kalanlar oldu. Bir de cezaevinden tahliye olanlardan kaldı. Onların arasında Edirne'den, Kars'a kadar gelenler bulunuyor.

İlkokulun iki sınıfını Bademli'de okudum. Azınlık okulu değildi. Rumca eğitim yoktu benim zamanımda. Sadece Türkçe eğitimimiz vardı. O nedenle de Rumcada boşluğumuz vardı. İstanbul'da ve Atina'da üniversiteyi bitirdim, teknik üniversiteyi. Zorlandım Yunancada çünkü bizimki Rumca. Üstelik buranın şivesi farklı, diyalekti de değişik. Atina'ya gidince problemli. Belli oluyordu yabancı olduğum. Kullandığım kelimeler, bilmediğim terimler. Mesela annem gelirdi şok olurdu bazı yerlere gittiğinde. Yarısını Türkçe söylüyordu, anlaşıyorlardı. Zaten sadece eğitime gitmiştim. Döndüm sonra.

Biz okuldayken, Bademli'deki okulda, Müslüman bir tek öğretmenimizin çocuğu vardı ama öğrenci sayısı da çok azdı zaten. 10-15 kişi sayılabilir. Merkez'e geldiğimizde sınıfların üçte biri aşağı yukarı Hristiyan, diğer çocuklar Müslümandı. Bu yani 1960'lı yılların sonu, 1970'li yılların başı.

Dereköy daha da azalmıştı o dönem. Hiçbir yer tamamen boşalmadı, nüfus çöktü. Mesela Dereköy'de üç binlik nüfustan kalmıştı geriye o zaman 60-70 kişi, belki 100 kişi kalmıştı. Bilmiyorum, tam rakamı söylesem yanıltırım. Tamamen boşalan bir tek Kaleköy oldu. Diğer köylerde hiçbir zaman tamamen boşalma diye bir şey yok.

Dereköy büyüklüğü nedeniyle göze batıyor, Dereköy malum Türkiye'nin en büyük nüfuslu köyü. Nüfus olarak 3 bin 500 kişi. Boşalması daha belirgindi. 3 bin 500 kişiden 3 bini gitse göze batır. Mesela Bademli 400 kişiydi. Ne olacak ki? Her yerde gidenler oldu. Onlar yeniden gelip de evlerini

onarana yahut da satılana kadar bu binalarda hasarlar oluştu. İnsanların olmayışı belli oldu.

Benim annem altı kardeşi, babamlar dört kardeş. Babam ile onun ağabeyi burada hayatını sürdürdü, burada hep çalıştılar. Onların bir kardeşleri 1960'lı yıllarda evlenip Almanya'ya gitti. Orada vefat etti, genç yaşta. Öteki ablaları da İstanbul'da yaşıyordu. Eşi vefat ettikten sonra bir dönem gelseler de yalnız başlarına geçim sağlayamayarak mecburen Yunanistan'a gittiler. Annemin tarafıysa çok çok daha erken, yani ne 1960'lı ne 1970'li yıllarda, çok erkenden Güney Afrika'ya göç etmişler. O zaman Gökçeada'dan oraya çok göç vardı. Çok daha iyi hayat standartları aradıkları için...

Bazen mesela diyorlar "Kim git dedi ki size" diye. Evet, kimse kimseye "git" demedi ama ben akşam evime ekmek getiremedikten sonra oturup da ne yapayım? Neden Almanya'ya, Amerika'ya gidildi? Ada daha güzel ama daha iyi şartlar arıyor

Bu adanın şu anki haline bakmayın siz, bunlar devletin yardımıyla, yolu, suyu, elektriği, her şeyi oldu. Eskiden buradaki hayat o kadar da kolay değildi. Tamam, güzel bir hayat olabilir ama o zamanın şartlarıyla burada insanın gelip de geçimini sağlayabileceği bir imkân yoktu. Dağ başı bile ekilir biçilirdi, yine yetmezdi. Her ailenin göç vermişliği var o nedenle. Beş çocuğunuz varsa o arazi beşe bölünürse ailelerine nasıl bakacaklar? İstanbul'dan İskenderiye'ye, Mısır'a uzanan çok eski göçler var. 1800'lü yıllarda bile göç var. 1970'lerdeki göçlerse başka. Ailemin iki köyünde, Bademli'de de Dereköy'de de istimlakler yaşandı. Çok düşük rakamlar verdiler.

Diğer köylerde de var ama oran olarak en yüklüsü Dereköy'de. Dereköy'ün arazisi adanın aşağı yukarı üçte birinden fazla, yarısı neredeyse. En büyük arazi ve nüfusa sahipti. Türkiye'nin en büyük köyüydü. Bizim işimiz yalnızca hayvan ve arazi üzerine olmadığı için hayatımız devam edebildi. Biz o zamanlar da ticaretle uğraşıyorduk. Gıda ticaretiydi duyduğumuz kadarıyla.

Motorlarla deniz nakliyeciliği de yaptılar, kamyonlarla kara nakliyeciliği de. Şu an işte iki büyük şirketin bayiliği var bizim adada.

Sadece Merkez’de değil, her köyde ticaretle uğraşan vardı ama farklı tabii. Bugün her köye iş yeri açılıyor ama bunlar turist amaçlı, turizme hitap eden yerler. Yoksa normal bir köy bakkalı açsan kime ne satacaksın? Köy kahveleri vardı ama çok nüfusu olduğundan Dereköy’deydi en fazlası, 25 tane kahvehane vardı. Adanın merkezi adı üstünde Merkez’di. Bütün köylerden, her yerden buraya geliniyor, ihtiyaçlar burada karşılanıyordu. Bütün büyük sermaye buradaydı, Merkez’deydi.

Ayrıca Kaleköy’de de yerimiz vardı. Orayı askeriye istimlak etti. Acı olaylar... Hâlâ da askeriyede görülüyor. Şimdi Dereköy’de evimiz var, yine biraz aramız var. Ama eskiye nazaran çok daha küçük bir yer.

Alay komutanı yazlık konukevi oldu. Yakınından geçerken bir şeyler hissedersin tabii ki, kim hissetmez. Sıkıntı vermeden hiçbir şey kazanamazsınız. Kazandıktan sonra kaybetmek acı. Yani biri derse “Sevindin mi istimlak edildi diye?” yanıtlım “Hayır, haşa haşa” olur. İstimlakler için verilen paraya “yumurta parası kadar” denirdi. Çok cüzi bir rakamdı. Bugünkü karşılığını söylesem yalan olur.

İstimlakler yapılırken yaşım 6-7 civarındaydı. İnsanlar arazi olmadıktan sonra ne yapacak, nasıl geçinecekler? Sonra da başıboş hayvancılık başladı. Kalanlar ihtiyaçlarını karşılayabilmek için buna başladılar çünkü sadece araziden geçinmiyorlardı. Hâlâ da bununla ilgili sorunlar devam ediyor. Eskiden herkesin sayılı hayvanı vardı. Kır yeri bulunurdu. Oraya bırakılırdı.

Aradaki değişimi 1985-1986’da döndüğümde gördüm. Annem babam hep burada yaşadı. Tatillerim de buradaydı, her şeyimizle buradaydık. Evimiz buradaydı. Ailem hiçbir zaman evini taşımadı. Merkez’den çıkmadılar. Burayı İstanbul gibi düşünmemek lazım. Mesela Bademliköy’deki eve her sabah gidiyorum çünkü hayvanlarım da var orada. Fakat yaşamak için Merkez’i tercih ediyoruz. Çünkü burada her ihtiyaç karşılanabiliyor. Fakat

iklim bakımından en kötüsü de burası. Basık, rutubetli ve havasız. Bütün köyler gördüğünüz gibi tepede.

Liman benim çocukluğumda Kaleköy'deydi. 1971'de Kuzu Limanı'nın açılışı yapıldı. Tartışmalar da olmuş. Biz o zaman çocuğuz elbet. Şimdiki gibi inşaatlar da hızlı yürümüyordu. Kuzu Limanı yolu diye bir yol yoktu, o zamanlar patika vardı sadece. Bu nedenle de Kefalos mu olsun, Aydıncık mı, yoksa burası mı diye bir şey duymuştum. Hangi kriterler değiştirdi, bunu ben de bilmiyorum. Herkes kendisi gibi hamurun içine maya atıp da hamur kabartıyor. Yaşananın Türkiye-Yunanistan gerginliğiyle ilgisi yoktu. Kuzu Limanı da Aydıncık da aynı yöne bakıyor. Asıl sorun merkeze uzaklıktı. Nüfus Merkez'de daha çok kalınca buraya yakın olması düşünüldü bence. Burada 7 bin kişi yaşarken diğer tarafta bin kişi yaşıyorsa önce nereyi düşünürsünüz? Asıl mesele mesafeydi. Ayrıca Yunan adalarına gidilip gelinmiyordu zaten. Çok çok eskiden olurmuş ama ben görmedim. Dedemlerin döneminde varmış. Cumhuriyet'ten evvel miydi, ona çok kesin cevap veremeyeceğim. Yelkenli motorlardan bahsederlerdi, mesela Midilli'ye gidişler için. Osmanlı döneminde de biz Midilli'ye bağlıydık. Vilayeti Midilli diye bazı tapularda, kayıtlarda geçer. Çanakkale'ye sonradan bağlandı. Bizim eski bir tapucumuz vardı, Osmanlıcayı da çok iyi bilirdi. O çok eski tapuları okuduğunda derdi ki vilayetimiz Midilli'ymiş. Ama ne zaman bağlandı, ne zaman Çanakkale'ye döndü bilmiyorum.

Benim çocukluğumda âdetler devam ettirilmeye çalışılıyordu. Ama nüfus fazla olmayınca her şey değişiyor. Bütün bayramlar şekil değiştirdi. Bizim bayramlarımız da sizinkiler de değişti. Yaşınız ufak ama babanıza sorarsanız o da bayramların tadının tuzunun olmadığını anlatır. Bayramın beklentisi de farklıydı. Çünkü o zamanlar yokluk vardı, bayram günüyse her şey akıyordu. Diğer günler her şey kısıldırdı. Bayramdan ne beklerdin? Güzel bir ayakkabı alınsın, güzel bir ceket alınsın, güzel bir sofraya kurulsun. Onlar artık yetmiyor insanlara. Toplumu da bir araya getirirdi. Bu lanet teknolojiyle

beraber insan insandan uzaklaştı. Hiçbir yerde öyle gidip de muhabbet etmeler, oturmalar yok. Herkes televizyonlarda, televizyondan sonra bilgisayarlarda, cep telefonlarında. Çocukluğumuzda hayat böyle yaşanmazdı, günler böyle geçmezdi.

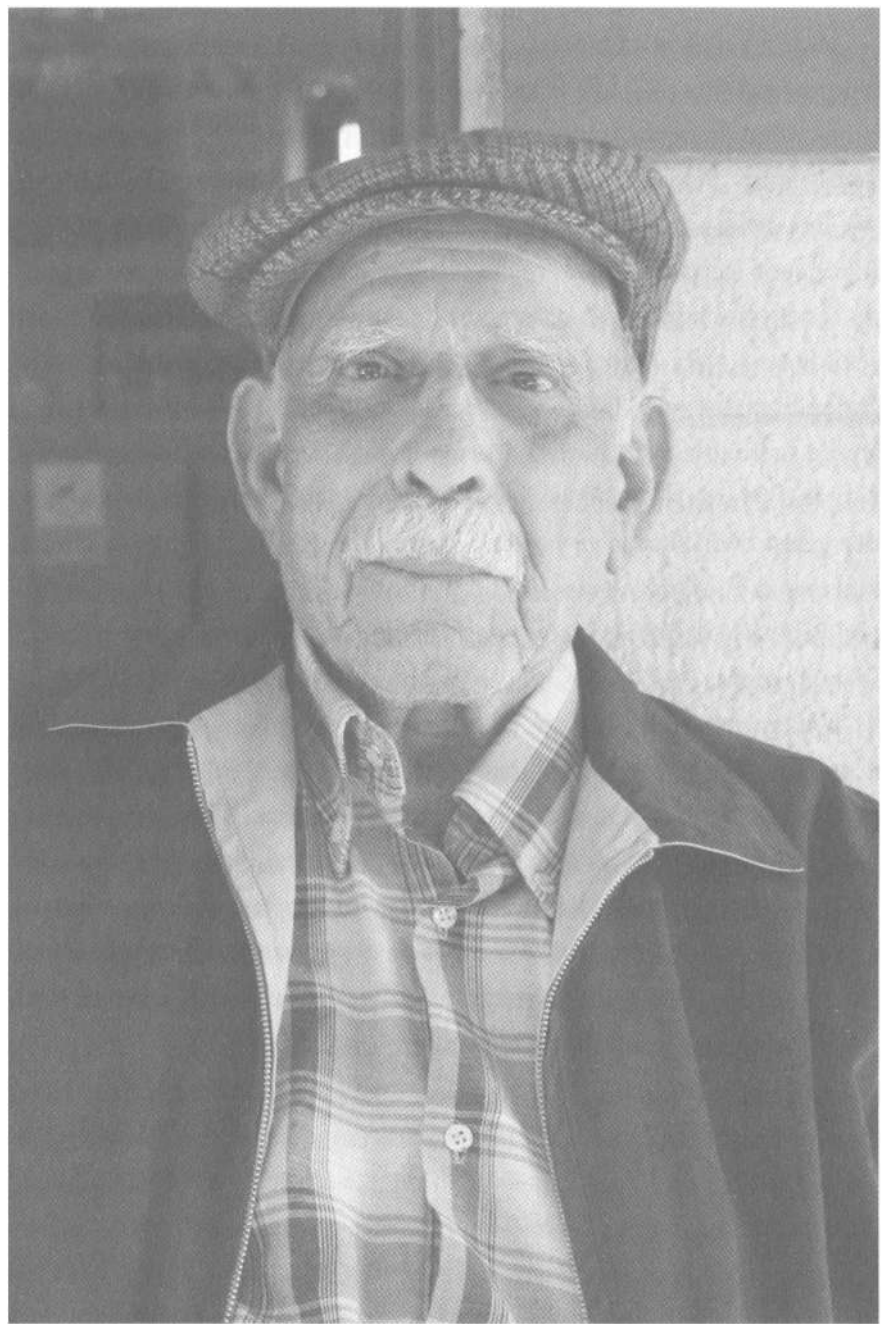
Dini bayramlarda Paskalya ilk sırayı alıyordu. Çünkü mevsim olarak da bahar ayında. Ondan sonra Noel ve 15 Ağustos var. Üç büyük bayram bunlar. Tabii diğerleri de küçük bayramlar. İsim günleri de kutlamalar olurdu. Köylerin kiliselerine, ibadethanelerine bağlı bayramlar olurdu ama büyük dini bayramlar sınırlı. Adamıza özel tatlılar var, onlar yapılır. Mesela badem ezmeleri, baklavalara, pandispanya dedikleri kek türü şeyler vardı. Badem Bademli’de, ceviz Tepeköy’de çoktu. Çok derken yani ticari amaçlı, gelir amaçlı da vardı. Diğer köylerde herkesin üç beş tane işte ceviz ağacı, badem ağacı olurdu ama kendi ihtiyacını karşılardı. Yani kapalı ekonomi sistemiydi. Ürettiğinin yüzde 90’ını yerdin. Bakkal ihtiyacı çok azdı. Bu nedenle o zamanın bakkalları şimdiki market gibi değildi. Manifatura da orada, nalbur da orada, her şey vardı bakkalın içinde. Zaten dışarıdan gelen bir tek şeker ile pirinç vardı, bir de kahve ile tütün. Diğerlerini az çok kendisi ürettiği için neden alacaklardı ki? Şeker yerine de pekmez kullanırdı mesela. Alternatifler vardı. Bütün yaz çalışırdın ihtiyacını karşılamak için. Kilerine koyacağın kurufasulye, bakla, nohut, peynir, yağ, şarap, kuruyemiş, badem, ceviz hazırlaman lazım. Onlarla kışın çarkını döndüreceksin. Para yoktu zaten. Kuruş yoktu burada. Mesela yol mu yapılacak, o zaman herkes seferber olur yapılır. Ne ihtiyaç varsa hep birlikte halledilir. Liste çıkarırdı muhtar. Senin ailenin iki gün mecbur çalışması varsa gidersin. “Bir kanal açılacak” veyahut da “Tamirat yapılacak” denirdi, o zaman katılım sağlanırdı. Sen gi demiyorsan da yerine amele gönderirdin. Bütün çark, herkes kendi yağıyla kavruluyordu o zaman.

Adaya cezaevi kurulmuştu. Cezaevinin yapılmış olması kötü değil, korkunç bir karardı. Çok korku oldu, kolay bir şey değil ki! Senin yanından

kim olduğu belli olmayan, suçu belli olmayan serbest dolaşan biri geçiyor, evinin penceresinin altında dolaşıyor. Bu o kadar da rahatlık verici bir olay değil. En çok Dereköylüler çekti. Onlara yakındı. Buradaki cezaevinin mahkûmundan biri firar edip de Merkez'de görülürdü. Yoksa nasıl, nerede göreceğim? Tabii sonradan çalıştırma amaçlı getirildiler ama kontrollediler. İnsanlar rahat rahat dolaşamadıktan sonra, işine rahat gidemedikten sonra, arazi de yok olduktan sonra ne ile geçinecekler? Hem psikolojik baskı var hem iş sahan yok. Nasıl yaşayacaksın? İmkânsız. Üstüne cinayetler de yaşandı. Her köyden bir cinayet vardır. Şimdi bunların bir kısmı aydınlatıldı, diğerleri öyle faili meçhul kaldı. Akşam uyurken bir ses bile duysan o sesin nereden geldiğini öğrenemezsen tedirgin oluyorsun sabaha kadar. Nasıl yaşasın insanlar bu halde?

Firar büyük sorundu. Firar her yerde olur ama buna müsaade edilmemesi gerekir değil mi? Mesela bizim Bademli'de eskiden askerler telin dışına çıkıp köyün içine gelirlerdi. Benim muhtarlık dönemimde, Allah günlerini bol etsin, sağlığına daima dua ederim ve dilerim. Orada bir alay komutanımız vardı, isim söylemem doğru olmayabilir. Gidip kendisiyle konuştuktan sonra bir gün bile bir daha asker izi görülmedi köyün içinde. Böyle olması firardan sayıldı. Yirmi sene boyunca Bademli'de muhtarlık yaptım. 1994'ten 2014'e kadar. Ondan sonra "Yetti" dedik, bitti. Özal döneminde başladı yumuşama dönemi, sağ olsun var olsun cumhurbaşkanımızın dönemi de epey bir şeyler sağladı bize. Nispeten bir şeyler değişti değil, çok şey değişti kendilerinin döneminde. O kadar zor dönemlerden geçildi ki. İster Rum ol ister Türk, yanında cezaevi olması korkutucu. Oradaki insanlar dua ettikleri ya da ne bileyim mevlüt okuttukları için içeri atılmamışlardı. Gayrikanuni bir iş görmüşlerdi. Bu nedenle herkes onlara "katil" diye bakıyordu korkudan. Gidip de cezalarını mı öğreneceksin tek tek? Zor yani. Bunlar sona erdi. Şimdi bunları kim inkâr ederse, tersini söylerse yalandır. Çok zor dönemlerdi o zamanlar.

Mesela Kaleköy’de tamamen göç yaşanmıştı. Diğer köylerde satılıklar oldu, ama az ama çok oldu. Fakat orada bambaşka bir durum vardı. Bu kötülemek yahut da çamur atma meselesi değil. Her şey çok açık. Koruma amaçlı boşaltılmıştı. Peki sonra neden haklar geri verilmedi? Kıbrıs Harekâtı bitiyor ama sonrasında değişen bir şey olmuyor. Kapıyı açan girdi oturdu yani. İki üç sene içerisinde evler doldu, sahiplenildi. Yani sen kadastroda gidip de kendi evini tapulamak istesen yüz iki tane soru sorulur. Fakat oralar bir şekilde tapulandı. Ayrıca kadastro çalışmalarında, ben devlet kapısını değerlendiremem ama Hazine’ye intikal edilmiş yerler var. Hazine yerlerinin içinde sahibi olmayan birileri oturuyor, var. Onlara müdahale edilmiyor. Köydeki evlerde de az bir şekilde bulunuyor bu halde. Mesela senin dededen gelme evin, Hazine’ye yazıldı. Sonra da cesaret edenler gelip orada onu kullanıyor. Hiç ilgisi olmasa da yapıyor bunu. Kimse de artık ona ses etmiyor. Birileri gidip ihbar da etse ecrimisil ödüyor, bitiriyor işi. Sonuçta Özel İdare kaydında 1937 senesinde senin amcanın üstünde. Şimdi sana diyor ki “Hakkın yok, zilyet değilsin.” Ne demek zilyet değilim? “Arazide zilyetlik koşullarını oluşturmuyorsun” diyor. Evler de yıkılmış. Fakat yıkıldıysa bile bu yıkık evi sen mi yaptın, devlet mi yaptı? Kim yaptı? Yani sana niye hak olmasın? Bu çok kötü bir olay. Bademli’de evlerden bir tanesi bile bu şekilde Hazine’ye yazılmadı. Kanun ne diyorsa onu yaptık. Çökmüş de olsa o ev senindir, kimse kusura bakmasın. Ya da depon vardır, yıkıktır. İster yaptırırsın ister yaptırmazsın. Ona karışamazlar. İşte ben bunlara kanun içerisinde, kanun çerçevesinde çok direndim.

DİMİTRİ ZUNİS:

**GENÇLER GİDİNCE KİM EĞLENECEK,
KİM BAYRAM EDECEK? KİMSE!**

**24 Ekim 2020
Zeytinli (Aya Theodori)
Gökçeada (İmroz)
Türkçe-Rumca**

1927 doğumluyum. Artık köyün en yaşlılarından biriyim. Çok kalmadı. Ada eski dönemlerde en fazla 7 bin kişiye kadar çıkmıştı. Tepeköy’de 800 kişiye kadar nüfus vardı. Dereköy’de nüfus her zaman daha fazlaydı. Bu köy [Aya Theodori/Zeytinli] eskiden de kalabalık değildi. 1960’lara doğru buranın nüfusu en fazla 750 kişiye kadar çıkmıştı. Şimdi burada 120 hane açık. Yazın herkes varken bile bu kadar.

Okula gittim. Buradaki okula. 100 öğrenci vardı burada. Dersler çok iyi geçiyordu. Türk öğretmen de vardı. Türkler çok azdı, memur vardı. Bir de karakol bulunuyordu. Dokuz on kişi vardı orada. Zaten vaka olmazdı ki burada. Polis de yoktu.

Kurum olarak orman şefliği yoktu eskiden. Her şeyi biliyorduk. Temizlerdik, odunları alırdık. Her tarafta, hepsi meraydı o zamanlar. Hükümet

arazilerin bazılarını almaya başladı 1960'larda. Şimdi o meraların hepsi de Hazine'ye kaldı. Bir yumurta parasına gitti her yer. Havaalanının olduğu yerde tuğla, kiremit yapardık. Bizim kiremit yerine de öyle vermek istediler. Kabul etmedik. 1965'ten sonra istimlak edildi. Gidip geliyorlardı, fiyatı bu, alacaksın. Almazsan da fark etmez. Devlet kamulaştırması sonrasında arazileri özel şirketlere de verdiler. Barajın olduğu yerde 15 bin zeytin ağacı kestiler. En çok zeytinse bu köyde çıkardı. Zeytin fabrikası da vardı. Sahipleri de bu köydendi. Çok fazla zeytin vardı.

Bizim bir başka arazimiz daha vardı. Aslında manastır arazisiydi. 1940'lar da istimlak edilmişti. On aile getirmişlerdi başka taraflardan, Karadeniz'den. Orada ocak kurdular, evlerini yaptılar. Fakat sonra bıraktılar orayı. Beş seneliğine ben kiraladım orayı. Çünkü o arazileri hemen satamıyorlardı. Ben de bu nedenle kiralamıştım. On sene sonra arazilerini satabiliyorlardı. On seneden sonra sahibi "İstersen sen burayı satın al, on sene sen kira verdin" dedi. Ben de satın aldım. O arazileri bizim köylülere satıyordu Karadenizliler. Fakat sonra devlet yeniden istimlak etti. 1965'te kamulaştırdı. İstimlak Dereköy'de çok daha fazlaydı. Önce Dereköy'de her şey oldu. Dereköy'de neler neler yaptılar? En verimli yerler o köydeydi. Ovaları geniştir, bereketlidir. Cezaevi yaptıkları yerdeki araziler daha geniştir. Ovaları mahkûmlara çalıştırtıyorlardı. Ekin çıkartıyorlardı o süreçte. Çok kişilerdi. Çok şikâyetler gelirdi, gidiyordum oralara. Korucuydum. Kim şikâyet etse gidiyordum, şikâyet üzerine. Dereköylüler bu nedenle gittiler. Kaçarken ya Samothraki'ye ya da Limnos'a gidiyorlardı. Kaçıyorlar sonuçta. Herkes biliyordu oralara gideceklerini. Çoğu da orada kalmadı. Mahkûmlar bizim köye de gelirdi. Oğlum da hatırlar. Bazen hırsızlık için girerlerdi, alırlardı çalarlardı. Bütün adanın huzuru onların gelişile gitti.

1965'te Dereköy ve Bademli'yi bitirdiler. Ondan sonra Kaleköy de. Ada boşaldı böylece. Bu köyde 200-250 kişiden 40 kişiye kadar düştük. Bütün köyleri iyi bilirim. Çocukken de gezmiştim. Eskiden buradan denize girmek

için Kaleköy'e giderdik. Aya Konstantin Manastırı vardı. Onun yolu üstünden giderdik. Doğrudan denize inerdik. Yakındı zaten. Yürüyerek gidilirdi. Kıyısı çok güzeldi. Askeri gazinonun olduğu yerden denize girilirdi. Büfelerin olduğu yerde şimdi, orada çeşme vardı. İğde ağaçları vardı. Oradan girilirdi. Ailece, çocuklar toplanıp giderdik. Kapıkaya tarafında, İncirburnu denilen bir yer var şimdi. Laz koyuna doğru giden. *Sıkya*, incir ağacı demek zaten. Orada da yaz aylarında damlar olurdu. Hayvancılık için orada kalındığında, oradan da denize girilirdi.

Ben bu adayı iyi bilirim. 1946'da askerlik yapmıştım. Balıkesir ve Kütahya'ya gittim. Üç sene gittim. Çok çalıştım orada. Eşim, Amirsa, 1929 doğumlu. 16-17 yaşına kadar İstanbul'da hizmetli çalıştı. Bazısı daha da küçükken gidermiş şehre. Sonra evlendik. Adada koruculuk yaptım. Muhtarlığın bekçisiydim. 34 sene devam eden bir muhtar vardı. Her sene o seçiliyordu; Vasil Manyalidis. Her tarafta çok tanınırdı. Ben burada çok çalıştım. Yolları, suları, köyün ne ihtiyacı varsa. Muhtar köyün kontrolünü bana veriyordu. Başı boş hayvancılık yoktu bugünkü gibi. Hayvan öyle bırakılmazdı. Gece gündüz çalışırdık biz. Hayvanlarını serbest bırakana ceza kesilirdi. Çobanın 100 hayvanı olurdu. En fazla. Daha fazlasını kontrol edemezsiniz. Hükümet hayvan başına 80 kuruş da vergi isterdi. Bunu devlet vergi gibi alırdı. Keçi, koyun, domuz vardı burada. Domuz 1987-1988 yılında bitirildi. Yasak geldi. Devlet istedi böyle olmasını. Bizim de evde vardı.

Buranın soğuğu çok olur. Kapiya kadar kar çıkar. Dereköy'de, Tepeköy'de daha fazla olurdu. Cezaevine gittiğimizde iş için arabayı zorla çıkarırdık. Şimdi kolay. O zaman zor. Zamanında çamurdu hep. Asfalt yoktu ki. Buradan araba yok, bir yere gideceksen yaya gideceksin. Evrak işlerini ben getirir götürürdüm. Kim yapacak? Posta işleri de bendeydi. Çok çalıştık. Çok. Şimdi nerede bulacaksın bizim gibi çalışan insanları? Ne iş olursa yaptım. Tuğlada çalıştım, koruculuk, bahçede. Her yerde. Muhtarlıkta para yoktu. Şimdi muhtar maaş alıyor. Eskiden yoktu. Sadece işleri idare etmek için çalışıyordu.

Liman eskiden Kaleköy'deydi. Ulaşım da zordu. Gemi Sirkeci'den, Karaköy'den geliyordu, Kaleköy'ün çok açıklarında dururdu. Oradan gelirlerdi. Benim ailem çiftçilikle uğraştı. Buğday, arpa. Yazın da kışın da çalışırdık. Büyükbaş hayvancılık yoktu ama koyun, keçi vardı. Domuz vardı. Çok domuz vardı. Bir de arıcılık ve bağcılık vardı. Şarap yapardık. Her şey vardı. Ağaçların tüm cinsleri vardı. Armut ağacı vardı mesela. Ahlat denilen yabani ağaçlara aşı yapılırdı. Bu gördüğünüz zeytin ağaçlarına aşılama yapılmıştı. Aslında hepsi yabani. 100-150 senelik ağaçlar bunlar. Bu sayede yaşıyorlar.

Oğlum okullar kapandığında altı yaşındaydı. 1965'te dediler ki "Okullar yasaklandı." Okul kapanmadı da dil olarak yasaklandı. Dil bitince ne yapacaksınız? Oğlum Türkçe okumaya başladı Birinci sınıftan beşe kadar devam etti, 1971'e kadar. Yine aynı okul binasındaydı eğitim, eski okulda. Sonra Zoğrafyon'a gitti, oradan da Heybeliada'ya. Ben bu sürede hep adada kaldım. Annesi orada bakıyordu ona. Çünkü mecburduk kaldık. Hayvanlar var. Çok zordu, çok zor.

1970'ler çok zordu. Çok zor. Baskı vardı, korku vardı. Dereköy'den bazı kaçmaya çalışırdı mahkûmların. Vapura binmeye çalışırdı. Onların yakalanması için de benden yardım isterlerdi. Ya da mesela adada saklanırlardı. Jandarma adada nerede saklanılabileceğini bilmez. Beni alıyordu, kaçakları bulmak için bütün adayı gezdiriyordum. Bana devlet tabanca vermek istedi. Fakat sonra geri vermem gerekiyordu. "Ben istemiyorum" dedim. Başçavuş vardı, onunla birlikte giderken onun sürekli eli tetikteydi, mahkûmları durdurabilmek için. Biz burada neler neler yaşamadık ki? Cinayetler oldu. Neler yaşanmadı ki?

Bu köyde de oldu cinayet. 1975'te erkek kardeşimin eşi, yengem öldürüldü. Stilya Zuni. Yukarıda otururlardı. Ben de orada doğmuştum. O evde bir asker tecavüz etti. Kapıyı kırmış girmiş içeri. Yengem vurmuş, direnmiş. Sonra da öldürülmüş. Alayın olduğu yerdeydi askerler. Katili hemen

yakaladılar. Burada tutmadılar zaten doğrudan Çanakale'ye hapse. Kadın 40 yaşındaydı o zamanlar. İki çocuğu vardı. Çocukları sekiz, on yaşındalardı. Bu köyde, yukarıdaki evdeydi. İki üç sene sonra aile mecburen gitti. Kalmak istemediler. Atina'ya gittiler. Orada okudu çocukları da. Adada başka yerlerde de oldu böyle cinayetler. 10-11 cinayet. Bunları görünce mecburen gitti insanlar. Korkudan. Bir kardeşim 1965'te Avustralya'ya gitmişti. Ablam 96 yaşında, Atina'da yaşıyor. Çevremizden gidenlerin bazıları hiç dönmedi.

En çok gidenler 1974'te, Kıbrıs Harekâtı'nda gitti. O zaman çok baskı vardı. Askeri alan olduğu için gerginlik vardı. Türkler de daha fazla geldi. Kaleköy'deki evlere girenler oldu, bir daha yerlileri içeriye sokmadılar.

1960'larda, 1970'lerde çok insan dışarıya gitti, çalıştı. Ben istemedim o dönemlerde. Evimiz buradaydı. Sonrasında 45 kişi kaldık adada. Yaş ortalaması da 85'ti. Böylece 1985'te gittim Atina'ya, 2000'e kadar. Atina'da kapıcılık yaptım. Bahçelere baktım. Çocuklarım oradaydı, ne yapayım? Mecburen gittim. Emekli oldum. Sonra tekrar döndüm. Tüm hayatımı burada yaşadım diyebilirim. Doğduğun, yaşadığın yere dönmek istiyorsun. Özlüyorsun. Şehir hayatı farklı. Kalabalık.

Yeni köyler de yapıldı buraya. Eskiden yedi köydük. Başka yerler de oldu. Şahinkaya, Uğurlu, Eşelek, Yeni Bademli gibi. Merkez çok değişti. Merkez yakındı da bize. Haftada üç sefer giderdik. Hem de yaya olarak giderdik o zaman. Dereköy, Tepeköylüler için uzaktı. Merkez'de dükkânlar çalışıyordu. Orası zengindi. Kurumlar orada bulunurdu. Metropolitlik hep aynı yerinde durdu. Yanında da okul vardı. O okul ortaokuldu. Şimdi lise yaptılar. O zamanlar korucu olarak postaneye gitmemiz gerekiyordu. Gittiğimizde çok memnun kalırdık orada. Özel olarak ayrılırdık herkesten. Görevli olarak giderdik. Şimdi çok değişti zaten. Gitmiyorum oraya. Eskiden adada araba da yoktu. Uzun zaman bir iki araba vardı. Bütün işlerimizi imece olarak görürdük. İmece. Yardımlaşma vardı. Bir sene hükümetin Dereköy'den Kaleköy'e kadar yol için çalıştık. Yolların tümünde çalıştık. Eskiden para da

kullanılmazdı. Birinin buğdayı varsa o buğdayını verir, diğeri karşılığında yağını verirdi. Çok eskiden bu. Para olmadığı için ürünleri takas ederdik. 1965'e kadar para düşünmedik biz. 1965'te bitti ada.

Kahvelerde sabaha kadar eğlencemiz vardı bayramlarda. Onları hatırlıyorum. Sorma! Jandarma yoktu, ben görevli olarak kalıyordum sadece. 15 Ağustos'ta karnaval döneminde, Paskalya döneminde, bir de isim günlerinde kutlama olurdu. Sabaha kadar eğlenirdik. Sabaha kadar! Bizim köyün isim gününde, mart ayında kutlaması olur. O hareketli oluyordu. Karnaval güzeldi. Maskeler takılırdı. İki üç gün sürerdi. Gençler gidince eğlence sona erdi. 1970'lere kadar devam etmişti. Gençler gidince kim eğlenecek, kim bayram edecek? Kimse!

KULA ÇALIKUŞU:

İSTANBUL'DAN ATİNA'YA GİTTİK, DAHA DOĞRUSU KAÇTIK, BUNLAR YAŞANDI

12 Eylül 2020
Yeni Mahalle (Evlambio)
Gökçeada (İmroz)
Türkçe

1944 doğumluyum. Ben burada doğdum. Babam terziydi ama herkes burada çiftçi. Ekmek biçmek işleri, tarım yaparlardı. Çok arsalarımız vardı. Başkalarına verirdik, onlar ekip biçerler bize para vermezlerdi, mesela buğdayın yarısını verirlerdi. Nohut, fasulye, her şey. Eskiden, İmroz diyorduk o zaman, İmroz'da her şey vardı. Dışarıdan aldığımız şekerdi yalnız. Sütten her şey yapılır. Peynir, yoğurt, tarhana her şey yapılıyordu. Meyvelerden hepsi vardı, kuruturduk. Burada her şey vardı. Pirinç satın alırdık. O olmaz burada. Karşıda gördüğünüz değirmen vardı. Şimdi kalmadılar. Yeni Bademli'de var, o da yeni değirmen. Eski değirmenlerden değil. Eskiler su ve havayla çalışır. Ah neler vardı burada. Kaşar fabrikaları, zeytinyağı fabrikaları...

Meyvelerin, sebzelerin kokusu başka türlüydü. Organik diyorlar ama yine de olmuyor. Geçende bir Japon ailesi geldi. Burada organik tarım yapmak

istiyorlar. Geldiklerinde kabak ve patlıcan getirdiler. Fakat eski koku değildi, organik de olsa... O lezzet yoktu. Artık yok. Toprak mı değişti bilmiyorum. Herhalde eskiler tarımı biliyordu. Kim neyi nereye ekeceğini biliyordu. Bugün ahşaplar bile çürüyor, eskiler biliyordu, bugünküler bilmiyor. Odundan bir şey yapınca artık çürüyor. Kilisenin bir yanına yaptılar. Güzel de oldu ama iki sene sonra bir bakıyorsun böcekler giriyor. Eriyor birdenbire o odun. 120 senelik bu benim evimdeki ahşaplar. Kilise kapıları 200-300 sene dururdu. Şimdi bir şey yapınca böcekler içeride. Neler, neler yaptılar? Böceklerle karşı ilaçlar da işe yaramadı.

Kadınlar eskiden çok yoruluyordu. Doğru. Şimdi çamaşır için makine var, bulaşık için var, temizlik için var. Fakat yine de yoruluyoruz. Demek ki biz yorgunluğu yaratıyoruz. Sürekli stres stres stres. Oğlum, kızım, torunlarım hep telefonda, tık tık tık. Bırak diyorum şunları. Birileri arasın etsin. Kelepçeye dönüşüyor. Ben 48 yaşında psikoloji ve diyetisyen eğitimi aldım. Devlet memuruydum. Stres bende yok. Bunu öğrendim. Stresi biz yaratıyoruz. Yapmazsan olur. Olmayacak şeye neden üzülürsün? Olmayacaksa olmayacaktır. Olacaksa olur. Oh Panayia!

Bizim burada çok normal bir hayatımız vardı. Hepimiz birbirimizi sever sayardık. Eskiden mahkeme mi vardı? Mahkeme yoktu. Ayıptı, günahtı, gidemezdin. Bir şey varsa kilise vardı, despot vardı, çözerdin. Aracı olurlardı. Muhtar çözerdi.

Hayvancılık vardı, koyun, keçi. Herkesin evinde domuz vardı. Domuzdan her şey yapılırdı, biriktirilirdi. Kış ayları için çok güzel tatlılar yapardık. Bizim mutfağımız çok özeldir, güzeldir. Fırında yaptığımız şeyler vardır. Çok güzel bir hayattı. Sakindik. Dediğim gibi stres yoktu. Çocuklarla sabah akşam oynardık. Okula gidip gelirdik. Okullar kapandı biliyorsunuz.

13 yaşında İstanbul'a gittim. İstanbul'a daha önceden gitmiştim. *Septemvriana*'da [(6-7) Eylül Olayları]. Bademcik ameliyatına gitmiştim. Ah! Tesadüf! Sen Jorj Hastanesi'nin oradaydım. Ondan sonra buraya

dönmüştüm. 13 yaşında yine gidince, İstanbul'da bir başıma, bir odada yapayalnız kaldım. Gitmek gelmek zor. Bir gidiyorsunuz, uzun uzun kalıyordunuz. Zaten vapurlar da sık sık gelip gitmez. Sürekli mektup beklerdik biz. O zamanlar böyle Kuzu Limanı yoktu. *Ayvalık* gemisi vardı, ona binilirdi. O gemiye de sandallarla ulaşırdık. Hatta yine bir keresinde ben İstanbul'a giderken bir pabucum düştü denize, tek ayakkabıyla gittim. Neden gitmek zorunda kaldım? Çünkü artık burada açık Rumca okul yoktu. Fener'e gittim o dönem. Orada ortayı ve liseyi bitirdim. Sonra üniversite. Amerikan okulunda *nurse*, hemşirelik okudum. Çalıştım, evlendik, çocuğum oldu.

Bugün bakınca en çok değişen yer burası. Adaya gelenler toprağına, halkına saygı gösterebilir yeter. Buraya ilk gelenler zeytinin ne olduğunu bilmiyordu ki! Nereden bilsinler? Zeytin ağacı görmemişler. Biz de onların yaşadığı yeri bilmeyiz. Onların suçu değil ama kestiler işte ağaçları. Hep kestiler, yaktılar. Yüzlerce senelik ağaçlar gitti. Ben Kudüs'e gittim. Orada İncil'de geçen iki bin senelik ağaç hâlâ duruyor. Onu gördüm. Kuru ama yine de duruyor. Durur.

Ah, ah, ah, ada çok değişti. Tepeköy, Zeytinliköy az değişti. Zeytinliköy'de kafe çok fazla. Çok gürültü. Öğleden sonra uyumak gerekir mesela ama imkânsız. Bizim burası sakin. Merkez'de ana cadde çok değişti. İstanbul'a benziyor. Böyle değildi burası. Eskiden evimden Zeytinliköy'ü görüyordum. Şimdi nerede? Nasıl göreceksin? Kocaman binalar var arada. Dün bir manastıra gittik. Eskiden o etrafındaki arazilerin hepsi ekilirdi. Şimdi hep çalı. Çok yazık! Kuzu Limanı'na girişteki burnun oradaydı manastır. Çok değişti orası da.

Bozcaada'da iki sene oturdum. Orası böyle değişmedi. Babam terziilik yaptı iki sene orada. Terzi yoktu, gitti. Üç dört kişi yetiştirip geri döndük. Orayı da iyi bilirim. Ah yazık oldu bu İmroz'a! Yazık! Buraya her gelen hemşerisini de getirdi. Böylece nüfus da değişti. Dün birisi geldi dedi ki, "Kürtler

geldi burası bozuldu.” Kürtler geliyor, “Şuralılar geldi, burası değişti” diyor. Herkes birbirinden şikâyet ediyor. Cezaevinden çıkanlar da kaldı.

Cezaevi Dereköy’ün yakınına yapılmıştı. Dereköy’de bakın kocaman okul var. Çamaşırhaneye bakın ne kadar büyük. Belki 5 bin kişi yaşıyordu. “Şimdi yazsan da olur, yazmasan da. Olan oldu buraya” dememek gerek. “Olan olmuş, ne olur?” denilmesin. Unutulmasın. Tarih olsun. 700 hane vardı. Herkes gitti, kaçan kaçana. Nasıl kalsın? Gece kaçıyor millet. Çünkü hapishanede mahkûmlar vardı, saldırıyordu. Saldıran, tecavüz eden, öldüren. Öldürüp kuyuya atıyorlardı. Bazısını yaktılar. Nasıl kaçmasın insanlar? Hıristiyanın, Rumsun öldürüyorlar. Kızlar, kadınlar nasıl korkmasın? Bir çantayla gidiyorlar.

Dereköy’de neler neler yaşandı? Ah! Ama kimse söyleyemiyor. Nasıl söylesin? Biz hamile kalanların olduğunu duyduk ama nasıl konuşacaksın? O kızlar ne yaptı ne ettiler bilinmiyor. Herkes hızla gidiyordu, terk ediyordu adayı. Ne oldu? Çok şeyler oldu.

Yunanistan o zamanlar vize vermiyordu, mülteci gibi kaçıyorlardı. Geri dönmek isteyenler oldu, onlara da mallarının Hazine’ye geçtiğini söylediler. Ne yapacaksınız?

Tapu burada hep sorun oldu. Biz bu evin tapusunu almak için on sene uğraştık. Daha önce tapuya ihtiyacımız yoktu ki. Burada doğup büyümüşseniz neden tapu alasınız ki? Burada Eritme Programı oldu. Erittiler Rumları. Başlarına neler gelmedi ki?

O dönem, bir kış herkes kendi arasında konuşuyordu, “Makari gelsin” diye. Makari Rumca inşallah demek. Var mısın sen “Makari” diyen! Bunları “Makarios dediler” diye topladılar. Hapishaneye! Tam yedi kişi. Çocuklar için vapur beklenirken düştüler hapishaneye. Aralarında benim kardeşim de vardı. Kardeşim şimdi 72 yaşında. O zaman 18 yaşındaydı. Annem iki gece ağladı. Çocuklar içeride ağlıyor, dışarıda anneler. Bazen dalgalar olurdu, vapur alamazdı kimseyi, geri dönerdi. Onun için inşallah diyorlardı. Okuldan

bir hafta sonra geliyordu diğer gemi. Gemi bazen hava kötü olunca hiç gelmezdi buraya. O nedenle inşallah diyorlardı sürekli.

Kardeşim serbest kaldıktan sonra kaçtı. Hristos doktor oldu, şimdi ABD’de Texas’ta, St. Paul Hospital’da çalışmıştı. O tekneler vardı eskiden. Sünger çıkartırlardı. Ah eskiden ne sünger çıkardı! Dövizler gelirdi. O tekneler ne büyüktü ne güzeldi. İyi ki o tekneler varmış çünkü kaçanlar da o teknelerle kaçtı Limnos’a ya da Samothraki’ye. Kardeşim de öyle yaptı.

1974 en zor yıldır. İstanbul’daydım. Kıbrıs meselesi o zaman kocamı çağırdılar. Ben yedi aylık hamileydim. Kapıdan içeri giriyorlardı. Makbule isminde bir kadın vardı, ev işlerinde bize yardımcı olurdu. Kapıdakilere “Benim üstümden geçeceksiniz madama bir şey yapacaksınız” diyordu. Ben de onun korkusundan patladı sular, hastaneye gittim. Sonra bende gaz bezi unuttular 11 ay boyunca. Ölüyordum, gazeteler yazdı benim için. 1974 senesi... Oğlum okula gidiyordu mart ayında. Yapamadık. Her şeyi topladık İstanbul’dan Atina’ya gittik, daha doğrusu kaçtık. Bunlar oldu. Her şeyimi bıraktım İstanbul’da 1974’te. Her şeyi bıraktım gittim. Yanımdaki kadına dedim ki “Elektrikli eşyaları sen al.” Geri kalanları da dağıttık. Kocam o zamanlar müdürdü İstanbul’da. Balıklı Rum Hastanesi’nde idi. Öyle de orada tanışmıştık, evlenmiştik.

Atina’ya gittiğimde en büyük hastaneye girdim. Anneme çekmişim. O çok okumuş kadındır. Almanca da bilirdi. Annem eskiden Fevzi Çakmak’a nutuk çeken kadındır. Burada muhtar gibi önde gelenler toplandığında o konuşmuş. Benim de Amerikan Hastanesi’nden diplomam vardı. Atina’dayken 15-20 sene sonra benim diplomamdan daha üstün bir doktorayla biri gelmişti. Ben hemşirelerin başıydım hem de öğretmendim. Dediler ki “Senin yerine bu isim gelecek. Çünkü sende bu diploma yok.” Ben o zaman 48 yaşındaydım. Sağlık Bakanlığı’na yazı yazdım: “Bu kadar sene çalışıyorum, o yeni geldi, bu unvanı ben de alabilirim, yeter ki giderimi karşılayın, iki sene maaşımı verin.” İnanamadılar. 48 yaşında bir kadın nasıl bu kadar imtihana

girecek diye. Girdim, bitirdim elbette. Bunu da yaptım. Yeryüzü doktorluğu da yaptım. Her yerde çalıştım, hepsini gezdim yurtdışında.

Emeklilik aldım. Orada [Atina] güzel yazlığım, arabam var ama buraya dönmek istedim. Ben burasını seviyorum. Yoksa orada da hayatım güzeldi. Nea Smirni'de yaşadım, hâlâ evim de orada. Anılarım da mezarlarım da burada. Nasıl terk edeyim? Hepsine gidiyorum. Hepsini ziyaret ediyorum. Ben olmadığım zaman buradan fotoğraf istiyorum. Bizi böyle yetiştirdiler. Beş dakika sonra sönecek de olsa o kandil cumartesi günü yakılmalı. Kızım böyle yetişmedi. Atina'da bu yok. Biz burada ömür boyu kandil yakıyoruz, bitmez bu. O kandil yanacak. Ertesi gün ayın var. Onun yanması gerek. Dün mesela manastıra gittim. Hem ekmeği yaptım hem helva yaptım, tatlı yaptım. Hepimiz bir şey götürürüz.

Emekli olduktan sonra İstanbul ile burada yaşıyorum. Burada temelli kalmıyorum. Geçen sene yedi ay kaldım kızımda. Gittim iki ay için ama sonra yedi ay kalmak zorunda kaldım korona yüzünden. Sınır kapanınca gelemedim. Sağ olsun Uğur geliyor bakıyordu buraya. Koyunlar geldi içeriye. Kışın sudan kapı şişiyor, kapanmıyor. Ben kiliseye gidince yeşilliği görünce koyunlar bahçedeki yeşilliği yemişler. Olsun! Kedilerimiz, kuşlarımız, kargalarımız var. Bir görsen kargalar buradan incirleri alıyor bahçede kuruttuğumuz. Poşetle birlikte cevizi aldılar bir kere. Yukarıya göturdüler. Sonra aşağıya atıp kırıp yediler.

Sabah altıda hayat başlıyor bende. Sürekli bir şeyler yapıyorum. Öğleden sonra bir uyku. Sonra hep çalışıyorum. Hiçbir şey yapma diyorlar bana. Ne yapacağım? Ben burada her şeyi kurutuyorum. Kekik, melisa her şeyi. Kış için hazırlık yaparsın. Güzel peynir yapıyorum. Şimdi tarhana da hazırlıyoruz. Eskiden hep birlikte buluşup tatlılar hazırlanırdı. Çok çalışırdık. Bütün meyvelerden tatlı yapardık. Buranın kültürü buydu.

Eskiden bağlar. Ne şarap üretilirdi. Buranın ve Bozcaada'nın şarabı meşhurdur. Yok, hiçbir şey yok şimdi. Buralar hep bağıdı. Yalnız üzüm değil,

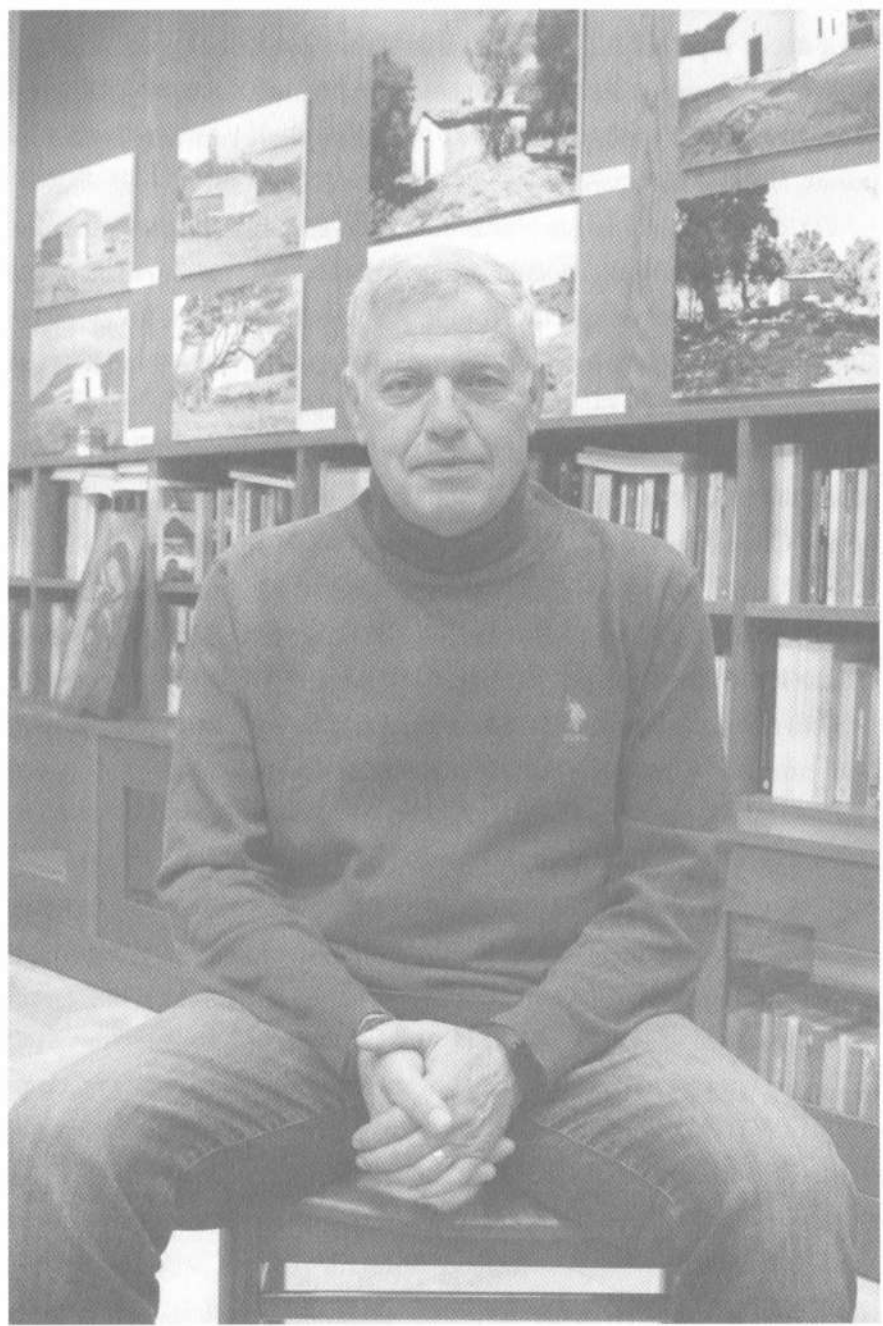
kuru üzüm yapıyorlardı, pekmez vardı. Tahin çoktur bakın mesela. Tuz Gölü’nden tuz yapıyoruz. Bakın bu gerçek bir tuzdur. Bunu biz gölden alıp yapıyoruz. Susam vardı, pamuk vardı. Pamuk ve yünle karıştırıp kıyafet yapılırdı. Hepsi el işi yapardık.

Eskiden herkesin tezgâhı vardı bu adada. Hepimiz el işleri yapardık. Evlerin içi müze gibiydi. Yunanistan’dan, Atina’dan geldiler, buradaki bütün annemin, o içerideki el işlerinin fotoğraflarını çektiler. Neyse ki çekmişler. Çünkü eve hırsız girdi, içerideki bütün bakırları, neler neleri arabayla götürdüler, üç dört sene önce. Burada hırsızlık çok oldu.

Üç hafta önce adadan bir çocuk seslendi, “Mama, mama” dedi. Ben de açtım kapıyı. İçeriye hışımla girdi. “Biz şöyle yapacağız, böyle yapacağız” diyor, “Çıkın dışarı” dedi. Alkollü. Neyse ki içeride oğlum vardı. Polisi çağırdım. Çocuk sonra defalarca özür dilemiş. Şikâyetçi olmamamızı istemiş. Burada doğmuş, büyümüş. Savcılık çok üstüne gitti bu işin. Oğlum burada olmasa kim bilir ne olurdu? Jandarma çok çalıştı.

Dün gittiğimiz manastırda, duvarların yanında kuyu var, kuyu açmışlar. Manastırın duvarını böyle kazmışlar. Sandılar ki orada, altında hazine var, gömü var. Halbuki hazine o manastırın kendisi.

Ne yapacaksın böyle geldi. Bir şey değişmeyecek. Kim tekrar geri gelecek? Ben geri geldim çünkü yaşlıyım. Benim kızım geri gelecek mi? Gelmez. Oğlum İstanbul’da üniversitede. Buraya gidip geliyor, ayda bir geliyor, beni görüyor. Ben gidiyorum oraya. Bir bağımız var burasıyla. Fakat kim tamamen dönecek?

KONSTANTINOS VANÇOS:
YUNANLAR “TÜRK” DİYORDU, TÜRKLER İSE “GAVUR,”
İMROZ SONRASINDA BİZİM BİR VATANIMIZ OLMADI

30 Kasım 2021
Selanik
Rumca

Tepeköy’de doğdum, 1963’te. Ben ve kardeşim çocukken işlere yardım ederdi. Çobanlık yapardık. Yazın başka yerlerden aileler gelirdi. Biz çocuklar kalabalık içinde oynardık. Eskiden durumumuz çok iyiydi. Köyümüzde eskiden hiç Türk yoktu. Tek Türk, Türkçe öğretmeniydi. Üç sene Türk okulu gittim ama hiç Türkçe öğrenmedim. Çocuklar aralarında Rumca konuşuyorlardı. Öğretmenler de bunu biliyordu.

Babam çobandı. Hayvanlarımız vardı. Bu nedenle de adadan çıkmak istemiyordu. 1971’de İstanbul’a geçtik. Çok az kaldık İstanbul’da. Balıkpazarı’nda Ayios Konstantinos okuluna gitmiştim. Yunanistan’a geçmemiz çok zor oldu. Yunanistan buraya gelmemizi istemiyordu. Annem, ben ve kardeşim önce Yunanistan’a geldik. 1972’de. “Döneceğiz” diye vize almıştık. Kaldık. Babam gizlice hayvanlarını sattı. O zamanlar bir başka haksızlık vardı. Hayvanları adanın dışında satmak daha kârlıydı. Fakat buna da yasak gelmişti. Bu

nedenle ada içinde sattı ve sonra Selanik'e geldi. Biz burada göçmen olarak görülmedik. Resmi kâğıtlarda böyle kabul edilmedik. Göçmen olmadığımız için de Yunanistan'dan yardım almadık. Yunanlar bize "Türk" diyordu, Türkler bize "gavur" diyordu. İmroz sonrasında bizim bir vatanımız olmadı. Hayat çok zordu. Çocukken de çok çalıştım. Sabah elektrikçilik, akşam garsonluk yapıyordum.

En az haksızlık Tepeköy'de oldu. Eşimin babası İoannis Hacudis, 1974'te Gökçeada'da, Merkez'de belediye başkanıydı. Son Rum belediye başkanı. Okullar açıkken de öğretmendi. Çok önemli bir Rum aileydi. Trabzon'da askerlik yapmıştı. Eğitimli bir kişi olduğu için o dönem erlere Türkçe eğitim vermesini istiyorlardı. Eğitimli olan insan az olduğundan kendisine değer veriliyordu.

O bize anlatıyordu ki 1974'te bazı Türkler mektup yazmıştı, "Çocuklarınızı, Rum çocuklarını öldüreceğiz" diye. Bunun üzerine kaçtılar. Kendisi komşularıyla iyi yaşıyordu. Hiçbir sorunu yoktu. Kıbrıs zamanında o komşular, onu seven komşuları silah çektiler kendisine. Evden çıkmaktan korkuyordu. Çocuğunu markete göndererek yemeği eve getirmesini istiyordu. Çünkü kendisi hedef olmuştu. Bir Türk arkadaşı kendisini uyarmıştı. Eğer dışarı çıkarsa gözaltına alınacaktı. O dönem önde gelenler Metropolitliğin bahçesinde toplanıyordu. Hacudis eşine bile duyduklarını söylemiyordu o dönem. Ailesini korkutmamak için... İlk fırsattaysa adadan kaçtılar. İlk adım İstanbul'a, oradan da Almanya'ya gitmekti onlar için. Sonradan Yunanistan'a geldiler, Selanik'e.

Hem Rumcası hem Türkçesi kırık çocuklardık. İki dil arasında kalmıştık ve tam öğrenememiştik. Gökçeada'da öğrendiğimiz Yunanca zaten farklıydı, daha kırıktı. Aynı yaşta burada doğmuş çocuklar elbette ki daha iyi Yunanca konuşuyorlardı. İmrozlular büyük zorluk yaşadılar bununla ilgili. Köylü aksanımız vardı. Yunanistan'da dördüncü sınıfa başladım ama çok zorlandım. Sınıftaki arkadaşlarım defterlerime bakıp

“Ne yazıyor burada?” diyorlardı. Alfabeıı çok iyi bilmiyordum. Kötü yazıyordum.

Babamın Avustralya’da, başka ölkelerde tanıdıkları vardı ama Yunanistan’a, Selanik’e geldik. Çünkü dili biliyorduk. Daha rahat ederiz diye düşündük. Dayım da buradaydı. O nedenle burayı tercih ettik. Babam buraya geldikten sonra öldü ve annem bizi geçindirmek için yerleri siliyordu. Eskiden bir mahalle vardı burada, bütün Gökçeadalılar aynı yerde kalırdı. Yakın oturmak ve yardımlaşmak için. Boçarı mahallesi deniliyordu. Bugün havalimanı yoluna doğru kalıyor. Gökçeadalı kadınlar biz geldiğimizde yardım etmişti. Annemin işini de onlar bulmuştu. İki kardeşdik.

1980’den 1990’a kadar özel bir izinle adaya gidilebiliyordu. İzin öyle bir çıkıyordu ki, anne ve kız adaya gidebiliyor ama baba ve oğul Çanakale’de kalabiliyordu. Yani yarım aile geçebiliyordu. Böyle olunca adada az kalıyorlar, sonra diğeri yarısı geçiyordu. Ardından dönüyorlardı.

1990’da adaya gittim. Özel izin bitince ailemle gittim. Büyük bir ekiple gitmiştik. Çok özlemiştik memleketimizi. Daha gemide, adaya giderken ağlamaya başladım. Evimizin bazı duvarları yıkıktı. Onları tamir ettik. Eskiden evimi, kilisemizi çok büyük zannediyordum. Çocukken bana çok büyük görünüyordı. Sonra fark ettim ki o kadar büyük değilmiş. Çok etkileyiciydi.

Eşim de Gökçeadalı olduğı için yirmi yıldır her yaz adaya gittik. Sadece kızımın doğduğu sene gidemedik. Onun dışında her yıl mutlaka döndük adaya. Okulların yeniden açılması nedeniyle teşekkür ediyoruz. Çocuklarımız artık eğitim alabiliyor. Sorunlar çok az fakat önemli bir haksızlık kaldı. Evlerimizi çocuklarımıza veremiyoruz. Bu sorunun çözölmesi gerekiyor. Ada eskiden askeri bölge olarak görölüyordu. O zamanlarda belki mantıklı görölübilirdi ama artık değil.

Mesela Semadirek, Gökçeada’ya çok yakın bir ada. Orada yaşayanlar adalarını terk ettiler, Yunanistan’da başka şehirlere gittiler, iş bulabilmek için. Hayatlarına devam ettiler. Fakat Gökçeadalılar bir haksızlık yaşadılar.

Onun için geri dönmek istiyorlar. Son senelerimi adada geçirmek istiyorum ama Türk vatandaşlığım yok. Askerlik nedeniyle vatandaşlığım düşmüştü. Turist olarak gidebiliyorum.

KATERİNA KARANİKOLA:

**ANNEM 13 SENE DÖNMEDİ İMROZ'A,
O KUŞAK İÇİN DAHA ZORDU YAŞANANLAR**

**25 Ekim 2020
Merkez (Panayia)
Gökçeada (İmroz)
Türkçe**

Bu konuları konuşmak istemeyenler var elbette. Artık geçmişe dönüp bakmak istemiyorlar. Hatırlamak da istemiyorlar. Olabilir.

Merkez'de doğdum ben. 1965'te başladım okula. O dönem bir telaş vardı, onu hatırlıyorum. Okullar alınınca sanki okul tamamen alınmış da okula gitmeyecekmişiz gibi. Yedi yaşındaydık işte ne anlıyorduk ki?

Sonra birdenbire kendimizi okulda bulduk. Tek kelime Türkçe bilmeden gittik. Ben hiç bilmiyordum. Sanki yabancı bir ülke, yabancı bir insan. Zordu, biraz zordu. Fakat çok iyi bir öğretmenim vardı. Ben devamlı ağladığım için beni oturturdu masasına "Hadi arkadaşınızın resmini çizin" falan diyordu. Öyle yavaş yavaş alıştık. Türkçeyi de öğrendim. Evdeyse gizli gizli Yunanca öğreniyorduk, okuma yazma için. Okulda şehirlilerin çocukları da vardı. Devlet memurlarının, öğretmenlerin. Ama çoğunluk bizdik.

Eskiden yol da yoktu araba da. Dereköy'e gitmek bizim için çok uzun bir yolculuktu. O zaman düşündüğümde ABD'ye gidiyor gibi olurduk. Bir hafta öncesinde başlanırdı hazırlığa. Çok samimi bir arkadaşı vardı babamın. Onun için giderdik. Senede bir iki kez biz onlara, onlar da bize gidip gelirdi. Dereköy'de her yer doluydu. Kahveler canlıydı, eve gitmeden önce insanlar mutlaka uğrardı oralara. Çok büyüktü. Mesela cezaevi açılmıştı oraya yakın ama bize etkisi yoktu, çünkü buraya kadar gelmezlerdi.

Sonra istimlakler başladı, yeni köyler de kuruldu. Şahinkaya, yeni Bademli, Uğurlu ve Şirinköy, gibi. Bademli'de çok istimlak olmadı. En çok ovalarda yaşandı. Mesela Ispartahlara verilen bir ovada Bademlililerin de arazileri vardı. Bizim arazimiz yoktu öyle. Çünkü biz denizciydik. Babam sünger ciydi benim. Hayatımız hep denizlerde geçiyordu. Yine burada otursak da iş nedeniyle Kaleköy'e sık sık gidiliyordu. Hep tekneler, denizler. O zamanlar sünger işinde çok iyi para vardı. Hatta almak isteyenler kendi aralarında yarışıyorlardı. Japonya'dan, İtalya'dan gelenler olurdu. Tüccarlar gelip neredeyse açık arttırmayla satın alırlardı. O zamanlar çok fazla kullanılıyordu sünger. 22-23 tekne vardı, hepsi de çok iyi çalışıyordu. Hayvancılıkla birlikte adanın geçim kaynağıydı. Dedem çobanmış ama babam 14 yaşında denizciliğe geçmiş. Bu nedenle üç parça arazimiz vardı, onu da kadaastro geldi, aldılar bitti.

Burası benim doğduğum ev değil. Doğduğum ev biraz yukarıda, annemler oturuyor orada. Onu da Hazine'ye yazmışlardı, yedi sene sonra evi geri alabildim. O kadar çok sevindim ki evi alabilmeme, öbürlerine pek bir şey yapmadım. Sanıyorum hâlâ mahkemeler sürüyor, 1996'da açtım davayı, hâlâ da sürüyordur. Yoruldum artık gitmiyorum, takip etmiyorum. Bu süreçte bizimkilerin de biraz ihmalkârlığı var. Eskiden kızlara ev verilirdi. Öyle bir âdetimiz vardı. Kız, erkek evine gitmezdi. Fakat bunun için noterden satış yapıyorlardı. Kimsenin aklına tapu almak gelmiyordu. Tapu almayınca işgal gibi görüldüler. Yani dedeler evi yapmış ve anneme verilmiş o ev. Herhalde

1950’li yıllardaydı. 1996’ya kadar içinde yaşıyınca, normalde zaten üstüne geçmesi gerekiyor ama o kanunu da es geçtiler, Hazine’ye yazdılar tapusu yok diye. Yedi sene sonra aldığımda “altın çerçeve yapacağım” dedim, tapuyu asacağım. Bir yandan komik, bir yandan da sinir bozucu.

O kadar etken vardı ki insanların gitmesinde. Bir kere okulların kapanması zaten. Çünkü İmrozlular eğitime önem verir. Okullar kapanınca gitmek istediler. Elbette öldürmeler de rol oynadı. Peş peşe oldu, kaç kişi oldu hatırlamıyorum ama bunlar da etkiliydi.

Halam bir sandalla başka adaya geçti. Kendi başına aldı bir tane sepet eline, “Hadi ben ot toplayamaya gidiyorum” deyip çıktı evden, bir sandalla anlaşıp gitmiş. Sandal onu Limni’ye götürdü, adam geri döndü. Bundan annemin haberi varmış. Yani biliyordu nereye gittiğini de böyle bir vedalaşma gibiydi o “Ben ot toplamaya gidiyorum” deyişi. Onu hayal meyal hatırlıyorum. O zaman telefon yok, mektup yok. Hani gitti mi, gidebildi mi? Sonra adam dönüp “Ben onu götürdüm, bıraktım” demiş. Kendisinden haber almak bir hafta on gün falan buluyordu. Şimdiki gibi hemen mesajlarla yok. Sonra da orada kadı. İki tane daha oğlu vardı, onlar da süngerci. Onlar da öyle kaçak geçtiler ve kaldılar Limni’de.

İstanbul’a ilk gidişim ilkokulu bitirince oldu. İlk gittiğim zaman benim için çok zordu. Hem küçüktüm, annemden ayrılmak işte, kardeşlerimden ayrılmak. Hem o zordu. 1971 olması lazım. Taksim Merkez Lisesi’ne gidiyordum. Yanda da İlkyardım Hastanesi vardı, sonrasında Taksim Hastanesi oldu galiba. Ben o siren seslerini her duyduğumda biri ölüyor ve ölüyü taşıyor sanıyordum. Çok korkardım sestten. Ne çok kişi ölüyor diye, karşıdan hep ölü çıkıyor oradan gibi. Yavaş yavaş sonra alıştım. Merkez Lise kalabalıktı ama Zapyon çok daha kalabalıktı. Tam başladığımda kontenjan dolmuştu. O kadar kalabalıktı.

İstanbul’a gitmek çok eskiden bir maceraydı. Zifiri karanlık, ama onlar erken geliyorlardı hava kararmadan. Kaleköy’e gelip orada sepetler içinde

yiyecekler, bekliyorlardı gemiyi. Böyle gelirdi gece ikide açıkta dururdu, Kaleköy'den sandalla, hatta bekliyorlardı böyle bir dalga gelsin, sandalı kaldırsın biraz yukarıya da atlayalım sandala. 1971'de yapıldı liman. 1974'te artık bu yeni liman vardı.

Bu Kıbrıs olayından sonra benimkilerle birlikte gittik İstanbul'a. Çünkü artık durumlar kötüydü. Sünger işi de bitmişti. Süngerlere bir hastalık gelmişti ve sona ermişti o iş. Babam işsiz kalınca, hem de bu Kıbrıs olayı çıkınca karar verdik diye düşünüyorum.

Kıbrıs dönemi çok zordu. Belediye başkanı da Rumdu o zamanlar. Adadaki tüm ileri gelenleri, büyük tüccarları hepsini topladılar bu kilisenin avlusuna kapattılar. Kaç gün kaldılar bilmiyorum. Yani üç dört gün orada tuttular. Polis onları aldı ve oraya kapattı. "Korumak için alıyoruz" dediler. Belki de öyleydi bilmiyorum. Fakat dışarıda konuşmalar başladı "İlk önce onlar kesilecek" diye. Bir gerginlik vardı. Ondan sonra her evde, buradaki-lerin çoğu avcı olduğu için av tüfekleri vardı, onları topladılar, Rumlardan aldılar. Dağıttılar başkalarına. O kesimler tüfeklerle geziyorlardı yollarda. Korkutucu, hani senden alıp diğerine veriyorlar. Gece karartma falan uygulandı. Battaniyeleri hatırlıyorum, annem "Böyle kalın" derdi battaniyeler pencerelerde. Minnacık bir gaz lambasıyla gece kalırdık. Sadece asker botları geçerci sokaklarda "Bam Bam!" İşsizlik de üstüne eklenince babam gitmeye karar verdi. Zaten herkes gidiyordu o aralar. Yunanistan vizeleri kesmişti bize. Vize vermiyordu, o da biraz korkuttu sanırım buradaki insanları. Kendilerini burada hapsedilmiş gibi hissetiler. Kimi Yugoslavya'dan, kimi Bulgaristan'dan böyle giden gidene o seneler.

1974'ten sonra Kaleköy çok değişti. Bir gecede. Sadece bir gece. "Boşaltın" dememişler. Ben o zaman çok da büyük değildim, 17 yaşındaydım. Hatırlıyorum, Kaleköylüler bohçalarıyla tanıdıklarının evine gelmişlerdi Merkez'de. Bir hafta içinde gittiler. Askerler çıkmış, tabur çıkmış yukarıya. "Gidin" dememişler ama ne olduysa olmuş artık. Bilmiyorum ayrıntısını.

Korktular ve bir daha gelmediler. O köy bir anda boşaldı. Bugüne kadar da hiçbir Kaleköylü gelmedi. Kapattılar ve gittiler. Dönmediler de. Sonra da o evlere girdi birileri ve zamanla sahiplendiler. İlk başlarda elbette ağrımıza gitti ama artık bu süreci hazmettik. Herhalde zamanla insan alışıyor yaşananlara.

Kastro'nun eski halini çok iyi hatırlıyorum. Antik bir limanı vardı. Taş bir liman. Tekneler orada dururdu. Uzun bir sahili vardı. Beton olan çay bahçelerinin yeri eskiden sahildi, biz oradan denize giriyorduk. Ufak bir mendirek vardı, karşıyı görürdük. Eskiden oradan denize girip bir Yunan batığı vardı denizde onu da görerek yüzüyorduk. Sonra onun da üstünü kapattılar. Artık oradan denize de girilmiyor zaten.

Orası o kadar güzel bir limandı ki. Kahvesi vardı Barba Kosma'nın, çok güzeldi. Orada geçerdi günleri süngercilerin. Çıktıktan sonra orada rakılarını içerlerdi. Lokanta da vardı bir iki tane. Fakat bugünkü gibi değil. Eskiden kahverengi kese kâğıtları var ya onun üstüne getirirlerdi sardalyayı. Onun üstünde yenirdi mesela. Yavaş yavaş zamanla değişti işte.

Kaleköy'e gidemezdim önceleri, şimdi gidebiliyorum. Arkadaşlarım da var orada oturan, onlara da gidiyorum. Oradaki arkadaşlarım o evleri çok sonra satın alanlardan. Ne bileyim, insan hazmediyor demek ki zamanla.

Adayla bağım hiç kopmadı. Aklım hep buradaydı zaten. Ben hiç İstanbul'da yapamadım, ısınamadım İstanbul'a. Aklım hep buradaydı. Hep gittiğimden beri "döneceğim" diyordum. Annemse 13 sene gelmedi İmroz'a. Dönmek istemedi. En iyi zamanlarını yaşamışlardı onlar. Zaten evimizde de birisi oturuyordu. Hani bir ara kapıları kırıp giriyorlardı boş evlere. O şekilde girmesinler diye eniştem bir çobana vermişti evi ki, hiç olmazsa kendini kiracı bilsin diye. Emekli olana kadar da o kişi kaldı. Biz geldiğimizde dedemde kalıyorduk. Orası doluydu. Sonra o adam gidince ben yavaş yavaş başladım evi toparlamaya. İşte kapı, pencere, çatı yapmaya. Annem kesinlikle gelmek istemiyordu ve "Yapma" diyordu bana. Şimdi geliyor. Burada. 82-83 yaşında. Onlar için, o kuşak için daha zordu yaşananlar.

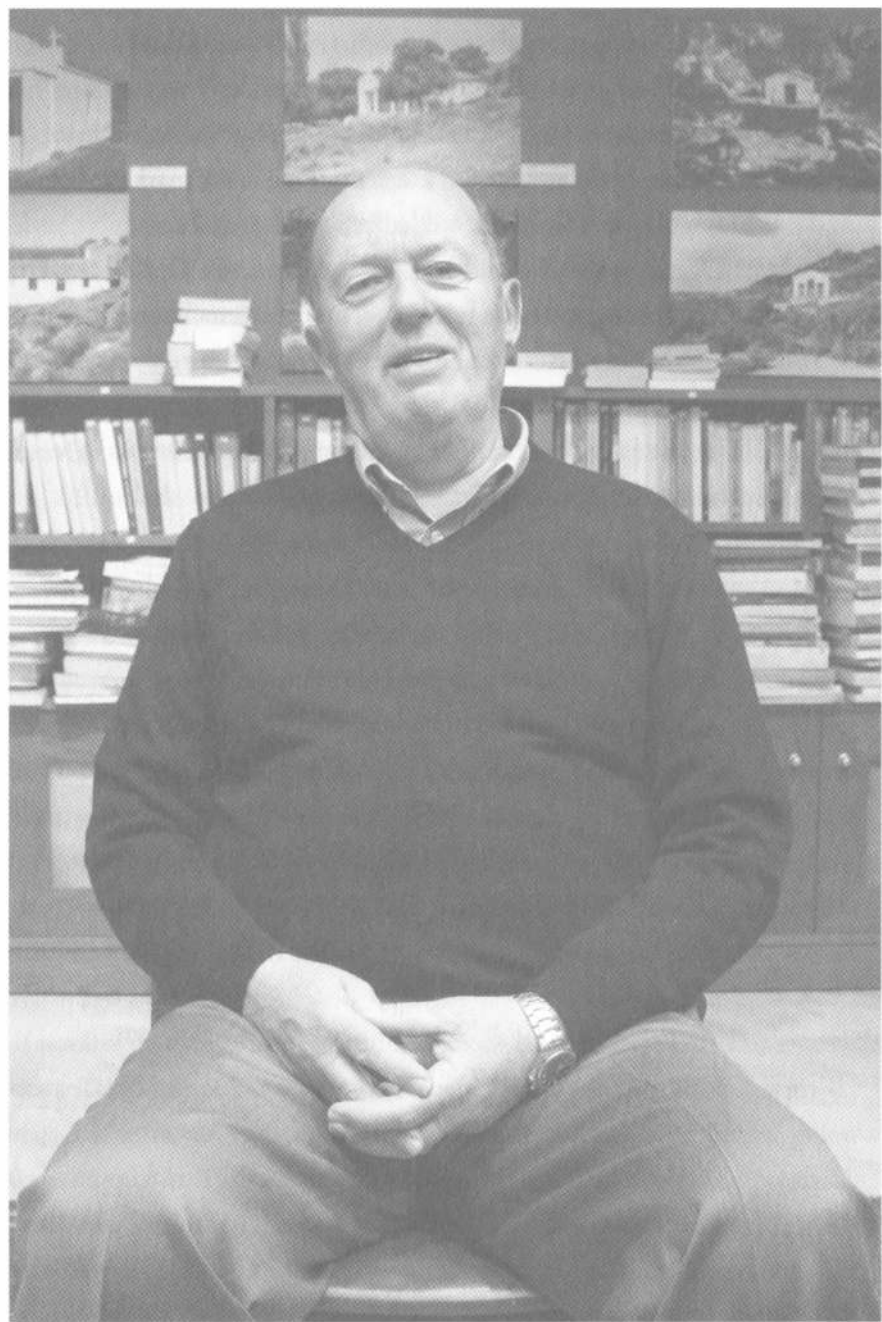
Bense 30 sene uzak kaldım. Yani devamlı gidip geliyordum ama tamamen burada yaşamıyordum. 1974'te gittikten sonra herhalde ertesi sene yaz döndüm ilk önce. Pek durulmamıştı ama işte anneannem buradaydı, dedem buradaydı, teyzem buradaydı. Ben de onları görmeye geliyordum her yaz. Yazları döndüğümde değişimi görüyordum. İnsanlar da değişiyordu. Eskiden kapılar açıktı. Hiç kilitlenmezdi ki. Herkes tanıdıktı. Sonra her geldiğimizde yabancıları görür olduk. Biz de kitlemeye başladık.

Babam zaten sonrasında çok yaşamadı. Dört sene yaşadı İstanbul'da, öldü. Adapte olana kadar, yerleşene kadar zaten hastalandı, siroz oldu. Fener-Balat tarafına yerleşmiştik. İstanbullu Rumlarla her şeyimiz çok farklıydı, kültür farkı bile vardı. Şive, konuşma. Çok kolay değildi. Bir yandan "Vatandaş Türkçe konuş" vardı. Yola çıkınca annelerimiz devamlı "Sus, sus, sus" yapardı. Yolda konuşamıyorsun, işte İstanbullularla konuşunca bizim şivemiz biraz daha farklıydı. Onlar da gülerdi bize, işte "Köylüler geldi" derlerdi. Bu algının nedenlerinden biri adadaki kızların İstanbul'daki evlere gönderilme âdetiydi. Aileler arasında 10-11 çocuk yapan vardı. İnsanlar fakirdi, para yoktu. Kilerleri doluydu, buğdaydı, undu, peynirleri, kavurmaları, yiyecekleri vardı ama para yoktu elde. Onun için kızlar dokuz, on yaşındayken İstanbul'daki evlere, İstanbullulara hizmetçi olarak gönderilirdi. O nedenle o fark hep kaldı, "İmrozlular hizmetçidir" gibi. Benim dedemse üç kızı olsa da hiçbirini göndermemiş. Dedem taş ustasıydı. Kendi kızlarına da birer ev yaptı.

İstanbul'da evlendim, boşandım, çocuk büyüttüm, okuttum, emekli olunca da döndüm. Burası emekliler için iyi bir yer. Şimdi okulumuz da var, çocuklar da var. Gençler de geldi. Bu sene çok kalabalık burası, gelen gitmek istemiyor. Tüm evler satılmış. Galiba insanlar İstanbul'da geçen kış çok sıkıldı. Salgın nedeniyle apartmandan çıkamamak derken... Hiç olmazsa burada biraz çıkabiliyorsun. Hiç olmazsa bahçeye çıkabiliyorsun. Yasaklar burada da uygulandı mı? Evet. Mesela biz de hazıranda, mayısta

denize giremedik. Ondan sonra her yer açıldı, tüm İstanbul'dan her yerden gelenler olunca biz yine giremedik. Neyse şimdi azaldı.

İtalyanlara da inanasım yok. Buraya hangi kriterlere *cittaslow* [sakin şehir] diyorlar bilmiyorum. Hiçbir kriterini karşılamıyor. Zincir marketler açıldı burada. Eskiden olan küçük küçük bakkallar da kalmadı. Burada bir yerlinin açtığı küçük market var. En azından burada doğan biri. Ondan alışveriş yapıyorum. Diğerlerine girmedim bile. Sanki ben girmesem kazanmayacak mı? Yine kazanıyor ama olsun, tepkim bu. Ada hemen bir iki senede değişmedi. Uzun bir süreçti. Burası çok değişti. Hem de felaket değişti. Artık Panayia, ada olmaktan çıktı. Kasabaya benziyor. Ada kültürü yok. Evler yıkıldı, yeni evler yapıldı, apartmanlar dikildi, dağ tepe hepsi doldu.

VASILIS GIARAMANIS:

**KALMAK BİR KAHRAMANLIKTI AMA DÜŞMAN OLARAK
GÖRÜLDÜM, HELE DE 1974'TE**

29 Kasım 2021

Selanik

Türkçe

1952'de Bademliköy'de doğdum. Annem Tepeköylü. Fakat Bademli'ye gelip orada yaşadılar. Çünkü orası köylerin en güzeli. Güzellik bakımından yeri ayrı. Okul ve kilisenin olduğu yerden bakmanız gerek. Eskiden, çok eskiden, 1970'ten evvel çok yeşildi. Zeytin ağaçları da çoktu.

İmroz'a önce Karadenizliler geldi, onlar adaya alışkın değildi. Zorlandılar. Bunu sadece Türkler için söylemiyorum. Bakın Karadenizli Rumlar da Selanik'te zorlandı. Selanik'e geldiklerinde bilmiyorlar ne yettiğini. Tütünleri marul zannettiler. Acıydı tadı. Dediler ki, "Ah bu Makedonya, marulları bile acıdır." Çünkü bunlar göçmenlik halleri. Alışkın değiller ki geldikleri yere!

Ben beşinci sınıftayken her şey alt üst oldu. Okullar kapatıldı, Rumca yasaklandı. O zamanlar Bademli ilkokulunda okuyordum. Bizde ilkokul altı seneydi. Ben beşinci sınıftaydım. Mezun oluyordum. Bütün sınıflarda

herkes sınıfta kaldı. Başka çare de yoktu. Birkaç ders Türkçeydi. Coğrafya, tarih ve Türkçe dersleri Türkçeydi. Bizim Türkçe kelime bilgimiz azdı. Mesela “birim” kelimesinin ne olduğunu asla anlayamamıştık okuldayken. Hocamız çok uğraşmıştı. Anladık, anlamadık ama öyle geçtik. Türk hocalarımızın hepsi bize karşı çok iyiydi. Hiçbir problemimiz yoktu. İlkokulu bitirince başka çaremiz yoktu. Mecburen eğitime yöneliyorduk. Dört kardeşim var, tüm kardeşler okuduk. İstanbul’a gittik bunun için. İstanbul’da çok İmrozlu vardı. O zamanlar Yunanistan’dan, elçilikten az da olsa bir destek alınıyordu. Fakat geçinecek kadar değil. Eğitim fonu gibi. Babam İmroz’da kalmıştı. Annem bizimle geldi. Bu sadece bizim aile değil, tüm aileler için geçerliydi. Liseden mezun olunca modern matematik eğitimi için özel ders vermeye başladım.

Üniversiteyi Türkiye’de okudum. Bir dil içinde düşünebiliyorsan o dili çok iyi biliyorsundur. Ben üniversitedeyken Türkçeyle böyleydim. Şimdi unuttum. Elektrik mühendisiyim. 1972’de üniversiteye girdim. Üniversite için imtihanlar vardı. Benim aklımda Yunanistan’da okumak vardı ama o zamanki İmrozlu arkadaşlarımdan kimse kalmasa da ben kaldım. Kalmak bir kahramanlıktı ama düşman olarak görüldüm. Hele de 1974’te... Üniversiteyi bitirdikten sonra buraya geldim. Türkçe okumuştum ama burada hiç konuşmadım. İnanın ki içimde hiç kin yok. Kin tutmam içimde hiçbir zaman. Tek bir kelime bile Türkçe konuşmamıştım yine de. İçimden bir kelime bile gelmezdi. İlk çocuğum doğdu. Büyüdü, “Baba biraz Türkçe konuş ki anlayalım” diyorlardı. Konuşamadım. Seneler sonra kendime geldim. O zaman da geçti. Türkçeyi unutmuştum. Kinden değil. Fakat kırılmıştım. O hiç geçmedi. 1974’te ikinci sınıftaydım. Sınıf arkadaşlarımla çok iyi geçiniyordum o zamana kadar. Milliyetçi Hareket Partisi’ni tutan arkadaşlar da vardı. Bana hiçbir şey dememişlerdi, Rum olduğum konu bile olmamıştı. Çıkartma sırasında sözde ilerici olanlardan bazıları okulu terk edip gitmemi istediler. O zamanlar okul tam zamanlıydı. Tek Rum bendim o zaman.

Çıktım, gittim. Sonra bazıları geldi, “Merak etme sen devam et” dediler. Gittim ama her şey değişti.

Yıldız yokuşunda Yıldız Akademisi vardı. Orayı bitirdim. Özel ders vererek iyi bir kazancım vardı. Üniversite öğleden sonra beşte biterdi. Saat ona kadar evleri dolaşıp ders verirdim. Genç olunca bunlar sorun olmuyordu. Yorgunluk olmazdı. Aileme de yardım edebiliyordum. Kırmızı Mektebin yakınında oturuyordum. İstanbul’da okula giderken, Fener’de çocuklar taş atardı. “Gavur, gavur” diye bağırlardı. Lise yıllarımda olurdu bunlar. Yaşanıyordu. Hâlâ da yaşanır. Bizim için anlamıştım ki Türkiye’de hayat yok.

1974’te bütün manastırlara saldırı oldu. Bizim yanımızda Mustafa diye bir komşumuz vardı. Yıllarca birlikte yaşamıştık. Mustafa’nın iki üç çocuğu vardı. Çocukları kardeşlerimle oynardı tarlalarda. 1974’te çıkarma olunca gidip manastırın ikonalarını dereye fırlattı.

Kıbrıs çıkartması sırasında büyük korku vardı. Hemen hemen her akşam eve girerdi askerler. Bunlar askerdi. Kendi kendilerine girmiyorlardı. Bu nedenle herkes korkuyordu. Bizim ailede babam ve üç erkek kardeşlik. Fakat bizim eve hiç gelmediler. İlk çıkartmada annem ve kardeşlerim oradaydı, ilk çıkartma sırasında ben İstanbul’daydım. İkincisinde ben de adadaydım. Muhtar Niko da korkmuştu ama cesur bir insandı. Kalkıp tabur komutanına gitti ve yaşananları anlattı. “Bunları biliyor musunuz?” diye sordu. Bunun üzerine bir daha yaşanmadı. Gerçekleri söylemek zorundayız. Bizim damımızın yanında bir bahçe evi vardı. Bir çavuş burayı kiralamıştı. Bir oğlu, iki kızı vardı. Çok iyi ilişkiler kurmuştuk. Birinci çıkartmada ben orada değildim. Kalkıp Bademli’ye gidip “Bu zamanlar zordur, isterseniz bize gelin, Merkez’de duralım” demiş aileme. Teşekkür etmiş ailem. En azından “Areti gelsin” demiş kız kardeşim için. Çok iyi bir insandı. Sık sık onlar da bizde kalırlardı. Hâlâ hiç anlamıyorum, bu nasıl olabiliyor? Mehmet bey Denizliliydi. Kurtuluş Savaşı sırasında çok şey yaşanmıştı orada iki taraf

için de. Fakat nasıl bize karşı böyleydi bilemiyorum. Mehmet Boztepe'ydi adı. Kızı da bizimle beraber arkadaşlık yapardı. Bir kez çok büyük bir balık tutmuştuk, sonra da tüm arkadaşlar birlikte yedik. Çok güzel zaman geçirmiştik. Seneler sonra kendisiyle görüştüğümüzde bana sorduğu soru, o yediğimiz balığın ne olduğuydu.

Babam hayvanlarımızla birlikte adada kalmıştı. Tarlalarımız gitmişti o zamanlar. En büyük zarar ovanın istimlak edilmiş olmasıydı. "Gidin" dediler ama bu yolla gönderdiler. İstimlak edildi her yer. Öyle ki bizim kendi tarlalarımızı işaretlediğimiz taşları bile ortadan kaldırdılar. Hiçbir iz kalmasın bizden diye. Verilen para çok çok azdı. 25 kuruştu o günkü parayla. Tarlanın metrekaresi.

Kastro'dakiler denizle uğraşırlardı. Süngercilik çok ilerlemişti. Tüm adalılar sünger için çalışırdı çünkü iyi parası vardı. O zaman suni sünger yoktu. Doğal sünger kullanılırdı. Başka ülkelerden gelip satın alınırdı. Bir süngerin kilosunu tahmin edersiniz, çok değerliydi. Balıkçılıktan çok daha iyiydi kazancı. Kim balık alırdı ki? Kendi balığını tutarsın. Çanakale'ye balığı götürmeye de gerek yok. Zaten çok balık vardı. Süngercilik mart ayından sonra başlardı. Lisedeyken bir sene süngercilik için motorda çalışmışım ben de. Süngerci olmak istiyordum. Delilik diyebilirsiniz elbette. Süngerciliği bir hastalık bitirdi. Eski kalitesi düştü, değerleri kalmadı. Bu ekonomiyi çok etkiledi. O zamana kadar adada 25 civarında sünger motoru vardı. Motorlar daha sonra kaçış için de kullanıldı. Dereköy'de hapishane yapılıncı insanlar bunu Yunanistan'a geçmek için kullandılar. Benim son senemde beş motor kalmıştı.

Ne olacağı hakkında bilgimiz yoktu ama bir şeyler olacağı belliydi. Okulların kapatılacağı dedikodusu çıkmıştı. Oldu. İstimlakin olacağı konuşulmuştu. Oldu. Birden bir baktık tabura yakın olan bir yol vardı. Bize dediler ki "Bir daha geçemezsiniz buradan" Ne olduğunu biliyorduk. Sonra bir baktık istimlak olmuş her yerde.

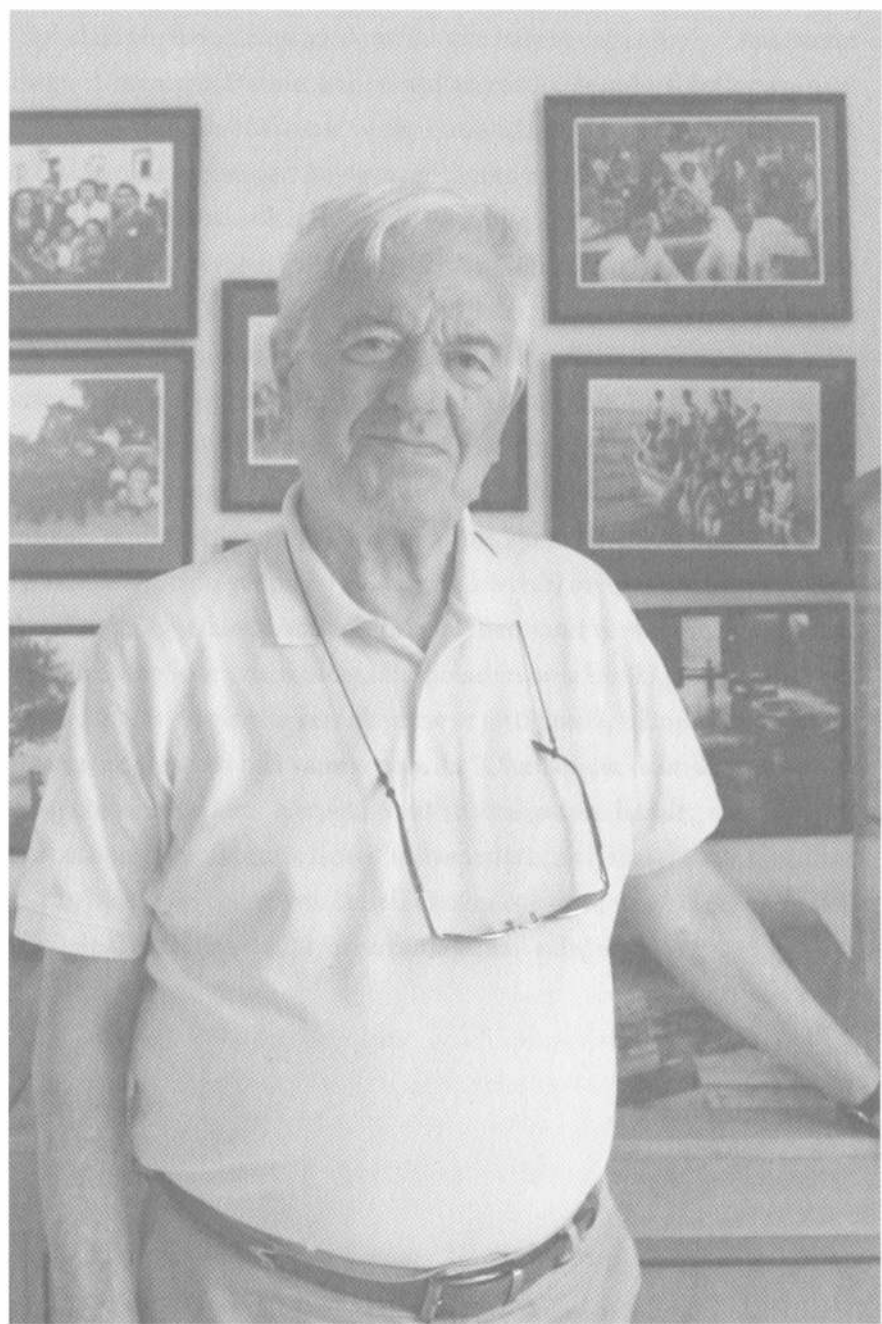
Kastro'da bir Rum öğretmen vardı. 11 çocuğu vardı. O bütün Kastroluları toplayıp gitti. Hepsini hızla Yunanistan'a geldi. Samothraki'ye yakın bir yerdi, deniz kenarı. Oraya yerleştiler. Artık eskilerden de kimse kalmadı.

Biz gitmek zorundaydık. Başka bir çıkış yolumuz yoktu. Orta 2'deydim yani 1970'ten önceydi ilk çıkışım. Kardeşim liseyi bitirdikten sonra buraya gelip mimar oldu. Onunla birlikte kat karşılığı inşaatla uğraştık. İyi bir seçenektir yaptığımız. Öteki kız kardeşim diş hekimiydi. En ufak kardeşimizse beden eğitimi hocası oldu.

Selanik'e geldiğimizde biz çok fakirdik. O zamanlar inşaatlarda çalışıyordum. Bunlar bir şey değil. Zor da değildi çünkü adada buna alışkıydık. Başka gelirimiz yoktu. Orada tek gelirimiz çiftçilikti. Çiftçilikten kalma gücümüz vardı.

On sene sonra İmroz'a döndüm. Öncesinde adaya gidemiyordum çünkü askerliğe gitmedim. Bu nedenle de Türk vatandaşlığını aldılar benden. Sonra Çanakkale Valiliği'nden izin alıp gidebilme hakkımız oldu. Uzun zaman sonra ilk kez orada Türkçe konuştum. Öncesinde konuşmamıştım. İzin alırken iyi Türkçe konuşan biri gerekiyordu. O da bendim. Sonra adaya gelince iznimizi gösterirdik. İlk gittiğimde epey yaralandım. Sonra alışıyorsunuz. Evi ilk gördüğümde... Küçük çocuktum oradan çıktığımda. Artık iki senede bir gidiyorum. Hayatta bu herkesin başına gelebilir elbette. Doğup büyüdüğüm yer orası. Ofisimin karşısında bir İmroz resmi vardır. İmroz'u seviyorum, gidiyorum ama gittiğimde üç günden fazla kalamıyorum. Çünkü bu bir travma. Türkçede de travma diyorsunuz değil mi? Yaşadığım tam bir travma. İmroz'u özleyorum ama kavuştuğumda da kalamıyorum. Bademli'deki evi kız kardeşim aldı çünkü onun vatandaşlığı var. Askere gitmesine gerek kalmadığı için... Fakat ben orada kalamıyorum. Gece asla orada kalamadım. Hüzün geliyor. Şimdi de çocuklarımıza mülkümüzü bırakamıyoruz. Bu en önemli sorunlardan biri. Mal mülk sorunu benim için geçerli değil.

Adadaki göçleri iyi hatırlıyorum. Bir gün babam dağa gitmişti. Askerlerin olduğu dönemde. Damın kapısı açılmıyordu. İçinde Kürtler varmış. Damımızın yanında manastır vardı, onun içine de girmişler. Taş kırmak için Hakkari'den gelmişler. Böylece mecburen tanıştık onlarla. İlişki kurduk ailece. Ailenin babası çok iyi adamdı. "Geldik çünkü bir başka yerimiz yok, size kira verelim" dediler. Çok kalabalıktilar. Yalnızca erkekler gelmişti. Baba ve çocukları vardı. On kişi. On erkek. Korkmaz olur muyuz? Hiçbir şey olmadı ama... Babam izin verdi onlara. Hakikaten de zarar vermediler bize. Sonra çok zenginleştiler. Onların en büyük oğlu vardı, İsmail. Hakkari'den başkalarını getirmiş, Bademli'de 12 eve girdirmiş. 12 ev! O zaman köyde korku bastı. O zamanki muhtar da cesurdu. Mahkemeye gitti ve onları kovdurdular. Yardım ettiğimiz insan bunu yaptı. Bunu öğrendik. İlk gittiğimizde Boztepe'nin oğlu gelip bizi evine almak istedi, otelden alıp. O meydana da ben İsmail'i gördüm. Uzaktan seslendi. Ben yanıt vermedim. Konuşmak istemiyordum. Sonra nasıl oldu anlayamadım ama bir iki gün sonra deniz kenarındaki bir tavernada yemek yemeye gittiğimde, tıklım tıklım doluyken tanımadığım biri bizi yanına çağırdı. "Olanlar için özür dilerim" dedi. O kişiyi tanıımıyordum. Ne olduğunu anlayamadım. Kimler, ne konuştu, bunu hâlâ merak ediyorum. İsmail'in kardeşleri çok iyi insanlardı. Çok din-darlardı, bize karşı çok iyiydi. İsmail'in oğlu çok genç yaşta öldü. O da çok çok iyiydi. Çocuk için üzüliyorum ama İsmail'e değil.

MİHAİL MAVROPULOS:

**DEVLET KÜRTLERE ON SENEDE TAPU VERDİ,
BANA KENDİ MALIMIN TAPUSUNU VERMEDİ**

8 Temmuz 2021

Atina

Türkçe

1943, İstanbul doğumluyum. Annem beni 43 yaşındayken doğurmuş. Beş kiloluk bir çocukmuşum. Büyük bir hastaneye gitmesi gerekmiş öncesinde. Bu nedenle Alman Hastanesi'nde doğdum. Yirmi günlükken geri döndük adaya.

Babamın ailesi aslen Niğdeli, Fertek'ten. O dönem biliyorsunuz Anadolu'da insanların durumları kötü olduğu için ailenin bir ferdi, babası İstanbul'da yaşıyor çalışıyor, bir iki ay çalışıp geri dönüyor memleketine. Arada da çocukları doğuyor. Bu dediğim dönem galiba dedemin babasına dair. 1700'lerde İstanbul'a gitmiş, çok eskiden. Fakat daimi olarak kalmıyor, gidip gelmeler varmış. Babam da ufakken İstanbul'da büyümüş. Bu nedenle babam İmroz'da Türkçe bilen, eski yazıyı bilen bir kişiydi. O dönem Rumcadan Türkçeye çevirileri yapan, eski dili, Osmanlıca'yı okuyabilen tek kişiydi. İmamlar bildiğini okur, onlar pek iyi bilmez Osmanlıca'yı. Babamsa

1897 doğumlu. Dolayısıyla o zamanın tedrisatında on senelik eğitim almış. Yedi sene Rum okuluna gitmiş, son üç senesinde Vefa İdadisi'nden mezun olmuş. O zamanın okumuş kişilerinden biri sayılır yani. Bahsettiğim seneler 1900'ler. Balkanlarda, I. Dünya Harbi'nde 12-13 sene askerliği oldu. Çok zormuş o dönem. İstanbul'dan Edirne'ye gitmek bir hafta sürermiş. Babam annemle evlendikten sonra adaya yerleşti. Ben doğduktan sonra da adaya gitmişiz.

1949'da okula gideceğim dönemde Rum okulları kapalıydı. Tedrisat yoktu dolayısıyla. Biz Panayia'da yaşıyorduk, yani Merkez'de. Babam İstanbul'da beni ablasının yanına yolladı, ablası evli değildi. Babaannemin kardeşi de evli değildi. Onlar beraber yaşırdı, ben de onların yanında büyüdüm. İlkokulu Fener'de okudum. O zaman biliyorsunuz İstanbul'da 52 ilkokul vardı. Çoğu dört yıllık tedrisat veriyordu ondan sonra mezunlar en yakın liselere giderlerdi, beşinci ve altıncı sınıfa orada devam ederlerdi. Ben de beşinci ve altıncı sınıf ile liseyi Fener Rum Erkek Lisesi'nde bitirdim. Ondan sonra üniversiteyi de fen bölümünde okudum, fizik-matematikten mezun oldum.

Üniversitede, fizikte okurken, bir gün çay içiyorduk. Beni Rum olarak bilenler de azdı o zamanlar. Yanımda Rodos'tan bahsediyorlardı. "Rodos ne demek?" diye atıp tutuyorlardı. Ben de "Anlatayım" dedim, "Rodos Rumcada *rodo*'dan gelme, *rodo* da gül demek." "Nereden biliyorsun sen?" dediler, "Anadilim Rumca" dedim. Sonra "Sen Rum musun?" deyince "Evet" dedim. "Sen iyi adamsın" diyor, aşırı milliyetçi bozkurtlardan olan. "Sen de iyi insansın" dedim. Bozkurt olduğunu biliyordum kendisinin. "Yok, sen iyi bir ahabpsın" diyor. "Şimdi madem öğrendin diğer Rumları da nereden tanıyorsun, onlar kötü adam diyorsun?" diye sordum. Adam bir şey demedi. Diyemedi. Öyle anlattılar ona, öyle biliyor.

Adalılar dinci değildir ama dindardır. Yani geleneklerine düşkünlerdir. Bazıları şaşırıyor sen nasıl oldu da ruhban okuluna gitmedin diye. Bana bakacak geçindirecek bir ailem vardı. Pek zengin olmamakla beraber orta

halliden biraz üstün olan bir aile. Dolayısıyla gitmeme hiç hacet yoktu. Fakat İstanbul'da evi barkı olmayan, babasının parası olup da ona yollayacak parası olmayan kişiler ne yapacaktı? Ya Yunanistan'da da olduğu gibi askeri okullara giderler, biz askeri okullara gidemiyorduk zaten. Ya da ruhban okuluna. Bu nedenle de papaz olarak devam ediyorlardı. ABD'deki İakovos da Patrik Bartholomeos da aynı köyden.

Kısa dönem askerlik yaptım. Fener Rum Lisesi'nde üç sene hocalık da yapmıştım fakat aldığım para çok azdı. 11-12 senem hoca ve öğrenci olarak orada geçti. Sonra Kanada'ya gidecektim. Yedi arkadaşımın oraya gitmesine sebep oldum. Dördü Türk asıllıydı. Bense gitmedim.

Yunanistan'a daha önce de gidebilirdik. Babamın ağabeyi Yunanistan'a 1911'de gelmişti, yani Balkan Savaşı'ndan önce. O da babamdan on sene büyük, 1887 doğumlu yani, düşünün. Dolayısıyla orada akrabalarım vardı. Onlar 1923'ten sonra biliyorsunuz geri dönemediler. Yunan adalarının gençleri o dönem adalar Yunanistan'a ait olduğu için Yunan ordusuna katılmışlardı. Sonra da âdaya hiç dönmediler, Yunanistan'a yerleştiler. Benim buraya gelişim 1972'de oldu. Yani 29 yaşındayken geldim.

Beni buraya getirenler o zamanının üniversite gençlerindendi. Tek isteğimiz vardı, çalışma izni. Benim burada yedi sene çalışma iznim yoktu. Yunanistan hiç kucak açmadı bize. Kendi kafalarına göre politika yapıyorlardı. Bizi zorlayıp böylece tekrar geri dönmemizi sağlayacaklar kendilerince. Halbuki çoğu Avustralya'ya gitti, büsbütün kaybettiler. Avustralya'ya gidenler adaya eğlenmeye giderler, artık çocukları büsbütün başkadır. İmrozlu değil onların çocukları, babalarından duydukları kadar var, bitti. Halbuki bize başka türlü davranılsaydı burada, başka olurdu. Ben 1972'de geldim, vatandaşlığı 1985'te aldım. Hanım da mecbur oldu almaya çünkü devlet memuru olamıyordu.

Dernek ilk olarak Pire'de oluşuyor. Esas dernek altmış senelik. Tek bir dernek de değil, İstanbulluların her yerinin de bir derneği kurulmuş. Galata'nın

derneği, Kuzguncukluların derneği gibi. İmrozluların ise tek bir derneği oldu. Dolayısıyla gücü daha fazlaydı. Fakat bize dönüp bakan yoktu. Yunan tebaasına alındıktan sonra herkes peşimizden koştı. Çünkü politikacıların dostları yoktur, yalnız menfaatleri vardır. Bütün dünyada öyle politikacılar.

İmrozlular, tarım ve hayvancılıkla uğraşan kişiler buraya geldi, amele oldu inşaatlarda. Bir ara cunta hükümeti “Yer vereceğiz onlara” dediler ama yalan dolan. Vermedi. Çok çalışkan insanlardı adalılar. Hatta burada amele olarak çalıştıklarında adada yaptıklarından daha azdı çalışmaları. Bir ağacı büyütme ne kadar zordur, bilir misiniz? Onu sulamak için damla damla akan sudan su toplar, 5 kilometre eşekle gidersiniz. Adada yeşillik kolay olmuyor. İnsanlar çalışkan oldukları için buraya geldikten sonra da adapte oldular. Çocukları okudu zaten, her zaman okuyan çoktu.

Tabii ayrılırken adada büyük bir servet bıraktık. Servetimiz de çiftçilerin serveti. Yani toprak! Annem varlıklı bir hanımdı. Zamanında 1900’lerde dedemin bir ağabeyi Mısır’daydı. İmrozlular maceracıdır. 1700’lerde bile Alaska’ya giden Rumlar nereliydi? İmrozlu ve Bozcaadalı. Düşünün nereden nereye? Fakir, o zaman biliyorsun. Bir ailenin 10-13 çocuğu var. Tarla belli. Bazıları orada kalır, bazıları gider. Adanın insanları, orası fakir bir yer olduğu için bütün dünyaya yayılmıştı. Mısır yakındı. Orada bir Yunan topluluğu da vardı. Bu nedenle gitmek kolaydı. Hatta annem dört yaşındayken oraya gitmiş, hayal meyal hatırlıyordu. Mehmet Ali Paşa’nın heykeli var hâlâ at üzerinde. Adalılardan biri gittiğinde onu Aya Yorgi zannetmiş, haç çıkarıyormuş. Annem bunu komik bulduğu için anlatırdı. İşte bilgisiz insanlardı! Dedemin o günler sayesinde iki tane yağ değirmeni olmuştu. Kimse soyadıyla tanımazdı, dedemin lakabıyla tanınırlardı. Mesela buraya ilk geldiğimde de adımla soyadıyla kimse tanımadı. Fakat dedemin lakabını söylediğimde herkes anladı ailemi.

Çocukluktan hatıram soğuk günlerdi. Eve girebilmek için yolları açarlardı. Sağda solda karlar olduğunu hatırlıyorum. Boyumdan büyüktü. Annemle

keçilere, koyunlara giderdik. Çünkü her ailenin altı yedi on keçisi vardı, sırf kendi geçimini sağlasın, sütünü, derisini kullansın diye. Adalılar çok çalışkan insanlardır. Adanın tümü Rumdu. 1940'ta istimlak etmeye başladılar. Gelen kişiler belirli bir zamandan sonra ayrılmaya mecbur oldular. Neden? Çünkü adada yaşamak çok zor, bir şey yok. Bilmiyor nasıl yaşayacağını. Ne yapacak kışın? Bilmiyor ki nasıl yemeğini içeceğini yazdan tedarik edeceğini. Adadakiler tüm geçimini adadan temin ederdi. Dışarıdan ya arpa, hayvanlara vermek için yulaf gibi şeyler ile şeker ve bira alırlardı. Şarabı kendileri yaparlardı, güzel de yaparlardı. Gazozu da bilinirdi. Bizim hanımın eniştesi yapardı gazozu. Yunan tebaalıydı kendisi. Merkez'deydiler. 1964'te gittiler.

Herkesin bahçesi olurdu. Merkez'de iki büyük bahçe vardı. Sebzeleri oradan tedarik ederdik. O zaman bakkaliye evin tüm ihtiyacını satardı. Gaz lambasından tutun, ipliklerden her şeye. Çuval da bulabilirdin orada. Nitekim dedem yağı çıkarmak için zeytinleri çuvalların içine koyardı, onları ezerlerdi. O çuvalları annemin dediğinde Midilli'den tedarik ederdi, alırdı. Herhalde onlar üretiyorlardı. Ne zamana kadar bilmiyorum ama arada ticaret vardı. Cumhuriyet döneminde bu ilişki azalmıştı tabii. Size anlatmışlardır, adada çok sünger avcıları vardı. Ondan, on beşten fazla sünger gemileri vardı.

Altı yaşında okumak için İstanbul'a gitmiş olsam da yazın adaya giderdim, kışın da Noel'de ya da Paskalya döneminde annem babam gelirdi. Fakat ben Fener'in mantığıyla büyüdüm. Fener başkadır, Balat başka. Fener'de yaşayanların yüzde 99'u Rumdu. Türk arkadaşım çok enderdi. Koca mahallede bir iki Türk evi vardı.

Patrikhane'ye yakındık. Yollarda sağa sola kaybolmamak için Patrikhane'nin bahçesinde oynardık. Bizi o zaman Athenagoras, ki kendisi büyük bir Patrikti, çok büyük politikacıydı, davet ederdi. Orada oynardık. Cumartesi günleri öğleden sonra küçük ayinler vardı, pazar günü de büyük ayinler. Orada bazıları kilisenin içinde zangoçluk yaparlardı, bazıları da mesela ben, koroda olurduk. Orada büyüdüm.

1955'te de İstanbul'daydım. 6-7 Eylül'de. Bakın benim evim Fener'in en güzel yerindeydi, kapalı olan kız lisesinin karşısındaki ev, merdivenden çıkan ilk ev. O balkondan hatırlıyorum da manzarası şahaneydi. Boğaz'a kadar manzarası var, Haliç'i görebiliyorsun. Dolunay vardı, her taraf ışıklanıyordu o ayla birlikte. Bir ara bir şeyler olacak dediler. Atatürk'ün evi bombalandı gibi. Bir ara muazzam bir yağmur yağdı, seller aktı. Dedik Allah'a şükür dağılacak kalabalık. Fakathava işte durdu sonra. Hatırlıyorum da evin merdivenlerinin başladığı yerde, etrafta askerler vardı. Neden? Çünkü Patrikhane vardı. Biz o nedenle evin içinde iyiydik. Kapılar da dökümden yapılmıştı. O kadar kalındı ki imkânı yok, bazukayla girebilirsin. Zemin kat ve birinci katın demirlikleri vardı, hem de demir panjurları vardı. Savaş olsa giremezlerdi. Kuşatsalar bile içinde kuyusu vardı. 1700'lerde yapılmıştı. Yandaki ev de Sarioğlu'nun eviydi. 200 metrekarelik sarnıcı vardı, hem de sarnıç mermerden döşenmiş. Nasıl da toplanırdı o yağışlar? İlk yağışların pisliklerini ayırır, kiremitlerde, ondan sonra bütün suyu oraya akıtırlardı. Düşünün yüzlerce metreküp. O zamanlar o düşünceyle yapılmış. Çünkü herhangi bir sıkıntıda önce su kesiliyordu. İşte o dönemden hatırladığım tek şey şuydu. 1955'te ben 12 yaşındaydım. Sivil polisler emrediyorlardı, "Kırın, vurun, yangın çıkartın" diyordu. Bunu kendi kulaklarımla duydum.

O zamanlar duyduğumuza göre İmroz'da da bir şeyler olacaktı. Çanakkale'den bir grup adaya gidip aynı şeyi yapmak istiyorlar. Fakat durduruldular çünkü oranın o zamanlar nüfusu hep Rumdu. Dereköylüler de biraz güçlüydü gençleri. Bir karşı koyuş, ölümler falan olabilir diye düşünüldü belki de. Devlet de men etti.

Buradakilere söylerim, Türkiye, Türkler ne olursa olsunlar yani, rejim bakımından tek rejime sahiptir. Hep aynı geçmişten bugüne kadar. Başta biri var, emir verir, yandakiler emri kabul eder. Ondan sonra aşağıdakiler de uyar. Memur, kaymakam, muhtar, ahali. Türklerin yaşayış tarzı budur, öyle alıştılar. Yunanistan'da tam tersi. Biri emir verse "Sen kimsin ulan" denilir.

Burada da bazen biraz demokrasiden kaçıyorlar. Çünkü asla tamamen itaat etmiyorlar. Fakat diktatörü asla kabul etmezler, edemezler. Denenmiş ama kabul edilmemiş. Türkler ise itaatkârlar, öyle alışmışlar. Evde de öyle. Evi kim idare eder? Baba ya da ağabey. Bitti. Ne derler bilirsin, “Devlet sağ olsun.” Çocuğun ölüyor, şehit oluyor, “Vatan sağ olsun” diyorsun. Yunanistan’da öyle bir şey olmaz. Muazzam bir fark var. Fakat Türkler bütün sistemi kimden öğrendi? Doğu Roma İmparatorluğu’ndan, Rumlardan öğrendiler. Yeniçeriliği bile! Türkler bir şeyi düşünmeden hiçbir şey yapmazlar, düşünerek yaparlar. Halbuki burada hiç, biri der, öbürü bozar. Hükümet içinde bakan değişiyor, politika da değişiyor. Türkiye’de öyle değil. Her zaman totaliter bir rejim oldu. Cumhuriyet denilebilir ama demokrasi değil tam anlamıyla. Bir kez Türkiye’de resmi bir görüşmemiz olmuştu. Bana dediler ki “Sen kendini Türk hissediyor musun?” Dedim ki “Hayır, hissetmiyorum.” “Neden hissettirmedik mi sana?” dedi. Evet, yani hissettirmediniz. Sen bana devlet olarak her zaman “Ulan gavur” derdin. Nasıl hissedeyim?

Bakın ben nükleer enerjiden mezun oldum. Herkes tayin oluyor, benim tayinim gelmiyor. Hocama soruyorum ben de saf saf, “Hocam neden gelmiyor?” O da utanarak “Oğlum ben sana doktora tezini vereyim git çalış, Başbakanlık’tan geliyor tayinler seninki gelmez ya da zor gelir. Beni karıştırmayın” dedi. O günler geçti tabii, bugün artık eskisi gibi değil. Askerde bile “Bunlar Rum” derlerdi. Ayırırıldardı insanları. Üstelik bunu kime derlerdi biliyor musunuz? Sadece bize değil. Pontuslulara. Herif koyu Müslüman olmuş, hâlâ “Rum” diyorlar. Onlara “Rum” deniyor, kendilerinden saymıyorlar. Biz zaten yabancıydık onlar için. Halbuki Türk vatandaşı değil miyim ben? Askerliğimi yapmıştım.

Benim çok sevdiğim bir Türk kız arkadaşım vardı, hatta geçenlerde telefon etti. Amerika’da şimdi kendisi, bir Amerikalıyla evli. “Çok severdim seni” diyorum, “Ben de severdim seni” diyor. İyi arkadaştık ama nasıl bir gavur Türk kızıyla arkadaşlık yapıyor diye ayırdılar bizi İstanbul’dayken. “İstanbul’a

geliyor musun?” diyorum, “Gidip de ne yapayım?” diyor, “Babam öldü, annem öldü.” İki avukat kardeşi vardı, iyi bir aileydi, “Onlar da vefat etti” diyor.

1969’da eşimle nikahımı adada, Panayia’da kıydık. O zamana kadar belediye başkanı hep Rumdu. Hatta üyelere biri de bizim hanımın kuzeniydi. “İmzayı attın mı hapyı yuttun” diyordu. “Ona göre düşün şey edemezsin sonra” diye takıldılar. 1971-72 senesine kadar hep Rumdu. Son seçim döneminde, ne zaman hatırlamıyorum, İstanbul’da Galatasaray Postanesi’nden telegraf atıyordum. İmroz yazdım. Üstünde de Mihail Mavropulos yazıyor. Bak ne oluyor? Tabii Latince yazıyoruz biz Rumlar. Adam baktı, “Yanlış yere getirdin” diyor, yurtdışına vereceksin. Adanın Türk adası olduğunu bilmiyorlar, İmroz’un. Biliyorsunuz İmroz adı 1970’lerde değişti. Merkezi hâlâ İmroz’dur, adanın tümü Gökçeada oldu fakat merkezi İmroz’dur. Ben de gül-müşüm içimden “Bir de memur olacak” diye. İsimlere bakınca “Nasıl olur, Türk olamaz” derlerdi, hiç aklından geçmezdi. Fakat babamın, o Vefa’dan çıkma olduğu için, Türk arkadaşları vardı. Onların bayramlarına giderdim, bilhassa Ramazan Bayramı, iftarlarına giderdim. El öperdim, yemeklerini yerdim. “Elini öpenler çok olsun” diye bir şey derlerdi. İyilerdi, arkadaşlarımız vardı, sevdiğimiz kişiler vardı.

Türkler ciddidir. Her yaptıklarını ciddi olarak yaparlar, öyle ayaküstü işler yapmazlar. Bu nedenle becerebiliyorlar eninde sonunda. Arkadaşlarıma şunu derdim, “Bak Türkiye’de büyük insanlar var. Biri Fatih Sultan Mehmet, ikincisi Atatürk. Tabii arada büyükleri var. Üçüncüsü de Erdoğan olacak” Herkes kendi yöntemlerine göre büyür. Değişik unsurlardan oluşan bir kitleyi bir arada tutabilmek için bir şey bulmak lazım. Amerika nasıl tutar? Dolarla. Atatürk ne yaptı? Türkçülükle. Ziya Gökalp’ten teorisini aldı. Erdoğan toplumu bir arada tutabilmek için ne yapıyor? Dini, ümmeti tutuyor. Bu tuttu. O bakımdan büyük. Yoksa buradaki herkes *Muhteşem Yüzyıl*’daki Süleyman’ı da bilir. Evet, Süleyman da büyüktü ama kötü bir idareciydi o. Mustafa’yı öldürmemiş olsaydı imparatorluk başka türlü olacaktı. Selim’i getirdiği için

mahvoldu. Demek istediğim büyük insanların yöntemleri ne olursa olsun, zayıflıkları da vardır. Devletin içinde bir de derin devlet vardır elbet. Bakın, 6-7 Eylül'ün Menderes'le alakası yok. Onu yapan yine derin devletti. Derin devlet ve milliyetçiler. Yalan dolanla Adnan Menderes'i de alt ettiler.

Ertesi gün sokağa çıkmıştım ben. Kırdılar, yağma ettiler. Balkondan her şeyi görebiliyorduk ve duyuyordum. Ben pek korkmam. Anadolu'nun istediğim yerine de giderim hiç korkmam, ne olacak. Bazen onu diyorum "Benden on sene fazla yaşayacaksın en fazla, ne olacak, dünya sana mı kalacak?" Benim tuhaf bir felsefem var yani. Korkmuyorum. Bizim ev buradaysa 20 metrelik bir yol var, sola, yokuş aşağı Balat'a inebiliyorsun. Sola dönen yol Fener Lisesi'ne giden yol. Kilise de var, tek kilise olarak kalan Bizans kilisesi. Moğolların Meryemi Kilisesi. Onun karşısında şimdi harap, dökük olan eski ilkokul. Orada aşevi de vardı. Binaadaki incir, pirinç, un bu türlü erzak depoları bulunurdu. Onları yola attılar, yağları falan. On sene geçti o yollarda, kaldırımında mevcuttu izleri. Ahali geldi, ne yaptığını bilmeyen kişiler. Fanatıklık çok kötü bir şey. Zaten aklı başında olan bir kişi bunu yapmaz. O gün Fener'de öldürülen yoktu ama Balıklı'da oldu. Ruhbanlardan.

Balat'a kadar gittim o gün, oraları dolaştım. Mesela çanı çalmışlardı, Balat'a kadar sürmüşlerdi çanı. Çan ağır bir şey, kilisenin çanı. Hangi kiliseden söktüklerini bilmiyorum fakat bizim yörenin bir kilisesi. Ahalinin gücü büyüktü, hele de hisleri birleştiğinde. Ertesi gün hatırlıyorum o zamanın değişiyse örfi idare ilan edildi. Askerler getirildi. Askerlerle konuşuyordum, dedim "Korkmuyorum ben, öyle bir şeyim var." Sonra Hasköy'e gittim arkadaşlarla, oranın kilisesini mahvetmişlerdi ve bütün kiliseleri. Bizim orada büyük piskopos vardı kilisede. Yer altında bir mahzen vardı orada sığınmış, korkmuş. Patrikhane'ye bir şey olmadı fakat Çarşamba'da kilise var, Aya Yorgi Kilisesi. Sonrasında Taksim'e çıkmadım, bırakmadılar. 12 yaşındaydım, Hasköy'e gitmem bile şaşırtıcı, uzaktı. Gemiyle, vapurla gidiyordunuz, Haliç vapurlarıyla. Onları hatırlıyorum.

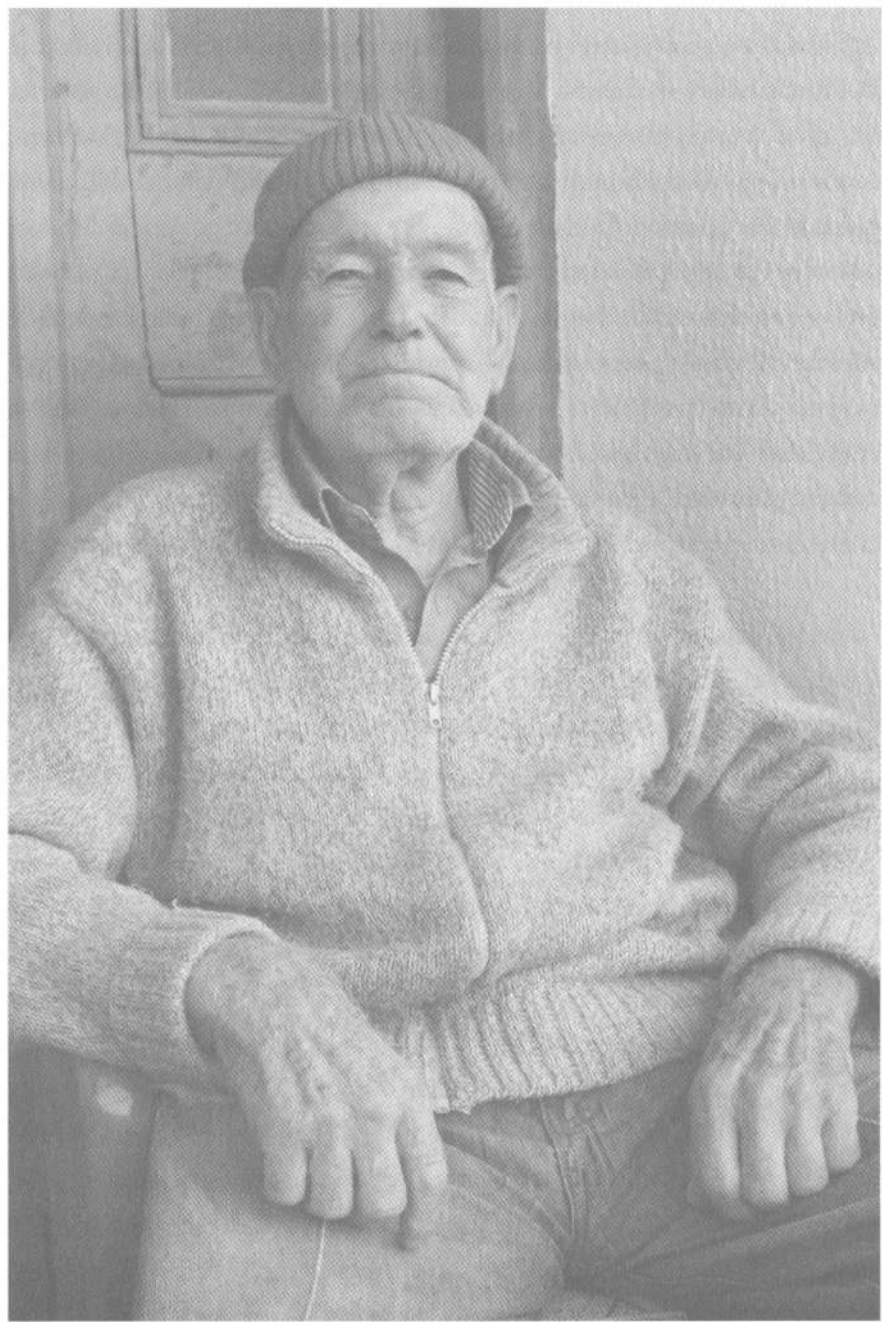
Bakın şunu unutmamak gerek. Bu bir mal değişimi. Türk devleti mallara konarak devlet oldu. Panayia'da bizim yerimiz var, koca yer benim aslında. Devlet almak istediğinde alır. Büyük ailelere bakın, nasıl büyük oldular? Ermenilerin, Rumların mallarına konarak. Her zaman, her hükümet, her devlet büyüğü kendi adamlarını rüşvetle büyütür, eski Osmanlı devrinde olduğu gibi. Adada ne oldu? Al sana inşaat, inşaat! Buyurun. Hep böyle gidecek.

Araziler konusu hep çok karışık oldu. Türkiye bir bahane bulup arazileri elimizden aldı. Mesela annemin on iki kardeşi vardı, devlet “Herkesin payı var arazide” diyor. Annem 85 yaşındaydı, 1939’dan beri o çalıştırıyor o araziye, kardeşleri yok ortada. Ona bırakılmış. Zilyetlik bile, kendi malı olmasa bile, zilyetlikten alırdı. Kabul edilmiyor. Neden? Rum olduğu için. Böyle böyle dağıldı arsalarımız. Sonra da Ahmet’e, Mehmet’e veriyorlar bedavaya. Bana satmıyor mesela ama sana satar.

Adaya gelenler çoğunlukla kültürsüz, alt seviyede bulunan kişiler oldu. Sırf bizi kovsunlar diye getirdiler onları. Halbuki planlı bir şekilde geliştirmiş olsalardı Kuzey Ege’nin en güzel adası olurdu İmroz. Dağdan inme kişileri getirdiler. Gelenler Türk de değildi. Bilmiyorlar coğrafyayı. Beni götürseniz, Mardin’de ne yapacağım? Hiçbir şey bilmem. Bir ara adaya gittiğimde, o esmer vatandaşlardan biri geldi, bana “Siz nerelisiniz?” diye soruyor “Ben Adalıyım” diyor. “Ben Adalıyım” sözünü duyduğumda tepem attı. “Anlat bakalım ne adalısın sen, nerelisin?” dedim. “Ben adaya gidip geliyordum” diyor sonra. Bunlar bambaşka insanlar. Eski yerlileri Rumları iyi anar. “Onlar varken biz kapımızı kilitlemeden yatardık” derler. Ben o kadar mesut hissettim ki çünkü bunu anlatan eski yerliler. Artık onlar ma-ziye karışan hikâyeler.

Dernek başkanı olduğumda İmroz’a her sene giderdik, hanım beş senede bir gelirdi. Sıkılıyor. Gittiğimizde bir arkadaşımızın evinde kalıyorduk. İki yerim vardı, hiçbir yerim kalmadı artık. Orada kalırken bir de komşu geliyor mesela “meyvelerimizden” diyor bana. Ne meyvesi, benim meyvemdi!

Ağacımdan topladığı meyveyi bana kendi meyvem diye takdim ediyor! Bunlardan sıkılıyor hanım. Merkez zaten çok değişti, hiç estetik yok. Bu ada artık karışık. Kürt'ü var, Laz'ı var, Arap'ı var. Herkes kendi huylarını, âdetlerini getirdi. Edep olmayan kişiler doldurdu adayı. Bademliköyü'ne giden kişiler epey kültürlü insanlar oluyor, başkadır oranın çevresi. Merkez çok kötü! Dereköy'ü Kürtler mahvetti. Bakın devlet o Kürtlere, Kastro'da on senede tapu verdi. Bana kendi malımın tapusunu vermedi. Devlete de söylüyorum bunu, korkacağım ne var ki? Küfür etmiyorum. Sadece doğruyu söylüyorum. Onlara verdiniz, neden bana vermiyorsunuz? Benim adım Mihail olduğu için. Ben artık Müslüman olsam bile yine de gavurum onların gözünde.

KOSTANDİNO MARİNO:
MECBUR ETTİLER, SATTIĞIMIZA DAİR
İMZA ALDILAR BİZDEN

24 Ekim 2020
Zeytinli (Aya Theodori)
Gökçeada (İmroz)
Türkçe-Rumca

1930 doğumluyum. 91'e gireceğiz. Burada, bu köyde [Aya Theodori/ Zeytinli] doğdum. Bu evde değil. Annemin evi yukarıda bulunuyor. Eskidiği için onu bıraktık. Teyzemiz bıraktı bu evi. Eşimin de bir başka evi vardı. Oraya yerleşmiştik. Sonra buraya geldim. O ev de öylece duruyor. Bu evin arkasında da bir ev var. 250 senelik bir ev, dedemin evi. Geçen sene çatısını yaptırdım. Daha evvel bu evin de çatısını yaptırmıştım.

Başka kardeşim yoktu. Daha önce bir kardeşim varmış, bir yaşında vefat etmiş. Okulu burada okudum. Beşinci sınıfa kadar. Bu okulda. O zamanlar çok öğrenci vardı. Ortaokula gitmedim. Yalnızca İstanbul'da vardı. O da paralıydı. Ekonomik durumumuz o kadar iyi değildi o nedenle beşinci sınıfa kadar okudum.

Arazilerimiz vardı. Ortağa veriyorduk, zeytin ağaçlarından zeytin topluyorduk. Zeytinyağından yararlanıyorduk, bakkallara satıyordu babam. Kırdaki tarlaları vardı. Onları da ortak veriyordu. Yarı yarıya. Bişme yapıyordu. Burada harman yapıyorduk. Böylece ev geçiniyordu. Kendi işlerimizi yapıyorduk. Tarlalara, zeytinlere bakardı.

Gençken aynı arazilere bakıyordum. Sonra çoğaldı. Teyzemden, ninemden miras kaldı. Daha çok arazimiz oldu. Onlarla uğraşıyordum. Şimdi iyi bir aile buldum, Yeni Bademli'den, ortak toplanıyor. Eskiden Çanakale'ye götürüyorduk, 15-16 ton zeytini fabrikaya götürüyorduk. Tariş fabrikası oldu orası. Birkaç sene oraya gittik. Üye olduğum için daha ucuz bir bedel çıkarıyordu bize. Muhtar olduktan sonra bıraktım. Artık zeytin toplamaya gidemiyordum. Sonra ortak aileye daha fazla pay vermeye başladım ki onlar toplansın. 30-35 senedir bu aileyle çalışıyorum. Onlar da payıma düşen zeytinyağını getiriyorlar. İklim değiştiği için hasat değişiyor. Bir sene bakıyorsun zeytin var, başka sene olmuyor. Bazı mıntıkalarda zeytin tutuyor, bazısında tutmuyor. 53 dönümlük arazinin tapusu benim. Yol başında da bir zeytinliğim var, 75 dönümlük, orada da ağaç var. Köyün etrafında daha başka zeytinlikler var. Onları da topluyorlar. Başka vardı ama bir kısmını sattık. Uzaklardakileri de satacağım. Artık yeter. Bundan sonra gidecek yerim yok, ne yapayım?

1999 yılında ilk kez muhtar oldum. Üç dönem, 15 sene yaptım sonra bıraktım. Artık ihtiyarladım, yetişemiyorum. Hem evin işleri hem muhtarlığa yetişemiyordum. Aday olmadım. Aşağıdaki mahallede bir başka çocuk çıktı.

İstanbul'da dört beş sene çalıştım. İstanbul'a gitmek için vapura binerdik. *Kemal* vardı, *Ülgen* vardı. Üç vapur işlerdi arada. İki gece vapurun içinde yattım. İstanbul'a gitmek için iki gün deniz yolu yapıyorduk. Kastro'dan bir sandalla geçiyorduk. Ne zaman dalga vardı çıkamazdın. Çok çekiyorduk. Çok zordu. Denize düşenler de oluyordu. Bizim köyden bir sabuncu sürekli Gelibolu'ya giderdi. Bir sepete yiyeceğini de koyardı, biraz cimriydi.

İskeleyle gidince sandalla atlamaya çalışırken düşüverdi sepetle birlikte. Yüzme bildiği için yukarı çıktı ama hemen sepetini kurtarmaya çalıştı, “Tutun sepetimi, tutun sepetimi” diye. Kendisini kurtarmadan önce sepeti kurtarmaya çalışıyordu.

İstanbul’a ilk kez 1948-1949 senesinde gittim. 17 yaşından 19’a kadar kundura çıraklığı yaptım. Bir oda tuttum orada. Bir kuzenim vardı. Daha önce İstanbul’da evde çalışmak için gelmişti İstanbul’a. Sonra evlendi. Moda’da oturuyordu. Kocasını İstanbulluydu. Onlar da bana yardım etti. İstanbul’da zorluk çekmedim. Pazartesi günü enişteyle birlikte yola çıkardık. O bir konsoloslukta çalışırdı. Galata’ya doğru giderken ben de “pabuç” öğrenmeye giderdim. O kuzenimin çocuğu, oğlu yıllar sonra İskenderun’da sinema işletti. Daha sonra 19 yaşındayken askerlik için muayeneye çağırıldılar.

1954-1955 senesinde bir kuraklık olmuştu. Tüm ağaçlar çiçek açtı ve aniden bir soğuk geldi. Bütün ağaçlar kurudu. En güzel ağaçlar kurumuştur. Sonra yeniden İstanbul’a gittim. Moda’da, Tarabya’da çalıştım, garsonluk yaptım. 1955’te Mano Palas diye bir otel vardı. Orada bir buçuk sene çalıştım. Sonra köyümden bir arkadaşım geldi, “Gel sana daha çok aylık vereceğim. Benim yanımda çalışacaksın komi olarak” dedi. Gittik Tarabya’da, “Garaj” diye bir yer. “Fidan” adlı bir yer vardı yanında da. Orada çalıştım. Arkadaşım garsondu, ben de yardımcıydım. O zamanlar çok iş vardı. Güzel Amerikan taksileri vardı yollarda. Doluyordu o cadde.

Orada olduğumda 6-7 Eylül’ü görmedim. Benden önce yaşanmıştı. Tarabya’nın orada Metropolitliği yakmışlar ama görmedim. Sonra da korkmadım, sakinleşmişti ortalık.

Burada yeniden ağaçlar çıkmaya başlayınca dönüp ağaçların bakımıyla ilgilenmeye başladım. Hepsinin bakımıyla ilgileniyordum artık. Sonra evlendik. Annem babam daha gençti o zamanlar. Bana ihtiyaçları yoktu. Bahçede çalışıyorlardı da. O nedenle rahat gitmiştim İstanbul’a.

Barajdan aşağıya kadar olan alan Zeytinliköy'ün mıntıkasıydı. İstimlak edildi hepsi. Çok sene oldu. Çok. 1964'te. Beş arsam gitti. Dört zeytinlik, bir tarla. Bu mıntıkada. Büyüktü, hepsi istimlak edildi. Mecbur ettiler, sat-tığımıza dair imza aldılar bizden. Yumurta fiyatına, o kadar düşük bir para ödettiler. İster istemez imza atıyorduk. Bütün köyün orada arazisi vardı. Tüm ova bu köyündü. Şimdi devlet kiraya veriyor. Üstünde kira ödeyenler arazileri işletiyor.

Okulları da hadiselerden sonra kapattılar. Yılını unutuyorum artık yaş-landım. 1964'ten sonra insanlarda büyük bir umutsuzluk vardı, bir şeyler üretme arzusu sona ermişti. Büyük bir çaresizlik hissi vardı.

Her köyde Metropolit anaokulu açtırmıştı. Anaokulunu kapattılar ama o okul köy tüzel kişiliği adına alınmıştı, binası, arazisi. Köyün tüzel kişiliğinde olduğu için anaokulunu alamadılar. Eskiden bu işlerde yazı olmazdı. Mesela biri bir araziye hibe ederdi. Kiliseye ya da okula. Bu arazi için yazı yazılmazdı. Teyzem, buradaki okulun yerinin sahibiydi, onu hibe etmişti. Okulsa çok daha eskidir, Meliton'dan da önceydi. 1925 gibi. Ben de orada okudum.

Meliton çok kuvvetliydi. Onu iyi hatırlıyorum. Benim evlenmem için izin vermemişti. Çünkü eşimin vaftizini babam yapmıştı. Bunun din kural-larına aykırı olduğunu söylüyordu. Mecbur olduk, burada Meliton'un ya-nında çalışan bir papaz vardı, o yazı verdi, "Hadi git, Patrikhane'yle konuş" dedi. O zaman Athenagoras Patrikti. Bu mektubu verdim. Evlenmemize müsaade etti. Hatta o zaman Metropolit Fotis vardı, o daha metropolit ol-madan önce, Kalamış'taki kilisede dini töreni yapmıştık.

Muhtarlıkta sorun yaşamadım. Benim bacanak benden evvel beş sene yaptı. Ondan önce Niko Karavasil vardı. Sonra ben oldum, on beş sene kal-dım. Kaymakamlıkla aramız da iyiydi. Sorun yaşamadık benim dönemimde.

Sorun cezaevinin olduğu dönemlerde vardı. Ormanları kesmeye getiri-yorlardı, bizim ağaçları kesiyorlardı. Biz de şikâyet ettik. Hatta bir Karadenizli arkadaş vardı. Ona söyledik. Şikâyet ettik bu yaşananı ve önlemini aldılar.

Bizim en sağlıklı ağaçlarımızı kesip satmışlardı. Sonunda bizim lehimize dilekçe veren kişiyi iki yıl sürgüne gönderdiler. Böyle şeyler yaşandı.

Mahkûmların olduğu dönemde dışarıdan da fena adamlar gelmeye başlamıştı. Onlar da geliyor, geziyordu adanın içinde. Korku salıyorlardı. Bizim üst mahallede bir kadını boğdular. Önce tecavüz ettiler sonra öldürdüler. Nereye gidelim? Dışarıda nereye gideceğimizi bilemiyorduk. Atina'ya gince ne yapacağım ki? Orası yabancı yer. Yani biz yabancı bir yer olarak görüyorduk. Atina'ya beş on gün gittim. Amcam beni görmek istemişti. Babamla ikiz kardeşti. Onun için gitmiştim ama döndüm hemen. Burada çok işim vardı. Arıcılık yapıyordum o zamanlarda da. Çok kalamıyordum uzakta. Selanik'ten de geçtik ama durmadık. Şimdi de oralarda ne yapayım yani? Bu yaştan sonra Merkez'e gitmeye bile çekiniyorum. Yemek için, satın alıp dönmek için bile gitmeye çekiniyorum. O işler gençler için artık.

Panayia çok küçük bir yerdi, şimdi iki üç misli oldu. Çok değişti. O zamanlar her yer farklıydı. Buralarda da çok arazi ekilirdi. Ekinler çoktu. Yok şimdi böyle. Türkler de eskiden yoktu. Onların arazileri de yoktu.

Bir manastır vardı burada. Havalimanı arazisinde. Orayı istimlak ettiler. Bu araziye 25-30 aile geldi. İlk Lazlar geldi. Karadeniz'den. Orada evler yaptılar. Merkez, Kaleköy'e giderken hastanenin karşısındaydı evleri. Onlara teslim ettiler, ovayı da onlara paylaştırdılar. Sonra Şirinköy, Uğurlu gibi köyler oldu. Arazileri paylaşıp paylaşıp geldiler. O arazilerle geçiniyorlar şimdi. Eskiden en kalabalık yer Dereköy'dü. O kadar kalabalıktı ki belediyenin de orada olmasını istiyordu bazıları. Çok canlıydı, çok büyüktü. Fakat sonra yine Merkez'de oldu belediye.

15-18 tane kuzum vardı. Kendi arazilerimiz içinde kullanıyordum. Dışarıya salmıyordum, çevresinde tarlalar olduğu için. Sabah yedide gidiyordum. Bir de akşam. Dik bir yokuş. İki sene önce orada bir yangın çıktı. Koyunları, kuzuları verdim. Artık o dik yokuşlu yere gitmiyorum. Artık sadece tavuklara gidiyorum. Kümeste kalıyorlar. Her gün yem götürüyorum.

Mısır veriyorum onlara. Sesimi tanıyorlar geliyorlar çağırınca. Bazen yumurtadan horoz çıkıyor, onları kesip yiyorum. Yemeklerde buradaki fesleğenin yaprağını kullanıyorum. Yemeklere koyuyorlar. Koku için de güzel oluyor. Bu iki kökten oluşuyor. Bu bir kök, bu başka bir köktür. Böyle geçiyor hayat.

YORGO ZARBOZAN:

**TÜRK TOPRAĞI OLAN BİR YER İÇİN
TÜRKLEŞTİRME KARARI ÇIKTI**

13 Eylül 2020
Tepeköy (Agridia)
Gökçeada (İmroz)
Türkçe

1939’da burada doğdum. Bütün atalarım burada. Bizim kökenimiz, yalnız benim değil tüm İmrozluların kökeni bilinen tarihin, milattan evvel 2 binlerde. Bilinen tarih içinde böyle ama çok daha eski bulgular da bulundu. Leleyes diye bir boy var. Adalar halkı deniyor kendilerine. Ege Denizi, Ege kıtasıyken milattan evvel 12 bin senelerinde yani şimdiden 14 bin sene önce tufan çıkıyor. O dönemlerin hâlâ izleri var. Kim bilir ne büyük deprem oldu ki bu kıta içinde bazı yerler çöküyor, dağlar açılıyor ve araya deniz giriyor. İşte Ege’deki adalar, kıtanın yüksek yerleriydi ve böylece ada olarak kaldılar. Kurtulabilenler de o Leleyes dediğimiz halk, buralarda yaşamaya devam etti. Onun için buraya “Adalar Grubu” denir. Bir başka soy daha geliyor 4 bin sene evvel. Truva’yı yakıyor, buraya geliyor, Samothraki’ye gidiyor, Tasos’a gidiyor. O şekilde birleşip bir toplum olduk.

Buraya yüzlerce yıl dışarıdan gelen yoktu sadece jandarma ve devlet memurları. Aşağı yukarı 8 bin kişiydik burada. İnsanlar mutluydu, istikballelerinden umutlu, herhangi bir endişeleri yoktu. Çok çalışkan bir toplumdur. Şu yuvarlak dağ görüyor musun? Onun zirvesine kadar ekiliyordu. Bak şimdi nasıl? Bu ada kendi kendine yeterliydi. İthalat ne yapıyordu? Çay, kahve şeker, kadın elbisesi, bir de pirinç. Geri kalanını burada üretiyordu. Çıkardığı zeytinyağı, kaşar peyniri, İstanbul piyasasının en aranan kaşar peyniri buradaydı. Ve bal, hayvancılık çoktu. Domuz da vardı tabii. Ticareti yapacak mandırası yoktu ama herkes bir tane besliyordu. 24 Aralık'ta kesiliyordu âdet olduğu için. 25 Aralık'ta perhiz bitiyordu. Bizim toplum çok dindardır ve çok enteresan bir şey bizim toplum Hristiyanlıktan evvel On İki Tanrı'ya inanıyordu. Bir de küçük tanrılar için ayinler, küçük mistik ayinler yapılıyordu, büyük mistik ayinlerse Samothraki'de oluyordu. Çok güzel tapınaklar vardır orada geçmişten kalan. Tabii yıkılmış şimdi. Bizim de güzel tapınaklar varmış.

Pınarbaşı'nda bir manastır var. O manastır o tapınaklardan birinin üstündedir. Bizim atalarımız 480'e kadar direndi eski dininde. Ondan sonra bir misyoner geldi, zorla Hristiyan yaptı burayı da. Kılıç sevgisiyle Hristiyan olduk ama ondan sonra Hristiyanlığın jandarması olduk. Bizden sayısız papaz, sayısız metropolit çıktı. Bartholomeos bizden, Amerika'daki İakovos bizden. Çocukluğumda da burası böyleydi. Hep dindar. O zamanlar çok tabii kıymetini bilemiyorduk adanın. Zaten bir şeyi kaybedersen farkına varırsın. Hakikaten çok mutlu bir toplumdur. Fakir ama çok mutlu. Çalışkan. Hem çok çalışıyor hem de çok eğleniyordu.

Toplum sürekli dışarıya gitti. Amerika, Avustralya, Afrika. Bir zamanlar Osmanlı zamanında bu gidilen yerler arasında İskenderiye de vardı. Rahmetli babam da bir ara İskenderiye'ye gitmiş, çalışmış. Ondan sonra tabii yeni Türkiye olunca İstanbul ve dışarıyı deyince artık Amerika, Afrika, Avustralya, Yeni Zelanda, Arjantin oldu.

Burası eğitime hep önem verdi. Eski okulumuzu gördünüz mü? Ön tarafı ne kadar da düzgün kesilmiş taşlardan değil mi? Bunu yapan, yaptıran da buralı. Kapının üstünde imzası var. Eskiden burada okul yokmuş. O kişi Mısır'a gidiyor, çalışıyor zengin oluyor. Bilmem ne kadar altın yolluyor, köyünde okul olsun diye. Ve o okul yapılıyor. İlkokula kadar orada okudum. Ondan sonra bu diğer okulu yaptı köylüler. Olmayan kendi parasıyla, kendi zahmetiyle. Gelsin devlet bana desin ki "Ben bir lira verdim oraya." Her türlü cezaya razıyım. Bir kuruş vermedi. Bu okulu yaptık ve altıncı sınıf da burada. Merkez'de ortaokul vardı. Nasıl oldu ortaokul? Zamanında Yunan Kralı İstanbul'a gelmişti. Çok güzel fotoğrafları vardı. Menderes dönemindeki görüşmelerde Gümölcine'de Celal Bayar Lisesi yapılsın, burada da ortaokul ondan sonra da lise olsun diye anlaşıyorlar. İşte bu okullar 1964'te kapatıldı. Burası Milli Eğitim Bakanlığı'na, yalnız okul olarak değil bina olarak da bakanlığa bağlandı. Bu okul kapatıldığında 184 çocuk vardı içinde. Çıkardılar çocukları, kapattılar. Benim ağabeyimin, Aristidi'nin üç çocuğu vardı. Ne yapacak? Mecbur onun gibi herkes çocukları olan ya İstanbul'a gitti, Yunanistan'a. Yazık değil miydi? İlk traktörü getirendi.

İstimplakler de vardı. Milli Güvelik Kurulu, İmroz ve Bozcaada'nın Türkleştirilmesi için karar almış. Sanki burası Türk toprağı değil. Türk toprağı olan bir yer için Türkleştirme kararı çıktı! O fırsat Kıbrıs'la geliyor. 1963'ten evvel de bu niyet var, bu iki adanın Rumlardan kurtarılması diye. Sonra memurlar geldi buraya yazıldı. Herkes ne malı varsa tarlasını şunu, bunu, evini beyan edecek, kimin üzerinde kaç metrekare ve fiyatı belli olacak. Ondan sonra bazı memurlar korumacı gibi geliyorlardı kahveye. "Yorgo köylülere söyle, sakın fazla fiyat vereyim demeyin korkunç vergi gelecek harçlar gelecek elinizden alınır haberiniz olsun" diyorlar ve "Mümkün mertebe en düşük fiyatı verin" diye ekliyorlar. Köylüler inanır. Herkes cahil. Düşük fiyat verdiler. İki sene sonra "Şu ovayı istimplak ediyorum" diyor yetkililer. "Gel bakalım" diyor, beyannamede 100 lira yazdınız, al 100 lirayı. O şekilde

insanlar kandırıldı. Dereköy ovası bütün adayı besleyebilirdi. Kefalos, üç tane ovası vardı. Üçü de bu şekilde istimlak edildi. Ne oldu, iki tanesinde Devlet Üretme Çiftliği, bir tanesinde de hapishane yapıldı. Tüm bu istimlakler ne zaman yapıldı? 15 Haziran'da. Bütün ovalar dolu, ekili, tam hasada başlayacak insanlar. Aç kalıyorlar. Getirdiler dışarıdan adamları, devlet biçti bütün ürünleri kendisi aldı. Dile kolay. Zaten en büyük tokadı Dereköy yedi. Üç bin kişilik köydü. Türkiye'nin en büyük köyü, son derece mutlu ve zengin bir köydü. En zengin köydü zaten.

Tüm buralara dışarıdan adamlar getirdiler. Türkleri Ege'den getirsellerdi aynı kültüre sahibiz. Çok daha iyi bağdaşırdık onlarla. Önce Karadenizliler getirildi. İnönü zamanında, 1946'da Sürmene'de birkaç aile geldi ve Merkez'e yerleştirildi. Ovada bir manastır vardı. Manastırın tarlaları istimlak edildi ve onlara verildi ama bizimle hemen uyuştular. Kökenleri de bizdendir zaten. Onların herhangi bir suçu yok. Kendilerine de söyledim kaç kez. "Siz" dedim, "Siz bize bir şey yapmadınız. Mecbur edildiniz, buraya getirildiniz Çaykara'dan ama bir düşünün kimin malının üstündesiniz şu anda." O kadar. Birbirilerine baktılar sustular. Onların bir kabahati yok ki, devlet aldı onlara verdi.

En kötüsüye doğudan gelenler oldu. 1975'te Iğdır'dan, Devlet Üretme Çiftliğinde çalışan biri var. Bir bakmış Kastro, Kaleköy boşaltılmış. Hemen bir yazı yazıyor, bir mektup yazıyor. Koşun, boş sahipsiz evler var diye. İki kamyon insan geldi. İki aile, 72 kişi. Gittiler Kaleköy'e kırdılar kapıları, girdiler içeri. Çok samimi söylüyorum, mübalağa hiç etmiyorum, etmem de. O zamandan bu zamana da işgal altında. Ve devlet onlara tapu verdi. Evet, tapu verdi! Sahipleri geldikten sonra cesaret aldılar, tapusu elinde Kaleköy'e gidiyor evine. Çoluk çocuk kadınlar taşla kovalıyor. Müracaat ediyorlar. Sonuç yok.

Hep böyle oldu. Öncekilerde de yaşandı. O zaman gelenler nerede birini bulurlarsa ayaklarının altına alıyorlar. Veriyorlar sopayı, hadi bakalım

bir daha buraya basamazsın. Bir arkadaşımın damı vardı. Koyunları, domuzu, tavukları vardı. Erzakları vardı. Köye gelmişler, yine gidecek damlarına. Bir bakmışlar ne pencere var ne kapı. Bütün yakaladıkları hayvanları da kesmişler. Samimi söylüyorum yeminle bunlar mübalağa değil. “Gördün mü?” diyorlar, “Bir daha basamazsın, aynı akıbeta uğrayacaksın.” Ve insanlar kaçtı böylece. Gece sandallarla kaçıyorlardı. Çok enteresan bir konu 1960’larda, 1964-1966 civarı bugünkü alay yerinde tabur vardı. Tabur komutanı yarbaydı tanışmıştık. Nasıl tanışmıştık hatırlamıyorum. O da zaten kökeni Giritliydi. Cumartesi günleri Pazarbaşı’nda kafeteryanın yerinde eskiden gazino vardı, oraya giderdik. Dans ediyorduk. O yarbay da gelmişti. O dönemde insanlar gece sandallarla kaçıyor. Evini olduğu gibi bırakıyor çünkü hiçbir şeyi satamıyor. Bir arkadaşım da süngerciydi. Kayıklarıyla Gelibolu limanında duruyordu. Belediyeden uyarı anonsu gelirdi. Zor bir dönemdi. Şimdi o yarbayla konuşuyoruz. Samimiyiz ya “Yorgo” diyor “Sana bir şey söyleyeyim.” “Nedir?” dedim. “Sizinkiler gidiyorlar” dedi. “Bana söylesinler” diyor, “Ben gitmek istiyorum desinler. Güvenliği alıkoyayım başları belaya girmeden gitsinler.” Ben o kafayla düşündüm, “Bak ne iyi adam, bize yardımcı oluyor”. Halbuki onun düşüncesi “Aman bir an evvel gitsinler, ben size yolu açarım gidin, adayı boşaltın”-dı. O dönem ilk zamanda biri öldürüldü. Mahkûmlar zaten silahla dolaşıyorlardı. Kimi bulsa tek başına veriyordu sopayı. Kadın buldu mu tecavüz oluyordu sonu. Eskiden kilometrelerce uzakta damlarımız vardı. Bırakın genç kadınları erkekler bile artık o damlarda kalamıyordu. Çünkü tehlike. O zamanda ilk öldürmeler oldu Dereköy’de. İkinci bir kadın Zeytinli’de öldürüldü. Tecavüze uğradı, öldürüldü. İki sene evveline kadar toplam 12 kişi öldürüldü. Bir tanesi canlı canlı yakıldı. O 12 tanesinden iki tanesinin katilleri bulundu. O kişiyi yakan kişiler biliniyor. Ve kimse bir şey yapmıyor. Son olarak Zafir Pinar öldürüldü. 86 yaşında, cenazesi vardı Yeni Mahalle’de. Hem Çanakale Emniyet Müdürü vardı hem buranın

emniyet müdürü katıldılar. Ben buranın emniyet müdürünü iyi tanıyordum. Gittim yanına “Sayın müdürler” dedim, “İnşallah bu sefer dedim katiller bulunabilir.” “Evet” dediler, “İzindeyiz, yakalayacağız.” Ve nihayet yakalandı. Yani 12 kişi öldürüldü, ikisinin katili bulundu. Katillerinin bulunamaması nasıl oluyor? Adada bir şey yapacaksınız da bulamayacaksınız, imkânsız.

1967’de bir vali gelmişti. İmroz adı hoşuna gitmemiş. Sanki Türkçeleşmemiş gibi. Bu isim aslında adanın Türkçeleşmiş adı. Orijinali *İmvros*. Bu da nereden geliyor biliyor musunuz, mitolojiden. Mitolojide küçük tanrıların babalarının isminden geliyor. Buraya gelmiş çocuklarıyla birlikte, bu adanın ismi *İmvros* olmuş. Zaten Türkçeleştirildi, İmroz oldu. O şeyler yapıldı ki bütün dağların, tepelerin isimleri de değiştirildi. Türkçeleştirilecek ya! Zaten burası Türk toprağıydı. Değiştirdiler böylece Gökçeada oldu. Bununla ilgili de bir anım var. O dönem annem hastalanmıştı, pasaport çıkartmam gerekiyordu Yunanistan’a ablalarımın yanına gitmek için. Çanakkale’ye gittim. Bir komiser arkadaşım vardı. Daha doğrusu askerlik döneminden bağımız vardı. Gittik orada oturduk, selamlaştık. Evrakı getirmiştim, bir bayanı çağırdı yanına. Diyor “Bayan, Yorgo’nun işini bitir”. Biz orada oturuyoruz. Eskiden pasaport çıkartmak için bir ay bekletiyorlardı. İlla zorluk çıkartmak için. “Yok” dedi komiser, “Yorgo’nun anında olacak.” Aynı saatte ben pasaportumu aldım. Orada bir polis vardı. Bana “Anneniz nerededir?” diye sordu. “İmroz’dadır” dedim. “Yorgo Bey” dedi bir edayla “Yorgo Bey artık İmroz değil Gökçeada’dır.” Ağzımı kapatamadım ben de. “Memur Bey” dedim, “Önce Ankara’nın, İzmir’in, Bursa’nın, hangisini istersen onların adını değiştir. Ondan sonra İmroz’u da Gökçeada yap”. Gülüştüler. Benim Türk milletiyle ne sorunum olabilir? Olamaz. Fakat benim hükümetten, politikacılardan şikâyetim oldu. Çok yazık oldu bu adaya, hakikaten çok yazık oldu. Bir defa Lozan’ın 14. maddesine göre bizim özel yönetimimiz olacaktı. Kaymakam dahil bizim camiadan olacaktı sadece bir askeri ateşe olacaktı

Türkiye'ye bağlı. Türk toprağı, Türkiye bağı olacaktı ama özerk idaremiz olmalıydı. Hiçbir şey olmadı, hiçbir şey! Hatta Menderes döneminde açılan Rumca eğitimi bile sona erdirdiler.

Ben ortaokulu bitirince 1958'de İstanbul'a, Zoğrafyon Lisesi'ne gitmiştim. Onu bitirdim. Ondan sonra üniversiteye, kimya bölümüne girdim. 50 kişinin içinde dördüncü oldum, o bölümü bitirdim. Ondan sonra askere gittim. Konya'da, Balıkesir'den sonra Konya'da bir buçuk sene askerlik yaptım.

Sonra Yunanistan'da, Girit'te staj yapıyorum büyük bir fabrikada. Beni gördüler beğenmişler. Mesaiden çok daha evvel, mesela saat 8'de başlıyorsa ben saat 7'de laboratuvardaydım. Beni bir firmaya tavsiye ettiler. O firma da İngiliz-Yunan firması. Nijerya'da sabun ve parfüm imalatçısı. O zaman kimyacılar Yunanistan'da en çok 5 bin kazanıyordu. Afrika'ya gideceğim için, Nijerya'da bilinmeyen yer için 17 bin oldu ilk maaşım. 17 bin drahmi, ayrıca araba. Üstüne de senede iki ay izin. Dünyanın neresine istersen git. Fakat eşimle tanışınca o işi reddettim. Sonra pek çok yerde çalıştım, yirmi sene de kendi işimi yaptım, tesisimi kurdum. Hâlâ İmroz Kimya Sanayi olarak çalışıyor. İşim çok iyiydi. 38 sene İstanbul'da yaşadım. Her gece rüyamda buradaydım. Her gece! Bir gün yine sabah saat 5'te bürodaydım. Kahvem içiyorum, senetlerim bir tomar, çeklerim bir tomar. Antep'e kadar mal veriyordum. "Çoluk çocuk yok, bir kadın var, milyarları kazanacaksın da ne yapacaksın. Sen kalk git memleketine" dedim. Çok iyi bir müşteri vardı, onlara sattım, kaçtım geldim buraya. Tabii, boş duramadım. Bağlar yaptım, şaraphane yaptım, lokantayı yaptım, pansiyonlar vardı köyde. Doğrusu övünmek gibi olmasın ama tanınmasına da biraz sebep oldum. Yol topraktı, asfalt yoktu. O zaman işte aşağı yukarı 80 kişi vardı köyde, hepsi de yaşlı. Geldim dışarıdan kimse gelmiyor, herkes korkuyor. Bizim 15 Ağustos bayramı olur. Eskiden kahvelerde, meydanda danslar, yemekler yapılırdı, hiçbirisi kalmamıştı. Herkes evine gidiyordu kiliseden sonra. Buraya gelince, insanları çekmek için önce pansiyon yapayım dedim çünkü evler harabe.

Atina'dakiler, dünyanın dört bir yanındakiler “Yorgo fabrikayı sattı, İmroz’a gitti. Bu adam deli! Onda bir problem var!” dedi. Önce pansiyon yaptım. Pansiyon yapacaksan da gelenler ne yiyecek? “İyisi mi bir de lokanta yapalım” dedim. Kuzular var, keserim. Bir parça kuzu, bir patates, şaraptı o şekilde idare eder. Böylece 1996’da geldim. Bir baktım 15 Ağustos’ta, on kişi geldi ürke ürke. Bizim bir dergimiz çıkıyor, oraya da yazı yazdım. “Korkmayın, şartlar değişti, gelin” dedim. Sonrası geldi. Okul yokken bu köyde 22 kişi kalmış bir ara. Şimdi kışın 100 kişiye kadar çıktık. Yazın 700 kişi oluyoruz. Bu da benim mutluluğum. Toprak yoldu. Pınarbaşı’ndaki karakola kadar asfalt yapılmıştı. İşte benim dediğim hükümetten şikâyetim dediğim de bu tür hareketler. Pınarbaşı’na kadar asfalt yapıyorsun da o dönemeçten buraya kadar topraktı. Annemle geldiğimizde yolda kaldık. Ben zor çıkıyorum aradaki yolu. Yaşlı kadın zorlana zorlana geldi rahmetli. Kadını çeke çeke getirmiştım. Öbür gün sabah sabah kaymakama gittim. “Kaymakam Bey” dedim “Siz Pınarbaşı’na kadar siz asfalt yaptınız. Neden bu kadar ayırım? 700-800 metre daha asfalt dökemez mi bu devlet?” Sağ olsunlar bir ay içinde yaptılar bu isteğimi de. Sonra okul açıldı. Samimi olarak söylüyorum, ne kötülük gördüysek İnönü’den gördük. CHP’liyseniz belki kızacaksınız, beni politik düşünceleriniz ilgilendirmiyor ama gerçek bu. Hesap edin bakan Varlık Vergisi çıktı gelir gelmez iktidara. Okullar kapandı. Üçüncüsü ve en önemlisi Aşkale’ye yollattı insanları. Siz bunları bilmezsiniz ama yaşamış insanlardan ben hikâyesini duydum.

İlkokul 3. sınıftaydım. Okulun arkasında bir akrabamızın kahvesi vardı. Kahveci Panayot vardı rahmetli. Bizim eski Metropolit’in babası ve akrabamızdı. Aşağı yukarı benim boyumda Fevzi Çakmak’ın portresi dururdu kahvede. Ben çocuğum nereden bileyim Fevzi Çakmak’ı. “Kim?” diye sorduğumda, o bana “Bizi kurtaran adam” demişti. Liseye gittim, 12. sınıf yani son sınıfta Eski Yunanca hocamız vardı. Meğer o da mağdurlardan biriymiş. O da oraya gitmiş. Hatırlamıyorum bu konuyu neden, nasıl konuştuk

ama hocama çocukluğumdaki bu anıyı anlattığımda, “Evet” dedi. O anlattı bize nasıl kurtardığını.

Aşkale’ye götürmüşler insanları, hendek kazdırmışlar. Bir de üstüne “Bu sizin mezarınız olacak” demişler. Onları Fevzi Çakmak kurtarmış. Fevzi Çakmak çıkmış İsmet İnönü’nün karşısına. “Paşam” demiş “Bu topladığın adamlar kim?” İşte orada İnönü hayatının hatasını yapmış. “Onlar” demiş, “Türk askeri.” Fevzi Çakmak da “Paşam” demiş, “Bu adamlar benim askerimdir, onlara kimse dokunamaz.” İsmet İnönü, Hitler’den ilham almıştı, onları kesecekti.

Keşke o dönemlerin hükümeti bizi rahat bıraksaydı. Biz ne isyan ettik ne hainlik yaptık. Biz burada Allah’ın bize verdiği hayatımızı yaşıyorduk. Rahat bıraksaydı burası Türkiye’nin en turistik yeri olacaktı. Marmaris yokken, Bodrum yokken, bizim köyde lokanta vardı, köyün içinde bir de gazinosu vardı Pınarbaşı’nda. 1950’li yıllarda bunlar vardı, bir hesap edin. İstanbul’dan gelen oluyordu turist olarak, bilhassa bizim camiadan geliyorlardı. Her bir ev bir odasını pansiyon olarak ayırıyordu. Yazık oldu.

Benim soyadım aslında Kanakis. 1927’de soyadı kanunu çıktığında Türkçeleştirildi. Zarbozan yapıldı. Şimdi hep konuşuluyor, Yunanistan’da, Batı Trakya’da Türklere neler neler yapıldı diye. Bir kez gemide de sohbet açıldı bu şekilde. “Biz size ne yaptık ki?” dedi biri. Dedim bir soru soracağım: Mübadele olduğunda 1925’te Türkiye’de kalan Rumların sayısı 125 bin kişiydi, Batı Trakya’da kalan Türkler 85 bin kişi. Batı Trakya’daki Türkler şu anda 185 bin kişi, biz 1500 kişiyiz? Neden?

ALEKSANDRA ŞAŞIRMAZ:

ANNEM HER ZAMAN ADAYI AĞLAYARAK ANLATIRDI

10 Eylül 2020
Tepeköy (Agridia)
Gökçeada (İmroz)
Türkçe

Ben İstanbul'da doğdum. Burgaz'da. İstanbul'da. Evim var, hâlâ duruyor. Burada adadan adaya geçtim. Ben başka yerde yaşayamam. Orada doğdum, büyüdüm. Denizin kokusunu alıyorsun, çamları... Rüzgârı... Yağmur tık tık vurur. Her şeyi seviyorsun.

Şimdi soyadım Şaşırılmaz. Eski soyadım Brahos'tu. Kocam Türk. Çocuklarımı vaftiz ettirdim. Böylece kültür devam etti. O da öyle istemişti. Öldükten sonra Burgaz'a gömüldü. Ben de buraya geldim.

Benim annem, adı Anna'ydı, on yaşında hizmetçi olarak gitmiş Burgaz'a. İmrozlular çocuklarını hep ufakken yolluyorlardı İstanbul'a hizmetçi olarak. Ne sanıyorsun? O kadar çocuğa bakamıyorlardı ki! Onlar da çalışıyorlardı. Oradan para yolluyorlardı. Bunu benim aklım almıyor. Bir anne on yaşındaki çocuğunu nasıl yollar da el ellerine? Yabancılar... Nasıl yollar? Düşünemem! Yapamam! Yayam karşımda olsa soracaktım, niçin yapıyordu,

neden yapıyordunuz bunu. O kadar travma vardı ki annemin içinde. Bazı bazı oturup ağlardı. Derdim “Niye ağlıyorsun anne?” “Anlatamam” derdi. Bir gün sıkıştırdım, “Nedir anlatamadığın, söyle” dedim. “Ben biliyorsun” diyor, “13 yaşında gittim ama gitmek istiyordum çünkü ötekiler de gidiyordu. Ama annem niye bana dur demedi? Niye bıraktılar? Çalıştık. Yorulduk. Dayak da yedik. Köyümde olsam çok daha iyi olmaz mıydı?” “Tamam mama, bunlar geçti anne” derdim. “Hiç üzülme. Oldu. Seni daha kuvvetli yaptı.” “Ama” diyordu, “Annemi babamı bir daha yaşamayacağım. O boşluğu kim dolduracak?” Bir yeri doldururken bir yeri boşaltıyorsun işte...

Burada çok işleri vardı. Tarlaları vardı... Fakat o zamanki şartlar farklıydı. Yolluyorsun çocuğu. Annem 1939 doğumluydu. O zaman mesafeler de fazla, zor. Şimdi bir uçağa atlıyorsun gidiyorsun İstanbul’a. Buradan o zaman İstanbul’a gitmek bugün bile zor. O zaman düşün ne kadar zor? Küçücük çocuk. Bir şey bilmiyor, para bilmiyor. Annem şanslıydı. Yahudilerin yanında çalıştı. Burla ailesinin yanındaydı. “Burla Biraderler” var ya onlarla çalıştı. Kibar insanlardı. Bulaşık yıkaması için tabure koydular ki yükselsin, bulaşıkları yıkasın. Ne yapsın? Orada büyüdü. Başladı Fransızca konuşmaya orada. Aile aralarında Fransızca konuşuyorlardı. Anlamaya başladığında Türkçe konuşmaya başlarılarmış, öğrenmesin Fransızca’yı diye.

Burla ailesi yazın Burgaz’da olarmış. Babam da Burgaz’daydı. Marangozdu. Aynı yaştı. Beraber yaşadılar. Babam 79 yaşında öldü, annem 81 yaşında. Zorluklar geçirdi. Bizi yetiştirdiler. Hayat böyle.

Adaya annemle birlikte geliyorduk. Ben buraya ilk geldiğimde başka türlüydü. Hatırlıyorum, çok ufaktım. Bizde 15 Ağustos’ta bir panayır vardı. Buradaki evleri hatırlıyorum. Bir kazan vardı, içinde *kulkuda* vardı. Yemek dağıtılır ya pilav, etle. Bir de yayamın orada gece gelmişim, bir sabah, bir piliç vardı, onu kesiyorlardı. En çok hatırladıklarım bunlardı. Çünkü ilk kez görüyordum hayvanın kafasını kestiklerini. Herhalde o da tesir etti bana, unutmamışım.

Biz yedi kardeşlik, hepsi gitti. Hiçbiri burada kalmadı. İstanbul'a, Almanya'ya, Avustralya'ya gittiler. Yok! Hiçbiri yok. Aile içinden, teyzem vardı İst-ratia, adada en uzun kalan o olmuş. O da sonra Avustralya'ya gitti çünkü burada okullar kapanmıştı. İki, üç tane çocukları vardı. Nerede okuyacak çocuklar? Çocukları, her şeyi topladılar önce İstanbul oradan da Avustralya. Böyle işte! Dağıldık! Dağıldılar! Dağıttılar! Bağlar kopmadı ama inceldi. Bir insanı her gün görmek başkadır, ayda bir kez görmek farklıdır. On sene sonra görmekse bambaşka. Hayatından onun ne geçti, senin ne geçti? Bilmezsin ki.

Mesela benim kardeşim Lüsyen, okulda gitar öğretmenini. Onunla da telefonla konuşuyoruz ama işte aynı şey değil. Ben burada kızım ile kalıyorum. Oğlum Umman'da çalışıyor. Kimya mühendisi. Geldi üç hafta kaldı. Üç hafta sonra Umman'a gitti yine. İnsanı göreceksin. Anlayacaksın. Gözünü göreceksin. Gözünü gördüğünde içini de anlarsın.

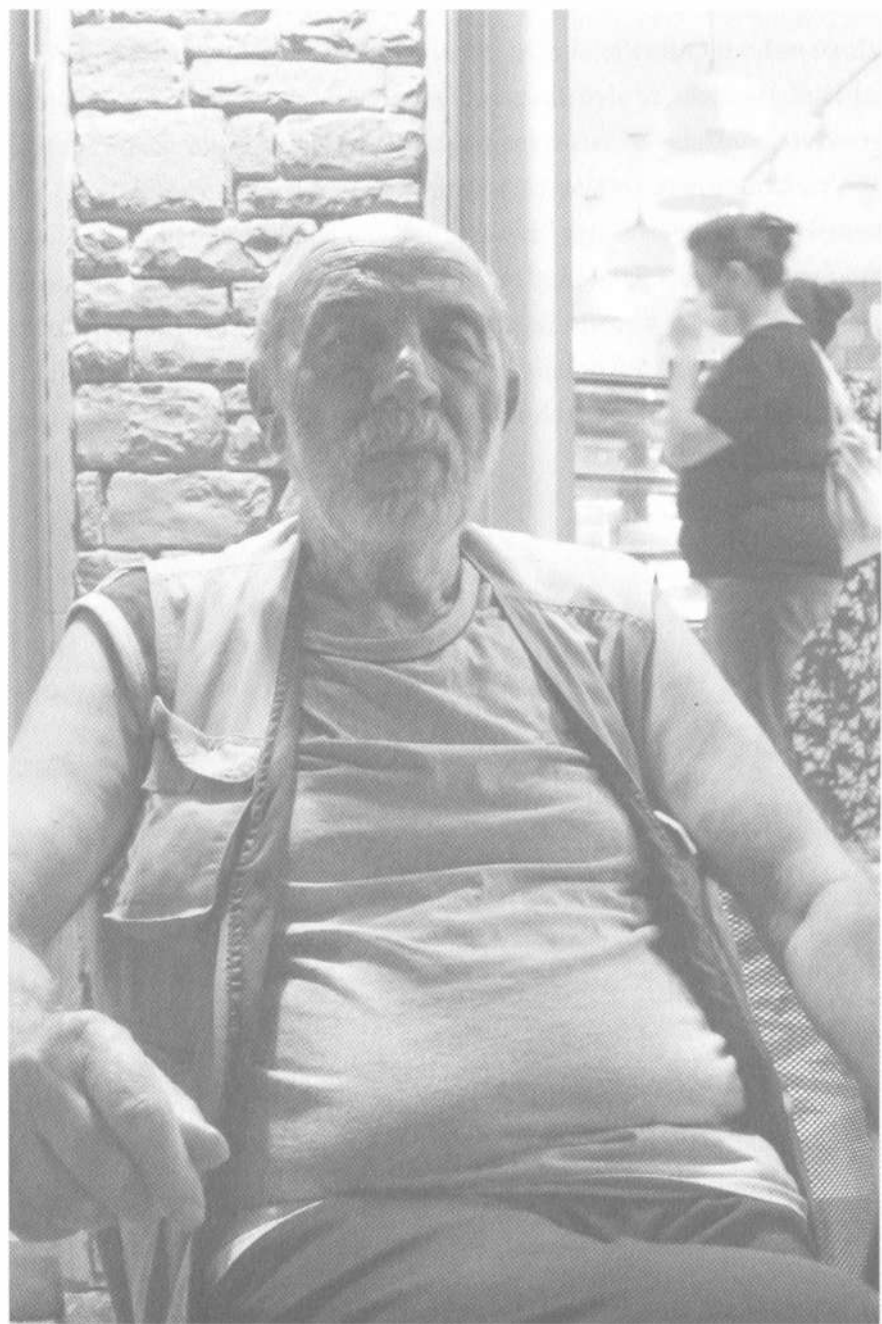
Annem her zaman adayı ağlayarak anlatırdı. "Keşke orada olsaydım" di-yordu. Her günkü işlerini anlatıyordu. Çok erken kalkardı zaten. Buradan gelen bir alışkanlıktı. Sabah beşte kalkıyordu, çalışmaya başlıyorlardı günlük işlerine. Çok çalıştı. Tüm ömrü boyunca çok çalıştı. Çalışkan bir kadındı. Her zaman burada kalmak istiyordu. Hiç istememiş ayrılmayı. Eninde sonunda da buraya geldi.

Vefat etmeden önce dedi ki, "Beni öleceğim zaman İmroz'a götür." Hazırlamıştı artık kendini. "Oraya" diyordu, "Oraya götür." Ölmeden evvel getirdim ve böylece burada oturmaya, yerleşmeye başladım. Bir kızım var. Annem öldükten sonra buradan hiç gitmedim. Daha önceleri gidip geliyordum, çalışıyordum. Sonra burada devamlı oturmaya başladık.

Hatırladığım kadarıyla şimdiki Gökçeada başka. Değişiyor. İnsanlar değişiyor. Baksanıza binalar ne kadar da yükseldi! Yüksek binalar var. Değiştirdiler her şeyi. Ufak ufak evler vardı. Şimdi hep paraya bakıyor. Korumak yok. Yıkamak kolaydır, korumak zor. Yıkıldıktan sonra aynısını yapmak da yok. Yıkıyorlar, kendilerine apartman yapıyorlar. Niye? Sebep? Yok.

Anneannemin altı yedi çocuğu vardı. İnan ki ailemin iki odası vardı. Şimdi görürsünüz. Aşağıda da hayvanları vardı, öyle yaşıyorlardı. Burada. İki tane odada, altı çocuk, iki de kendileri, sekiz kişi. İki oda onlara yetiyordu. Şimdi bizlere on oda olsa da yetmiyor. Mesela şu an evimde dört oda var. “Acaba” diyorum “Bir tane daha mı olsaydı” diye düşünüyorum. Hemen “Kendine gel” diyorum, “Utanmıyor musun bunu söylemeye?” Açgözlülük oldu. Hep istiyoruz ama ne istiyoruz, bunu bilmiyoruz.

Burası kışın daha güzel. Yazın çok kalabalıklaşıyor. Yazın kaç kişi geldi geçti, biliyor musunuz? Çok geldiler. Siz bir de kışın gelin, görün burayı.

SOTİRİS THEOHARİS:

AŞAĞI YUKARI HER ŞEY BİTTİ, KAYBOLAN KAYBOLDU

11 Eylül 2020
Merkez (Panayia)
Gökçeada (İmroz)
Türkçe

1945'te Tepeköy'de doğdum. Güzelce yaşıyorduk. Hocalarımız vardı hem Rum hem Türk. Tepeköy'de kadın hocalarımız vardı, beni çok severlerdi. Her gün evimize gider gelirlerdi. Babam marangozdu. Arazilerimiz vardı. Onunla da ilgileniyordu. Zeytin ağaçlarımız vardı. Zengin değildik ama fakir de değildik. Adada zenginler azdı. Bazı bakkallar vardı.

Köyler arasında yollar vardı. Böyle vardı ama topraktı. Bir iki otobüs de vardı. Fakat çoğumuz katırları kullanıyorduk. O zamanın taksisi oydu. Her işi yapıyordu. Odunları da getiriyordu. Buğdayı da taşıyordu. Meyve bahçeleri vardı, onları getirirlerdi.

Evlerde fazla gelen yemekler domuzlara verilirdi. Onlar tüm artıkları yerler. Her evin domuzları vardı. Mesela dört kişilik aileye bir domuz yeterdi. Fakat aile büyükse daha çok domuz yetiştirilir, kavurma, sosis yapılırdı. Her evin şarabı olurdu. Depoda vardı. Bütün köylerde olurdu.

Kaleköy'de sünger avlarıydı. O zamanlar çok para ederdi. Bir sene geldiler. Japonlar bütün süngerleri iki kat fiyatla aldılar. Fakat anladığıma göre bunu ordu için, mekanizma temizliği için istiyorlardı. İstanbul'a gidenler için Kaleköy'de gemi açıkta dururdu. Hiçbir zaman limanı yoktu buranın. Sandallarla giderdik. Yunan adalarında da o zamanlar liman yoktu. 1963'te Yunan adalarının güneyine gittik, yine sandallarla çıktık. Sadece Rodos'ta liman vardı. Diğerlerinde yoktu. Limnos, Kos... Hiçbirinde yoktu... Adada burası merkezdi: Panayia. Burada ortaokul vardı. Kilisesi de var. O zamanlar hepimiz, tüm ada nüfusu 8 bin civarındaydı.

1950'ler farklıydı. Athenagoras vardı Patrik olarak. ABD'den gelmişti. O zaman Türkiye ve Yunanistan Kore Savaşı'na katıldılar. Hem de Kore Savaşı'nda İmroz'dan 6-8 kişi oraya gitti. Birisi de gazi oldu. Bacağından... Patrik "Sınırları kaldırın, kaldırın sınırları. Hem Türkiye'de Rumlar var hem de Yunanistan'da Türkler. Sınırlar kalsın" diyordu. Sonunda ne oldu? Komünistler bir yandan, sağcılar bir yandan, her şeyi mahvettiler. Böylece uygun bir mesele olacaktı. Tam müttefik olacaktık, federasyon kurulacaktı. Sorun olmayacaktı.

İmroz'un özel bir tarihi, geçmişi var. Haçlılardan hep nefret ederdi buranın insanı. Bizim hikâyelerimizde korsanlardan bahsedilir. Bu korsanlar Frank'tır, yani Batılı, Haçlı. Türklere karşı bir şey yoktu. Osmanlı zamanında Türklere karşı böyle anlatılar yok.

Aya Kali diye bir manastır var. Bu kimdi? Barbaros'un sevgilisiydi. Barbaros Batılılarla bir savaş yapıyor. Sonra İstanbul'a gelecek. Adadan geçti. Bütün donanmayı burada durdurdu. Çünkü tayfasında bir hastalık çıkmış. Bu hastalığı İstanbul'a götürmemek için kalmış adada. İstanbul'a son-
ra gitmiş, Sultanı görmek için. Sonra da İmroz'dan bahsetmiş, "Bana orada çok iyi davrandılar, mürettebatıma da iyi baktılar. Orada sevgilimi kaybettim." Sultan sormuş "Ne yapabilirim senin için?" Barbaros tek şey istemiş: İmrozlulara yardımcı ol. Böylece İmroz'un vergileri azaltıldı. Ve o kadına

bir manastır yapıyorlar. Onun üstüne Aya Kali diye bir manastır yapıyor İmrozlular. Batı'ya bakan bir manastır... Böyle özel bir yer. Bizim burada yaşadığımız Türklerle sorunumuz olmadı. İlk gelenler Karadeniz'dendi. Onlara ev vermişlerdi. Sonrası geldi.

İlkokul ve ortaokul birinci sınıfta buradaydım. 6-7 Eylül'de orada değildim. Sonra Zoğrafyon'a gittim. 1964'te gittim ben üniversiteye. Burs almıştım Yunanistan'dan. Aynı sene bir kanun çıktı. Arazileri devlet aldı. Ovaları. Aşağı yukarı her şey bitti. Elimizdeki her şeyi almışlardı. Kaybolan kayboldu. Birinci ovada, Dereköy'de mahkûmları serbest bıraktılar. Onlar da serbest değil, açık cezaeviydi, hapisneden çıkabiliyorlardı. Burada şurada görebiliyordunuz. Köylüleri korkutuyorlardı. Birkaç tane, 5-6 tane cinayet oldu. Ölenlerden akrabam yoktu ama bu cinayetler oldu. Suç yoktu, suçlu yoktu sanki. Hiçbiri bulunamadı. Bir çavuş vardı, ilk cinayeti işleyenlere dava açtı ve dedi ki "İki günde bulacağız." Kimse bulunamadı. Önemli olan adalettir, adalet devleti olmaktır.

O zaman yollar da açıktı. Avrupa'ya gidenler, ABD'ye gidenler, Avustralya'ya gidenler kabul ediliyordu. Rumlar korktu. Toplumumuzun her biri gitti. Tüm akrabalarım gitti.

Azınlık okullarını kapattılar. Çok zor oldu. Çocuklar ne yapacak? Ya Yunanistan'a ya İstanbul'a... Dağıldılar... Bu bir soykırım değil. Fakat öyle şeyler yaptılar ki, öyle bir program yaptılar ki gittiler. Gitmek zorunda kaldılar...

Annem babam da bana dedi ki, "Gelmeyeceksin, yok, her şey bozuldu burada." Sonra da gelmedim. Atina'da dört beş sene kalıp okudum. Yunan adalarında yaşadım. Tam 30 sene! Adaları seviyorum. Adadan çıkıp adalara gittim. Eşim de İstanköy'den Rum'du. Sonunda normal bir dönüş olmadı. Ziyaretçi olarak geldim arada sırada. Elli yaşından sonra...

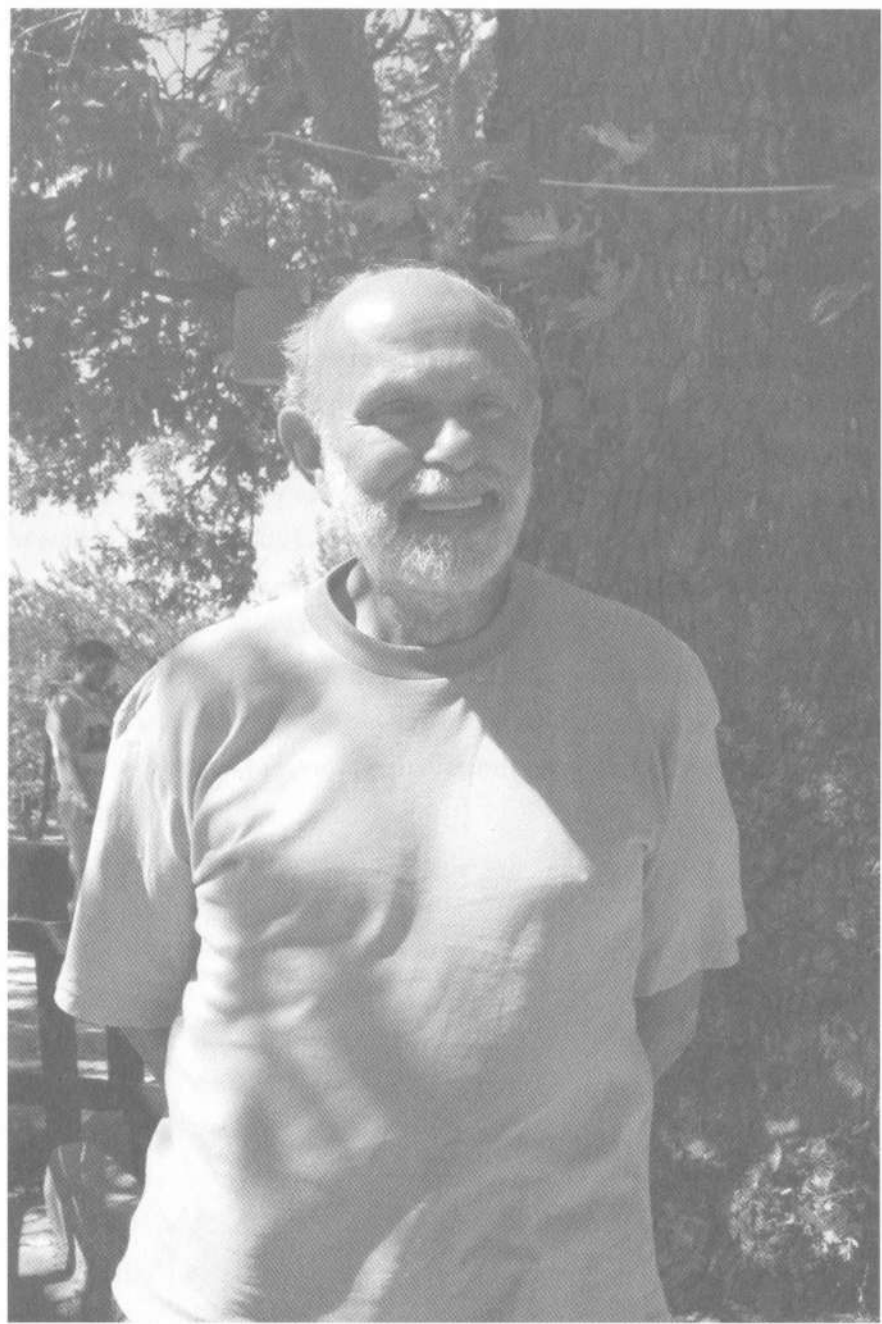
Ne zaman emeklilik çıktı, o zaman buraya gelmeye başladım. Zor. Çok zor oldu. İstiyorsun buraya gelmeyi ama zor. Değişti ama ne yapacaksın, kabul edeceksin. Böyle olmuş işte.

Balyoz Davası'nda birisi anlatıyordu, toplantılar yapıyorlardı. Dedi ki, "Görmediniz mi biz nasıl İmroz'u Rumsuzlaştırdık. Önce bir jandarma gönderdik, sonra açık cezaevi kurduk." Halbuki Lozan'la Tenedos ve İmroz Türkiye'de kalmıştı ama özel bir heyetle kendi kendilerini idare edecekti. Tabii öyle bir şey olmadı. Köyler de kalmadı eskisi gibi. Artık yazın gelip giderler. Eskiden Zeytinliköy'de de daha fazla insan vardı. Bitti. Her şey bitti. Herkes gitti.

Özlemez miyim burayı? Zor günler yaşadık. Çok zor. Adamızı seviyorduk, evimizi seviyorduk. Öyle bir şey oldu ki, her şey kayboldu.

Bayramlar hatırlanmaz mı? Âdetlerimiz vardı. Çok güzel âdetler vardı. Adaya özel bir kültür var. Kayboldu gitti. Şimdi o yerleşenler, Atina'da, Selanik'te, Avustralya'da bayramlaşıyorlar. Çok da güzel bayramlaşıyorlar, devam ettiriyorlar. Sonunda kim bayramı yapıyordu? Bizimkiler. Olmayınca kim yapacak?

Gitmiş, bitmiş her şey... Benim sülalemin yarısı Amerika'da, yarısı Avustralya'da. Bazısı Selanik veya Atina'da kaldı. Ötekiler dağıldı. Bir iki kez ABD'ye gittim, ağabeyimi, kuzenlerimi görmek için... Bu kadar... Yıllar geçti artık...

NİKOS DOLDURİS:
ADA ZATEN TÜRKiYE'NİNDİ,
DAHA NEYİ TÜRkleŞTİRECEKSİNİZ?

11 Eylül 2020
Dereköy (Shinudi)
Gökçeada (İmroz)
Türkçe

Ben bir Yunanım. Rum değilim. Hiçbirimiz Rum değiliz. Rum demek Romalı demek. Romalı olsaydım gururlu olacaktım, Çinli de olsam gururlu olacaktım. Neden olmayayım? Fakat Rumluğu bir damga olarak vuruyorlar. Ayrıca Roma İmparatorluğu da keşke olsaydı. Yok. Her giden gibi zarardır ama Roma İmparatorluğu da yok. Öte yandan ben aynı zamanda Türküm de. Belki Türklerden de daha Türküm. Öyle hissediyorum.

Bir bütün ulusu, halkı asla bir arada yargılamam, yargılayamam. Kimse beni Türk düşmanı yapamaz. Bunu hiçbir Yunan devleti, hükümeti de yapamaz. Bir cumhurbaşkanı, reisicumhuru, kralı da yapamaz. Benim kendi aklım, beynim var ve kendi düşünce özgürlüğüm var. Fakat adaya gelirsek, sizin yaşınızdan daha uzun zaman yaşamışımıdır burada. Sözüm, diyeceklerim sadece cahil hükümetleredir. Çünkü akıllı hükümetler buradaki gibi

böyle şeyler yapmaz. Maalesef ama bir yandan da şanslıyım ki tüm bunları yaşadım. Şahidi oldum. Şahit olmak önemlidir. Tarihe kayıt düşersiniz. Üstelik yalnız adadaki değil İstanbul'daki rezaleti [6-7 Eylül] de.

1941'de doğdum. 79 yaş ve 3 ay... İstanbul'da, Gureba Hastanesi'nde doğdum, Vatan Caddesi'nin orada. İstanbul'da okudum. Evvela Zapyon, beşinci sınıftan sonra kız lisesi olduğu için bizi Fener'e gönderiyorlardı. Orada okudum. Anne tarafımdan büyük dedem Pontus'ta, Kaligya'da öldürülmüş... Adı benim ismim olmuş, Nikos. Bebekken getirmişler tekrar buraya. Hep gelip gittik buraya [Dereköy]. Doğum yeri hiçbir anlam ifade etmiyor benim için. İstanbul'da doğarsın, gemide doğarsın, mehtapta doğarsın. Bunların bir anlamı yok ki! Velhasıl o zamanki hükümet, yani onlara hükümet de denilemez, "gangsterler" adayı "Türkleştiriceğiz" dediler. Ada zaten Türkiye'nindi, daha neyi Türkleştiriceksiniz?! Böylece adayı mahvettiler, başka da bir şey yapmadılar, yapamazlardı da. Burası çok temiz bir yerdi. Müthişti.

İmroz'un aslı *İmvros*'tur. Yani Türkçeleşmiş zaten. Bursa gibi, İzmir gibi düşünün. Onu da zaten değiştirmişlerdi. Ben artık bunlara bakmıyorum. Sadece "Yeter artık" diyorum, yeter artık. Hudutlar çizilmiş. Herkes kendi kabuğuna çekilmeli. Siz benim komşumsanız ben sizin toprağınıza bakmamalıyım. Artık elimdekiyle kalmalıyım. Sürekli kapışsaksak olmaz. Bunun sonu olmaz. Kimse artık ses çıkarmasın. Yeter! Herkes kendi yuvasını bilsin, başkasının malına, mülküne bakılmamalı.

Burası her zaman çok sadıktı. Ayaklanmak gibi aptallıklara kimse girişmedi, girişmezdi de. Çünkü ortada doğru dürüst bir anlaşma var. Ada Türkiye'ye verildi. Tenedos [Bozcaada] da verildi. Kimsenin kımıldayacak bir hali yoktu. Ben dahil hepimiz bunu kabul ettik. Ne olmuş? Adayı Türkleştirmek lazımmış. Eh, tebrikler! Türkleştirdiler! Kendilerince bir şey yaptılar. Berbat ettiler adayı. Hakikat bu. Bir de utanmadan "İstimplak ettik" diyorlar. Bu bana başka bir şeyi hatırlatıyor. Suçu olmadığı halde suç

yükledikleri adamı, Adnan Menderes'i hatırlıyorum bu konuda. Ben çocuktum o zamanlar, gençtim. Ve hatırlıyorum ki, o dönemki serseri hâkim, serseriydi, başka bir şey değildi, Menderes "Arz edeyim reis efendi hazretleri" derken ona "Ne arz edeceksin ulan!" diye yanıt veriyordu. Böyle insanlardı. Bu tip insanlar! Bu sözler hâlâ kulaklarımda çınlıyor. O kişiyi yaka paça dışarı çıkarmaları gerekirdi. Adamı [Menderes] idama mahkûm etti. Korkunçtu. Berbat bir zihniyet.

6-7 Eylül'de İstanbul'daydım. Korkunçtu. Olanların arkasında İsmet İnönü vardı. O da serserinin tekiydi. Kim bana ne derse desin! Semt olarak o gün tesadüfen Taksim'deydim. O akşam beni kız kardeşimle birlikte bir Türk evi misafir etti. Onun için diyorum herkesi bir çuvala koyamazsınız. Aya Triada'nın karşısındaydım o gece. Kilisenin tam karşısında... O gece korkunç bir geceydi. İnanılmaz cehalet, inanılmaz aptallık, inanılmaz bir milliyetçilik! Vatanımı seviyorum başka bir şey, serserilik başka. Bunlar kara cahil insanlar, Türkiye'yi batırırlar.

Bu mantıkla "İstimlak ediyoruz adayı" dediler. Bir yol, hastane, yetimhane yaparsın o arsa için istimlak yapılır. Parası da verilir. Bu kamu iyiliği içindir. Topyekûn adayı bu şekilde almak gasp etmektir. Bu istimlak değildir. Kuruş kuruş aldılar. Arsanı vermek için imzalamazsan bileğini büklerlerdi. Gösterdikleri yeri imzalayacaksın. O kadar!

Gittiğim dönemde cezaevi kuruluyordu. 1964'te son eğlence burarda olmuştu. Yine 1965'ti galiba bir düğün vardı burada. Herkes davetliydi. Etraftan kim geçerse gelebilirdi. Din, dil, ırk önemli değildi sadece eğlen sin diye insanlar. Ne oldu o gece? O zamanlar öğretmen okulu kurulmuştu. O veletlerden hır çıkarmaya gelenler oldu. Biz bunu bilmiyorduk. Misafir ettik, "Hoş geldiniz" dedik. Bizimle eğlenebilirsiniz, yiye in, için, bedava, para yok. Tamam. Bir ara başladılar kızlara sataşmaya. Bunlar programlı gelmişti. Uyardık önce. Hoş geldiniz ama haddinizi, sınırınızı bilin diye... Bunlar durmadı. Yetmezmiş gibi geri çekileceklerine daha da sataşmaya başladılar.

Kızlara, kadınlara, kime olursa olsun... Bunun üstüne biz de gençtik. Karar aldık. Bunları bir pataklayalım, kovalayalım. Bunlar koşmaya başladı. Belli ki jandarma da onları bekliyormuş. “Burada Kıbrıs havası esiyor” dediler. Jandarma geldi düğünü dağıttı, meğerse anlaşmalıymış... Güya öğretmenevinden bu insanlar...

Ada yedi köyden ibaretti. Coğrafi bakımdan adanın yarısı Dereköy'dü. Diğer alt köy de diğer yarısı. Burası 3 bin kişiden fazla insanın yaşadığı bir köydü. Gerçekten de köydü. Kasaba olmadı. Çok canlı müthiş bir yerdi. Her sokağı ayrı bir tiyatroydu. Evinize gidene kadar gülmekten ölürdünüz, midenizde sancılarla. Öyle bir durum. Herkes birbirini tanır, espri yapardı. Öyle bir durum. Diğer köyler de böyleydi ama onlar daha küçüktü.

İki okul vardı. Biri kız, biri erkek okulu. Bunların hepsi kapatıldı. Fotoğrafları var. Yağmalandılar daha sonra. Şimdi bu bina otele çevrildi en azından bina olarak kurtuldu. O zamanlar Türkiye’de böyle okullar yoktu. Bunların hepsi istimlak edildi. Gasp edildi...

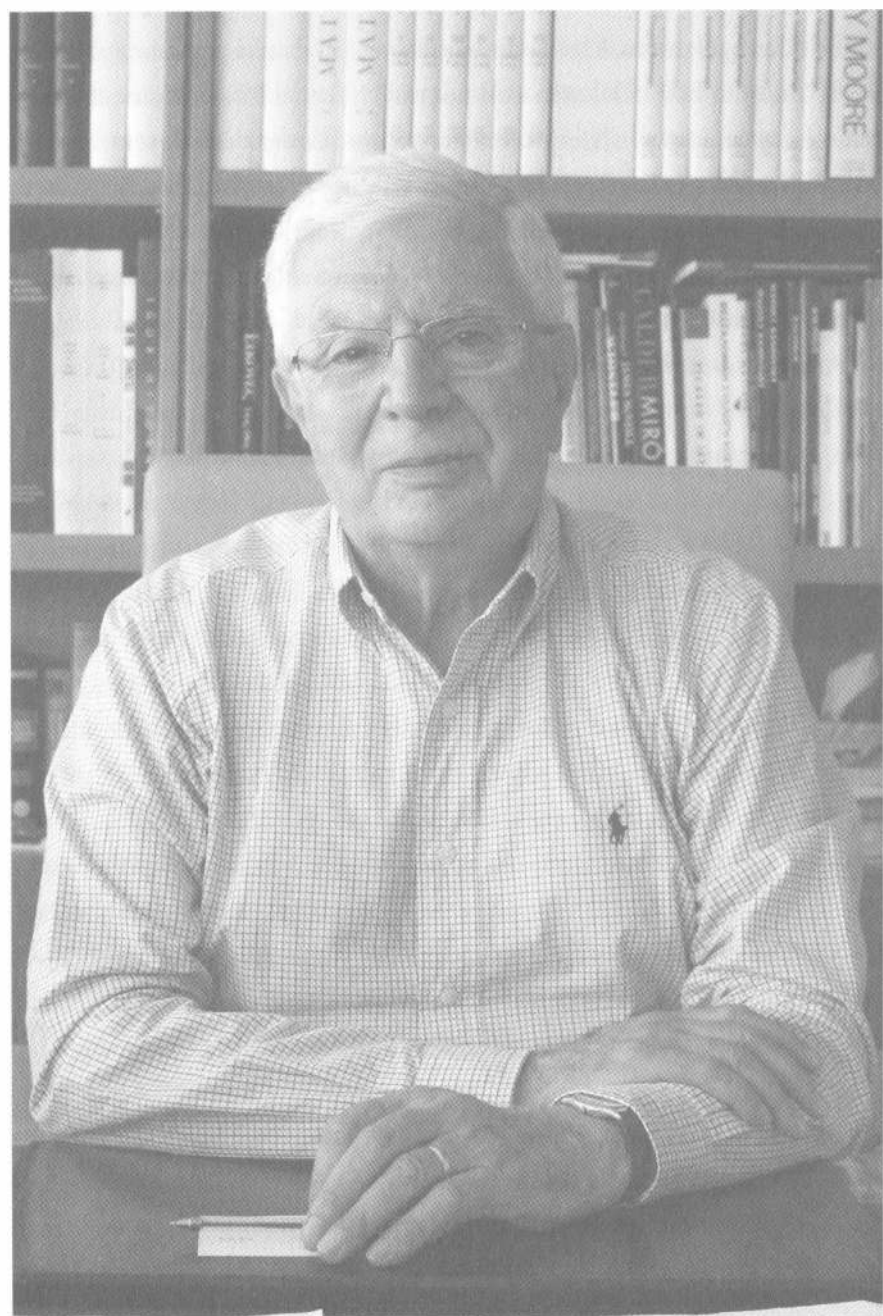
Burada cinayet de işlendi. Fakat benim tutumum başka. Şu an biz konuşurken bile ne kadar çok cinayet işleniyordur. Bu cinayetler de cahil insanlar tarafından işlendi. Olmaması gerekirdi ama oldu. O zamanki hükümet tarafından yönlendirilmişti. Masumları katletmek istediler. Yoksa bir adada failer nasıl bulunamaz ki?

Düşünsenize okullar yasaklanıyor, bu cinayetler işleniyor. Cezaevindekilere “Korkutun ama öldürmeyin” demişler. İspat delil olmasın diye. Mahkûmlardan biri bana bunu ağlayarak anlattı. Kendilerine böyle söylendiğini aktardı.

Böylece 1966 senesinde şu köşeyi döner dönmez yakın bir yer var, oraya gittim: Avustralya! 26 sene orada kaldım. Melbourne'deydim. Seyahat acentem vardı. Sonra deliliğim tuttu. Bazı şeylerin değişebileceğine inanıyordum. Değişebilir çünkü... Bazı şeyleri becerdim de. Gururluyum ama kaç para eder? Köy burada. Delice şeyler işte... Deli adamların işleri...

Eskiden korkunçtu. 32 senedir buradayım. 32 dakika yaşanamayacak bir yerdi. Buranın hali hakikaten korkunçtu. 32 saniye bile beklemeden kaçmam lazımdı. Her yer harap olmuştu, yağmalanmıştı. Ne desem kıymeti yok. Kilise ara sıra karargâh tarafından, daha doğrusu kamuflaj yaparlardı buraya. Birkaç sene öncesine kadar. Ne değiştirebildiysem değiştirdim. Bu nedenle gururluyum. Benim hiçbir şey söylememe gerek yok. Buradakiler de bunu bilir.

Artık nasıl desem, ne desem boş...

KİRİAKOS KUTSOMALIS:
30 SENE İMROZ'A HİÇ GİTMEDİM,
TÜRKÇEYİ UNUTTUM, EVİMİ UNUTTUM

9 Temmuz 2021
Atina
Türkçe-İngilizce-Fransızca

1943'te İmroz'da doğdum. İlkokulda da oradaydım, Tepeköy'de. Ortaokulda üç sene İmroz'da okudum. Doğduğumda köyümüzün adı Agridia'ydı. O zaman sadece Rumlar vardı. Türk vatandaşydık ama Türkler yoktu. İki üç Türk öğretmen vardı. Türkçe okuduk ama en önemli dersler Rumca olurdu. 1960'larda Kıbrıs'ta gerilim başladı ve ne yazık ki bunun etkisi oldu. Rumca eğitime ara verildi. Her ders artık Türkçe olacaktı. Türkçe okursunuz tabii ama bir çocuk ne yapacak? Yalnızca Türkiye'de kalacak o zaman. Adanın bozulmasıyla birlikte bölgeden ayrılmaya başladı insanlar. Göçmen olmaya başladılar. Adada popülasyon hızla azaldı. Nereye gittiler? Yunanistan'a, ABD'ye, Avustralya'ya. Her yere.

Eğitim için İstanbul'a gittim. Hiçbir zaman iyi Türkçe konuşamadım. Annem benden daha iyi biliyordu. Babam askerlik de yaptı. O da konuşuyordu. Fakat ben hiçbir zaman çok iyi konuşamadım. O zamanlar İstanbul'daki

okul açıldı, Ruhban Okulu'nda okudum. Sonra bir burs aldım, Paris'e gidip tarih ve aynı zamanda sanat tarihi eğitimi aldım. Üstüne doktora yaptım. Paris'te uzun zaman, 35 yıl yaşadım. Onun için Türkçeyi unuttum. Konuşuyordum eskiden. Daha iyi Türkçe konuşmayı da isterdim ama olmadı. Ayrılmam benim için iyi oldu. Çok zordu. Bu süreç çok zordu. Fakat sonrasında iyi bir eğitimim oldu. İyi bir işim oldu.

1972'den beri Goulandris'le çalışıyorum. Önemli bir vakıftır bu. Basil ve Elise Goulandris'e ait bir vakıf. Çok zenginlerdi. Armatördü aile. Bir vakıf yaptılar. Kiklad Adaları'ndan bir tanesi var, Andros Adası. İlk adadır. Orada da bir müze var. Buradaki müze iki sene önce yapıldı. Burada inşa ettik. Yeni bir müze. Fakat çok önemli tablolar var. Çok çok önemli. Van Gogh, Picasso gibi sanatçıların eserleri var. Yunanistan'da özel koleksiyonlar azdır. Üç Van Gogh bulamazsınız mesela. Bu müzenin koleksiyonu çok önemli. Sabancı Müzesi'yle ilişkimiz oldu Türkiye'de. Picasso sergisi için. 2006'da olmuştu bu sergi. Bu arkada gördüğün kataloglar benim yaptığım sergilerden. Chagall var, Rodin var, Picasso var. Ben de buradayım.

Ben uzaktayken babam İmroz'dan haber verirdi bana. Sürekli haber alıyordum kendisinden. Ayrıca bir dergi vardı. O dergi aracılığıyla da bilgimiz oluyordu, haberleşmemiz vardı. Adayla bağımız asla tamamen kopmadı. Yaşadığımız yer değişse de doğduğumuz yer asla değişmedi. Değiştiremezsiniz de. Bu nedenle her zaman haberim oldu.

Paris'ten 2005'te buraya [Atina] geldim. Fakat 30 sene İmroz'a hiç gitmedim. Türkçeyi unuttum. Evimi unuttum. Evimiz yıkılmış. İki kızım var. "Senin köyüne hiç gitmeyecek miyiz?" diye soruyorlardı. "Tamam gidelim" dedim. Gittik. Hangi yıldır hatırlamıyorum. 1985'ti sanırım. İakovos'un da ziyaret ettiği dönemlerdi. Evimiz yıkılmak üzereydi. Tepeköy'ü o kadar çok sevdiler ki! Kızlarım "Neden şimdi geliyoruz. Biz bu yeri seviyoruz. Neden bu kadar geç geldik?" diye sordular. Bunun üstüne ben evimizi yaptım. 25 sene dir her sene gidiyoruz. Sadece geçen sene gidemedik çünkü pandemi vardı.

Eşim buradan, İmrozlu değil. Fakat İmroz'u o kadar sevdi ki "Bu sene gitmeyeceksen sen gelme ben gideceğim" diyor. O kadar çok sevdi. Ben Türkiye'yi seviyorum çünkü bizim doğduğumuz yer. İstanbul dünyanın en güzel şehri. Çok kalabalık ama çok güzel bir şehir. Çok dolaştım, çok yer gördüm. Benim yaptığım işten dolayı, müzecilikten dolayı Avrupa'da, ABD'de çok dolaştım. Paris'te dolaştım fakat İstanbul gibi bir şehir yok. Çünkü Boğaziçi var. Çok önemli. Beyoğlu, Kadıköy. Buralar başka yerde yok. Muhteşem bir şehir. Fakat doğduğumuz yer çok önemlidir hayatımızda. Doğduğunuz yeri hatırlarsınız. Tepeköy'e gittiğimde hem her şeyi hatırlıyorum. Hem de duyuyorum. Eski köyün tamamından sesler geliyor kulağıma. Duvarlar konuşuyor benimle. Taşların sesleri var. Onların hepsi hâlâ orada yaşıyorlar. Bu çok önemli. Bir film gibi bu. Maalesef bunlar çok üzüntü verici. Artık köy bir başka isimle anılıyor.

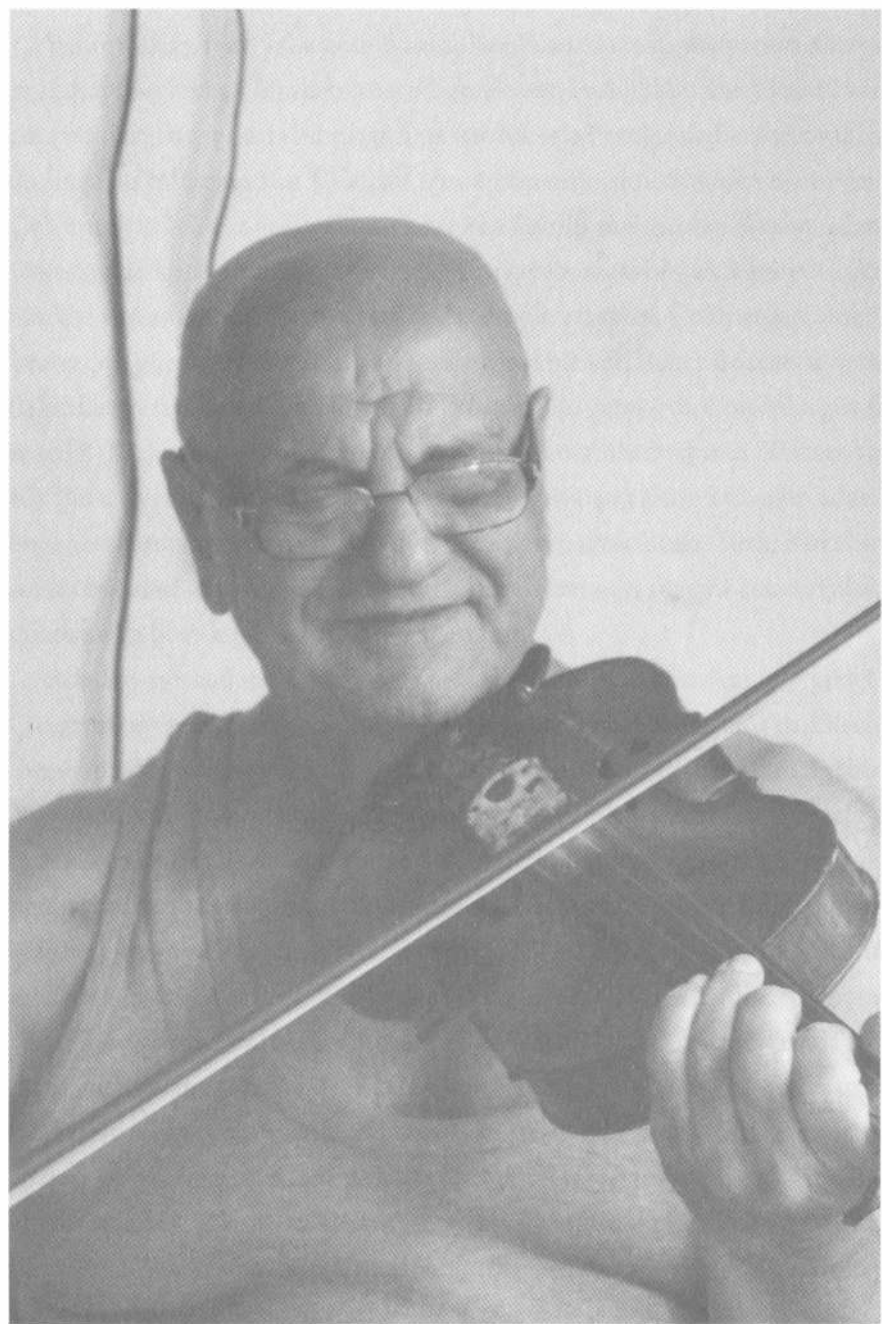
Bir önceki nesil için durum farklıydı. Bizden bir öncekiler için. Babam marangozdu. Ayrıca bal yapardı. Bahçelerle uğraşırdı. Çok fazla ürün çıkardı adada. Annem 1963'te öldü. Türkiye'de, İmroz'dayken vefat etti. Oraya gömüldü. Babam yirmi yıl önce burada öldü. O da İmroz'da gömüldü. İmroz'a gittiğimde onların mezarlarına gidiyorum. Tepeköy'de mezarlarını mutlaka ziyaret ediyorum. İmroz'dan ayrıldık ama tamamen kopmadık. Aklımızda bir imajı, bir hatırası kaldı. Çok canlı bir anısı. Bu her zaman hepimizin yanında duruyor. Çok canlı.

Bayramlar çok güzeldi. İmroz'da, İmrozlular her zaman bayram kutlarlar. Bayramları bitmez. En önemlisi Ağustos 15'te. Bu çok önemlidir, en büyük bayramdır, Meryem Ana için olan. Büyük bir kutlama olur, kurban kesilir.

İmroz'daki hatıralarım hep güzel oldu. Çünkü çocukluğa, çocukluğuma dairler ama kızlarım benim gibi bu anılara sahip olamadı. Fakat şimdi adaya gidiyorlar ve Türkçe öğreniyorlar. Düşünsenize yıllar sonra onlar yine de Türkçe öğreniyor. Çok güzel Türkçe konuşuyor. Benden de daha iyi Türkçe konuşuyor.

Benim ailem Türkiye’de gömülü ama ben Yunanistan’da yaşıyorum. Bizim politikayı bir kenara bırakabilmemiz gerekiyor. Farklılıklar var. Elbette var ama bunların dışında da bir hayatımız var. Mesela Patriğimiz Bartholomeos da İmrozlu biliyorsunuz. O bizim için en önemli isim. Sıra dışı bir insan. Çok entelektüel. Biz gurur duyuyoruz kendisinin varlığından. Öte yandan Dereköy’de kimse kalmadı. Dereköy, Türkiye’nin en büyük köyüydü. İki bin kişi yaşırdı orada. Ne bileyim neden böyle yaptılar? Çok yazık. Çünkü İmroz çok güzeldi. Turistik olarak muhteşem bir yer. Bakın Bozcaada aynı değil. İmroz farklıdır. Onu olduğu gibi korumaları gerekirdi. Çok daha güzel olurdu. Türkiye turizmde bir referans noktası olabilirdi. Şimdi Türkler ve Kürtler de yerleştiler adaya. Türkler arasında çok iyi eğitilmiş olanlar, adayı beğenerek oraya yerleşmeye başlayanlar da var. Artık Rum, Türk, Kürt bir adada bir arada yaşıyor. Böyle bir ada tüm dünyanın ilgisini çeker. Fakat dokusunun bozulmaması gerekiyor buranın.

Adadan ayrılanların kötü hatıraları var ama benim anılarım hep güzel. Çünkü erken ayrıldım. Çocukluk hatıralarım hep güzel. Komşuluk ilişkilerimiz vardı. Böyle bir yerdi İmroz. Bir başka yerde bunu yaşayamadım. Bu bir kimyaydı. Bunu başka yerde yakalayamadım. Çocukken yaşadığım mutluluk evden ayrılınca kadar sürdü. Ayrılık üzücü elbette. İmroz’dan ayrılmak benim için yuvadan ayrılmaktı. Güneşimden ayrılmak, odamdan ayrılmak, kültürümden ayrılmaktı. Sonra da her şey değişti. Her şey! Düşünüyorum da Erdoğan davet ediyor, “Gelin, geri gelin” diye. Bizimkiler pek çok yere gitti. En yakında İstanbul’a gidenler oldu. Fakat daha pek çok yere dağıldılar. Geri dönmek kolay değil. Çok zor. Bakın şimdi ben nasıl döneyim? Çok memnunum burada. İşim burada. İstanbul’a da gidiyorum. Çok istiyorum gidip görmeyi. Çünkü orası dünyanın en güzel yeri. Çok kalabalık olduğundan bozuldu. 18 milyon değil mi? Düşünün ki bütün Yunanistan 12 milyon. Fakat yine de çok güzel bir şehir. Bende yeri ayrı...

TİMOLEON ÇAKNI:

KÖTÜLÜK YAPANLAR VARDI, İNSANLAR GİTTİ

*10 Eylül 2020
Tepeköy (Agridia)
Gökçeada (İmroz)
Türkçe*

Burada [Tepeköy] doğmadım ben. Zeytinliköylüyüm aslında: 1941’de orada doğdum, orada büyüdüm. Orada okula gittim. İlkokula. Türk öğretmenlerimiz de Rum öğretmenler de vardı. Mecnune Başaran ve eşi İsmail Başaran vardı. Onlar Türkçe ders yapardı. Şimdiki okulda yarı yarıya Türkçe-Rumca var, İngilizce var. Bizim zamanımızda Fransızca da vardı. Gittiğim yerde de Fransızca konuşmuştum. Bugün burada Fransız yok, unuttum Fransızca’yı. Konuşamıyorum. İlk geldiğim zaman biliyordum. Yarı yarıya Türkçe ve Fransızca konuşuyordum. Şimdi unuttum.

6. sınıfa kadar gittim. Sonra büyük okullara gidecektim. Ağabeyim gitmişti daha önceden. Babam dedi ki, “Nereye gideceksin? Burada tarlalarımız var, zeytin ağaçlarımız var. Kim, ne yapacak?” “Baba” dedim “Diğer çocuklar gidiyor, ben de gideyim.” Babam “Yok gitme” dedi, “Eğer sen gidersen dönmezsin bir daha buraya.” Gitmedim, kaldım. Sonra beni arkadaşlarının yanında

kunduracılık öğrenmeye göndermek istedi. Bugünkü Zeytinliköy'deki muhtarlık binası bizim kundura dükkânımızdı, orada çalıştım. Yanında da iyi bir öğretmen vardı, akordeonla müzik yapardı. O bana notaları öğretti. Keman çalmasını o bilmezdi ama ben istiyordum. Sonra bana getirtti. Daha çocuğum o zaman. Çalmaya başladım.

Buralı şarkılar vardır. Dışarıdan değil. Rumca şarkılar. Çocuk olduğum zamanlarda söylenenlerden. Burada kalınca sokakları geziyordum, kadınlar oturuyor böyle yerlere [çıkıntı bir yeri gösteriyor] şarkı söylüyorlar gecelerde yazın, işitiyorum. Kadınlar böyle buluşurlardı o zamanlar. Eskiden her mahallenin çeşmesi vardı. Plistra derlerdi çünkü elbiseler orada yıkanır. Dereköy'e gittiğinizde çeşmeleri görürsünüz. Orada çok insan vardı. 3 bin kişiydi. Orada elbiseleri kadınlar yıkıyorlardı. Sabunla, suyla... Suyu ısıtıyorlardı kazanlarda. Burada öyle çeşme yoktu. Bu lamba var ya, gaz lambası. Kadınlar böylece şarkılar da söylerlerdi. O zaman bunlara önem vermedim. Sonradan, şimdi bunlar neden kaybolsun? Aklıma ne gelirse eskiden yazıyorum. 40-45 parça yazdım. CD de yaptık bunlardan.

Şimdi Kemal isminde iyi bir arkadaşım var ud çalıyor. O da Zeytinliköy'de ev almış. Beraber müzik yapıyoruz. Bunları yazıyorum, Türkçeye de çevirdim hepsini. Bu defteri çok kişi aldı. Çanakkale'den geliyorlar, İzmir'den geliyorlar. Bunların kopyasını çıkarıp bana gönderiyorlar. Hepsi artık Türkiye'de söyleniyor. Bunları Türkçe harflerle yazdım okuyabilsinler diye. Mesela *Mikro Kayıkaki...* Türkçesi de var bunların.

*Küçük bir kayıkta yolcuyum,
Aşkın açık denizinde,
Parlayan yıldızım, gençliğine acı
Kaybolmama izin verme aşk denizinde
Ege açık denizi, İmroz'un deli rüzgârı
Yaralı kartal yavrusu*

Kıskandıran keklik

Kaybolmama izin verme aşk denizinde

Kaybolmama izin verme aşk denizinde

Kayıt yaptık biz bunu. Eskiden köylerde, sokaklarda eğlenceler oluyordu. Kahvelerde yapılırdı. Kahveciler de bir günlük izin alıyordu bu bayramlarda. İçki satmak için. Yalnız bir gün için. Kadınlarla birlikte çok güzel eğlence yapılıyordu. İçenler eve gitmezdi, sokaklarda kemanlarla, santurlarla şarkı söylerlerdi. “Trisfili” [*Treis Filoi*] diye bir şarkı söylerlerdi. Ben uyurken sarhoşlar bunları söylerken kulağıma tatlı tatlı gelirdi. Bunları asla unutamadım.

Müzikten para kazanmaya çocukken başlamıştım. “Çocuğum çal” diyorlar, çalışıyorum. Para veriyorlar. Pederlerimin zamanında para yoktu, olmazdı. Biri buğday eker, diğeri zeytin. Birbirine verirler. Şeker, kahve, çay gibi şeyler için para verirdiniz. Büyüdükçe para kazanmayı öğrendim. Kunduracılığı da sevmedim. Ama İstanbul’a gidip kunduracılık yaptım Osmanbey’de. İstanbul’a gitmek kolay değil o zaman. Vapur haftada bir sefer gece yarısı saat ikide gelirdi. Programı böyleydi. Her çarşamba günü geliyordu, alıyordu, getiriyordu, İstanbul’a, Çanakkale’ye. Ben burada otururken 18 yaşıma kadar hiç çıkmadım buradan. Bizim bir arabamız vardı, minibüsümüz. Aşağıya getiriyorduk insanları. Hava bir bozuluyordu, insanları geri getiriyorduk. Ertesi hafta yine geliyordu motor, poyraz gelirse motor gidiyordu. Hiçbir zaman ben o vapuru göremedim çünkü gece geliyordu. Vapuru 18’ime kadar göremedim. Ondan sonra öbür taraftan liman oldu. Eskiden birkaç lamba yanıyordu. Diyorduk ki vapur geldi. Oraya gitmek de çok zordu. Çünkü ufak mavnalar vardı. Giriyorlardı içine, deniz çok dalgalı olurdu. Şöyle düşecek, boğulacak gibi olurdu sadece İstanbul’a gitmek için. Yalnızca hava güzel olduğunda kolaydı. Bu Marmara’dan geçip İstanbul’a giderdi. Vapura bindin mi sonrası tamam. Vapura gidene kadar...

Kaleköy'deydi liman. Ufak bir liman vardı, oradan giderdiniz. Buradan Kaleköy 9 kilometre. Uzak değil, yolları iyi değil ama gidiliyordu. Asfalt değildi ama çakıl vardı, kum atarlardı giderdik.

Ben İstanbul'da kalmayı da istemiyordum. Kaçtım döndüm buraya. Müziği seviyordum. Müzik yapmak istiyordum. Bir trompet, üç keman. Lavta vardı. Akordeon vardı. Askerliğe kadar buradakilerle çalıştık. İzmir'de askerliği yaptım. İstihkam Er Eğitim Merkezi'nde. Narlıdere'de. 1961-1963. Siz doğmuş muydunuz? Yoktunuz değil mi? Müzisyenlik yapıyorduk, müziği seviyorlardı, çalışıyorduk. Askerlik çok güzel geçti.

Buraya askerlik sırasında döndüğümde bir baktım tarlalarımız gidiyor. Önce Dereköy'deki tarlaları aldılar. Bir yetkili vardı, hâkim gibi biri. Ağabeyimin arabasıyla onu getiriyordum. O da yazıyordu sürekli. Kimin malı nasıl gidecek diye. Sonra askere döndüm. Sonra bitirdim döndüm. Bizim tarlalarımız aşağıda ovadaydı. Güzel ovadır. Hükümet bunları da aldı. Merkez'e giderken sol tarafta ova varya, bizim orada güzel zeytin ağaçlarımız vardı, orada yaşıyorduk. Onları aldıktan sonra kalamadık. Zeytinliköy'den aşağıda, denize kadar gider. O en büyük ovadır. Bir diğer tarafta da böyle bir ova vardır. Oraları hep istimlak ettiler. Babama dedim "Şimdi ben ne yapacağım?" O da ne bilsin böyle bir şey olacağını. Yeniden İstanbul, Kapalıçarşı'ya gittim. Bulaşık filan yıkadım orada. Fakat Kıbrıs Savaşı başlamıştı. İstanbul'da da Rumları istemiyorlardı. Duvarlarda yazılar yazılmaya başlanmıştı, "Rumlarla alışveriş etmeyiniz!" Çok zoruma gitti. Ben ne yaptım ki? Üzüldüm. Buraya döndüm. Baktım herkes gidiyor. O zamanlar ada Rumdu. Bazı Türkler vardı. Evleniyordu da ama azdı. Yalnızca jandarma vardı en eskiden, iki tane polis vardı sonra dört polis oldu. O kadar. Zaten Türkler yavaş yavaş geldi. Kıbrıs Savaşı'ndan sonra... Bu süreçte Rumlar buradan kaçtı gitti, korktular. Açık hapisane yaptılar. 30-40 senelik mahkûmlar vardı, geziyorlardı, kötülük yapanları vardı. Hepsi değil tabii. Kadınlara dokunduklarını iştiiyorduk. Bazı bazı cinayet işliyorlardı. Benim

zamanımda üç dört kişiyi öldürdüler. İhtiyarları vuruyorlardı. Böylece insanlar korktu gitti. Korktuk, gittik. Kalktım Afrika'ya gittim.

1966'da gittim. Gitmeden önce burada evlendim, 1 Mayıs'ta. 30 Mayıs'ta arabanın üstünde Afrika'da gidiyordum. Çad'da Maria'nın [eşi] amcasıydı, aldı bizi oraya. Buradan Çad'a aldılar.

Afrikalıların bir kısmı Allahsız, bir kısım Katolik, bir kısım Müslüman, bir kısım da Evangelist. Bunlar karışık. Ben bilhassa zencilerle yaşadım, onlar köylerde Allahsız. Allah ne demek bilmiyorlar. Bazıları var Allah'ları var, mesela cüceler vardı, onların Allah'ının adı *Cabah*'tı. Oralara da kâğıtsız gidemezsin. Kâğıt hazırladı bizim için. Böylece gittik oraya. Çocuğum Çad'da doğdu. Orada çalışıyordum. Kamyonculuk yapıyordum.

Önce bir kamyon almıştım. Yavaş yavaş iş yaptım, çoğalttım. Üç yaptım, beş yaptım. Parasını verdim. Sonra harp çıkınca hepsini kaybettim. Hepsini... Bir tane şoför buldum. İyi bir insan. Müslüman. Abakar'dı adı. Çok iyi bir çocuktu, yedi çocuğu ve iki karısı vardı. Onu yakaladılar kamyonla. Kaybettiler. Üç dört ay ne olduğunu bilmiyordum.

14 sene sonra oradan çıktım. Hiç dönmeyecektim ama orada iç harp vardı. Oralarda sürekli iç savaş vardı, sürekli ölüm vardı. Birbirlerini öldürüyordu. Atina'dan bir arkadaşım vardı, Afrika'da onu da öldürmüşlerdi yanlışlıkla. 1979'da birbirleriyle her gün çarpışma vardı. Üç gün içinde 11 bin kişi ölmüş Çad'da. Çatışmalardan dışarı çıkamıyorduk. Önce hanımı ve çocukları yollamıştım, tek başıma çalışıyordum. *Centrafrique* [Orta Afrika Cumhuriyeti] var ya, Çad'dan sonra aşağıya doğru. Kamerun, Sudan, hepsinde, oralarda çalıştım. Bir sandala bindim kaçtım Kamerun'a. Kamyonlarımı kaybettim. Bankaları yaktilar, fişlerimiz yakılmış. Para kalmadı.

Kamerun'a gittiğimde bir arkadaşımın evinde bekliyordum ne olacak diye. Bir gün Abakar karşıma çıktı, senin gibi [şişman] bir insandı. Karşıma çıktığında 45 kiloydu. Tanıyamadım. Nerede çalıştırıyorlardı, ne yapmışlardı bilmiyorum. Sarıldı bana. Ondan sonra vaziyet bozuldu. Çıktım gittim.

Kamyonu satacaktım. “Al” dedim, “şu numaraya, kamyonun bedelini buraya yatır.” Ben gittim Yunanistan’a. Bekliyorum, bekliyorum beş para gelmedi. Sonra orada çalışan bir arkadaş buldum. Sor bakalım oradakiler ne diyecek diye... “İstersen” dedi, “Kamyonu ondan alabilirim madem parayı vermedi” Sonra gittiler almaya. Mektup yazdılar bana, “Bu insan kör oldu. Bunun parası yok. Kamyonu alırsan ne yapacak? Üstüne çocuk da yaptı” Dedim ki “Bir şey yapmayın.” Kamyonu almadım. Allah’a şükür. Ne yapayım? Madem ki öyleymiş. Biraz para alsam ne olacaktı? Bıraktım öyle kaldı. Kim bilir gençti de. Çocukları o kamyonla belki başka kamyon almıştır. Orada iş var, çalıştığında kazanırsın.

Bir seferinde Libya’ya girmiştim, cebimde param da vardı. Tripoli’den tayyare Atina’ya oradan da Rusya’ya, Moskova’ya gelecekti. Daha ucuzdu. Girdim içeriye. Tayyareden indik, uçaktan. Yarısı yürüyorlar transit olarak. Yarısı kaldı, duruyor. Bekliyorlar. Dedim “Niye bunlar kaldılar?” Birisi dedi ki “Bunlar *Juif*” yani Yahudi. Dedim “Ben Yahudi’yle kalırsam belki bomba atarlar,” ben de yürümeye devam ettim. Paralar var cebimde. Aklıma geldi, yürüyorum ama belki paramı alırlar. O zaman geri dönmeye başladım. Dönerken yakaladılar beni “Nereye gidiyorsun, gel bakalım, gel içeri.” Pasaport. Gösterdim Türk pasaportu. Yakaladılar beni kucakladılar, “Türki, Türki” diyerek... Ben de korkmuştum para için... Aramadılar bile beni. Kahve yaptılar, içtim. Sonra “İstersen sokağa da çıkaralım gez” dediler. Geriye döndüm, böylece Atina’ya geldim. Atina’da çocuklarım okuyordu.

Yunanistan’a çıplak gelmiştim. Atina’da oturdum. Çok ucuza çalıştım. 28 sene çalıştım. Ağabeyim vardı, bir taksi aldık. Yavaş yavaş parasını ödedik. Orada çalıştık işte bir müddet. İmroz’dan 60’larda çıkmıştım, 1971’de dönmüştüm, buraya gelmiştim. 1974’te yine gittim. Bir sefer daha gittim geldim. Sonra takavit [tekaüt-emeklilik] çıktı, geldik buraya. Yerleştik buraya.

Türk vatandaşsınız zaten, istediğimiz zaman geliyorduk. Daha önce de geliyordum burada oturuyordum dört beş ay. Eskiden altı ay Yunanistan’da,

altı ay buradaydım. Eskiden yazın buradaydım, kışın soğuk oluyor burası. Yunanistan'a gidiyordum. Artık tamamen Tepeköy'e gelip oturduk. Benim hanım hasta, sakat. Kalkamıyor ayağa. Çekiyor zili yanına gidiyorum. Beş senedir böyle. Buradan çıkmadım.

Çok az insan kaldı. Hepsi gitti. Kışın 20-30 kişi kalırdı. Okul oldu. Talebeler olunca belki 80 kişi kalıyordur. Bu sene bu hastalık yüzünden çıkmıyoruz evlerden. Okul açılmıyor. Okula gidilmiyor. Biliyorsunuz vaziyeti. Öğretmenler telefonla ders yaptırıyorlar çocuklara.

Hayatta şans böyledir. İmroz'da tarlalarımız vardı, kaybettik. Çad'da kamyonlarımız vardı, evlerimiz vardı. Kaybettim. Burada yine İmroz'dayım, artık Gökçeada'dayım. Buranın da adını değiştirmişler. Olsun. Burada oturacağım ölene kadar. Kemiklerim burada kalacak. Çünkü bu adada doğdum. Bu adada öleceğim.

VASILIKI KAMBUROPULOS:
ANNE VE MEMLEKET HIÇ UNUTULMAZ

*10 Eylül 2020
Tepeköy (Agridia)
Gökçeada (İmroz)
Türkçe*

1939 doğumluyum. 81 yaşındayım. Birkaç ay sonra 82 olacağım. Burada doğdum. Anadan, babadan buralıyız. İlkokula burada gittim. Çocukken buraları çok güzeldi. Fakirlik vardı ama çok güzeldi. Para mara yoktu ortada. Zeytin topluyorduk. Zeytinlerimiz vardı. Çiftlik olan yer var ya, havalanı oldu, işte orada buğday, arpa yapardık. Bizim köyün arazileri vardı. Herkesin dönüm dönümdü. Ceviz de toplardık. Şimdi sahibi olmayanlar geliyorlar, cevizleri topluyorlar çuvallarla gidiyorlar. O zamanlar biz kendi cevizimizi topluyorduk. Dayımın cevizleri de vardı, onları da topluyorduk. Mevsim geçince başka işler de yapıyorduk. Biçiyorduk, ekiyorduk. Çok güzel sular da vardı. Onlar bile kesildi. Başka tarafa gitti. Kalplerimiz çok iyiydi. Komşuluk vardı. Herkes birbirine yardım ederdi. Hepimiz birbirimizin iyiliğine sevinirdik. Kapıyı açık bırakırdın. Şimdi açık bıraksan kapının önünden tanımadığın insanlar geçiyor. Tamam, onlar da iyi insan

olabilirler ama tanımıyorsun. Bambaşka yerlerden gelmişler. Bazıları geliyor oturuyoruz birlikte. Eskiden başkaydı. Herkesi tanırdık ama hayat zordu. Köyden köye gidiş katırlarla olurdu. Ayakları çamurlara girerdi hayvanların. Bir iki kamyon vardı. Senede iki kez Kaleköy'e giderdik. Kamyonda dolu kadınlar ve erkekler vardı. 1965'e kadar kamyonla böyle gittik, geldik. Biri hasta oldu mu kayıkla Çanakkale'ye götürürlerdi. Ya yetiştirilebilirdi ya da yetişemezdi. Şimdi çok şükür hastane var, doktor var.

İlk kez İstanbul'a 1949'da buradaki okulu bitirip gittim. Çocukluğumda İstanbul'da da çalıştım. Sonra buraya gelip rahmetli kocamla evlendik. Zenginler başka evlenirdi, oğlaklar kesilirdi, sofralar kurulur, danslar yapılırdı. Onun güzelliğini ölene kadar unutamam. Kocam burada kiliselere mum yapardı. Ben de ona yardım ederdim, rahmetli annem de yardımcı olurdu. Mumları yapmak çok zordu. Parafini İstanbul'dan getirtirdik. Bozcaada'ya da götürürlerdi bizim mumları.

Oğlum ikinci sınıfa kadar buradaki okula gitti. Sonra anadilde eğitime izin vermiyorlardı. Anadil olsaydı belki kimse gitmezdi de zaten. Ben çocuklarla İstanbul'a gittim. Rahmetli kocam kaldı çünkü orada işi yoktu. Kız ilk sınıfa, oğlum orta 1'e gitti. Bize peynir, zeytinyağı gibi yiyecekler gönderiyordu. Orada kira veriyorduk. Oğlum üniversiteye gitti.

Her zaman vardı *provlimata* [sorunlar/meseleler]. 1974'ten sonra gittik. Kızımınla gittik Yunanistan'a, Selanik'e gittik. 20-25 sene durduk. 1982'de gittim. Bilmiyorum kaçta döndük. 1999 ya da 2000'de geri geldik. 2004'te döndük. Dayısı vardı öldü, o zaman gelmiştik. O zamandan beri buradayım. Memnunum. Çünkü burası bizim memlekettir. Senelerce senelerce, çok eski insanlarımız vardı. Hep büyüklerimiz buradandı.

Bayramlar çok güzeldi, çok güzel. Merasimlerde herkes toplanırdı. O kadar insanı toplamak için masa olmayınca yere koyardık. Bol bol şarap içerdik. Tüm evlerde depolar vardı. Herkesin kendi deposu doluydu. Bayramlarda manastıra da giderdik. Bugün radarın olduğu yerde manastır

vardı. 1974'te karışıklık oldu. O zaman televizyon da yoktu. Radyoyu açtık. Bilmem ne oldu şurada, bilmem ne oldu burada diye. Ondan sonra, o zamandan beri oradaki o kiliseyi bir daha açmadılar. Sonra radar oldu. Artık kimseyi yaklaştırmazlar. Eskiden tepeden çıkıyorduk o manastıra. Aşağıya iniyorduk, çok güzel bahçeler vardı, büyük. Meyveler vardı, dolu dolu. Bir de soğuk su, dolaptan o kadar soğuk olmaz. Kocaman elmalar, üzümler, neler vardı, neler, neler. Şimdi hiçbir şey yok. Sadece ceviz ağaçları. O da biri burada, diğeri şurada. Onu da sahibi yok diye başkaları topluyor. Ailelerin kimi Avustralya'ya, kimi Almanya'ya gitti, kimi Amerika'ya gitti, gençler gittiler. Ama şimdi emeklilik çıkan aileler gelip buraya oturuyorlar. Ne yapacaksınız?

Yedi köy vardı. Şimdiki gibi. Artık başka köyler de var ama onlar bizim değil. Panayia'da, Merkez'de çok önemli aileler vardı. Dışarıda çalışan çok insan vardı, öğretmenler, hocalar, zenginler, büyük evler, zeytin ağaçları vardı. Zengin insanlar oradaydı. Bir de Dereköy'delerdi. Onlar da çok zengindi çünkü büyük arazileri vardı Rodos tarafında. Çok büyük tarlaları vardı. Çok! Bir fakir bile yoktu orada. Her ailenin büyük tarlası olunca her şeyleri oluyor. Beş, on tarlası vardı. Buğday, susam, pamuk çıkıyordu, her şeyi yapıyordu Dereköylüler. Merkez'de çobanlık da vardı. Kefalos'ta daha çok keçileri ve koyunları olurdu. Merkez'in ailelerinin koyunlarından güzel peynirler yaparlardı. Bu bizim köyümüz fakirdi. Bağlar vardı, güzel üzüm vardı burada. Her evin bir ya da iki bağı olurdu. Çok güzel şarap yapardık. Ne şeker ne tarçın koyardık içine. Sadece, yalnız üzümle yapardık. Hakiki bir şarap çıkardı. Her evde küpler olurdu. Bunlardan biri şarap, diğeri zeytinyağıyla dolu olurdu. Öyle kullanırdık. Şimdi benim gibi emekli oldular. İlkbaharda soğan, marul, kabak, domates gibi şeyler ekilirdi. Eylülünden sonra zeytin toplamaya çıkılırdı ama çok verimliydi. İki zeytinyağı fabrikası vardı. Köyümüz yağ çıkarken mis gibi kokardı. Kazanlar kaynardı, zeytinlerin içindeki çekirdekleri çıksın diye ateşe verirler, tüm köy bunun için kokardı.

O fabrikaları iptal ettiler. Sonra tüccarlar bunları alıp Ayvalık'a götürdüler. Zaten biz de gitmiştik artık.

Ada değişmedi aslında, insanlar gitti, insanlar değişti. Cezaevi kurulduktan bir iki sene sonra gittiler. Cezaevinde yatanları görmedim. Biz yakın değiliz oraya. Dereköy'deydi orası. Bütün kadınlar korkuyorlardı. Dışarı çıkmaya korkardık. Kaçtıklarını söylüyorlardı ama biz bir tanesini bile görmedik. Yine de dışarı çıkmaya korkuyorduk. Dışarı çıkar, evlere uğrardık ama artık tarlalara gitmiyorduk. O insanları görürüz diye. 30 yaşında, 40 yaşında bir kadını artık burada göremezdin. Hepsi gittiler. Hepsi. O insanlar da sonra buraya yerleşti. Kimi tüccar oldu, kimi bakkal oldu, kimi bilmem ne. Merkez'de bu insanlar yaşıyor artık. Eski cezaevi, eski cezaevi deniyor ama eskiden cezaevinde yatanlar şimdi herkes aşağıda, Merkez'de evlerde oturuyor.

Bizim akrabalarımız da gitti. Biz de gittik. Geri dönenlerimiz oldu. Emekli çıkınca döndüler. Kız kardeşim şimdi onun da yaşı büyük, o da burada yaşıyor, aşağıda. Erkek kardeşim burada muhtar. Hepimiz buradayız. Memleket hiçbir zaman hiçbir yerde unutulmaz. Nereye gidersen git memleket birdir. Değişmez. Ne zaman İstanbul'a gittim, buraya dönerken Çanakkale Boğazı'ndan geçtiğinizde bu dağ görünüyordu. Ne zaman o dağı görüyorduk o zaman ağlıyorduk. Hem de nasıl ağlıyorduk. Annemiz, anne-annemiz, teyzelerimiz vardı, tüm evler vardı, doluydu. Komşularımız vardı. Karşılama için insan buluyorduk. Biliyorduk ki bizi karşılayacaklar vardı. Şimdi Yunanistan'dan çıktık geldik, daha sonra İstanbul'a gezmeye de gittim, Çanakkale'ye de gittim gezmek için. Görüyorum o dağı artık ağlamıyorum. Nasıl değişiyor insan bilmiyorum. O zaman özlüyordum. Çok özlüyordum. Ama şimdi o duygu yok.

Bizim eskiden dağ tarafında bahçemiz vardı. Çocuklar da ufaktı. İki günde bir bahçe sularım. Dağın benim için özel bir anlamı yoktu. Şimdi geliyor turistler hepsi dağa gidiyor. Dağda ne var? Biz o zaman yürüyorduk ama

hiçbir şey anlamıyorduk. Şimdi hepsi geziyor, fotoğrafını çekiyor. Eskiden oradaki taşlar kırılıp ev yapıldı. Dört köşeli taşlardan bütün köyün evleri yapılmıştı. Artık yasak. Şimdi evlerin içinde yaşayacak insan da yok ama o zamanlar serbestti, evler yapılmıştı. Kimse bir şey söylemiyordu. Her şey değişti.

15 Ağustos'ta tüm köyler burada panayır olurdu gelirlerdi. Biz daha önce 23'ünde Ağustos'un Zeytinliköy'de bayram olurdu. Büyük panayır-
dı. Merkez'de panayır yoktu. Kaleköy'de olurdu, senede iki kez. Ama o zaman Kaleköy Kaleköy'dü. Üstünde evler çoktu. Sahilde kum, ağaçlar böyle yerlere kadar dökülüyordu aşağıya kadar. O ağacın altında uyuturdum çocuklarımı. Oradan bir otobüs getirir götürürdü bizi. Çocuklar da banyo yapardı. O zaman Kaleköy mis gibi kokardı. Deniz kokardı. Şimdi duramıyorsun orada. Deniz fena kokuyor. Oteller var, tavernalar var, hepsi yeni ama Kaleköy artık felaket. Sadece birkaç yemekhane var işte. Kaleköy'ün adı Kastro'ydu. Kale demek zaten. Güzel bir isim. Ama şimdi de Kaleköy. Kim kimden almış? Biz mi yaptık Kastro'yu yoksa onlar mı bilmiyoruz ama herhalde bizim Kastro. Çok eski bir isimdir.

Sonra Kürtler geldiler. Mahvettiler Kaleköy'ü. Her tarafını... Çünkü Kürtlerde de bir kabahat yok. Sen kapatıyorsun evi, çıkıyorsun ama belli ki biri açacak o kapıyı içeri girecek, yaşayacak. Rumlar kaçtılar, gittiler. Oradakilerin hepsi denizci çalışırdı. Hepsinde sandal vardı, kayık vardı, balık tutuyorlardı, o zaman süngerden bazı insanlar zengin oldu. Büyük kayıkları vardı. Şimdi Kaleköy'ün hepsi yemekhane. Ben çok severdim Kaleköy'ü. Çocuklar soruyordu "Anne ne zaman gideceğiz?" diye ama ben çalışıyordum. Yazın çok çalışırdık. Ekiyorduk, biçiyorduk. 15 Ağustos'tan sonra yalnız cumartesi ve pazar günleri gidiyorduk. Banyo yapıyorduk. Çünkü diğer günler çalışıyorduk. Şimdi de torunlar Kaleköy'e gidiyorlar ama bizim o zamanlar gittiğimiz başka türlüydü. Hiç kum kalmadı mesele. Hiç! Hep beton. Denizin kenarına çimento dökmüşler, kum kalmamış.

Neden böyle yapıyorlar? Beton, beton, beton. Madem kum var, neden beton dökersin ki?

Yapılan oteller var. Kimse kalmıyor oralarda. Oteller yapılmadan önce oralar tarlaydı. Sahipleri Tepeköy'dendi. Oranın insanlarıydı. Bedava değil, parayla satmışlar ama o zamanın parasını biliyorsun. Bir yumurta alıyordun. Bir yumurta parasına karşı bir dönüm tarla devlet tarafından. Öyle bir satış! El koydular, her taraf mahvoldu.

Başka yerlerde de arsamız vardı. Bizim daha yukarıdaydı. Zeytinli'nin tarafındaydı. Oraya el koymadılar. Çünkü bizimki dağ tarafındaydı. Dağ tarafında olana el konmuyordu, sahile doğru olana el konuyordu. Şimdi yol Merkez'e giderken, aşağı doğru hepsi devletin oluyordu. Zeytinliköy yolunda yukarı doğru hepsi köyü. Bunu almış, bunu almamış. İşaret koymuşlar o zaman. O işareti kireçle çizmişler. Bakıyordun kireçle sınıra. Bir de yazmışlar "Bir daha içeri geçmeyeceksin" diye... Şimdi ama başka türlü. Kaybettiğimizi anladık. Sanki evden bir insanı kaybettik. Ama yaşadık. Bir şey olmadı. Ölmedik. Şükür ki yaşadık. Çalıştık, çalıştık, çocuklarımızı okuttuk, evlendirdik, ev aldık orada Yunanistan'da. Yalnız biz değil bütün köylüler. Bütün ada insanları. Avustralya'ya gittiler, Amerika'ya gittiler, onlar da iyiler. Şu kadar bir yer bile olsa yine de aklından çıkartamıyorsun. O bizim diyorsun, o bizim. Ama aslında o artık bizim değil. Neyse çok şükür.

Hep burayı düşündüm. Hele ilk defa gidişimi hiç sorma. Düşünüyorduk merasim günlerimiz burada vardı, her şey, her şey... Bir iki sene sonra gene hatırlıyorduk ama o zaman da zordu. Mesela döviz almak için az veriyorlardı, çok az ve yasaktı. Hududu geçiyordun ne kadar döviz beraberinde götürüyorsun, yazacaktın onu. Şimdi her şey serbest. Kimse sana sormuyor.

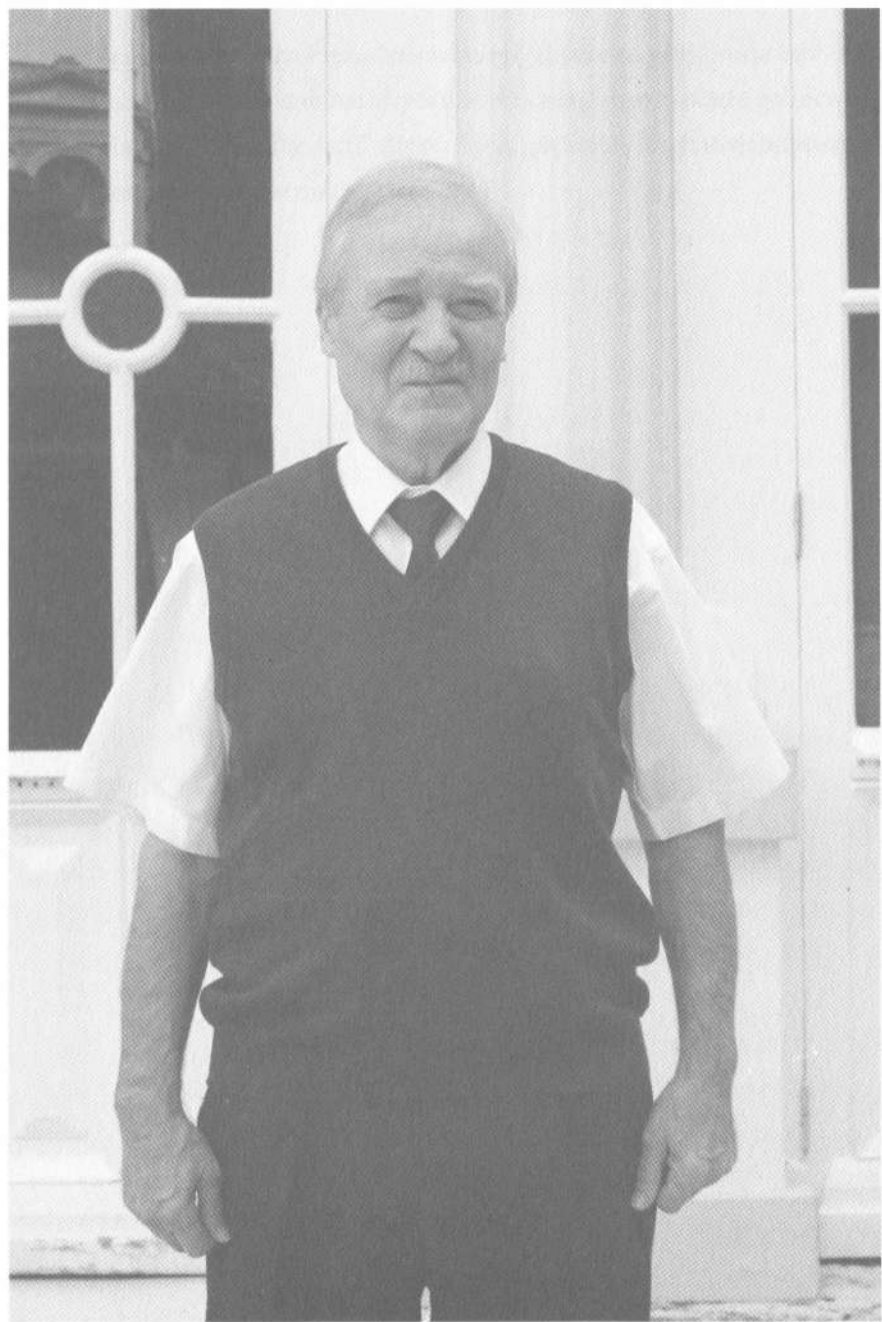
İlk gittiğimizde yazın geliyorduk. Bu ev sonradan yapıldı. Başka evimiz vardı daha aşağıda. Kızım oturuyor şimdi. Orayı tamir ediyorduk çünkü bazen kiremitler düşüyordu. Her şey çok ucuzdu. Bize burada zaten her şey yetiyordu. Para da harcamıyorduk. Et mesela 6 liraydı o zamanlar. Çok

ucuzdu yine de. Hem de oğlak eti. Çok güzeldir. Kalıyorduk üç hafta. O zaman Yunanistan'da çalıştığımız için dönüyorduk. Sonra yine döndük. Çünkü anne ve memleket hiç unutulmaz. Asla unutulmaz. 17 yıl 8 aydır yeniden buradayız. Gittim biraz gezmeye. Artık dizlerim ağrıyor bir yere gitmiyorum.

Rahmetli annem, Anna'ydı adı. O da vardı burada. "Hadi kızım götür beni memlekete" derdi, "Hadi kızım götür beni" sürekli. Getirdim, burada vefat etti. Sizlere uzun ömür. Yalan dünya, yalan.

Her şey değişti, her şey. Bayramlarda yemekler yapıyorduk. Dans yapıyorlardı erkekler meydanda. Yemekler çok güzeldi. Kadınlar yapardı. Kavurma yapardık kışın. Domuzdan yapardık. Yaza kadar yapılırdı. O zaman buzdolabı yoktu. Depolar vardı. Serin yerd, soğuktan onlar. Hiçbir şey olmazdı. İlkbaharda çıkarmaya başlardık. Onun içine yaban otları koyuyorduk, yumurta kırıyorduk. En güzel yemek olurdu. O zaman kasaptan gidip et almak yoktu. Şimdi Merkez'e gitmezsen aç kalırsın. O zaman böyle değildi. Merkez'e senede bir giderdik. Yumurta da zeytinyağı da peynir de tereyağı da un da vardı. Evler doluydu. Hepsini biz yapardık. Hazır ekmek yok o zaman, biz yapardık. Domuzlar vardı her tarafta. Şimdi yok, yasaklandı. Yağlı ve lezzetli bir eti vardı. O zaman onlarla yaşırdı insanlar. Sonbaharda insanlar tarlaya sürmek için giderken dokuma torbaların içinde, kabak şişenin içinde dolu bir şarap, bir parça da domuz eti. Gidip oraya sabaha kadar çalışıp, büyük zeytin ağaçlarında çalışıp bunu yer içerlerdi. Erkekler tarlalardan sonra kahvelerde otururdu. Sonbaharda evde yemeklerini yapıp kahvelere giderlerdi. O zamanlar 6-7 kahve vardı. Kahvelerde gazoz da içilirdi. Karbonat sodası ve kokulu bir şeyi birleştirip gazoz yaparlardı. O gazoz fabrikasında da çok çalışıyorlardı. Herkes gidince onlar da o fabrikayı kapattılar. Kahvelerde gazoz yerine oturursunuz ya da bir çay ya da bir kahve içerirsiniz. O zamanlar bu zamanki gibi tavernalar yoktu. Kadınlarsa birbirlerinin evinde buluşup el işi yapardı. Örgü yapardı, yün yapardı, ihtiyarlar masal anlatırdı. Ocakta helvalar pişerdi. O günler unutulmaz. Şimdi

ben yeni şeyleri unutuyorum, bazı isimleri, alışverişe gittiğimde bile unutuyorum. Ama eskiler çok hatırlıyorum. Arkadaşlarım ziyarete gelince onlar hatırlamıyor. “Galiba ben” diyor, “Şok geçirdim hiç hatırlamıyorum.” Bense her anı hatırlıyorum.

PETRO KOKİNAKİ:
KEÇİLERE GİDİP GELİRDİM OKULDAN SONRA,
YAŞAM BUYDU BİZİM İÇİN

19 Ekim 2020
İstanbul
Türkçe

Kadıköy doğumluyum. Ailem İstanbul'a sanırım ellilerden önce gelmiş. Adada babamın annesi babası ölmüş, evlatlık olarak gitmiş. Sonra askerlik yapmış babam. Askerlik ardından da İstanbul'da çalışmaya başlamış garson olarak. Moda'da Koço'nun gazinosunda çalışıyordu. Annem de Moda'da hizmetçilik yapıyordu, çok zengin Rum bir ailenin yanında. Tanışınca evlendiler. Beş kardeşiz. Üç kardeş İstanbul doğumluyuz. Benimle birlikte ablam Maria ve kardeşim Paraskevi var.

1955'te babam garson olduğu için ilişkileri iyi. Mekâna gelenler ona "Sarı Pano" derlerdi. Yüksek makam devlet adamları babama bir akşam öncesinde "Pano eğer yerin varsa İstanbul'dan aileni yolla bir yere, hadise olacak, bir şeyler olacak" demişler. O da bizi o akşam Karaköy'den, Salı Pazarı'nın oradan gemi kalkıyordu, ona bindirdi. Bunu hatırlıyorum. Altı buçuk yaşındaydım o zaman. Gökçeada'ya gittik. Gökçeada'ya gidince dayım karşıladı

bizi. O zaman gemiler yanaşmıyordu. Sandallarla bizi gemiden indiriyorlardı, paket gibi atıyorlardı aşağıya doğru. İşte bunları hatırlıyorum çocukken. Ondan sonra da adada yaşadım, Dereköy'e gittim. Dereköy'de yaşamaya başladım. O sene de okula yazıldım. Okula gittim, ilkokulu falan adada bitirdim. Okul Dereköy'ün girişindeydi. Sağ taraftaydı. Bu okul bir deprem gördü. Deprem olunca çatladı. İçine girmek sakıncalı olunca tekrar sol tarafta yeni bir okul yaptılar. Biz sol tarafa geçtik. Büyük bir okul yapıldı ama çok kalabalıktı. Her sınıfta 50 kişi vardı. Çok fazla aile vardı yani.

Kadınlar çamaşır yıkamak için bizim Dereköy'ün merkezindeki çamaşırhaneye gelirdi. İki tarafta bir kapısı var. Herkes her gün sırayla gidip çamaşırları yıkıyordu. O çamaşırhanede hem sıcak su hem soğuk su akardı. Öyle bir acayip bir şeydi yani. Yazın soğuk akardı, kışın sıcak akardı. Öyle bir su vardı. Şimdi tabii az akıyor. Dağdan gelen bir su bu.

Bayramlar çok güzeldi. Biz bayramlarda ufakken herkesin evine gidip şarkı söylerdik. Bize tatlı ikram ederlerdi, içki ikram ederlerdi ufak olduğumuz halde, eğlence çok farklı oluyordu.

Baklava gibi bir tatlı var, *mirzota*. Ondan yaparlardı. Yaşamımız buydu işte. Okuldan çıkıştan sonra toplanıp top oynardık kendi aramızda. Biraz dersleri geri bırakıyorduk anlayacağınız. Okulun dışında güzel bir saha vardı. Okulun yanında, eski okulun karşısındaydı. Yeni okulun yan tarafına düşüyor. Çünkü yol ikiye böldü orasını. Sol taraf okul, sağ taraf kilise. Dereköy'e girerken öyleydi.

25 Aralık'ta domuz kesiliyordu, hindi kesilirdi. Bizde âdettir. Paskalya'da oğlak keserlerdi bizde. Başkaları kuzu keser ama keçi çok olduğu için oğlak keserlerdi bizde. Bizde çok keçi vardı o zaman. Keçilerin içinde büyüdüm.

Keçiler için herkesin kendine ait bir işareti vardı, herkesin semti de farklıydı. Şimdi şu dağlar diyelim dört kardeşin, tek tük yabancı geliyor. Kendi hayvanı olduğu için orada işaretliyordu kendi hayvanını, ondan sonra salıyordu. Şimdi Uğurlu denilen yer, Dereköylerin damlarıydı.

Şimdi orası Taksim gibi oldu. Bir de Marmaros vardı. Bizim hayvanlar o taraftaydı. Devamlı o tarafa giderdik. Aya Nikola var mesela, 15 Ağustos'ta okunan kilisesi bulunuyor Tepeköy'ün arkasında. İşte oralar da bize bağlıydı, Dereköy'e bağlıydı. Bütün keçilerimiz oradan Uğurlu'ya kadar giderdi. Çok büyük yer, çok hayvan vardı. Dört kişiydik, üç kardeş, dayılarım, bir de yazın babam. Hayvanları salardık ama sabah akşam kontrol ederdik. Çünkü bahçelere giriyorlardı, aşağı iniyorlardı, zeytin ağaçlarına girmeleri yasaktı çünkü biliyorsun hayvan ağaçlara saldırıyor. O nedenle girmeleri yasaktı. Keçilerin sütünü sağlıyorduk, peynir yapılıyordu, kaşar fabrikası vardı, ona veriliyordu. Bende hâlâ da yedi keçi var. Hasan diye bir arkadaşla beraber bakıyoruz. Daha doğrusu o bakıyor, ben yardımcı oluyorum masrafına. Her sene peynirimi alıyorum, oraya gittiğim zaman sütümü de tereyağımı da alıyorum. Hakkım neyse veriyor. Kardeş gibi yaşıyoruz yani. Evimiz, her şeyimiz var adada şu anda. Yeni bir evim, iki tane de eski evim var Merkez'de.

Dereköy'deki evim köyün merkezinde sayılır. Kahveye yakın. Bizim olduğumuz yerden kahveler başlardı. Beş on tane kahve dükkânı vardı, çoktu. Böyle büyük bir alanda, çarşı gibiydi yani. Sadece kahve de içilmezdi. Çay vardı, her şey vardı. İçki ikramı yasaktı ama evler yakın olduğu için onu da yaparlar, içerlerdi. İhtiyaç üstüne dükkânlar vardı. Mesela yaklaşık yedi bakkal vardı. Çünkü köy çok büyüktü. Düşünün ki adanın neredeyse yarısından fazlası Dereköy'dü.

Daima her zaman herkes birbirleriyle iyi geçinirdi, herkes birbirine yardımcı olurdu. Zaten hadise yapan kocaman köyde bir iki kişi vardı. Yani ters bir hadise yapanlar. Onlar da zaten içki içerlerdi, kendileri kaybederdi. Başka bir şey yoktu. Kimse kimsenin malına dokunmazdı. Kapılar açıktı, iyi geçiniyorlardı. Adada sünger çıkardı, buğday, arpa, mısır ekilirdi. Bostan vardı. Her türlü meyve bulunurdu, aklınıza ne geliyorsa... Benim bildiğim bir portakal yoktu. Başka hepsi vardı.

Annem babam burada, İstanbul'da olduğu için ben dayımla kalıyordum adada. Bizde hayvan vardı, keçilerimiz vardı. Her gün keçilere gidip gelir-dim okuldan sonra. Tarlamız da vardı. Yaşam buydu bizim için.

Ufak olduğum için diğer köylere fazla gitmedim. Yalnız Tepeköy'e gittim, bir iki defa ufakken oraya gitmişim. O zamanlar araba da yoktu ki. Ancak kamyon, büyük bir minibüs vardı fakat okuldan sonra dayılarım beni bırak-mıyorlardı, hayvanlara gönderiyorlardı. Boş zamanımızda sadece kahvelerin arasından dolaşıp duruyorduk. Yaşamımız öyle geçti yani.

Merkez'e hastaneye geliyorduk ara sıra. Hastane Merkez'deydi. Panayia kalabalıktı. Zenginler oradaydı. Çünkü piyasa orada olduğu için dükkânlar da oradaydı. Mesela sobacılar, oduncular, ticaretle uğraşanlar çoğunlukla Merkez'de yaşırdı.

Ben çocukken Türkler Merkez'de vardı, resmi dairelerde çalışırlardı. Jandarmalar vardı. Öncesinde birkaç aile gelmişti. Onlar Karadenizliydi. Aşağı yukarı iki aile kaldı eskilerden, diğerleri hep gitti. Yerleştirmişler on-ları da. Sonra başka yerlerden getirildiler.

Hastane en zoruydu. Hâlâ aynı yerde. Kaleköy'e giderken sol tarafta. Hiç değişmedi yeri. Benim en ufak kız kardeşim bizim bir akrabayla, dayı-mın oğluyla oynarken otların içine düştü ve gözüne paslı çivi battı. Ondan sonra babam kardeşimi aldı İstanbul'a getirdi. Her yerde bütün doktorları dolaştı, kurtaramadılar kız kardeşimin gözünü. Hastalık diğer gözüne de geçti. O zamanda da babam yardım gördü Patrikhane'den. İsviçre'ye gön-derdi kız kardeşimi. İlk üç defa İsviçre'ye gitti, orada kontrol edildi ve ame-liyat oldu. Bir gözü takma oldu, diğeri de yarım görüyor. Şimdi de ben ba-kıyorum kendisine. Bekâr, hiç evlenmedi. En ufağımız oluyor. Aşağı yukarı 64 yaşında şu anda.

1955-63 arası adada yaşadım. Tekrar durumlar bozuldu. 1964'ün başında babam geldi bizi adadan aldı. Cezaevi kurulduğunda İstanbul'a dönmüştüm. Yani kurulduğunu görmedim ama duyuyordum. Okullar kapanmamıştı ama

o sene kapanacaktı zaten. Kapanmadan babam geldi aldı beni. Çok akraba vardı geride. Hepsi teker teker gitti. Çoğu kaçak gitti çünkü o zamanda konsolos vize vermiyordu. Çoğu gece sandallarla kaçan oldu, askerlik yapmamak için. Dünyanın her yerinde Gökçeada'lı var, İmrozlu var şu anda. Dünyanın her yerinde devam ediyor. Almanya'dan tut Avustralya'ya, Afrika'ya kadar giden oldu. Herkes kaçtı. Onların gitme nedeni de korkuydu. Cezaevi korkuttu, gece rahatsız ediyorlarmış. Onları duyduk yani ben görmedim. Bir de cinayetler vardı. Tecavüzler de... Biz görmedik bunları ama duyduk.

Arsaya el koyma değil ama Hazine'ye yazılma oldu. İtiraz edince bazen kazanırsın bazen kaybedersin ama biri gidiyor mahkemeye, mahkeme kararı bozuyor, sonra tekrar bozuluyor, baştan sıfırdan. Bu sefer 50 lira değerinde malın varsa 500 liraya mal oluyor. Değmiyor uğraşmaya. Çok mahkemelelere gidip geliyorsun, uğraşıyorsun. Neden yazdılar Hazine'ye? Neden bunu yaptılar bilmiyorum. Fakat mesela sen orada yaşıyorsun, orada yaşadığın halde biri geliyor, sana göstermiyor nerede yazdığını. "Tamam halloldu, sizi yazdım" diyor. Halbuki o sırada arazinizi Hazine'ye yazmış. Bunu yaptılar gerçekten.

Bizimkilerin arazilerinin yarısı Hazine'ye gitti, yarısından fazlası. Dereköy'den de Merkez'den de Hazine'ye gidenler oldu. Benim hanımın daha çok gitti. Merkez'de şimdi evi yaptığımız yerde 26 parçadan 9 parça kaldı, açık açık söyleyeyim. Dokuz tane arsa kaldı. Yani 17 tane gitmiş oldu. Satıldı çoğu. Nasıl satıldı dersenez. Şimdi öyle şeyler duyduk ki, ölçme yapan kişiye biri diyor ki, duyuyoruz bunları haliyle, "Bu parçayı bana yaz." Onlar da yazıyordu. Bunu yapan kişiler sonra trafik kazasında öldü. Böyle duyduk.

Hanım, Yenimahalleli. İmrozlular çoğunlukla İmrozlularla evlenir. Buna gayret ederlerdi. Hatta aynı köylü olmasına. Çünkü biz İmroz'dan geldiğimizde o zamanlar İstanbullular bizi aşağı görebiliyordu. Bizim Rumcamız da farklıdır biraz. Hâlâ konuştuğumun yarısı İmrozca. İstanbullular gibi konuşmuyorum. Nasıl söyleyeyim yani. Biraz köy ağzı gibi bizimki. Hatalı

değil ama farklı. Anlaşıyor bizim ağzımız olduğu. O nedenle birbirimizi bulurduk İstanbul'da da. Ben eşimle hastanede tanıştım. Kayınbabam, kaynanam hemşireydi ikisi de. Böylece tanışıp evlendik.

Bizi sevmiyorlardı İstanbullular, bizi kiskanıyorlardı. Şimdi dış geçiremiyorlar çünkü çoğaldık. Patrikhane'de Gökçeadalılar çok olduğu için şimdi şey yapmıyorlar. Adalılar mecburen geliyordu. Ada bozulduğu için başka ne yapacak? Gelmiş, okumuş, din adamı olmuşlar. Fakat İstanbul'da her sanatta İmrozlu vardı. Genç arkadaşlar askerden sonra gelip sanat öğreniyorlardı. Bizi eskiden okullarına bile almıyorlardı. Zor alırlardı ama sonra nüfus kalmadığı için aldılar. İstanbul'a geldiğimde, okula devam etmedim. Diplomamı dışarıdan aldım. Çünkü 6. sınıfı okumuştum, bir iki ay kalmıştı okulun bitmesine. Gittim burada imtihana girdim, aldım diplomamı. İlkokul diploması var bende.

Babam sağ olsun Bahariye Caddesi'nde bir Ermeni ustanın yanına çırak olarak verdi, mobilyacı olarak. Bir iki sene onun yanında çalıştım, 18 yaşına kadar. 18 yaşından sonra bu tarafa geçtik Beyoğlu'nda Tarlabası'na geldik. Tarlabası'nda büyüdüm, Tarlabası'ndan askere gittim. Yenişehir'de mobilyacıların yanında çalışıyordum.

1969'da askere gittim. Samsun'da yaptım. Kötü bir şey görmedim. Aradan tabii ki cahil insan çıkar ama erlerden olsun subaylardan olsun hiçbirinden olumsuz bir şey, ters bir hareket görmedim. Zaten 3 bin 600 asker içinde iki tane Hıristiyan vardı. İki kişiydik. Diğeri de Ermeni bir çocuktu. Temel eğitim verilip dağılıyordu insanlar ama ben orada kaldım. Sağ olsun bölük komutanı sevdi beni. Çalışıyordum, mobilyacıydım. Ne ihtiyaç varsa alayda karşıliyordum marangozluk üzerine. Onun için beni alayda bıraktılar, askerliğim orada bitti.

1970'te İmroz'a gittim tekrar. Bir dayım kalmıştı orada yaşayan, diğer dayılarım gitmişti Yunanistan'a. Bomboştı. Evler harabat oldu, yıkıldı çoğu. Çünkü hapishaneye en yakın köy orasıydı. Ne güzel bir köydü halbuki! Altı

yedi tane değirmen vardı. Suyla çalışan iki tane de pervaneli değirmen vardı ayrıca. Hesaplayın köy ne kadardı, çok kalabalıktı. Zaten Türkiye'nin en büyük köyü ora ve en büyük adası o zamanlar.

Ben hiçbir zaman yurtdışına gitmeyi düşünmedim. Çünkü benim yaşamım burada rahattı. Beni kimse rahatsız etmedi. Burada evlendim, burada çocuklarımı büyüttüm. Yani dediğim gibi bir kötülük gördüysem sadece kötü, cahil insandan görmüşümdür.

ANNA KULUTBAN:
1964'TE GİDEN ÇOK OLDU
AMA EN ÜRKÜTÜCÜ OLAN 1974'TÜ

25 Ekim 2020
Merkez (Panayia)
Gökçeada (İmroz)
Türkçe

1945'te Dereköy'de doğdum. Eşim Yorgi de burada doğdu. 1939'da. İkimiz de Dereköylüyüz. Biz buraya eşimle geri geldik ama oturmuyoruz. Sürekli burada değiliz. Bu sene de daha erken gelecektik ama geç kaldık. Salgın da etkili oldu. Buralar çocukluğumda çok daha iyiydi, çok güzeldi.

Babam marangozdu. Toprakla uğraşırdı. Öküz vardı, keçi vardı, koyun vardı. Şimdi de iyiyiz ama o zaman... O zaman başkaydı.

Herkes her işi yapardı. Zeytinler vardı. Bahçeler vardı. Her şeyi biz yapardık. Yağmura bağlıydı hayatımız. Yağmur yağarsa bereketli oluyordu toprak. Yağmazsa sulama imkânımız yoktu burada. Kovalarla su taşıyırdı o zaman, çeşmelerden. Şimdi her evde su var. *Kupia* dediğimiz küplerle taşırdık.

Bayramlarda baklava, kek yapardık. Paskalya'da çörek hazırlardık. Kuzuları fırına koyuyorduk, içini pirinçle doldururduk. Yılbaşında domuz vardı,

kesiyorduk. Elektrik yoktu, buzdolabı yoktu. Kavurma yapıp saklıyorduk. Kuzulardan satınca paramız olurdu ama para o kadar da lazım değildi. Para az vardı. Radyo bile yoktu evlerde. İhtiyacımız da yoktu. Yokluk vardı ama hayat iyi geçiyordu.

Pazar olmazdı, kendi kendimize yeterdik. Patlıcan, patates, her şeyi çıkarıyorduk. Fasulye, nohut, kereviz, her şeyi yetiştirirdik. Bakkaldan sadece kahve ve şeker alırdık. Bir de benzin dışarıdan gelirdi. Diğer her şey vardı burada. Arıcılık vardı. Biz bunları satmazdık. Kendimize yetiştirirdik. O zaman köyümüz kalabalıktı. Her evde beş altı çocuk vardı. Satacak kadar fazla da üretemiyorduk zaten. Biraz fazla gelirse satardık sadece. Çocukların da ihtiyaçları vardı. Ailemiz, ihtiyaçlarımız için yetiştirirdik. İyiydik yani ama sonra mecbur olduk gitmeye.

Bütün malımızı mülkümüzü aldılar, sadece evlerimiz kaldı. Yapacak bir iş kalmamıştı. Zeytinliklerimiz vardı, tarım yaptığımız araziler vardı. Şimdi Uğurluköy olan yerde çok arsamız, arazimiz vardı. Kamulaştırınca ne yapacaksın?

1964'te kamulaştırma başladı. 1965'te biz evlendik. Galiba son düğündü bizimki. Sonrakiler artık o kadar coşkulu olmadı.

60'lı yıllarda köyde mahkûmlar vardı. Buraya getirdiler. Bize diyorlardı ki "Bizi getirdiler buraya ki size fenalık yapalım ama siz iyi adamlarsınız. Size fenalık yapamayız." Sonra gittiler. Her yerde iyi de vardır, kötü de. Kötülük yapanları da vardı. Dışarıdan gelmiş olanlar da vardı. Laz köyü kurulmuştu bizim orada. Van'dan getirilenler de vardı. Herkes çok korkuyordu. Gelecek görülemiyordu artık burada.

Okulları da kapattılar. Kızım okula gidiyordu. İki sene Türkçe okula gitti. Yalnızca Türkçeydi o okula giderken. Rumca yoktu. Baktık ki madem herkes gitti, biz de gidelim. Çünkü yalnız kalmıştık. Bekledik belki geri gelirler diye. Gelmediler...

1964'te giden çok oldu ama en ürkütücü olan 1974'tü. Askeriye çok aktıftı o zaman. Kıbrıs'ta bir şey oldu. O zaman daha fena olduk burada ama şimdi Türklerle çok iyiyiz.

Çocuklarım iki sene Türk okuluna gitti sonra Yunanistan'a geçtik zaten. Orada çok zorlandı çocuğum. Sonra 37 sene dönmedik. Atina'da çok çalıştık. Kardeşlerimiz oradaydı, o nedenle daha kolaydı bizim için. Yine de gece gündüz. Küçük bir ev aldık. Vakit yoktu ki buraya gelebilelim. Ben evlerde çalışıyordum, temizlik. Eşim lastikçilerde çalıştı.

Biz döndük. Geldik, gördük. Şükür Allah'a. Üç bin kişi vardı bizim köyde. Bizim tarafta sadece bizim ev kaldı, geri kalanların hepsi bozuldu. Eskiden çok doluydu. Bir mahallede bir gün tanıdıklarımı sayıyordum. 93 kişiydik. Şimdi üç kişi. İşte hayat! Geldik, gidiyoruz ama çocuklar var. Onlar gelsin. Okulda eskiden 340 çocuk vardık. Şimdi hepsi nerede? Yoklar. Otuz aile var yok. Ne yapalım?

Ben sadece ilkokula gittim. Yarı Türkçe yarı Rumcaydı benim zamanımda. Yazmayı, okumayı biliyorum ama 37 sene boyunca hiç Türkçe konuşmadım. Fakat şimdi yine... Yeniden Türkçe konuşmaya başladık.

Adayı özledik tabii. Her gece kendimi İmroz'da görüyordum. Geldiğimde metruk durumdaydı evim. Düzelttik. Başka zaman gelerseniz haber edin. Bizi ziyaret edin mutlaka.

SONSÖZ

Gören olur görmeyen olur,
Olan olmuş, ne olur?
Bilen olur bilmeyen olur,
Olan olmuş, ne olur?
Neyse

Bu kitap Osmanlı'nın yıkılışı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu arasındaki dönemde başlayıp bugüne uzanan sancılı süreçte Rumlara dair ve yahut bizzat Rumlarla yapılan çok sayıdaki anlatı çalışmasından sadece biri. Bu alanda nice yayın kaleme alındı. Fakat belki de en bilinen eser Dido Sotiriyu'ya ait. Türkçede *Benden Selam Söyle Anadolu'ya* adıyla yayımlanan *Matomena Homata* [Kanayan Topraklar] kitabında yazar, edebi yapıtını oluşturma sürecini şöyle anlatır: “Anadolu Rumlarının bir atasözü vardır: Ölü gözünden yaş akmaz, der. Yaşayanların hatırladıklarına işte bunun için eğildim ben ve sevgiyle dayadım kulağımı yüreklerine.”¹ Sotiriyu'nun

¹ Dido Sotiriyu, *Benden Selam Söyle Anadolu'ya*, çev. Atilla Tokatlı (İstanbul: Alan Yayıncılık, 1997), s. 3.

eserinden tam 60 yıl sonra oluşturulan bu kitap, 28 İmrozlunun yüreklerinden geçenlere dayanıyor. Onlardan biri olan Kula Çalıkuşu, bunun önemine işaret ediyor: “Şimdi yazsan da olur, yazmasan da. ‘Olan oldu buraya’ demek gerek. ‘Olan olmuş, ne olur?’ denilmesin. Unutulmasın. Tarih olsun.”

Çalıkuşu’nun sözleri ister istemez Maurice Merleau-Ponty’nin “Velhasıl tarihi keşfettik, şimdi de unutulmaması gerektiğini ileri sürmekteyiz” ifadesini hatırlatıyor.² Bu “unutmama,” “unutturmama” halinin, hafızanın, bellek üzerine çalışmaların yaklaşık 50 yıldır yükselişe geçtiği bir gerçek. Bunda Nazizmin iktidara gelmesi ve İkinci Dünya Savaşı ertesinde Alman ve Avrupa geçmişinin yorumuna dair 1980’lerdeki tarihçiler tartışmasının etkisine işaret ediliyor.³

Nedeni her ne olursa olsun, tanıklıklar, Maurice Halbwachs’ın da altını çizdiği gibi tüm ayrıntılarına hâkim olmasak da bir şekilde vakıf olduğumuz bir olayın hatırasını pekiştirmek veya doğrulamak ama aynı zamanda onun hakkında bildiklerimizi tamamlamak için önemli bir başvuru kaynağı.⁴ Bu çalışma da İmroz için dönüm noktası olan 1960’lardan bugüne uzanan süreci yaşayanların, tanıkların hafızasını kayıt altına almak, zamanın yok ediliğine kurban vermemek, yazıyla sabitlemek için oluşturuldu.

“Bizler, biz hayatta kalanlar gerçek tanıklar değiliz”⁵ der Primo Levi. Bu açıdan bu kitapta yer alanlar da aslında İmroz’un gerçek tanıkları değiller. Gerçek tanıklar öldürüldüler, Konstantinos Delikostantis’in babası Zafiris Delikostantis gibi, tecavüze uğradılar Dimitri Zunis’in yengesi Stilya Zuni

2 Tony Judt, *Kusurlu Geçmiş – Fransız Entelektüelleri, 1944-1956*, çev. Nurettin Elhüseyni (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020), s. 33.

3 Jeffrey Andrew Barash, “Belleğin Kaynakları,” çev. Şeyda Öztürk, *Cogito*, sayı: 50 (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007), s. 11.

4 Maurice Halbwachs, *Kolektif Bellek*, çev. Zuhul Karagöz (İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2018), s. 29.

5 Primo Levi, *Boğulanlar Kurtulanlar*, çev. Kemal Atakay, (İstanbul: Can Yayınları, 2016), s. 89.

gibi ya da suskunluğa çekildiler tüm çabalarıma rağmen ulaşamadığım Kastrolular gibi.

Konuşmayı kabul edenlerle “eski defterleri” açmak da zor oldu. Çünkü geçmişe dönmenin karşı taraf için travmatik sonuçları olabilir. Virginia Wolf’un *Mrs. Dalloway*’inde I. Dünya Savaşı sonrası askerden dönen Septimus Warren Smith’in kendini pencereden atıp ölmesine neden olması gibi. Ya da bir ömür boyunca birlikte de yaşanabiliyor. Katlanarak artan ve ezen bir yüke dönüşerek... William Styron’un Yahudi Soykırımı sırasında iki çocuğundan hangisinin hayatta kalacağına karar veren Sophie’sinin ardından yıllar geçse de Stingo’nun ısrarıyla o günlere dönmesi ve sonunda bu anlatıyı aktarmanın onu rahatlatması değil, bilakis çepeçevre sarması ihtimali gibi. Bu nedenle bu kitap aslında hafızasını açan bu cesareti gösteren tüm İmrozlulara ait.

Konuşmayı kabul edenlerin bir ortak noktası var. Jean Améry’nin dediği gibi gerçekten de “yurt bir güven duygusu”⁶ ve o duygularını kaybetmiş durumdalar. Kalanlar adanın geri dönüşü neredeyse imkânsız olan değişimine şahit oldular. Mesela Katerina Karanikola adanın merkezinin kendi deyimiyle artık daha çok “kasabaya benzemesine” üzülüyor. “Ada kültürü yok. Evler yıkıldı, yeni evler yapıldı, apartmanlar dikildi, dağ tepe hepsi doldu” diyor ve alışverişini de adaya açılan zincir marketler yerine ada doğumlu bir kişinin açtığı marketten yapıyor. “Tepkisini” dile getirmek için... Kostandino Marino için tüm bunlara rağmen gidememe halinin nedeniyse seçeneksizlik: “Nereye gidelim? Dışarıda nereye gideceğimizi bilemiyor-duk. Atina’ya gidince ne yapacağım ki? Orası yabancı yer. Yani biz yabancı bir yer olarak görüyorduk.” Buna rağmen kalmak zaman zaman yorucu, usandırıcı oluyor. Vasilis Giaramanis, babasına ait olan “dam” a Hakkari’den

⁶ Jean Améry, *Suç ve Kefaretin Ötesinde*, çev. Cemal Ener (İstanbul: Metis Yayınları, 2015), s. 70.

gelerek zorla giren ancak sonra kira ödeyerek bir ilişki kurdukları ailenin oğlunun Bademli'de 12 evin içine başkalarını "girdirdiğini" söylüyor. Öte yandan kalmak için direnme sürecinin öldürücü bir yanı da var. Üstelik "cezasızlık" da işleyebiliyor. Nikos Dolduris'e göre bu seri cinayetler dönemin hükümeti tarafından yönlendirilmişti. Çünkü Dolduris'in ifadesine göre "Masumları katletmek istediler. Yoksa bir adada failler nasıl bulunamaz ki?" Faillerse kurbanlarını bulmakta hiç zorluk çekmemişti. Çünkü Tutsi katliamı üzerine çalışan Hélène Dumas'ın dediği gibi, "Devletten gizlenebiliriz ama komşulardan asla."⁷

İmroz'dan gidenler için, gittikleri yer "yeni yurt/vatan" da olmuyor. Jean Améry'nin ifadesinde de belirttiği üzere yurt, çocukluğun ve gençliğin ülkesidir ve o ülkeyi kaybetmiş olan kişi, yabancı ülkede artık bir ayyaş gibi yalpalamamayı, tersine ayağını yere az çok korkusuzca basmayı istediği kadar öğrenmiş olsun, bir kaybeden olarak kalıyor.⁸ Kendi geçmişlerinin kasvetinden kurtulmak imkânsız hale geliyor. Uzaklaşmaya çalışsalar da yeni kariyerler, hayatlar elde etseler, zaman zaman kendilerini Kiriakos Kutsomalıs'ın dediği gibi "Ayrılmam benim için iyi oldu. Çok zordu. Bu süreç çok zordu. Fakat sonrasında iyi bir eğitimim oldu. İyi bir işim oldu" diye teselli etmeye çalışsalar da geçmişlerinden kaçamıyorlar. Samuel Beckett'in ifadesiyle, "dün kendilerini çarpmış, bu nedenle başkalaşmışlardır, dünün felaketinden önceki hallerinden farklıdır."⁹

Anlatılara göre gidenlerin karşışlarına çıkan şey genellikle "küçümseme" oluyor. Bir türlü parçası olamadıkları bir ortamla karşılaşırlar. Petro Kokinaki, İstanbul'da bunu yaşayanlardan. Kokinaki, "Bizi sevmiyorlardı İstanbullular,

7 Hélène L'Heuillet, *Komşuluk*, çev. Adem Beyaz (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019), s. 14

8 Jean Améry, *Suç ve Kefaretin Ötesinde*, çev. Cemal Ener (İstanbul: Metis Yayınları, 2015), s. 71-72.

9 Samuel Beckett, *Proust*, çev. Orhan Koçak (İstanbul: Metis Yayınları, 2007), s. 24.

bizi kıskanıyorlardı. ... Bizi eskiden okullarına bile almıyorlardı. Zor alırlardı ama sonra nüfus kalmadığı için aldılar” diyor. İmrozlular “eski İstanbul”da okula girdiklerinde de zorluk yaşar. Oğuz Atay’ın Selim’i gibi “Küçümseyici gülümsemelerinin beni gece yarısı uykumdan uyandırdığını, sabaha kadar yatakta kıvrandırdığını bilseler...” gibi yaralar açar mı bilinmez ama İstanbullu Rum öğrencilerden “farklı” olduklarını hissederek. Patrik Bartholomeos, “İmroz’da olduğu gibi yün çoraplarım vardı dizime kadar. Yaşlı nineler örüyordu. İstanbullu talebeler bize takılıyorlar, alay ediyorlardı” diye anıyor o günleri. İstanbul’daki ayrımcılıktan daha zorunu Yunanistan’da yaşar İmrozlular. Yorgo Ksinos, “Burası da zordu” diyor ilk günlerini anlatırken “Burada Türk’sün. Türk tohumusun” diye ekleyerek. Ksinos’a göre en zoru İmroz’un ne olduğunun bilinmemesi. “Yunanca ‘İmvros,’ Yahudi demek olan ‘Evreos’a benziyordu. Sık sık bize ‘Siz Yahudi misiniz?’ diyorlardı. ‘Rumuz’ dediğimizde bunun ne anlama geldiğini bilmiyorlardı. Yunan ve Türk vardı onlar için sadece” diye ekliyor. Bir başka sorunsu Yunanistan’ın devlet politikası olarak ortaya çıkar. Yorgo Ksinos, Anadolu’dan Yunanistan’a gelen göçmenlerin de benzeri bir kaderi yaşadıklarını hatırlatarak “Yunanistan’da da Yunanlaştırma vardı. ... Devlet bu çoğulculuğu bırakmıyordu, çok sert davranıyordu. ‘Sen Yunanistan’a geldiysen Yunan olacaksın’ diyordu” diyor. Halbuki kendilerinin İmroz’da “Yunan” olmak konusundaki tedirginliğini de iyi hatırlıyor Ksinos: “Adada asla mavi beyaz giyilmezdi. Kapılar, pencereler mavi beyaz boyanmazdı. Kullanılan renkler belliydi. Kireç beyazla birlikte kapılar, pencereler kahverengi, gri ya da yeşil olurdu.”

Bugünse ada artık turistlerini, sahipleri Rum olmayan ancak Rumca isimli işletmelerin mavi ve beyaz dekorasyonlarıyla karşılıyor. Bunun için Stelyo Pulados, “Bizim kültürümüz üzerinden bazıları para kazanıyorlar” diyor ve bunun için de Zeytinliköy’deki bir örneği işaret ediyor: “Mesela cicilyayı bilirsiniz. Bizim pizzamız gibidir. İçine de lor peyniri ve yeşillik konulur. Bir kişi cicilya isminin hakkını almış. Ne denir ki?”

Yunanistan başta olmak üzere diasporaya yayılan İmrozlular için bugün adaya dönmek, okulların uzun zaman sonra, bir devrim niteliğinde açılmış olmasına rağmen zor geliyor. Bunda ekonomik nedenler olduğu kadar, yaşanan travmalar da etkili. Vasilis Giaramanis, “İmroz’u seviyorum, gidiyorum ama gittiğimde üç günden fazla kalamıyorum” diyor ve ekliyor: “Çünkü bu bir travma. Türkçede de travma diyorsunuz değil mi? Yaşadığım tam bir travma. İmroz’u özlüyorum ama kavuştuğumda da kalamıyorum” diyor. Pavlos Stamatīs’in “Eski İmroz bizim için bitti, bunu biliyoruz, kabul ediyoruz” sözleriyle Freud’un ünlü bellek çalışmasını, yasın yalnızca derin bir üzüntü değil, ağır ve sancılı bir kabullenme ve unutma çalışması içinde sevilenin kaybıyla gerçek anlamda pazarlık etmek olduğunu akla getiriyor.

Adaya dönmek isteyen Rumlar için en büyük sorun vatandaşlık ve mülkiyet problemleri. Geçmeyen geçmişi değiştirecek bir gücün olmadığı gerçek. Vladimir Jankélévitch’in ifadesiyle “olup bitmiş olan artık olup bitmiş olan olmamayı başaramaz”.¹⁰ Fakat İmrozlulara göre gelecek için hâlâ yapılabilecek şeyler var. Zira İmroz, Ksinos’un da vurguladığı gibi “maddi değil, manevi bir problem.” Mesela Konstantinos Vanços gibi askerlik sorununu nedeniyle vatandaşlıktan çıkarılmış olanlar bir şekilde “son senelerini adada geçirme” hakkını istiyor sadece. Çünkü dine bağlılıklarıyla bilinen, adalarının yüzlerce manastıra ev sahipliği yapmasını sağlayan İmrozlular çok iyi biliyor ki, Mesih İsa’nın dediği gibi “İnsan yalnız ekmekle yaşamaz.”

¹⁰ François Dosse, “Bellek İzlerini Tarihselleştirmek,” *Cogito*, sayı: 56 (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008), s. 7.

“ŞİMDİ KİM KALDI İMROZ'DA?” MUTLULAR ADASINDAN YASAK BÖLGEYE: GÖKÇEADA

Ege'nin küçük ama Türkiye'nin en büyük adası İmroz/Gökçeada, resmi görevliler hariç tamamı Rum nüfusu, kendi kendine yeten tarım, süngercilik, hayvancılığı ve anakaraya uzaklığıyla bir vakitler neredeyse kapalı bir dünyadır. Ahalisi yoksulluklarına rağmen çocuklarının eğitimine büyük önem verir, coşkulu panayırılar, ayinler ve buluşmalarla belirginleşen adaya has kültür ve geleneklerine düşkündür ve yüzyıllardan beri adanın ev sahipliği yaptığı irili ufaklı yüzlerce manastırın ve yetiştirdiği nice ruhbanın gösterdiği gibi dindardır. Yaklaşık 500 sene Osmanlı idaresinde kalan ada, Birinci Dünya Savaşı'nda İtilaf Güçlerinin komuta merkezi olur ve adadan ilk göç dalgası da bu olayın sonrasında gerçekleşir. Daha sonra Lozan Antlaşması'yla yerel katılıma dayalı özel bir yönetim şekli oluşturulması hükmüyle Türkiye Cumhuriyeti'ne katılır. Ancak bu hükmün gereği hiçbir zaman yerine getirilmez ve İmroz, yeni adıyla Gökçeada, özellikle Kıbrıs meselesiyle birlikte Türk-Yunan geriliminin tam ortasına yerleşir. Artık İmroz, Azra Erhar'ın ifadesiyle “ilkçağ metinlerinde boyuna övülen ama dünyanın neresinde bulunduğu pek belli olmayan Mutlular Adası” değil, “Eritme Programı”nın devrede olduğu, açık cezaevi, devlet üretme çiftliği, yatılı öğretmen okulu ve jandarma er eğitim taburunun intikaliyle birlikte istimlakler, yerinden etmeler, tehdit, tecavüz ve cinayetler ile zorunlu iskân politikalarının meşum damgasını vurduğu bir operasyon sahası, Sevgi Soysal'ın ifadesiyle “ortası dikenli tellerle bölünüvermiş bir özgürlük”ün yaşandığı bir “yasak bölge”dir.

Gazeteci ve yazar Serdar Korucu'nun hazırladığı “*Şimdi Kim Kaldı İmroz'da,*” 2020 sonbaharı ile 2022 yılı başına kadar Türkiye ve Yunanistan'daki dört yerde – İmroz/ Gökçeada, İstanbul, Selanik ve Atina'da; konuşulan dört dilde – Türkçe, Rumca, İngilizce, Fransızca; 1960'lardan itibaren adada yaşayanların, “ahalinin gidişinin” tanıdığı olan 28 İmrozlu görüşmeciyile yapılan mülakatlardan oluşuyor. Bu mülakatlarla okur hem İmroz'daki ‘eski’ hayatı hem de giden ve kalan İmrozluların arada kalmışlığını tecrübe ederken, gerek devlet politikalarının ‘operasyon sahası’ndaki etkisini gerekse de dönemin basınına tahrif edilerek yansımış ve genel kamuoyunun algısını belirlemiş bazı vakaları bizzat yaşayanlarından dinleyebiliyor.

Bugün yeniden üretilmiş ‘otantik’ kimliğiyle turistik bir merkeze dönüşen Gökçeada'nın hâlâ yaşamakta direnen geçmişini, kültürünü ve umudunu hatırlamak için... “*Olan olmuş, ne olur?*” denilmesin. *Unutulmasın. Tarih olsun, diye.*

